

پەسوول گەردى
لە دۆسيەى (ديوان) دا

منندى اقرا الثقافى

ديوان

كۆفارنىكى مانگانەى ئەدەبى و رۇشنىرىن كىشىيە. ناوەندى هەولئىرى مەكتەبى راگەياندى ئ.ن.ك دەرىدەكات
ژمارە (۲۸) - نەيلوولى ۲۰۲۲ ئى زايىنى - ۲۷۲۲ ئى كوردى

■ جەمىل عيسا ئەگەل پووداۋەكاندا

■ ئەوانەى تا ئىۋارى مردن سەمايان كرد

■ پۆمانىك بە تامى مېژوو

■ زىاد ئەسەد شىعرى عاشق بەتۆم-ى
چۆن كرد بە گۆرانىي؟

■ سەلىم قاقا، ملك الطيور

شوكرىە جەمەدئەمىن رواندزى:

مەخمور ۋەك مەنفايەك وابوو،

ئەۋەى عەقلىان ئەگرتبا

بۆ ئەۋىيان دوور دەخستەۋە

ژمنه پرائی پایز

محەممەد عومەر عوسمان

۱۹۵۷ - ۲۰۱۹/۱۰/۲۲

منم ژمنه پرائی پاییز

منی هەرگیز نۆقره نه‌دییو

ژمنه پرائی، ژمنه پرائی هه‌زاره‌ها داری رووت و

میلاره‌ها که‌لای وهریو

منم ژمنه پرائی پاییز

کاسکیته‌که‌ی سه‌رم هه‌وره و

نه‌ستیره‌کانی سه‌ر شانم چهنه‌ که‌لایه‌ک به‌ رنگی زیو

پالقای به‌رم که‌ربایه و

شمیره‌که‌م لقی دره‌ختیکی رزیو

منم ژمنه پرائی پاییز

خوشتیکی زه‌رد به‌نیو ده‌مارما ده‌گه‌ری و

چاویم هه‌ر وەک هه‌ور نه‌ناک

ته‌نیا من بووم که‌ له‌ تابووتی شووشه‌دا

چه‌ندین که‌لام سپارد به‌ خاک

منم ژمنه پرائی پاییز

من بووم له‌ که‌ل زریانی بیرچوونه‌وه‌دا، که‌وتمه‌ جه‌نگ و

زۆر که‌لام ده‌ره‌ینا له‌ چنگ

من بووم شه‌وی که‌لاکانم

خسته‌ ژێر بالی تریفه و ورشه‌ی گزنگ

منم ژمنه پرائی پاییز

پاییز به‌بی من هه‌تیوه و

من بووم و تم به‌لێ ته‌رمی نسیی سه‌وزه

که‌لای وهریوی کۆچکردوو

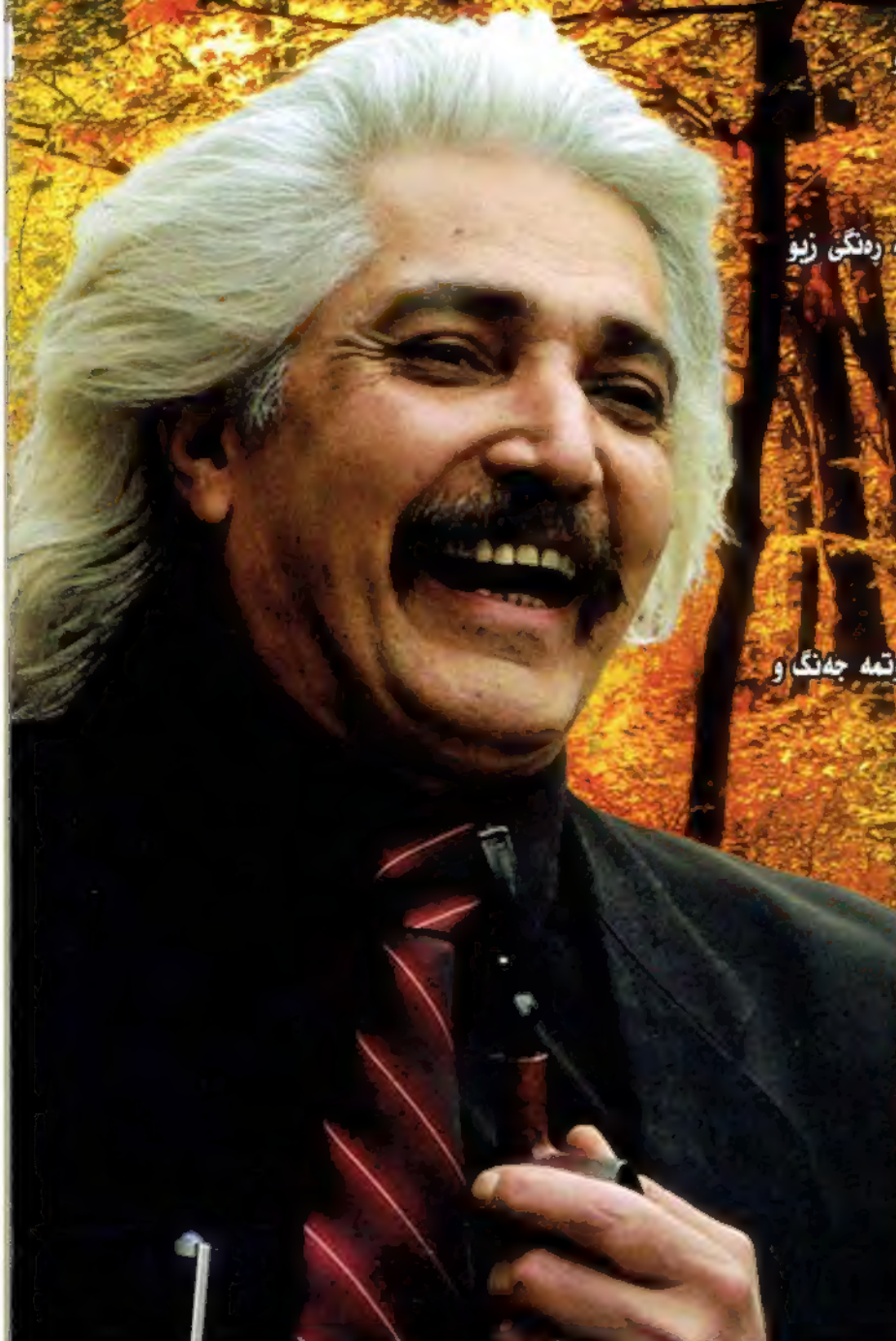
ته‌نیا منم که‌ له‌ میجرابی پاییزا

بۆ گیانی زیندووی که‌لاکان

نوێژی شه‌هید دانه‌به‌ستم،

ناوی ناختم نوێژی مردوو

سلیمانی - ۱۹۹۰/۲/۲۹

دیوان

سەرئوسەر
سمکۆ هه‌بدولکه‌ریم

گۆڤاریکی مانگانه‌ی ئه‌ده‌بی و ڕۆشنییری گشتیه
ناوه‌ندی هه‌ولێری مه‌که‌ته‌بی ڕاگه‌یانده‌نی یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان ده‌ریده‌کات

به‌رێوه‌به‌ری نووسین
مه‌مه‌د گۆران

خاوه‌ن نیه‌تیاز
مه‌مه‌دی مه‌لا هه‌مزه

یه‌کدی نه‌خوێندنه‌وه

ئیمه‌ی کورد بۆ هه‌میشه‌ به‌ره‌می نووسه‌رانی خۆمان بێ که‌م بایه‌خه‌؟ به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ به‌ پێژه‌وه‌ له‌ نووسه‌ران و به‌ره‌می بیانی ده‌روانین. به‌ شیوه‌یه‌ک هه‌نده‌ی چاومان له‌سه‌ر به‌ره‌می وه‌رگێزدرای بیانییه‌، هه‌نده‌ تامه‌زروی خوێندنه‌وه‌ی به‌ره‌می خۆمالی نین.

له‌ کاتێکدا له‌ ڕابردوو پێچه‌وانه‌ بوو، ئیسته‌ش، که‌ لاپه‌ره‌ی کتیبیکی هه‌فتاکان و پێشتر هه‌لده‌ده‌ینه‌وه‌ مووچرک به‌ له‌شماندا دیت، به‌لام ئیسته‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و هه‌موو پێشکه‌وتن و پێشوه‌چوونه‌ی مه‌عریفه‌ش، که‌چی به‌ چاری که‌م لێک ده‌روانین.

ئهم به‌که‌م لێک ڕوانینه‌ ده‌ردیکی کوشنده‌ی نیو دونیای ئه‌ده‌بی و ڕۆشنییری کوردیه‌، وایکردوه‌ ئاوڕ له‌ به‌ره‌می یه‌ک نه‌ده‌ینه‌وه‌ و ددانی خێری پێدا نه‌نێن.

زه‌مانی خۆی، بۆچی نووسه‌ریک، که‌ ناملیکه‌یه‌کی بچووکێ چه‌ند لاپه‌ره‌یی چاپ ده‌کرد هه‌نده‌ ده‌نگه‌سه‌دای ده‌دایه‌وه‌ و له‌سه‌ری ده‌نووسرا، که‌چی ئیسته‌ وه‌ک ئه‌وه‌ وایه‌، نه‌ بای دیبێ و نه‌ باران.

ئهو ددان به‌یه‌ک دانه‌نانه‌ی ئه‌م‌روێ نیو ئه‌دیب، نووسه‌ر و هه‌نهرمه‌ندانێ کورد په‌یوه‌ندی به‌چییه‌وه‌ هه‌یه‌؟ په‌یوه‌ندی به‌ کورسی و ده‌سه‌لاتی ئه‌ده‌به‌وه‌ هه‌یه‌، یان په‌یوه‌ندی به‌ بیرته‌سکی، تیکچوونی باری ده‌روونی و فزولیه‌ته‌وه‌ هه‌یه‌.

فرۆید پێی وایه‌ جه‌وه‌ری مرۆف نه‌رجسیه‌ته‌، ئه‌و نه‌رجسیه‌ته‌ واده‌کات ئه‌و که‌سه‌ ئاماده‌ نه‌بێت له‌ خۆی زیاتر که‌سی دی بخوێنێته‌وه‌. ئه‌گه‌رچی زۆر جار ده‌که‌وێته‌ داوی بێ مه‌عریفه‌یی و خۆشی له‌ بیر ده‌کات.

بۆیه‌ له‌م باره‌یه‌وه‌ هیوایه‌ک نییه‌ بۆ ئه‌وه‌ی نه‌رجسیه‌ت مرۆف ویران نه‌کات؟ یان به‌ دیوه‌ گشتیه‌که‌ی ئه‌ده‌ب ویران ناکات، وانه‌کات مرۆف بتوانێت واقع به‌و شیوه‌یه‌ی، که‌ هه‌یه‌ بیییت، واته‌ ناتوانیت، یان نایه‌وێت بابه‌تیانه‌

له‌ ده‌وروبه‌ری خۆی بڕوانیت، چونکه‌ سه‌ره‌ته‌نجام نه‌رجسیه‌ت بریتییه‌ له‌ که‌مه‌کردنه‌وه‌ی سنووری عه‌قل و مه‌نتق، هه‌ربۆیه‌ ناوه‌ناوه‌ بییومه‌، بیستوشمه‌، چون نووسه‌ریک ستایشی نووسه‌ریکی دی ده‌کات، به‌لام به‌هیچ

شیوه‌یه‌ک ئاماده‌ نییه‌، ئه‌و ستایش و پیاوه‌لدانه‌ی بکاته‌ نووسین و بلاوی بکاته‌وه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هه‌میشه‌ له‌ خایالی خۆیدا پێی وایه‌ هه‌لکشانی ئه‌و داکشانی ئه‌مه‌، ئه‌گه‌رنا بایی ئه‌وه‌، هه‌م نووسه‌رمان هه‌نه‌، هه‌م ده‌ق و

کتیبی خۆمالی، به‌لام داخه‌که‌م ئهم خۆخۆرییه‌ وایکردوه‌، که‌س ددان به‌که‌س دانه‌نیت، ده‌گاته‌ ئاستی ئه‌وه‌ی، ڕۆماننوسیک زۆر گه‌م‌زانه‌ بلیت کورد ڕۆمانی نییه‌، بێ ئاگا له‌وه‌ی خۆی نووسه‌ری چه‌ندین ڕۆمانه‌.

ئه‌وه‌، ئه‌و دۆخه‌یه‌، که‌ ئیسته‌ ئه‌ده‌بی کوردیی تێی که‌وتوه‌.

سەرئوسەر

ژماره‌ (٢٨) ئه‌یلوولی ٢٠٢٣ - زانیی - په‌ڕه‌به‌ری ٢٧٢ کوردی

هه‌ولێر - شه‌قامی ١٠٠ مه‌تری نزیک گۆلیژی ده‌رمانسازی

دیزاین: ئاسۆ هه‌سه‌ن ئه‌حمه‌د (٠٧٥٠٤٤٧١٨٢١)

govaridiwan@gmail.com

سه‌رپه‌رشتیاری چاپ: مه‌هدی ئه‌حمه‌د حوسین (٠٧٥٠٤٥٥٠٢١٣)

گۆڤاری دیوان) له‌تیلیگرام

چاپخانه‌ی ڕۆژه‌لات - هه‌ولێر (٠٧٥٠٤٤٩٥٦٥٤ - ٠٧٧٠٤٤٩٥٦٥٤)

تیراژ: (١٠٠٠) دانه

هه‌موو ئه‌و وتار و بابه‌تانه‌ی له‌ گۆڤاری دیوان بلاوده‌کرینه‌وه‌، راوبوچوونی نووسه‌ره‌کانیانه‌

• نهمیه: (رهسول بیزار گهری)

۱. رهسول بیزار گهری پاشای هیرانی کوردی
۲. یه کم دیدارم له گهل رهسول بیزار گهری / تارق جهوهر سارمه می
۳. رهسول گهری گرنگیه کی زوری به شیعی خوی داوه / د. مارف خه زنده دار
۴. رهسول گهری له زه منه ژیا، که هیران رهم و ریتیکی تاییه تی نه بووه / نامانج غازی
۵. یوچی رهسول بیزار گهری پاشای هیرانی کورده؟ هه ندرین
۶. رهسول گهری خاوهن به هره یه کی خویی بوو / شیرزاد سه رسی
۷. ناوه دروشاوه که ی عه یانی کوردی / نایف شیخانی
۸. رهسول بیزار گهری له زاری خویانه وه / ئا: هه ندرین خوشناو
۹. رهسول گهری له دیداریکی چل و سئ سال بهر له هه مرۆ / نازم دل بهند
۱۰. بهرگرووه که ی رهسول گهری / ناماده کردی: سمکو
۱۱. نه بوومی وینه کانی رهسول گهری

• میژوو:

۱. مه لا نهحمه دی هۆرینی و چالاکی بزوتنه وه ی ناشتیخوازانی ناوچی شیروانه / پ.ی.د. نهحمه باوه
۲. گوندی شوش / خهتاب سه عدی شوشی

• نههمیه:

۱. گفتوگی نه ده بیی .. گهنگه شه ی پۆژانه - به شی چواره م / گفتوگی: سمکو محممه
۲. عیش و شیع / نهحمه دی مه لا
۳. ۴ کورته چیرۆک / شاخه وان مه لا محممه
۴. دواتر پیتان ده لیم / موحسین ناواره
۵. چهند ته زه شیعیکی نه میریکی / شیل سیلفه رستاین - له فارسییه وه: که ریم سو فی

• روشتنیه ی گشتی:

۱. کورد و میکا فیل / موحسین عوسمان
۲. ئاراسته نوته کان له هونه ر و جوانیدا (به شی چواره م) د. راویه عبدالمنعم عباس و: سه رتیپ ئاغا واحد بهک

• دیوان:

۱. شوکریه حه مه نهمین رواندزی / دیمانه: محممه گۆران

• هونه ر:

۱. نهوانه ی تا لیواری مردن سه مایان کرد / پۆزالیند جانا - له فارسییه وه: نه رسه لان هه سه ن
۲. مۆزه خانه ی لۆقه ر - ناوینه ی کلتوری جیهانی / خه لیل عه بدوللا
۳. هیران، له نه ده بی فۆلکۆری کوردی / هه یمن سارمه می
۴. ههیرانیژ عیما د لاوه / هاشم حاجی عه لی شه ناغه یی

• خۆیتنه وه ی کتبه:

۱. چیرۆکی بیزار / بروس بلۆک - و: به ناز که مال - خۆیتنه وه: سه لاح جه لال
۲. ده ستووسی پیترسبۆرگ رۆمانیک به تامی میژوو / پیتسه وه ته ها

• لهیری بیره وه ی:

۱. له گهل رو داوه کان (به شی یه کم) دکتور جه میل عیسا

• وێستگه ی دیوان:

۱. (۱) پرسیار (سه رکه و رهسول)
۲. دیوانی هه ولیز (سه لیم قاقا ملک الطیور) نازم دل بهند
۳. گۆشه ی دیوان (ئه و شیعه ی له دیوانه که ی دانیه)
۴. یه کم (عوسمان شهیدا) ئا: قه لنده ر
۵. له زمانی خویانه وه (یوسف ئیسماعیل)
۶. سینه ما فیلم (سینه ما فیلم (فیلمی کومه له ی شاعیره مردووه کان) ئا: شاگول فوناد
۷. له دهفته ری نه مریدا (هونه رمه ند ستار عه لی)
۸. له دهفته ری نه مریدا (جه لال زه نکایادی)
۹. له دهفته ری نه مریدا (جه مال بابان)
۱۰. له دهفته ری نه مریدا (هونه رمه ند بیتو جان)
۱۱. بخۆیتنه وه
۱۲. سالۆنی لاپه ره (۹) ئا: ره وه ست نه وزاد

• لاپه ره ۱۴۴:

۱. سلیمانی، دیسان سلیمانی / نه وزاد عه لی نهحمه

دۇنيە

پەسوول بىزار گەردى

۱۹۲۶ - ۱۹۹۴/۱۰/۱۷

- يەكەم ھونەرمەندە ھەيرانى لە رادىئو و تەلەفزيون تۆمار كىردۈۈ.
- يەكەم ھەيرانىيىتى كوردە ھەيرانى لەسەر قەۋان تۆمار كىردۈۈ.
- يەكەم ھەيرانىيىتە ھەيرانى لەكەل مۇسقىقا كوتۈۈ.
- يەكەم ھونەرمەندە سرود و ھۆنراۋى نىشتىمانىي بە ھەيران چىريۈە

رهسوول بیزار گهردی

پاشای حهیرانی کوردی

۱۹۲۶ – ۱۹۹۴/۱۰/۱۷

که له ښه ماله یه کی ناوداری هوزی بلباس بووه پیکده هیئت، دوايي دهگه پښتوه شاری هه ولیر.

له ناوه راستی سالانی چله کانی سدهی رابردوو هونه رمنده روو له ئیستگه و تهله فزیونی به غذا دهکات، بؤ ئه وهی به ره مه کانی بلاوبکاته وه و بین به گوران بیژ و به شینوازیکی تازه و سهرده میانه خزمه تی هونه ری کوردی بکات، به تاییه تی له بواره کانی حه یران و مه قام.

یه کم که س بووه حه یرانی کوردی له ئیستگه و تهله فزیون تومار کردوو و بلاویکردوو نه وه، یه کم که سیش بووه له گهل موسیقا حه یرانی چریوه.

هونه رمنده په سول بیزار گهردی باوکی چوار مندا ل بووه، دوو کوپ و دوو کوچ (که یفی، سه فین، سه رگول، شاهیده).

دواي نسکوی شورش دهگه پښتوه هه ولیر و تووشی نه خوشی دل ده بیت، له سالی ۱۹۷۸ روو له شاری (لنډهن) دهکات بؤ ئه نجامدانی نه شته رگه ریبه کی گهردی دل، دواي سه رکه و وتی نه شته رگه ریبه که دکتوره کان پنی ده لین ده بی دواي پازده سالی دی بچته وه له نډهن بؤ نه نجامدانی نه شته رگه ریبه کی دی، به لام که سایه تی و گیانی پاک و دلسوزی بؤ گهل و نیشتمانه که ی پتی پینادات دواي راپه رپین روو له به غذا بکات بؤ ئه وهی بؤ چاره سه رکردن په وانه ی له نډه نی بکن.

زور به داخه وه له هه ری می کوردستانیش ئه وکاتی بایه خی ئه وتو به هونه رمنډان نه ده درا، تا ئه و راده یی په وانه ی دهره وه بکری بؤ چاره سه رکردن و ئه نجامدانی نه شته رگه ری دل، به خوشی له پووی دارایه وه ئه و توانایه ی نه بوو، ته نانه ت بؤ دایینکردنی دهرمانه کانیشی. تا ۱۰/۱۷ / ۱۹۹۴ به داخ و که سه ریکی زوره وه گیانی پاکي به خواي گهره سپارد، و له گورستانی شیخ ئه حمده له شاری هه ولیر نیژرا.

ویستگه کانی ژيانی

په سول بیزار گهردی هه ر له منډالییه وه به هره ی هونه ر و دهنگخوشی لی به ده رکه وتوه، کاتیک

په سول ئیبراهیم سولتان- ناسراو به په سول بیزار گهردی سالی ۱۹۲۲ له گوندی قه لادگه له ده شتی به رانه تی هه ولیر، له ښه ماله یه کی ئاییندار له دایکبوه، به بین سوزی باوکی گهره ده بیت، چونکه هه ر کورپه بووه، کاتیک باوکی کوچی دوايي دهکات.

گهردی دوو برای دیکه ی هه بوونه، به ناوه کانی (عه لی و خدر) ئه وانیش دواي چهنده سالیگ گیانیان به یزدان ده سپین.

پلکه که ی به ناوی (ستی) که مالیان له گهره کی عاره بان ده بیت له هه ولیر به خوی دهکات، هه ر له قوتابخانه و له ته مه نی منډالی به هره مه ندی له سروود و گورانی گوتن دا به ده رده که ویت و دهنگخوشی ئه و منډاله بچوکه بلاوده بیت وه. تا پؤلی شه شه می سه ره تایی ده خونیت، پینشتریش له حوچه خویندوویه تی، پاش چهنده سالیگ بؤ هه لسوراندنی ژيانی خوی و خیزانه که یان، واز له خویندن دینیت و ده ست به کارکردن دهکات.

له سالی ۱۹۴۰ بانگ ده کريت بؤ خزمه تی سه ربازی، له سه ربازیشدا له به ر پاکخواینی و ریکوپیکي ده یکه نه (ئینزیبات) به شداری شه ری (په شید عالی که یلانی) دهکات، له و شه ردا بریندار ده بیت، دواي چاکبونه وه و ته واکردنی ماوه ی سه ربازی، ده بیت به پؤلیسی سواره واته (الخیاله) بؤ ماوه یه ک ده نیردریته شاری (کویه)

له گهل ئه وه شدا هه ر به رده وام ده بیت له گوتنی حه یران و به سته و مه قام و گورانی، شاره زایی و لیها تووی خوی ده نوینیت. له حه یران گوتن و جوړه کانی مه قام، له شاری کویه به پوشته یی و پاکخواینی و دهنگخوشی ناوبانگی بلاوده بیت وه و له لایه ن خه لکی ئه م شاره زور خوشه ویست ده بیت. هه ر له م سه رده مه دا ئاشنایه تی له گهل هونه رمنډی گهره (تاهیر توفیق) په یدا دهکات و تا مردن ئه م هاوړپښه تی و برایه تییه یان به رده وام ده بیت.

دواي چهنده سالیگ ده گوازیته وه بؤ (رانیه) و ناوچه ی (میرزا پوستم) له ویش هه ر زوو خه لکی ئاشنای ده بن، له سالی ۱۹۴۴ هه ر له وئ ژيانی هاوسه ریبه تی له گهل (ئامینه محمه د حه سه ن)

۴۴

یه کم که س بووه
حیوانی
کوردی له
نیستگه و
تهله فزیون
تومار
کردوو و
بلاویکردوو نه وه،
یه کم که سیش
بووه
له گهل
موسیقا
حیوانی
چریوه

۴۴

رەسول بىزار گەردى باوكى
چوارمىندال بوۋە، دوو كور
و دوو كىچ: كەيفى، سەفەين،
سەرگول، شاھىدە

خويندكار بوۋە لە قۇناغى سەرەتايى، لە قوتابخانە
 سرود و گورانىي و حەيرانى گوتوۋە و ناوبانگى
 دەرکردوۋە، كاتىك بە پۇلىسى دەگوازىتەۋە بۇ
 كۆيە، ھەر لە وىش ناوبانگى بلاۋدەيىتەۋە وەك
 ھونەرمەندىكى رەسەن و بەتوانا، لە سەرەتاي
 سالانى چەكەنى سەدەي رابردوۋ دەگوازىتەۋە
 بۇ ناۋچەي پشدر بۇ شارۋچكەي رانىە، لە وىش
 ھەر بەھەمان شىۋە بەردەوام دەيىت و وەك
 گورانىيىژ، حەيرانىيژ و مەقامزانىكى بەتوانا
 ناوبانگ دەرەكەت.

لە ناوەرەستى چەكەنى سەدەي رابردوۋ پوو لە
 ئىستەگ و تەلەفزيۇنى بەغدا - بەشى كوردىي
 دەكەت، و دواي تىپەراندنى تاقىكردنەۋەكان بە
 سەرگەوتويى، بەفەرمى دەيىت بە گورانىيىژ، لە بەر
 ئەۋەي ئەۋكەتى رىكورد و كاسىت پەيدانەيىوون،
 بەرھەمەكانى بەشىۋەيەكى راستەوخو پەخش
 دەكران، وەكو ھونەرمەندەكانى دىكە مامۇستايان
 عەلى مەردان و جەسەنى جىزىرى و تاهىر
 توفىق، خەلكى لە ھەموو كوردستان و عىراق و
 ناۋچەكەدا گوڭبىستى بەرھەمەكانى دەبوون.

بەم جۆرە رەسول بىزار گەردى دەست بە
 قۇناغىكى نوڭى ھونەرىي دەكەت، بە شىۋازىكى
 سەردەميانە و ئەكادىميانە خزمەتى ھونەرى
 رەسەنى كوردىي دەكەت.

بىچكە لە خزمەتكردى لە بوارى ئىستەگ و
 تەلەفزيۇن، كە لە ھەر چوار پارچەي كوردستان
 و سەرتاسەرى عىراق ناوبانگىيەكى بەربلاو
 بەو ھونەرمەندە دەبەخشىت، ھونەرمەند ھەر
 ئەۋەندە تىنويىتى ناشكىنى، لە دەرەۋەي ئىستەگ
 و تەلەفزيۇنىش ئەسپى خۇي تاۋ دەدات و
 بەشدارى لە زۆربەي ئەو ئاھەنگانە دەكەت، كە
 لە بۆنە نەتەۋەيى و نىشتەمانىيەكان ساز دەكران،
 بەتايىبەتى لە ئاھەنگەكانى نەورۆز بە ناشكرا و
 بەنھىنى، لەخۇبردووانە و بە خۇپايى و بەين
 ھىچ بەرانبەرىكى دارايى و ماددى ئاھەنگەكانى
 دەپرازاندەۋە و ئامادەبوۋانى دلخۇش دەكرد و
 گيانى كوردايەتى و ورەيانى بەرزەكردەۋە
 و ھانى دەدان، تا واى لىھات تووشى چەندىن
 گىروگرفت ھات.

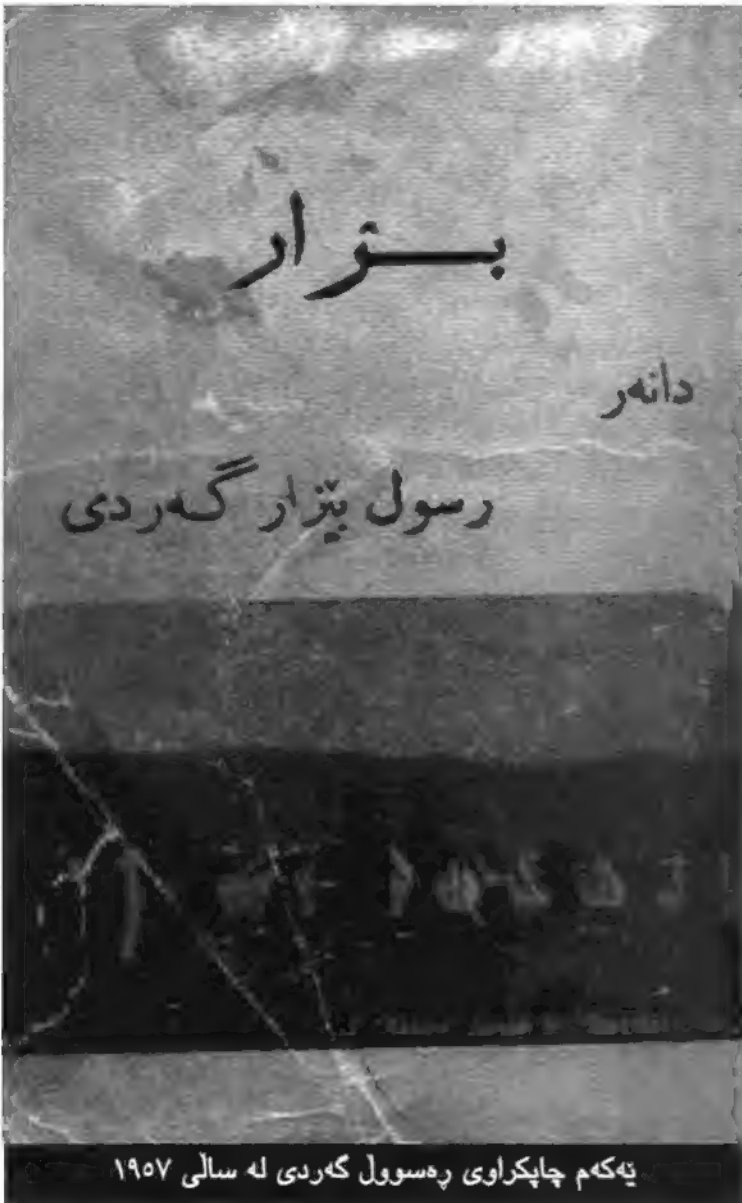
لەسالى ۱۹۶۸ لە ئىستەگ و تەلەفزيۇن لە بەغدا

رەسول گەردى بە جلوبەرگى پۇلىسى

کاتی پیتشمه رگایه تی و له ئاههنگه کاندای گوتراون، ماموستا بیزار گهردی ئاوازدانه ریکی به سهلیقه و بههره داربووه، و ئاوازی بۆ هه موو بههره مه کانی خۆی داناوه، و خاوهن زۆرتین ئاوازه له بواری گۆرانی و موزیکی کوردیی، بههره ی هۆنراوه نووسینیشی هه بووه، به تاییه تی هۆنراوه ی گۆرانی (لیریک) و هۆنراوه ی بۆ زۆریک له بههره مه کانی خۆی هۆنیوه ته وه، و بۆیه وهکو شاعیریک نازناوی (بیزار) ی هه لگرتووه. خاوهنی پینج کتییی چاپکراوه.

دوو رخرایه وه، چونکه سهرده مانیک ئاههنگه گێزان به بۆنه ی نه ورۆز و بۆنه ته وه ییه کانی کورد قه دهغه بوو، دوا ی به یانی ۱۱ ئادار له ۱۹۷۰ گه رایه وه بۆ ئیستگه.

له گه ل هه لگیرسانی شۆرش، هونه رمه ند په سول بیزار گهردی په یوه ندی به شۆرش ده کات وهک هه موو کوردیکی دلسۆز بوو له چیا سه ره که شه کانی کوردستان ده کات و ده بیته پیتشمه رگه و ده ست و تغه نگ بوو به پرووی داگیرکه رانی کوردستان ده وه ستیته وه، و بهرگری له خاک و میله ته که ی ده کات، به لام کۆپی هونه ریش له یادناکات، و وهک چه کیکێ تر به رانه به به دوژمه کانه مان به کاری دینیت، و چه ندین سه روودی نیشتمانی و شۆرشگێرپی داده پێژی و ئاوازیان بۆ داده نیت، به به ره مه به پیزه کانی ئیستگه ی شۆرشیش ده وه له مه ند ده کات، له گه ل تیپی موسیقای شۆرشی ئه وسا له هه موو بۆنه و ئاههنگه کان به شداری ده کات، له باشووری کوردستان و ههروه ها له پوژه ه لاتی کوردستانیش. ده بیته یه که م که س که سه روودی نیشتمانی و بهرگری به چه یران به چریت.

دوا ی نسکۆی شۆرش ئه ویش ده گه پیته وه بۆ هه ولێز، سه ره پای تووش بوونی به نه خۆشی دل به رده وام ده بیته له خزمه تکردن له بواری هونه ر و ته ده ب، و چه ندین به ره مه له ته له فزیۆنی کهرکوکیش تومارده کات، به لام زۆر به سه رهنگی، بۆیه ته مه ن یار نابیت تاوه کو ئه و به ره مه مانه ی که له ده ره وه ی را دیق و ته له فزیۆنه وه تو ماری کردوون له ویش تو ماریان بکات و کلێپیان بکات، بۆ مه نه وه یان وهک ئه رشیفیکێ هونه ری پاریزراو.

په سه وول بیزار گهردی زیاتر له په نجا سالی ته مه نی خۆی له خزمه تکردنی هونه ری په سه نی کوردی به سه ربهرد، و چه ندین به ره مه ی پر بایه خ و به پیزێ له هۆنراوه و سه روود و چه یران و به سه ته و مه قام و گۆرانی و ئاواز و چاپکراوه ی بۆ کورد به جیه نشت، که خۆی له زیاتر له (۱۰۰۰) به ره مه ده دات، و نزیکه ی (۷۰۰) به ره مه ی به ته نیا له ئیستگه و ته له فزیۆنی به غدا په خشکراون و تو مارکراون، و ئه وانه ی توش له ئیستگه ی شۆرش و ئاههنگه کانی شۆرش له

یه که م چاپکراوی په سه وول گهردی له سالی ۱۹۵۷

ئەركى وەزارەتى پۇشنىبىرىيى لە ھەولنر چاپكراوہ.
ئەم كۆمەلە برىتقە لە ھەيران و گۆرانى لە
ھۆنراوہى خۆى و بۇخۆى ئاوازى بۇ داناون.
• كىتىبى (پەنگر - ۲۰۰۸)

ئامادەكردنى: سەفین
گەردى و ھەندرىن
خۇشناو، لەسەر
ئەركى كۆمەلەى
ھونەر و وىژەى
كوردى لە ھەولنر
چاپكراوہ، كە برىتقە
لە ھەيران و
سەررود، لە
نووسىنى
خۆى.

بەرھەمە چاپكراوہكانى:

• كىتىبى (بزار - ۱۹۵۷) لەسەر ئەركى خۆى لە
بەغدا چاپكراوہ.

كۆمەلە بەرھەمىكە لە ھەيران و سەررود و
ھۆنراوہى گۆرانىەكانى پەسول بىزار گەردى
خۆى و لەگەل ھەندى لە شىعرى ئەم شاعىرانەى
كە بۇخۆى ئاوازى بۇ داناون: ھەبىب ەلى
مىرانى، ئاغاي جوكلاغا، پىربال مەحمود، كانى،
ئىبراھىم يوسف، ئەحمەد ھەردى، بورھان جاھىد،
مەلا مەسعودى بىبەش، ئەحمەد دلزار، موشتى
پىنجوشتى، عوسمان عوزىرى.

• كىتىبى (گولە مىلاقە - ۱۹۶۰) لەسەر ئەركى
خۆى لە بەغدا چاپكراوہ.

ئەم كۆمەلە بەرھەمە لە ھەيران و سەررود و
لاوك و گۆرانى، بەرھەمى پەسول بىزار گەردى
خۆى و لەگەل ھەندى شىعرى شاعىرانى تىرى
گرتوتەخۆ، لەوانە: ھەبىب ەلى مىرانى، دلدار،
مەدھەت بىخەو، مەھمەد ھەسەن مەنگوپى،
جەمال شارباژىرى، شىركو بىكەس، توفىق
وردى، كەمال غەمبار، كەرىم شارەزا،
كامەران موكرى، كانى، پىرەمىرد،
ئىبراھىم ھۇشيار، شىخ تەھا شىخ
سەعید (پەھبەر)، بورھان
جاھىد، ئەحمەد
دلزار، عوسمان
عوزىرى.

• كىتىبى (شىلان و
شلىز - ۱۹۶۷) لەسەر ئەركى
خۆى لە بەغدا چاپكراوہ.

ئەم كىتىبە لە سەررود و گۆرانى
و مەقامى تايبەتى پەسول بىزار
گەردى خۆى پىكھاتووہ و ھەر
خۇشى ئاوازى بۇ داناون.

• كىتىبى (دارەشەكران - ۲۰۰۷)
ئامادەكردنى: سەفین گەردى و
ھەندرىن خۇشناو، لەسەر

۴۴

سالى

۱۹۷۸

روو لە

شارى

(لەندەن)

دەكات بۇ

نەجامدانى

نەشتەگەرەكى

گەورەى دۇ

۷۷

یه‌که‌م دیدارم له‌گه‌ل ره‌سوول بیژار گهردی

تاریخچه‌ی جه‌وه‌ر ساره‌می

له ۱۵-۵-۱۹۹۲ بۆ یه‌که‌م جار ده‌ستم به‌کاری رۆژنامه‌نووسی کرد له‌که‌نالی گه‌ل، که‌ سه‌ر به‌ پارتی گه‌لی کوردستان بوو، جگه‌ له‌وه‌ی وه‌ک بیژهر و په‌یامنیژ له‌ رادیۆ و ته‌له‌فزیۆن ده‌ست به‌کار بووم.

هه‌ر زوو بیرم له‌وه‌ش کرده‌وه به‌رنامه‌یه‌کی ته‌له‌فزیۆنی پیشکesh بکه‌م، سه‌ره‌تا به‌رنامه‌ی (گه‌شتی کامبیرا)م پیشکesh کرد، که‌ له‌ ئاماده‌کردن و ده‌ره‌ینانی (مه‌هدی ئه‌لزوبه‌یدی) بوو، زوبه‌یدی ده‌ره‌ینه‌ریکی عه‌ره‌ب بوو له‌ هه‌ولێر ده‌ژیا، نازانم ئیسته‌ ماوه‌، یان نا.

پنج شه‌ش ئه‌لقه‌م له‌ به‌رنامه‌که‌ پیشکesh کرد، ماوه‌که‌ی (۱۰-۱۵) خوله‌ک بوو، دوا‌ی من هه‌ریه‌ک له‌ به‌ریزان (هونه‌رمه‌ند ته‌نیا که‌ریم، برزوعه‌لی هه‌زار، هونه‌رمه‌ندی خوالیخوشبوو فه‌ره‌اد ئیسماعیل) یه‌ک له‌دوا‌ی یه‌ک پیشکeshیان کرد، پاشان به‌رنامه‌یه‌کی هونه‌ریم ئاماده‌ و پیشکesh کرد به‌ناوی (له‌یادی نه‌مان) که‌ له‌ ده‌ره‌ینانی کاک (دلاوه‌ر ره‌سوول هه‌ریزی) بوو، وینه‌گری به‌ ئه‌زموونی ته‌وسا خوالیخوشبوو کاک (عه‌زه‌دین) چاوپیکه‌وتنه‌کانی بۆ تۆمار ده‌کردم.

رۆژیک به‌رنامه‌ی له‌ یادی نه‌مانم ته‌رخانکرد بۆ یه‌سه‌رکردنه‌وه‌ی ژبان و به‌ره‌مه‌کانی هونه‌رمه‌ندی گه‌وره‌ مامۆستای کۆچکردوو (تایه‌ر توفیق) سه‌ردانی شاری (کویه‌)م کرد و له‌گه‌ل کاک شه‌فیقی برای هونه‌رمه‌ند تایه‌ر توفیق چاوپیکه‌وتنم کرد، پاشان له‌گه‌ل وینه‌گری به‌رنامه‌که‌ کۆچکردوو کاک (عه‌زه‌دین) چوینه

سه‌ره‌قه‌بری خاله‌ تایه‌ر و چه‌ند دیمه‌نیکه‌ قه‌بره‌که‌یمان تۆمار کرد. له‌هه‌ولێرش چه‌ند چاوپیکه‌وتنیکم له‌گه‌ل چه‌ند هونه‌رمه‌ندیکه‌ گه‌وره‌، که‌ هاوڕێی نزیکه‌ی خاله‌ تایه‌ر بوون کرد، ئه‌وانیش مام ره‌سوول بیژار گه‌ردی، فوئاد ئه‌حمه‌د و وریا ئه‌حمه‌د بوون.

له‌یادی مالاوایی کۆچی پاشای مه‌قام و هه‌یرانی کوردیی و بۆ شه‌ دۆسیه‌ی گۆفاری دیوان ده‌مه‌ویت به‌و په‌ری ریزه‌وه‌باس له‌و چاوپیکه‌وتنه‌ بکه‌م، که‌ له‌ رۆژیکه‌ی کۆتاییه‌کانی مانگی ئه‌یلول له‌گه‌ل مام ره‌سوول گه‌ردی تۆمارمان کرد. له‌گه‌ل کاک عه‌زه‌دین-ی وینه‌گر چووه‌ینه‌ مالی مام ره‌سوول له‌ نه‌ومی خواره‌وه‌ی یه‌کێک له‌ شوقه‌کانی گه‌ره‌کی ئیسکان بوو، له‌ ده‌رگه‌مان دا مام ره‌سوول خۆی ده‌رگه‌ی لیکردینه‌وه‌ کراس و بیجامه‌کی له‌به‌ر دا‌بوو، به‌ روویکی خوش به‌خیزه‌نتی کردین و گوتی: که‌سی خاری به‌خیزین فه‌رموون وه‌رنه‌ ژوورئ، بۆ من، که‌ ته‌مه‌نم ۲۲ سال بوو یه‌که‌م جاربوو له‌ نزیکه‌وه‌ شه‌م هونه‌رمه‌نده‌ گه‌وره‌یه‌ به‌ جلوه‌به‌رگ و کلاووجه‌مه‌دانی کوردیی بیینم.

تاریخچه‌ی جه‌وه‌ر له‌ گه‌لی دیداری له‌گه‌ل ره‌سوول گه‌ردی

٤٤

دوا‌ی
ماوه‌یه‌ک
مام ره‌سوول
جلوه‌به‌رگی
کوردی
جوانی له‌به‌ر
گرده‌وو
هاته‌وه‌ و
گوتی: که‌سی
خاری
نه‌وه‌ها باشه

٥٥

66

**گوته: کەسی
خارەیی بەخێر
بین کارێکی
باش دەکەن
کاک تایەر
هونەرمەندیکی
گەورەییە و
جێی خۆیەتی
بەلام بابچم
خۆم بگۆرم**

77

ئەوسا مۆبایل نەبوو، تا پیشتر قەسە لەگەڵ
بکەم پەزنامەندی و مەوعیدی چاوپێکەوتنەکی
لێ وەرگرم. بۆیە وەک میوانی ناوێخت خۆمان
بە مالی مام پەسەول نا کرد و پێمان گوت: مام
پەسەول هاتووین لەسەر پەییوەندیی و
بیرەوهری نێوان خۆت و هونەرمەندی گەورە
مامۆستا تایەر توفیق چاوپێکەوتنێکت لەگەڵ
بکەین. گوته: کەسی خارەیی بەخێر بین کارێکی
باش دەکەن کاک تایەر هونەرمەندیکی گەورەییە
و جێی خۆیەتی بەلام بابچم خۆم بگۆرم.
ئەو ماوەییە تا خۆی گۆری و هاتەوێ و
کاک عەزەدین ی وینەگر سەیری ژوورەکەمان
دەکر، دیواری ژوورەکە بە چەندین مافوری
پەنگین و وینەیی یادگارێیەکانی خۆی لەگەڵ
هونەرمەندانی کورد و عەرەبی رازینرابوو.
وینەکانی لەگەڵ سەباح، سەمیرە توفیق و خالە
تایەر زیاتر سەرنجیان راکێشان، بە بایەخەوێ لە
وینەکانم دەروانی کاک وینەگرەکەشم خەریکی
هەلبژاردنی شویتیک بوو بۆ ئەوەی لێی دانیشین
و چاوپێکەوتنەکی لێ تۆماربکەین.

دوای ماوەیەک مام پەسەول جلۆبەرگیکی
کوردیی جوانی لەبەر کردبوو هاتەوێ و گوته:
کەسی خارەیی ئەوێا باشە بە وینەگرەکەیی گوت:
لەکن دانیشم، ئەویش شویتەکی دیاری کرد و
دانیشتین، کاک عەزەدین ماوەیەک هەر خەریکی
پێکخستنی وایت بلانس و گوشەیی کامێراکەیی
بوو، تا دواجار گوته: هەموو شت ئەواوە، بەم
جۆرە دەستمان بە چاوپێکەوتنەکەمان کرد.

دەرکەوت سەرەتای پەییوەندیی نێوان هونەرمەند
پەسەول گەردی لەگەڵ هونەرمەند (تایەر توفیق)
دەگەریتەوێ بۆ ناوەراستی سالانی چلەکان و
تا پۆزی مردنی تایەر توفیق بەردەوام بوو.
لەوبارەوێ هونەرمەندی کوچکردوو پەسەول
بیزار گەردی گوته: (لەگەڵ کاک تایەری هەفال
بوویە، برادەر بوویە، هەتاوەکینی کوچی
دوایی کردیە، شەو و پۆزیش لەکەنێ من بوو
هەتا پیش ئەوێ کوچ بکات) هەروەک ناماژەیی
بەوێکرد، کە خالە تایەر شارەزاییەکی زۆری
لە ماقامات هەبوو، وەک مەقامەکانی: (حجاز
و کورد) و گوته: (پێشان مەقامەکان هەمووی

بەکوردیی هەبوو وەک مەقامەکانی: (راست،
سەبا، ئەوا، هومايون، ئیبراهیمی، لاسی، هەتا لە
قەتارو ئەلاوێسی) مامۆستا بوو.

دەیکوت: کاک تایەر بۆی مەدرەسەیک بوو،
مەدرەسەیی هەمووشمان ئێمە مانان هونەرمەند
(عەلی مەردان)ی نەمر بوو. چونکە ئێمە دەبین
ئەویش لەبەر نەکەین، مامۆستا عەلی مەردانی
نەمر وەکو چۆن بلێی کوپە گەوهرەکی
بیبینەوێ، کاک تایەر خۆی کوپە گەوهرەکی
بوو بۆ ئەساس و توراسی کوردیی. ئەوانە
هەركەسە بەنوعی خۆی قییمەتەکی هەبوو،
بەلام ئێ کاکە تایەر توفیق شەو و پۆز، لەیل
و نەهار لەگەڵ من بوو، یەعنی هەتا باسی بکە
مێ کاکە تایەر توفیق سەبەکی بە چاکەو
بۆ هونەری کوردیی هەولەکانی بۆ خزمەتی
هونەری کوردیی باس بکەیی دوایی ناين.

لێم پرسی، مامۆستا بۆیەکەم جار کەیی مامۆستا
تایەر توفیق ت ناسی؟

هونەرمەند پەسەول بیزار گەردی لە وەلامدا
گوته: سالی ١٩٤٥ لە کۆیەم ناسی، لە باخچەیک
دانیشتبوویم پێیان دەگوت (ئۆمەر خوجان) ئەمن
بووم کاک جەنگی و مەحمود ئاغا بوون،
جەماعەتەک بوون، ئەو کاک تایەر توفیق ش-
لەسەر کاننیهکی دانیشتبوو لەگەڵ برادەرەکی
ناوی کاک حوسین بلباسە، گاسیان کرد گوتیان
کاک پەسەول ئەوێ دەنگی زۆر خوشە، بەلام
ئەویش هینشان نەچوو بوو ئیزاعی، ئەمن کە
ناسیتیم نەچوو بوو ئیزاعی.

منیش لێم پرسی ئەتوو پیش ئەو چوو بوو
ئیزاعی؟ مام پەسەول گەردی گوته: (نەخێر،
ئەمنیش نەچوو بووم تینگەیشتی، ئەوی کە
لوت باس دەکەم سالی ١٩٤٥-، پاشان کاک
تایەر هات لەگەڵ من قەسە کرد، گۆتم کەسی
خاری هەندەکی لۆ خاری خۆت بری، ئەوێبوو
هەندەکی گۆت و کەوتە بەر دلی من، لەو ساوێ
بووینە برا.

چەند کتێبمان چاپکرد، چەند راپوارنەکمان
راپوارد، لەو زورگ و تەلانیانە چەند نەورۆز-
پێکەوێ کردییە لە بۆ کوردستان، ئەوی

کەسی خارەیی ساحینی هەبە بەرەن ساحینی کە
ئەو میژوووە نەمایە ئەو میژوووەی نووسییەتەوه،
خۆ کاردی نییه لە زەوی هاتبە دەری)

پاشان لێم پرسی: کەسێ خالە تایەر یە کەم
گۆرانی لە ئێزگی کوردیی تومار کردووە؟

لە وەلامدا هونەرمانندی گەورەیی میلی و
سەقامزان و جەیرانیی مام دەسوول بێزار
گەردی گوتی: پێم وایە کاکە تایەر لە سالی
١٩٤٦ چووێتە ئێزگی، ئێمە کە لە ئێزگی
خەربووینەوه لەسالی ١٩٤٦-١٩٤٧ بوو، باش بە
بیرم دێ، کە ئەو وێنانە ئێستە لێرە هەن، لە
چلوحەفت گیرایە، کاکە تاهیر، عەلی مەردان و
حەسەن جەزراوی بادینی، کە قەت قییمەتی تەواو
نابی، نەسرین شێروان، فەوزیە محەممەد، مام
بێزار گەردی. لە شۆڕشی عەبدولکەریم قاسمی
جەماعەتەک هاتن وەک جەماعەتی شەمال
سائیب و باکووری و جەماعەتی تەحسین تەها،
محەممەد عارف و فوناد ئەحمەدیش ئەوانەش
هەموو خوشەوێستی من، تیگەبەشتی کەسی
خاری، ئەوجا پاشی وی لە شۆڕشی دیکە
خەلکی تر هاتن و هۆلەکە پر بوو. ئەمەش
تاقت و شەنگمان لێ برا و نیشم خەلاس بوو.
ئێستەس تکام لەو هونەرماندانە هەبە، کە تازه
پێ رادەگەن ئەمە ئێسپات دەکەم، کە دەنگیان زۆر
خۆشە، دەنگیان لێ هاتیە، شیعری تازه و کۆن
وەریگەن، شیعری کۆن لەتازە خوشترە، هێ تازه
لە کۆن خوشترە، ئەو شیعراوە وەریگەن بکەنە
گۆرانی، بکەنە مەقام، موسیقاش پێشکەوتوو،
با توانای خۆیان بەدەر بیخێ خەلک گۆریان لێ
رەبگری و کەلیماتی تازهی لە گۆتدا بزرنگیتەوه،
ئەو پێی باش بوو هونەرماندان تەنیا پشت
بە فۆلکلۆر نەبەستن بەلکو پێویستە سوود لە
هۆنراوەی کۆن و نوێی شاعیران وەریگەن،
دیاریش بوو زۆر بێزاربوو لەوەی، کە هەندیک
لە گۆرانیبێژان لە دووبارەکردنەوهی گۆرانی و
بەرەمەکان وشە و هۆنراوەکان دەشیوێن، بۆ
ئەمەش گوتی: دوو کەلیمە لۆت ئێسپات دەکەم
کەسی خارەیی، بزانە ئەو گۆرانی (هەوری لارە)
کوو لەگەڵ ئەو (هەوری لارە)ی کە پێشان
هەبوو:

“

ناماژەیی بە

دوو شوێن

کرد لە

ژوورەکەیی

گوتی: ئەو

جێ شەمال-

یە نەوشیان

جێ کاک

تایەر-ییه

”

دەسوول گەردی لە کاتی دیارەکە
لە گەل تارق چەوەر

لەدەستمان هات، قەت تەخسیرمان نەکرد. ئەم
لە راستەوخۆم پێم وایە ئەم و کاک تایەر
هەردوو وەک یەکێ، کەسی خارەیی ئیحترامەن
لێ ئەو قەسەبەیی هێچێ تێدا نییه، حزبانی نەکرد
کورد بووم و کورد بووم، ئێستەش سەرم
لە بن پێی کوردە، بسم الله الرحمن الرحيم،
بەناوی خوا، بەناوی کوردستانی پەنگین،
ئەم سەروەلم پێوهنییه لە بۆ ئەو کوردە،
کە چاری لەو کوردستانەیی بی، ئەو کوردستانە
کوو پرگار بوو بپارێزێن، ئەو بە پرگاری
بژێن. هەتا دەسەرم قەت قەت کاک تایەری
لەبیر ناکەم، چونکە کەسیکی وەک ئەو دروست
ناییتەوه، دختۆر دەبیتەوه لە دختۆری چاکتر،
بەلام هێچ فەنانەک ناگەن ئەو فەنانانەیی کە
پێشان هەبوو، ئەبەدەن ئەبەدەن ناگەن، تەقلید
دەکەن، لەباتی تەقلیدەکە شتەکی بکا باشتر،
داهێنانەک لێ خۆی بکات، موسیقی لێ بکەن
کەلیماتەکی تازه، خەلک گۆی لێ رادەگری،
دەزانی چ هەبە، چ نییه، بەلام هەر فۆلکلۆرەکە،
سەبر سەبر دیوارەکیان خراپ کردیە پرەکی
مایە بروخی، هەندیان لێکۆلیتەوه هەندیان
لێکۆلیتەوه وەک دارەکی بێ ئاو سیس دەبی و
دەچەمیتەوه ئەو هایان لێ کردییه، چونکی ئەو
فۆلکلۆرە هێ پاپیرە گەورەمانە، هێ ئەزادمانە،

دهرگهوت
سهرهتای
په یوه نډیا
نیوان
هونه رمه ند
ره سوول
گردي له گهل
هونه رمه ند
(تایه ر توفیق)
دهرگه ریته وه
بو ناوه راستی
سالانی
چله گان و تا
پوژی مردنی
به رده وام
۱۹۹۱

مانگه شهو خوشه هه وری لار مانگ له پهریزی
مانگه شهو خوشه نهم نهم مانگ له پهریزی
دوستی جوانت بین ئه ی هاور پر به نامیزی
ئهی کوله جی ری ری دهمال چیتی ستر
خر من حاکم نیم هه وری لار رانکیشم به زکر
مانگه شهو خوشه هه وری لار مانگ له سهر مالان

دوستی جوانت بین به رمفا دهم له سهر خالان
ئهی کوله جی ری ری دهمال چیتی کریشه
به ینی من و تر هه وری لار به ینیکی کیشا

پاشان درینژه ی به قسه کانی داو گوتی: ئه
گورانییه فولکلوریانه ی وهک: (دهچمه سهر
نالەشکینی، پیم لینی پیم لیمه نن، خه زیمه کچی
خه زیمه) ئه وانه ئه گهر ئه سلپه که ی خوی و
که لیماتی خوی بی ئه و (هه وری لار) هه شت
قوله هه هه شتی له سهر مانگ دهره و، ئیسته
به کینکی نابینم له وه ی بلن تیکه یشتی پینشم
ناخوش نییه ئه و دهنگه خوشانه شتی ئه وها
دووباره تازه بکه نه وه.

دواتر، که لیم پرسه هه ست چۆن بوو، که
هه والی کوچی دوا یی ماموستای خوالیخو شبوو
تایه ر توفیق بیست، مام ره سوول گهردی

تایه ر توفیق و ره سوول گهردی

به هه سهرمه وه هه ناسه به کی قولی هه لکینشا و
گوتی: دایم له گهل بووه، شهو و پوژ حه یاتمان
پیکه وه رابواردیه، ئه و و کاک شه مال سانیپ،
دایم له کته من بوون، ئاماژه ی به دوو شوین
کرد له ژورمه کی گوتی: ئه وه جی (شه مال) به
ئه وه شیان جی کاک (تایه ر) به.

هه ر له چاوپیکه و تنه که دا به م جوره باسی له
دوا یین دیناری نیوان خوی و هونه رمه ند تایه ر
توفیق کرد و گوتی: پوژه ک کاک تایه ر لیره
بوو، ته له فون لینی دا، چوو هه لیکرت و پنی
گوتم: ئه وه دکتور (سه باح ئه لخه تیب) هه ئه وری
ده وری له به غدا یین. که ته له فونه که م لئ وه رگرت
دکتور گوتی: کاکه ره سوول ئه تو لازمه سه به ینی
له به غدا یین حازر بی، گوتی فحوسات هه یه.
ئه و قسانه ی مام ره سوول چه ند پوژه ک پیش
مردنی خاله تایه ر بوو، بویه هه ر له پاش
ته له فونه که روو له خاله تایه ر ده کات و پنی
ده لئ: کاکه تایه ر ئه و جا چ ده لئ؟ ئه تو لیره
به، ئه وه که یی و سه فین لیره خه زمه ت ده کن،
به لام خاله تایه ر ده لئ: نا ئیزم بده ئه منیش
ده چمه (کوین) سهره کی له (کویه) ده دم هه تا
ئه توو دینه وه، به لام دوا ی چه ند پوژه ک، که مام
ره سوول له به غدا ده گه ریته وه، له مال ده بیست
زمنگی ته له فونه که ی لئ ده دات و ده لئ کن قسان
ده کات؟

کاک جیهان به خش پنی ده لئ: (کاک ره سوول،
ده زانی ئه وشق کاک تایه ر توفیق عه مره ی خوای
کر دیه! مام ره سوول یش راست ته له فونه که ی
داده نن بین سئ و دوو دوا له دۆسته کانی ده کات
وه رنه دووم ئیسته ده بی بچینه (کوین) وه ک
خوی له چاوپیکه و تنه که ئاماژه ی بین ده کات:
خوا هه لئاگری باوکی کاک تایه ر توفیق سی کاک
محمه د هات ئه منی هه لگرت راست چووینه کویه،
که ییمه سهر شار دینه وه ی چه نازه که ی، چوار
شه و چوار پوژان له تازی که ی هونه رمه ندی
که وره و دوستی هه ره نزیکم دانیشتن.

• چاوپیکه و تنیکی بلاونه کراوه له گهل ره سوول
بزار گهردی سالی ۱۹۹۲

په سول گوردی گرنگیه کی زوری به شیعری خوی داوه

د مارف خه زنهار

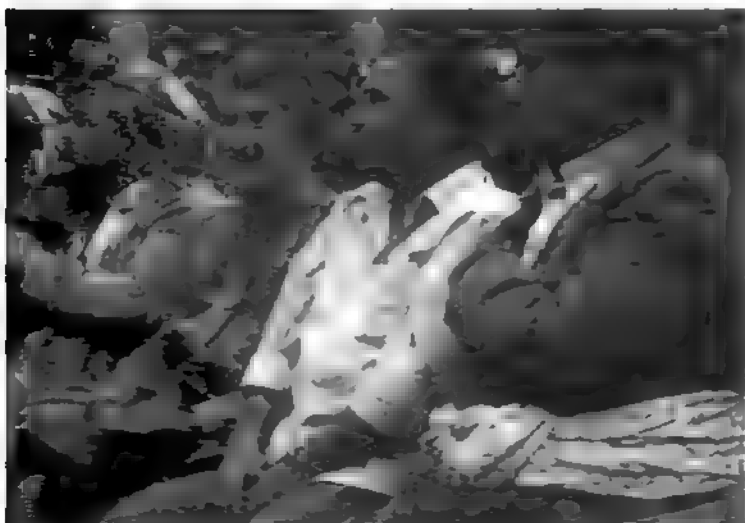
هروهه بې شهوهی پژگاریان بېی له فوټان
هولی دها بلاویان بکاتهوه، تنیا شهوانه
بلاوه کړدوه، که خوی ټاوازی بې داهنا و
دهانیچری.

په سول بېزار گوردی له سهره تاي ژيانی
هونه ری حیرانی بار و به ناوبانگی سهرده می
خوی به ټاواز وتووه (که ټمهش ده چته پال
داهیتانه کانی هونه رمند) به لام له دوايیدا خوی
حیرانی داناه و چاپ و بلاوی کړدونه توه،
ټه مانیش شقه لی گشتی حیرانی دهشتی
هولیریان ټیدا به دی ده کړی و به سوز و چټ
و بلیمه تی هونه رمندان ش قانگ دراون و چند
لا په به کیشی له توماری حیران زیاد کړدوه، له
شیعه بلاو کراوه کانیشی دهرده که ویت هه موویان
بې مه بهستی ټاواز و گورانی دانراون (لیری کین)
نهک شیعریک بې خویندنه وه بن وه کو چیروک
و پژمان.

نوی له بیرم ماییت بې یه که مین جار له پژگاری
میزدمنالیم ناوی دور گورانی بیژی هولیرم
به رگویی کهوت بو، له و سهرده مه گورانی بیژی
میالی له شار زور بوون، به لام وهک شه دوو
زاته به ناوبانگ نه بوون، منیش تنیا ناشنای
دهنگی شه دوو که سه بووم، په کیکیان په سول
بېزار گوردی، که به حیرانی بیژی ناسراو بوو و
ټویرتیران حیدر عه بدولر محمان (حیدره
که چل) به قوری بیژی ناوبانگی دهر کړدبوو، له
په نجا کانی سهردهی رابردو له به غدا ناشنایه تیم
له کهل هونه رمندان علی مردان و تاهیر
توفیق و په سول بېزار گوردی په یداکرد،
په سول بېزار گوردی جیگه به کی دیاری هه بوو
له پیوه ندی برادره رایه تی له ناو دلی مندا، بویه
له پاش یه کترناسیمنان تنیا له به غدا چاوم پی
نه ده کهوت، به لکو که ده هاتمه وه هولیریش
به دیدنه شاد ده بووم، هوی ټمهش شهوه بوو،
که حزم له حیرانه کانی دهر کړد له هه موو جیگه
له و کاته ی له تنیشیت یه کتر داهنیشیتین به دهنگی
نزمیش بووین دهیتوانی ده می له گویم نزدیک
بکاته وه و یهک دوو که رتم له حیرانه یهک بې
بلی، که هه شه کاته ده پیوه نیوه و بوی ده هات.

من تنیا له بهر شهوه له په سول گوردی نزدیک
نه بووم چونکه هونه رمند بوو، به لکو داهیته ریکی
سروودی نیشتمانیس بوو، دهنگی له کهل حیرانی
دهشتی هولیر خوش مه شرب بوو، بې من
نه هاتووه بلیم هیندهی حه زره تی (نالی) له جیتی
ټم حیرانه شاره زو بوو، به لام په سول گوردی
چی له و که متر نه بوو.

په سول گوردی گرنگیه کی زوری به شیعری
خوی داوه، له پروی دانان و ټاواز و چرینیانه وه،

په سول گوردی؟ د مارف خه زنهار

رهسول گهردی لهو زهمنه ژیا، که حهیران رهزم و ریتمیکی تاییهتی نهبووه

ئامانج غازى

«

رهسول
بىزار گهردى
هونه رهنديكى
بى نازبوو،
يه كه كم
هونه رهندي
كورديشه
لهو بواره،
توانيوه تي
نه داي ههيران
له مقامى
بهيات
بشكىنى و
مقامه گاني
هيجاز و سهبا
و نيوه شهووه
بخاته نيو
نهو ميانه
كوردى يانه،
كه خوى
نه داي ده كرد

»

بهین، که ههیرانیژیک له ساته وختیکی زۆر کهمدا پیمان ده به خشی، با بیر له وه بکهینه وه که (حهیران) وهک په کهیهکی هونه ریی سه ره به خۆ بخهینه قالیکی هونه ریی و له تهک قالی (سۆناته) و (سه مونیان) دایینن، پنیسته هه و لیک دلسۆزانه له ئاردايت بۆ سه رینه وهی ئه و (ئۆته) بیکانانه، که ئادایه کی غهیره کوردییان پتوده کړی و له (حهیران) دا ئیسته زۆر به زهقی ههستی پنده کړی. له بیرمه ئه و پۆزه (رهسول بىزار گهردی) مهرد له نيو هه شاماتیکی هونه ریی ته پى چالغی به غدادی و کومه لى ژهنیاری نابینا و به دهیان بلاکتور و کامیرای به ترس و زمانی لیک حالى نه بوون و له هه مووشیان ناسکتر ئه و پشه کی و موزیکى، که ویستیان مه قامی (حهیران) ی پى به نه وه سه ر پشه کی ئادای عه ره بى، له بیرمه بیکوتدان به و هه موو خه لکه (حهیران) بوو به بوورگانیک و هه موو ئه و دهسته له رزۆک و شتانه ی رامالی، که ویستیان هه ییه تی ئه و مه قامه ره سه نه کوردیه بشکین (رهسول بىزار گهردی) هونه رهنديكى بى نازبوو، يه كه كم هونه رهندي كورديشه لهو بواره، توانيوه تي نه داي ههيران له مقامى بهيات و مقامه گاني هيجاز و سهبا و نيوه شهووه بخاته نيو نهو ميانه كوردى يانه، كه خوى نه داي ده كرد.

یادکردنه وه گانی پۆزانی مالاوایی هونه رهنندان له لای میله تی کورده وه به وه ناو زه ده کړی، که له و پۆزانه دا ته نیا به چهند په یفیک به سه ریان بکهینه وه و به سا که باس له میژووی موزیکی کوردی ده کړی، ده بی له دهنگه ره سه نه کانه وه ده ست پینکه ی، ئه و دهنگانه ی له نيو ته مومژی (موزیکی بیکانه به کورد) توانیان مۆرک و نه دای هونه رییان بهارین و وا له گوینگری غهیره کوردیش بکه ن به تاهه زوویی و هزریکی قو له وه گوینگری بى. ته مۆر که باسی (رهسول بىزار گهردی) هونه رهنند و خاوه ن سه دان ههیرانی کورده واری ده کین، پنیسته هه لو یسته یه ک بکه ی و سه رنجی گو تن و نو یکرده وه و ئادای ههیران بکه ی له و هه فتا سالی، که که و تۆته سه ر قه وان و پیکۆرده ر، ده بینن به ره مه مه کان هېچ گۆرانکارییه کی ئه و توی له پرووی هونه ریی و قالب و ناوهرۆکه وه به خۆوه نه بینوه، جا داخه که م (رهسول بىزار گهردی) هونه رهنند لهو زهمنه ژیا، که ههیران رهزم و ریتمیکی تاییه تی نه بووه! موزیک باککراوندی دهنگ به هیزه کان نه بوو، تیگه یشتن بۆ مه قام و ئادای ههیران سه ر پنیانه به یاری هونه ریی له سه ر ده در، بۆیه له م یاده و ئه م پۆزه پى ههیرانه پنیسته ئامازه بۆ خالیکى گرنگ بکه ین ئه ویش نه وه، که هه تا زوه هه هه موومان واز له و چیه کا تیه

ره سول بيزار گهردي پاشاي حيراني ڪورده؟

دايرشتووه.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه حيراني له ڪل مۇسيقادا ڪوتووه.
- يه ڪم ڪس ڪس بووه حيراني له سر مهامي سبا و
نيوه شهووه ڪوتووه، چونڪه نه وهى، ڪه ٺاڪرايه حيران له سر
مهامي بهيات ده ڪوتريت، نه وهنرمهنده نمره نه وه جورته
و بوزي و توانايه هه بووه، ڪه بتوانيت حيران له سر
مهامه ڪانى ديش بلن. نه مهش شاره زاي و ليهاتوويه ڪي چاڪي
دهويت له جوره ڪان و شيوازه ڪانى مهام.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه ڪه شيعري ڪلاسيڪي ڪرديت حيران، زور
شاهه زايانه نه ڪارهي ڪردوه، ڪه خه لڪي ههستي پٺاڪن.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه ڪه سرودي نيشتماني و هنراوهي
نيشتماني به حيران بهرنت.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه، ڪه حيراني تيكه لڪيش ڪرديت له ڪل
بهسته، حيران و بهسته ٺاوتيه يه ڪ ڪرديت، دواي هر
حيران ڪ بهسته يه ڪي ڪوتووه، بڙ زياد ڪرني ٺاوا و ريتنيڪ
و چيڙيڪي نوي و جياوا بڙ حيران.

- دهستيشخه و پيشنگ بووه له ڪراسته وهى حيران
له قوناغي ڪوتني له ڪور و مجلسان بڙ قوناغي ڪوتني له
رادي و تله فزيون، به مهش حيران پينايه قوناغي ڪرنگ
له بلاويونه وه و ڪوتنه وهى له ڪل تيه مۇسيقايه ڪاندا... هت،
به مهش له پيشنگي هه مو حيران پينايه ڪورده ستانه وه ديت،
- بينجگه له وهى، ڪه حيران پينايه به توانا و بليمهت بووه،
حيرانان و حيراناس و حيرانتوسيش بووه.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه ڪوردي شيوه زاري سوراني بووه، ڪه
هنراوه و ڪوراني و لاوک به شيوه زاري باديني بنووسيته وه
و دوايش ٺاوازي بڙ دابنيت و بيڪاته ڪوراني و بيچرنت.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه، ڪه سرودي بڙ پوخاندني پڙيمي
پاشايه تي و دامه زاندي ڪوڪي ڪورماري له عيزاق چريوه به
ناوي (چراي ٺاوازي هه لڪرا) له شيعري حبيب علي ميراني و
ٺاواز و ڪوتني خوي ۱۹۵۸.

- سرهه راي نه مهش شاعيري ڪي به سهليقه بووه، ٺاوازهانه ريڪي
به رهه مند بووه، و ٺاوازي بڙ هه مو به رهه مه ڪانى خوي
داناهه.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه، ڪه ڪوراني بڙ (هولير) ڪوتووه له
سرهه راي پهناڪاني سهدي رابردوه، له هنراوه و ٺاوازي
خوي، و له ڪتيني (بزار - ۱۹۵۷) بلاوڪراوه ته وه.

ماموستا ره سول بيزار گهردي به دريڙاي ته مهني هونهري،
چهندين نازناو و پاشناوي پيهه خشراوه، له وانه (پاشاي حيران)
(ميري حيراني ڪورد) و (شيعي حيران پينان) و (ماموستاي
مهام و حيران) و چهندين نازناوي دي، نه نازناوانهش هر
له خورا و تني له بهر هه واداري و سوزداري پني نه به خشراوه،
به لڪو چهندين هڙ و هڙڪاري خويان ههيه، ڪه بوونه ته هڙي
نه وهى، ڪه نه ڪه له هونهرمهنده پيشنگه له مو بهاره ده چهندين
خه سهلتي هونهري و پيشره وي و دهستيشخهري هه بووه،
به بهارورد له ڪل حيران پينان پيش خوي و سهردهمي خوي
و ههروهه حيران پينان دواي خوشي. له خواره وهه نه هڙ
و هوڪرانه ده خينه روه:

- هه مو ڪوراني پيڙيڪي پان حيران پيڙيڪي سره ڪوتووه، پيش
هه مو شنيڪ پيوسته خاوهن دمنگي خوش و جوشدار
بيت، ههروهه پيوسته خاوهن گونيڪي مۇسيقايي بيت،
بوونه وي نه و تونه ڪان بناسيته وه، و دمنگي خوي له ڪل
نه وانه بسازنيت و له سر ناستي نه وان ڪوراني پان حيران
بهرنت، دواي پيوسته له سر حيران پيڙي ڪه شاره زاي له
جوره ڪانى مهام هه بيت، به تاييه تي مهامي بهيات، چونڪه
حيران له سر مهامي بهيات ده ڪوتريت، دواي خه سهلتيش
نه وهيه، ڪه حيران پيڙي ده بيت خاوهن هه ناسهيه ڪي دريڙ بيت،
بوونه وي بتوانيت بهنده ڪان (سهره بند و ناوبند و دوايه بند)
به ته ووي و له شوي خوي به پيني ٺاوازي دار پيڙاي مهامي
بهيات ته وويان بڪات، نه پينج خه سهلتيه هه موويان له
خوي هونهرمهنده ره سول بيزار گهرديا ڪوبوونه وه، ڪه و
له هيج حيران پيڙي ڪي ديدا هه موويان ڪونه بوونه ته وه، ههيه ڪه
چهنده خه سهلتيڪي تيدا ڪوبيه ته وه، به لام هر هه موويان نه خيڙ
نه بووه، بويه و به ناساني نه هه هونهرمهنده نه بوته پيشره و
له مو بهاره ده.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه حيراني له رادي و تله فزيون چريوه
و دوايش ٽومار ڪردوه، له سهرده ٽاڪاني سالاني چله ڪاني
سهدي رابردوه يه ڪم ٺاههنگي به پهخشي راسته وخو له
ٺيڙگي به غدا به شي ڪوردي سازداوه.

- يه ڪم مين هونهرمهندي حيران پيڙي ڪورده، ڪه حيراني
له سرهه قهوان ٽومار ڪرديت.

- يه ڪم ڪس ڪس بووه، ڪه حيراني نووسيوته وه و له چهندين
ڪتينا بلاوي ڪردونه ته وه، بوخوي حيراني داناهه و

په سوول گهر دی خاوهن بههره یه کی خوایی بوو

خوی نووسیوه ته وه، ههروه ها ئاوازدانه ریکی خوږسکیش بووه، ئاوازی بق هه موو بهرهمه کانی خوی دلناوه، کوچکردنی ئه و هونه رمنده گهره یه زهره ریکی زور گهره بوو بق هونه ر و موزیک و بوازی که له پوری کوردیمان، چونکه به راستی ئه و هلگری ئه و ناسنامه یه بوو. ئیسته ئه وانه ی هه ولده دن حه یران بلین جیاوازییه کی زوریان هه یه له گه ل گوته ی ئه و، هه میشه هیواخوازی ئه و هین ئه و حه یرانیانه ی ئه م سه رده مه هه ولده دن سوود له ئه زمونی ئه و ماموستایه گهره یه وه ربه گرن، هه رچهنده زور ئه سته مه، به لام ئه و ږنچکه یه کی بق ئیمه مانان به جیه بنشت، که بتوانین به رده وام بین له سه ر ږنره و ی ئه و هونه ره په سه نه، چونکه ئه و هونه ره دوو تاییه تمهن دی هه یه، حه یران و لاوک و مه قام موزیکی کوردیی تاییه ت به کوردییان هه یه، دووه میش لای هه مووان ناشکرایه، که حه یران تاییه ته به شاری هه ولیر و ده وریه ی.

سه ره تای ناسینم له گه ل ماموستا په سوول بیزار گهر دی ده گه ږن ته وه بق سالی ۱۹۶۸ که تیپی هونه ری ماموستایان له هه ولیر، به سه ره رشتی هونه رمنده واحید مه رجان دامه زرا، منیش له و تپه بوومه ئه ندام، له وچ یق په که م جار چاوم به ماموستا په سوول گهر دی که وت، هاتبوو بق پرؤفه کړدن، به جلویه ریکی کوردی جوان و خاوین و هه وریه کی ږنکوږیک، ئیمه ش زور به سه رسامی و به چاویکی پر له ږیز و خوشه ویستییه وه ته ماشامان ده کړد و مامه لمان له گه ل ده کړد، ئه و توانی حه یران گشتگیر بکات و بیگه یه نپته هه موو کوږنچکه یه که، ئه ویش به په خشکردنی له رادیو و تله فزیونی به غدا، ئه مه ش ئه رکیکی زور و بویرییه کی زور و هه ز و ئاره زو و عه شتیکی گهره ی ئه و هونه رمنده ده رده خات بق هونه ری گورانیی و موسیقا، خاوهن بههره یه کی خوایی بوو.

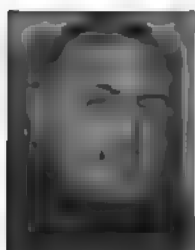
توانی بوخوی بیته قوتاخانه یه کی هونه ری په سه نی کوردیی، به تاییه تی هونه ری حه یران، به شپوه یه کی زور جوان و شاره زیانه مه قامی ده چری، پیاویکی خوش مه عشه ر بوو، مه جلیسی زور خوش بوو، له هه موو بواره کان بین وینه و ده که من بوو، ئیشی خوی زور خوش ده ویست، له گورانیی گوته یش، به تاییه تی له حه یران، تا ئیسته جیگره وه ی نییه و په یدانه بووه، راسته هه ولدان هه یه، به لام ئه وانه هه موویان شاگرد و قوتا بی ئه ون، کاتیک، که گوته یستی حه یرانه کانی ماموستا په سوول بیزار گهر دی ده بین، ده مانبه نه وه که شو هه وایه کی بین وینه، بویه حه قی خویته ی پنی بگوته یت میری حه یرانیان، وا هه ست ده کړد، که ده نگی ئه و له گه ل سروه ش تیکه ل و ئاویته ی یه کدی ده بوون، ماموستا په سوول جه ماوه ریکی به رفراوانی هه بوو، بچووبایه هه ر شویتیک جه ماوه ری هه بوو، خه لکی خوشیان ده ویست.

په سوول گهر دی شاعیریش بووه و خاوهن چهن دین نامیلکه و کتپه و شپه ری بق گورانییه کانی

شیرزاد سه رسامی

ئاۋە دەردە شاۋەكەي ھەيرانى كوردەيى

نايف شېخانى

نووسىنى ھەيرانەكانى بە سوودە رگرتن لەو باكگراۋندە دەولەمەندەي، كە لەو بوارەدا ھەيبوو، ھەروەھا كۆمەلىك ھەولەي جوانى ھەبوو لە نووسىنى ھۇنراۋە بۇ گۇرانبەكانى، لەكەل كۆمەلىك ئاۋاز بۇ بەرھەمەكانى، لەو ھەشدا خاۋەن بەھرە و سەلىقەيەكەي تايبەت بە خۇي بوو. وەكو پىكھاتەي دەنگى ئەو ھونەرمەندەش خاۋەن پانتايەكەي بەرفراوان بوو و ھەست بەو ھارمۇنى و جىگىرىيە دەكەيت، ئەو كە ھەيران دەلەت جيا لە ھەيرانىبۇزانى دى ھەست بە ھەناسەبەركىي و تەنگەتاۋى ناكەيت، لە كۆتايى ھەيرانەكان و دەربەرىن و

و ھەستانەكان ھەست

دەكەيت، كە گوئى لە

بەھرەمەندىك و

ھەيرانىبۇزىك دەگرت،

كە زۆر شاھزايە لە

سەول لىدانەكە و ئەو

شەپۆلە دەنگيانە بە

تەرازويەكەي جوان

و تۆكمە

دەيانىرەيت.

بە دىنبايە ھە مامۇستا پەسول بىزار گەردى لە بواری دەنگىبۇزى، بە تايبەتەش لە بواری ھەيران ناۋىكى دەو شاۋەيە، بە كۆچبار بوونى ئەو بواری مەقام و ھەيرانىبۇزى كەلەنكى گەورەي تىكەوت، ديارە بەخشىنى ئەو ھەموو نازناۋانە بەو ھونەرمەندە بەرزە نىشانەيەكەي دىكەي ئاستى خۇشەويستى و پىز و ھورمەتى گويگران و ھەوادارانى بەرفراوانى كوردستانە بۇ ھونەرى پەسول بىزار گەردى، كە ھەميشە ئەو ھونەرمەندە لە ژيانى مىللەتاندا زۆر دەگمەن، تا بتوانن وەك ئەو، بەو شىۋە بەرفراوانە بيسەران و ھەواداران لە دەورى ھونەرەكانى كۆيكەنەو و ئەو ھەموو نازناۋانە بەدەست بىن.

لە سالى ۲۰۰۲ - ھ، كارم لەسەر چەند ھەيران و گۇرانبەكەي ئەو ھونەرمەندە كەردو، كە لە ئاۋازى خۇي بوون، توانيمان بە موزىكى نوئى سەرلەنوئى تۆماريان بگەينەو، ھيوادارم لە ئايندەدا ئەگەر ھاۋكاريمان بگريت، بتوانين دريژە بەو پىرۆژەيە بەدين، بۇ نوپكرەنەو ئەو بەرھەمانەي، كە موزىكەنەكانيان كوردنەبوون و ئەو تەكنۆلۇژيايەي ئىستەيان لەبەردەست نەبوو، بۇ سەر لەنوئى تۆماركردنەو ئەو بەرھەمانە و بەرھەمەكانى ھونەرمەندانى دى.

مامۇستا پەسول بىزار گەردى توانىويەتى سوود لە مەوداي دەنگى خۇي وەربگريت و ئەو ئاۋازانەي، كە دايرەشتوون، وا ھەست دەكەيت كە پەر بە مەوداي دەنگى خۇيەتى، ئەو ھەش بەرھەمەندى و سەلىقەيى ئەو ھونەرمەندە دەگەينەيت، لىژەدا لەوانەيە نەكرىت باس لە ھەموو ئەو بەرھەمەنديانەي ئەو ھونەرمەندە گەورەيە بگەين، ھەر لە مەسەلەي تىكەست

رهسوول بيزار گهره‌ی

له زاری خویانه‌وه

ناما مکرینی هه‌ندریڤ خۆشناو

مامۆستا رهسوول بيزار گهره‌ی که به‌دریژایی زیاتر له په‌نجا ساله‌ی ته‌مه‌نی هونه‌ری، چه‌ندین نازناو و پاشناوی پێشه‌خسراوه، له‌وانه (پاشای هه‌یران) و (میری هه‌یرانی کورد) و (شیخی هه‌یرانیژان) و (مامۆستای مه‌قام و هه‌یران) و چه‌ندین نازناوی دی، ئهم نازناوانه‌ش هه‌ر له‌ خۆرا و ته‌نیا له‌ به‌ر هه‌وداری و سۆزداری پێشه‌به‌خسراوه، به‌لکو چه‌ندین هۆ و هۆکاری خویان هه‌یه، که بوونه‌ته هۆی ئه‌وه‌ی، که ئهم که‌له هونه‌رمه‌نده پێشه‌نگ بیت، له‌م به‌اره‌دا به‌ به‌راورد له‌گه‌ڵ هه‌یرانیژانی پێش خۆی و سه‌رده‌می خۆی و هه‌روه‌ها هه‌یرانیژانی دوا‌ی خۆشی. بۆیه‌ بیرۆپای چه‌ندین نووسه‌ر و هونه‌رمه‌ندی موزیکژهن و گۆرانیبێژی ناودار سه‌باره‌ت به‌م که‌له هونه‌رمه‌نده ده‌خه‌ینه‌پوو.

د. عه‌زیز گهره‌ی:

هه‌موو که‌سیک شانازی پێوه‌ ده‌کرد. گهره‌یبه‌ک بگاته به‌غدا و له‌ویوه‌ له‌ ریگه‌ی رانیقوه‌ گورانی بۆ هه‌موو دونیا به‌چڕی

خواله‌یخۆشبوو ره‌س‌وول بیزار گهره‌ی هونه‌رمه‌ندی ناوداری کورد به‌ته‌مه‌ن زۆر له‌من گه‌وره‌تربوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا من دوو جار ئه‌وم ناسی. جاریکیان له‌دوره‌وه‌ که‌ تازه‌ قوتابی سه‌ره‌تایی بووم له‌ په‌نجاگان له‌ گوندی به‌حرکه، که‌ تازه‌ رانیق هاتبووه‌ دی، هه‌موو ئینواران به‌تایبه‌تی ئینواره‌ی هاوینان له‌ دیوه‌خان و مالی رادیوداره‌خانه‌وه‌ چریکه‌ی هه‌یرانه‌کانی ره‌س‌وول بیزار گهره‌ی به‌رز ده‌پوو و گوندی پرده‌کرد.

دوو هۆ وایان کرێبوو به‌حرکه‌ ئه‌ومنده‌ عه‌ودایی ده‌نگی مام ره‌س‌وول بیت. یه‌که‌م گهره‌ی خۆی بوو، هه‌موو که‌سیک شانازی پێوه‌ ده‌کرد که

گهره‌یبه‌ک بگاته به‌غدا و له‌ویوه‌ له‌ ریگه‌ی رانیقوه‌ گورانی بۆ هه‌موو دونیا به‌چڕی، دووهم گورانیبه‌کانی به‌زۆری هه‌ر هه‌یران و به‌سته‌ بوون، له‌ پۆخی میله‌ته‌وه‌ هه‌لقولابوون و تا ناخ له‌گه‌ڵ پۆخی لادنی ده‌گنجان، به‌سالاچوه‌مکانی دی هه‌موو چارێ که‌ له‌ دیوه‌خان و بن مزگه‌وت و سه‌ره‌به‌ستان و سه‌رجی جۆخینان کۆده‌بوونه‌وه‌ باسی مام ره‌س‌وول-یان ده‌کرد، له‌ ژبان و به‌سه‌ره‌ات و به‌هه‌ره‌کانی ده‌دوان، له‌وساوه‌ گه‌وره‌یی مام ره‌س‌وول له‌ مێشکی ئیمه‌ی ئه‌وسا منداڵ چه‌سپابوو. وه‌کو مرۆفیکی به‌رز و هونه‌رمه‌ندیکی لێهاتوو بیرمان لێ ده‌کرده‌وه. که‌ له‌ پایته‌خته‌وه‌ چریکه‌ی ده‌گانه‌ هه‌موو دونیا و له‌بێی رانیق دیته‌وه‌ نێو دیکه‌مان.

لێرمه‌دا به‌ده‌ره‌فته‌ی ده‌زانم بۆ مینزوو شتیکی له‌باره‌ی مام ره‌س‌وول یاس بکه‌م. مام ره‌س‌وول بیزار گهره‌ی بیاویکی قسه‌خۆش و پۆشته و په‌رباخ و دله‌کراوه‌بوو، هه‌زی له‌جوانترین به‌رگ

و عیزەت نەفسیکی بێ-وێنەیی ھەبوو، چاوی بە ھەزارێک دەگەوت بەزەیی پیادەھاتەو و ھەزی دەکرد چی لە گیرفانیدا ھەیە بیداتن.

لە ساڵی ۱۹۷۴ ھەر جارێک بھووایەنە ئێو ئۆردوگایانە کە پەناھەندە کوردەکانی خۆمانی تێداپوون و ئێو بارودۆخەیی ئێوانی دەبیتنی، سەیرم دەکرد مام ڕەسوول دەسڕەگەیی بە دەموچاویەو ناو و دەگرییت و دەگوت من ئەم کوردە دەبینم دەسووتیم و ئاگر لە ھەناوم بەردەبیت، بەردەوام لەگەڵ ھەستی خەلکیدا دەژیا و خەمەکانی خەلک خەمی ئێو بوون، تا بۆی مەزنیکی نمونەیی بوو. ھونەرەکی ئێو ڕەگی داگوتارە لەئێو ھەموو کوردستاندا، دەبا ئێمەش بەوفا بین بۆ خۆی و بۆ ئێو ھونەرەیی، کە بۆی جێنیشتووین، ھەزاران سلاوی لێبێت مامۆستای ھەیرانی کورد، ھەیرانەکان و گۆی بەرھەمەکانی لەئێوماندا زیندوو و لەئێوماندا دەژییت و لەگەڵیدا ھەر دەیلێنەو و دەیلێنەو.

خالد سەرکار:

کەسایەتی ئێو ڤەت لەبەر ناچیتەرە

ئاگاداریبوم، کاتێک یەکنێک ھەیرانی دەگوتەرە، مامۆستا ڕەسوول بێزار گەردی زۆر ڕەخنی لە کەموکوڕییەکان دەگرت لە گوتندا، لە ڤووی ھونەری بەرمەنگاریەو ھەش ئەم ھونەرماندە جیگەیی خۆی ھەبوو لە گۆرانی نەتەوایی، چەندین بەرھەمی لەسەر نەتەو و نیشتمان و پێشمەرگە و خاکی کوردستان ھەیە، و خوشەویست بوو لەئێو ھەمووماندا، بەتایبەتی لەئێو ھونەرماندان.

ڕەنجبەر خوشناو:

ئەگەر ھونەرماندە ھەبوا، ناوی لێ دەنرا پیاوێ خاوەن و ڤۆزە

بەپای من، ھەموو ئێو نازناوانەیی، کە بە ڕەسوول گەردی بەخشران دەگەڕێنەو بۆ چەند ھۆیک، توانای دەنگی و شارەزایی لە ئەدای تێکستەکانی ھەیران، کە زۆر شارەزایانە و ھەستایانە ھەلیدەبێژان و بە دەنگ زۆلەکی گۆنێکرانی سەرسام دەکرد. ھەرچەندە یوونی کێپێکی، زیاتر جۆش و خروش دەدات بەرانبەرەکی، بەلام

و خوشترین خواردن دەکرد. ھەمیشە بەدەستە بەرگیکی تازە و پاکخاوەن و بە چەفییەکی گەورە و پێشوو دارەو دەگەرا. تابیلی پیاویکی سەخی تەبیەت وێل فراوان و میوانپەرور و بەخزمایەتی بوو، نەفسی زۆر بەرز بوو.

ئەنوەر قەرەداغی:

من دەتوانم ڕەسوول بێزار گەردی خوالێخۆشبوو بە بالێوزی ھەیران دابنیم

من ئەوێندە دەلیم کە لەم کەلە ھونەرماندەو ھەبوا بە ھەیران ئاشناپوو، ڕەسەنایەتی و مۆرکی کوردی لە ھەیرانەکانی ئەوێندە چوو ناخ، ئێستەش پێموایە، کە ھەر باس لە ڕەسەنایەتی ھونەری کوردیی بکەین، دەبیت ھەیران و مەقامەکانی ئەم ھونەرماندە سەرچاویەکی گەرم بن، بۆ ئەوێندە بچینە ئێو ئێو سۆزە جوانانەیی، کە لە میلۆدی کوردیدا ھەن، ئەگەر باس لە ھەیران بکەین من دەتوانم ڕەسوول بێزار گەردی خوالێخۆشبوو بە بالێوزی ھەیران دابنیم. تاکە کەس بوو، کە بتوانیت وەک پێویست ھەیران بەرجەستە بکات بێ ئەوێندە بێشۆینیت، ھەرچ نازناویک بەم ھونەرماندە گەورە بەخشراییت وەک پاشای ھەیران، میری ھەیرانی کورد، شیخی ھەیرانبێژان، مامۆستای ھەیران و مەقام، ئەو زیاتر شایستەیی ئەو، چونکە زۆر بە ئەمانەت و لێھاتووانە ئێو کلتورە ڕەسەنەیی پاراستوو و گەیانندۆتە ئێمەو، کە پەرە لە پاستوویی و دلسۆزی و پاکیی و خۆپێندەو بۆ ڤۆزانیکی دێرین، کە زۆرێکمان سەرقالین بە گەران بە شۆینیدا، بۆیە کە گۆمان لە ھەیران دەبیت لە ھەر جێھێک بیت یەکسەر ئەم ھونەرماندەمان دینیتەو بەرچاو، سۆزەکی دەمانووستینیت و تووشی تێرامانمان دەکات و لەگەڵ ئێو راستگوییەدا دەژین، کە لە دەنگی ڕەسوول بێزار گەردیەو پێمان دەکات. بێجگە لە ھەیران چەندین میلۆدی جوانی ھەبوو کە ڕەسەنایەتیەکی تەواویان پێوەدیاریبوو، کە ئاوازی خۆی بوون، ئەگەر بە شیوەییەکی ئەکادیمیانە مامەلەیی لەگەڵ بکریت، ئەوا ھیچیان کەمتر نین لەو شامیلۆدیانەیی، کە لە جیھاندا ئەمۆق پێشکەش دەکرین. ئەم ھونەرماندە نەفسیکی زۆر بەرز

گوتووه و منیش گوتوومه ته وه، له منرا بلابووه.

به نه زهري منه وه په سول بيزار گهردی گوره ترين حيرانيښی کورده، نه له پاش وی و نه له پيش ویش حيرانيښی وامن نه بووه من يوخوم حيرانم گوتووه هر له پووی حيرانه کانی وی گوتومه ته وه، ههروهک چوڼ لاوکی (گنج خلیل)م له پووی لاوکی (کاویس ناغا) گوتووه.

عومهر نزهی:

حکومت که متهم به برانبر به هونه رمنده گوره کانی خوی

په سول بيزار گهردی چا پتريکی نه خشين و زور دره وشاوه به له میژوی هونه ري په سنی کوردي، جگه له وهی، که دهنگی زوال و خوش و بینگه ري هه بو، حيرانيښی له فو تان و ونبون بزگار کرد و له قوناغیکی تاییه تمندی ناوچه یی وه گواستیه وه بۇ قوناغی په خشکردن له رادیق و تله قزیونه کان. من هاوړنیه تیه کی زور نزیکم له گه له ودا هه بو، زوریشم خوش دهویست، نهویش زور منی خوش دهویست، که سیکي زور قسه خوش و نوکته باز و خوش مشرب بو، پیاو له مجلسی شو و له دانیستن له گه له ودا قهت تیرنه ده بو، نه وهی که جیگه ی داخه هونه رمنديکی وهک کاک په سول و کاکه تایر هزار په حصه له گورپان بیت، کاتیک مردن خاوه هیچ نه بوون، دواي شو هه موو سالانه ی که له خرمه تگردنی هونه ري کوردي به سهریان برده له نه وروپا هونه رمندي گه وړه ی کلاسیکیان هه بو، وهک چایکوفسکی و سیبیلیوز، نه مانه ده ولت مووچه ی بۇ بریپوونه وه، بوشه وهی خویان بۇ هونه رکه یان ترخان بکن و کاری دیکه نه کن.

به بیروپای من حکومت که متهم به به برانبر به هونه رمنده گوره کانی خوی. کورد نایت چاکه ی په سول بيزار گهردی قهت له بیربکات.

مام په سول لیرمش خالیکی دیکه ی قازانچ کرد به وهی که به بره رکاری هاوشانی نه بو، هر نه بووه پاله وانی مهیدانه که. خو په وشتی به رزی و پاکو خاوشی ناخ و دهروونی مام په سول زور خالیکی گرنگه له ژبانی شه ودا، پیم وایه نه گه ر هونه رمنده نه بو وایه، ناوی لن ده ترا پیاوه خاوین و قوزه که.

هستی نه ته وایه تی مام په سول له راده به رده ر بو، بۇ شایه دی شو کاته نیمه له تیپی موزیکی شورش بووین له سالی ۱۹۷۴، دواي پیکه وخته شومه کی جه زانیر شورش تیکچوو، من و مام په سول بيزار گهردی له ماریوان بۇ شق به پاس به ریکه و تین، هر گیز له یادم ناچیت، کاتیک که پشته شق، مام په سول هر له سینگی خوی ددها و هاواری ده کرد و ده گریا «هه ی شورشم رڼ، هه ی کوردم رڼ» نیمه شی هه موو به گریان هینا.

تایر توفیق:

له پاش په سول گهردی، حیران له کسی دیکه حرامه

ماموستا په سول بيزار گهردی قوتاخانه یه کی تاییه تیه، به تاییه تی له حیران، له پاش شو حیران له کسی دیکه حرامه، وهکو بیستومه و گویم لیبووه. کاک په سول به گوتی حیران ئیچگار به رزه، خاوه دهنگیکی خوشه، و خوشه ویستی گهله، جه ماوهریکی زوری خوی هه یه، زور کهس هه ولیداو له سایی شو بکاته وه، وهکو عارهب عوسمان، نهویش دهنگی خوشه.

عزیز شاهرقخی:

به نه زهري منه وه په سول بيزار گهردی گوره ترين حيرانيښی کورده

له تهمنی ۱۷ - ۱۸ سالیمدا که رادیوی به غدا به رنامه ی کوردي بلابوده کړده وه له پووی شو رادیوی هه من ده که ل گورانيښیانی شو سهرده می ناشنا بووم وهکو، ماموستا تایر توفیق، حه سن جزیری، که مه قامیښیکی زور گه وړه ی بادینانی (بوتانی) بووه، کابو وکتی

عه‌ننان گهریم:

من که گوی له دهنگی ماموستا گهردی دهگرم، شهرم دهگرم حه‌یران بلیم

نازانم تۆنی دهنگم بۆ حه‌یران ده‌شیت یان نا.
حه‌یران فۆرمینگه له مه‌قامی به‌یات، نه‌وه‌ی که
زۆر پیمخۆشه، په‌کێک له حه‌یرانه‌ی ماموستای
گه‌وره‌ ره‌سوول بیزار گهرییه، که به شیوازی
مه‌قامی سه‌با گووتوویه‌تی، من که گوی له دهنگی
ماموستا گهردی دهگرم، شهرم دهگرم حه‌یران
بلیم، چونکه حه‌یران ته‌نیا له زمانی نه‌و دیت، له
ده‌ربهرینه‌که‌ی نه‌و دیت، نه‌مه پاشخانیکه‌ی گه‌وره‌ی
ناوچه‌یه‌کی کوردستانه، که حه‌یرانی ده‌شتی
هه‌ولیز و ناوچه‌ی دزه‌ییاته، له‌وانه‌یه شیوازی
مه‌قام بۆ من ئاسانتر بیت وه‌ک له حه‌یران.

له‌وانه‌یه خه‌لکی هه‌ست بکه‌ن، که تۆنی دهنگم بۆ
حه‌یران به‌شیت، به‌لام تۆنی دهنگ ته‌نیا بۆلی سه‌ره‌کی
نابینیت، با نه‌چه ژیرقورسایه‌ی گوته‌ی حه‌یران و تانه‌ی
حه‌یرانییه‌کان و بلین حه‌یرانیکی خراپی گوته‌وه.

غه‌فور مه‌خمووری:

ئه‌و نازناوانه‌ی دراوته پال ره‌سوول بیزار گهردی، وه‌ک پاشای حه‌یران پر به پێستی خۆیه‌تی

حه‌یرانه‌کانی ره‌سوول بیزار گهردی به‌وه له
حه‌یرانییه‌کانی دی جیا‌ده‌کرینه‌وه، که حه‌یرانه‌کانی
له پووی فۆرم و ناوه‌ڕۆک و گوته‌وه
نه‌واکه‌ری په‌کدین، زۆریک له حه‌یرانییه‌زان،
به‌داخه‌وه په‌یوه‌ست نینه به یاسا و پێسا‌کانی
گوته‌ی حه‌یرانه‌وه، ره‌سوول بیزار گهردی زۆر
وه‌ستایانه په‌یوه‌ست بووه به‌و یاسا و پێسا‌یانه،
هه‌م له پووی گوته‌وه، هه‌م له پووی دا‌شقه‌وه،
هه‌م له پووی به‌خشینی وینه‌جوانه هونه‌ریی و
کلتورییه‌کان له چوارچه‌یه‌ی حه‌یرانه‌کانیدا،
به‌لام ئه‌مانه لای ئه‌وانی دی که‌تر هه‌ستی پێ
ده‌کریته. ره‌سوول بیزار گهردی له‌م بواره‌دا زۆر
سه‌رکه‌وتووتر بووه، نه‌وه‌شی زیاتر پال‌هشتی نه‌و
سه‌رکه‌وته‌ی بووه، شاره‌زایی نه‌و بووه له‌ بوا‌ری
مه‌قامدا، چونکه حه‌یرانییه‌ی جۆریکه له مه‌قام.

له راستیدا نه‌و نازناوانه‌ی دراوته پال ره‌سوول

بیزار گهردی، وه‌ک میری حه‌یران، یان پاشای
حه‌یران پر به پێستی خۆیه‌تی، له‌به‌ر نه‌وه‌ی چ له
پووی ده‌نگه‌وه و چ له پووی شیوازی گوته‌وه
و چ له پووی دا‌شستی حه‌یرانه‌وه ده‌ستیکی
بالای هه‌بووه، په‌کێک بووه له حه‌یرانییه‌ هه‌ره
سه‌رکه‌وتووه‌کانی کورد، نه‌و تیکستانه‌ی که
دا‌یه‌شتوون و له کتێبه‌کانیدا چاپیکردوون و
بلا‌ویکردوونه‌وه حه‌یرانی ته‌واو کاملن.

پوره‌هان خۆشناو:

توانیویه‌تی حه‌یران له‌سه‌ر ئاستی هه‌ر چوار پارچه‌ی کوردستان ب‌ناستیته

ماموستا ره‌سوول بیزار گهردی له پووی
جوگرافیه‌وه شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی له‌سه‌ر
ناوچه‌کانی هه‌ولیز، به‌ تاییه‌تی و کوردستان به
گشتی هه‌بووه، به‌مه‌ش ئیله‌هامیکی جوانی بۆ
هاتووه له دا‌شستی حه‌یرانه‌کانی و به‌کاره‌ینانی
نه‌و شاره‌زاییه له تیکسته‌کانی دا، هه‌موو که‌س
نه‌یان‌توانیوه نه‌و کاره‌ بکه‌ن، ماموستا ره‌سوول
توانیویه‌تی میژوویه‌کی زێڕین بۆخۆی تۆماربکات
له‌ بوا‌ری حه‌یران و هونه‌ر به‌ گشتی، توانیویه‌تی
حه‌یران له‌سه‌ر ئاستی هه‌ر چوار پارچه‌ی
کوردستان ب‌ناسرێنیت. نه‌مه‌ش شانازییه‌کی
گه‌وره‌یه بۆ گه‌لی کورد و بۆ هونه‌رمه‌ندانی کورد
و بۆ ئه‌رشیفی گۆرانیی و موزیکی کوردی،
ئ‌رشیفیکی چاکی له به‌ره‌مه‌کانی خۆی هه‌بوو،
که له‌سه‌ر قه‌وان تۆمارکرا‌بوون، ئا‌وا‌زدانه‌ریش
بووه، خۆی ئا‌وا‌زی بۆ به‌ره‌مه‌کانی خۆی دا‌ناوه.
زۆربه‌ی تیکستی به‌ره‌مه‌کانیشی هه‌ر ه‌ی خۆی
بووه، چ له‌ بوا‌ری گۆرانیی و چ له‌ بوا‌ری حه‌یران.

خا‌وه‌ن ده‌نگیکی زۆر زو‌لال و کوردیی و په‌سه‌ن
و خۆش بووه، ئومێده‌وارم په‌یمانکه و کولێزی
هونه‌ره‌ جوانه‌کان و نه‌و ده‌زگا هونه‌رییانه‌ی، که
تاییه‌تن به‌ بوا‌ری گۆرانیی و موزیک، خۆینه‌وه
و توێژینه‌وه‌ی چاک له‌سه‌ر به‌ره‌مه‌کانی نه‌و
که‌له هونه‌رمه‌نده بکه‌ن، به‌تاییه‌تی له‌سه‌ر مه‌قامه
کوردییه‌کان، وه‌کو لاوک و حه‌یران و هۆره‌ی
جافایه‌تی و قه‌تار و ئه‌لا‌وه‌یسی.

کاریان له‌سه‌ر بکریته، بۆ نه‌وه‌ی نه‌وه‌کانی دا‌هاتوو
بتوانن به‌ شیوازیکی جوان و هونه‌رییانه‌تر
دووباره‌یان بکه‌نه‌وه، نه‌وه‌ک بیشی‌ئۆین.

وریا ئەحمەد:

هەر چەندە سال جارێک لەسەر ئەرکی خۆی کتێبێکی چاپ دەکرد

بە میری حەیران ناسراوه، کورد بە گشتی و هەولێرش بەتایبەتی بەکێک لەو شتەکانی که شانازی پێوه دەکات میلۆدیەکانی حەیرانی کوردیی و دەست و پەنجە و قوربە زێڕینەکی پەسول بێزار گەردییه، ئێمە کاتێک، که گۆییبستی حەیران دەبین بە دەنگی ئەو مامۆستایە، تەم و چێژی حەیرانەکانی ئەو جیاوازی هەیە لەگەڵ هەموو ئەو حەیرانەکانی که لەو سەرەدەم گۆیمان لی دەیت.

سابیر عەبدولرحمان:

پەسول گەردی توانی حەیران بە شێوە پەسەنەکی هەولێر جێگیر بکات

پەسول بێزار گەردی توانی بەردی پناغەیی هونەری حەیران لە ئێزگە و تەلەفزیۆن دامەزرێنیت، خاوەن بۆنێریکی زۆر بوو، که توانی بێتە یەکەم کەس لەو سەرەدەمە حەیران لە ئێزگە و لەگەڵ موسیقادا بلی و تۆماربکات.

ئەو چاکە و فەزلیکی زۆر گەورەیی ئەو هونەرمەندەیی بۆ هونەری کوردیی، بۆ حەیران بەتایبەتی. ئەو سەرەدەمی حەیرانیی زۆریبوون، بەلام کەس ئەو بۆنێرییە نەبوو، بۆتوانیت لەگەڵ موسیقا حەیران بلیت. ئەو لە حەیران گوتن دا ستایلێک و شیوازیکی تایبەتی هەبوو، چەندین کەس هەولی لاسایی کردنەویان داوه و دەدەن، بەلام نەیانتوانیوه وەک ئەو بەو توانا و شارەزاییی حەیران بلیتەوه.

ئەو توانی حەیران بە شێوە پەسەنەکی هەولێر، که کانگەیی حەیرانە، جێگیر بکات و بۆمان بپارێزێت و وەک ئەمانەتێک دەستاون دەست بکات بۆ نەوهکانی دواي خۆی. حەیرانەکانی بە شێوەیەکی وا دەگوت، که گۆیگر لەگەلیان بلالوینەوه، لەرینەوهیەکی تایبەتی لە دەنگیدا هەبوو، خۆی گەورە ئەو لەرینەوهی خەلقکردبوو تەنیا بۆ ئەو و بۆ حەیران.

سێفەتێکی زۆر تایبەتمەندی هەبوو، ئەو سێفەتە بۆ هونەرمەند زۆر پێویستە، ئەویش ئەو هەبوو، که یەک عەنەیی لە کەس وەرندەگرت، ئاھەنگی تایبەتی بۆ پارە ساز نەدەکرد، بە ئاھەقەیی نیوچەوانی خۆی سەرەرزانه ژیا.

مامۆستا پەسول بێزار گەردی جگە لەوهی که وەستایەکی بێ وینەبوو، لە حەیران، توانی زۆر بۆزێرێ و ئازایانە ئەو ئەرشیفە دەولەتمەندەیی ناوچەیی هەولێر لە حەیران بگەیەنیت بەشی کوردیی لە ئێزگە و تەلەفزیۆنی بەغدا و بیانپارێزیت و بیانگەینیت گۆی هەر گۆیگرێک لە هەر شوێنێکی ئەم کوردستانە، ئەمەش کارێک زۆر مایەیی شانازییە و کارێکی زۆر گەورەیی، حەیرانییەکانی دی هەرکەس و لە گوندی خۆی و لە ناوچەیی خۆی و لەناو عەشیرەتەکی خۆی حەیرانی گوتوو و ناسراو بوو. ئەگەر بپریکەینەوه لەو کاتە پەسول بێزار گەردی ئەو کارە کردوو، گۆرانی گۆتن شتیکی خوش و نەنگی بوو، خەلکی بە چاویکی سەیر، سەیری هونەر و هونەرمەندانێان کردوو، بۆیە ئەو کارەیی زۆر بۆزێرێ بوو، بە پای من ئەو کەلە هونەرمەندە و ئەوانی دیش، دەیت پەیکەریان بۆ سازبکێت، که یەکم جار ئازایانە هاتوونەتە مەیدان و پێشەنگ بوون. ئەو هونەرمەندە لەگەڵ ئەوهی تا پۆلی شەشی سەرەتایی خۆیندبوو، بەلام ئافەڕین، که بیری لەوه کردبوو بەرھەم و حەیرانەکانی خۆی بە کتێب چاپ و ئەرشیف بکات و تۆماریان بکات، هەلبەتە لەسەر ئەرکی خۆی، هەر چەند سالێک کتێبێکی چاپ دەکرد، بەمەش نەمری بە کارەکانی خۆی بەخشی. ئەمەش پێشەنگیەکی دیکە پەسول بێزار گەردییه.

فەرھەنگ غەفور:

پەسول گەردی ناسنامەیی پەسەنی میلۆدی کوردییه

پەسول بێزار گەردی لە رۆژگارێکی زۆر زوو وە درکی بەو بەرپرسیاریەتیە میژووییە کردوو، که حەیران ناسنامەیی نەتەویمیانە، ناسنامەیی هونەری پەسەنی کوردییه، ناسنامەیی پەسەنی میلۆدی کوردییه، ئەگەر لاپەرەکانی میژووی هونەری کوردی هەلەبەنەوه، جوانترین لاپەرە لاپەرە پەسول بێزار گەردییه، که

رهسوول گهردی له دیداریکی چل و سئ سال بهر له نه مړو

نازم دلبد

له سر دهربري پيشتان راده گه يه نم که نه مړو
(۱۹۸۰/۱/۳۱) ماموستا رهسوول گهردی
تهندروستی باشو بهر و باشتريش دهرپوات
و چاوهرواني بهرهمی زیاتری لی ده کړی،
دهم ویت شهوش بلیم سالانیکي زوره نه م
دیمانه به تومارکراوی له ولاتی (سوید) له لایه
کاک (فخره دین تایر) که نیسته نه و له ژياندا
نماوه پاریزرابوو، به لام من دیمانه کم سازداوه
هلبت نه مش وه فایه کی گهره به بق پاراستی
نه و روحیه ته گهره به (مام رهسوول) و
شایانی پیزی منیشه بق کاک (فخره دین).
جا بهر موون له گل نیمه پریاسکی دلی (خاره
رهسوول) بکینه وه.

- شه و باش ماموستا.

+ شه و باش گیانه کم به خیربین سر
هر دوو چاوم.

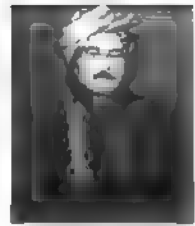

رهسوول گهردی نازم دلبد

شه و یکی هنجار ساردی زستانی (۱۹۸۰/۱/۳۱)
بوو، بهر شاخه سرکه شه کانی کوردستانی
کرتوتوه، کاتیش دهری سعات جهوت و
هژده سانبه تیواوه، کاک (جیهان به خش محمد
که بابچی) خاوه تی تومارکای (خه یام) خه ریکی
ناماده کوردنی ریکورده رکه یه، به مبهستی
تومارکرن، کاک (فخره دین تایر) یش ناماده
دانشتنه که یه و به ته ماین گه شتیک بق نیو
جیهانی حیران بکین نه گهر پیتوه یادتان
هر ناوچه یک له ناوچه کانی کوردستان جوریک
له خاسیه تی دهنگ و ناوازی تاییه تی خوی هه یه،
نه گهر بچینه شاره زورور (هزوره) دهنگی تاییه تی
نه م ناوچه یه یه، بادینان شه (محمد عارفی
جزیری) و (حسه نی جزیری) و چندانیک
توانیوانه خاسیه تی نه م ناوچه یه پیاریزن، نه گهر
بگریشه وه دهشتی گرمیانی که رکوک شه و انیش
ریکه کی تاییه تی خویان له (قه تار و نه لاه و یسی)
ده بیننه وه، ماموستا (عالی مهربان) له م مهیدانه
دهری کاریگری هه بووه، به لام له هه ولیرسی
نازین، دهشتی پان و بهرینی (قراج) هه همیشه
دهنگی خوشمان ده بیننه وه یاد، که هر یه کیک
له نیمه پنی خوشه و گونی لیده کړی، به تاییه تی
نه م کورده شوانانه ی، که به هاران دهینه ناشنای
مهرومالات و بهر خولان شمشال ده ژمن و
حیران ده لین بق (به ژنی باریک) حیران به سر
کیژوله نه سمه ری هه لده دن.

نه و نانوساته یه، که حیران بیژی کورد (خاره
رهسوول گهردی) مان دیتوه یاد و هر له و
نانوساته ش دایه شه و هتا نه مشه وه له مالی (خاره
رهسوول گهردی) ان و هه مووشمان ده زانین
به ته نیا ده ژنی و هه ندیک جار خوش و هه ندیک
جاریش نیجگار ناخوش.

له کاتی تومارکرتی نه م چاو پیکه و تنه به لیمان
پیدا تا شه له ژياندا ماییت له هیچ شونیک
بلاوی نه که یه وه، خودی خوشی ره زامه ندی

۴۴

چند
ناوازيگم بو
گورانييژمگان
داناوه،
بهناوي خوم
نهووسيه،
چونكه
له نيزگه نهگه
ناوازهگان
بهناوي من
بيته خوارهوه
دهبي نه من
پارهكه
وه رېگرم،
نهوجا من
هزم دهگرم
پارهكه
بدهمه وان

۴۵

چاومكانت ساخ بيت ئيمش بهخيرماتى
تو دهكمن، چونكه ئو ماله مالى هه مو
هونه مانيكى كورده هه دهكهم لهو بهيك
كهيشته باسي رزگارېك بگيرينهوه، تو بهر
لهوهى بهيه ئيزگه هيرانت دهگوت؟

+ پيش ئهوهى بهخيرماتم كردن، مادام ئو شريته
پاشى من لى دهري، سهلامىكى گه موگور لهنيو
دلهوه بهين هيچ گهردىكى لى پيدا ين بو ئو
خوشهويستانه، كه له پاشه من دهمن گنيان
لهو قسانه من دهبي ئو سهلامم بهه موو
لاوان و ئختياران و گهوره و كچه دهسپزم
ههتا وهكو منيان ياد بكهريتهوه
نهوجا نهروو.

- زور، زور سوپاس گوتم پيش ئهوهى بهيه
ئيزگه يان هيچ ئاميرىكى تو مار كردن ههيت
ههيرانت دهگوت؟

+ لهوختى خوم، كه كچه بويه، كه عومرم
كهيشته (۸۷) سالى لهو وهختهوه من هه
كهسك بهسهر پيلىكهيك بهسهر كهتبه نهمنيش
بهسهر ئو پيلىكهيه، كه هيرانه بهرم نهواوه
و لهوختى خوى گيم لهو هيراننيژه قديمانه
دهبو.

- ئو هيراننيژه قديمانه كي بوون؟
+ سهيدهگور هه بوو هزار رحمتى لى ين،
باوكى ئو سهيد كهريمه ئيسته، دوزووپناي
لى دهه، حهمدى بهكي هه بوو، زاهير هه بوو،
زاهير بهناويانگ بوو.

- ئهوانه كاميان لهزياندا ماون؟
+ پيموايه هيجيان نه ماون جوامير بوون.
- ئهوه سالى چهند بوو؟
+ وا تدهكهم نه من گويم لهو شتانه دهبوو، سالى
(۲۸، ۲۹، ۳۰) بوو.

- تو ئهوساكه هيرانت دهگوت؟
+ بهري، قوتايى بووم له پزلى سنى سهههتايى. -
لهكامه قوتابخانه بوو؟

+ وهلاهي قوتابخانهيك هه بوو لهجنى ئيسته
دوكانى كاكه جيهانهبخش (ئهوساكه دوكانهكه
كاك جيهانهبخش له شويى چيشخانهى پرتهقاله
ئيستاكه بوو).

- ناوي چ بوو ئهگه پزلى؟
+ وهلاهي لهبيرم نهمايه راستيت ناوي بهران
دهزانم سديقه فهدى (سديق يونس) لهوي

دهرسى دايت من.
- دهرسى نهشيد؟
+ نهشيد.

- باشه ئو ماموستايه ئهسپرى لهسهر توو
هه بوو؟

+ نهو بوو دىخافه ندى بوو، دىخافه ندى خهلكى
سليماني بوو، لهو وهخته، كه فرقهى نهشيد هه بوو
عيني وهكو ئيسته، پيشان تهله به هه موو سهينان،
لهحوشه مەكتەب ريز دهبوون، يهكيك نهشيدى
دهگوت ئهوانى ديكه دهيانگيراوه، نهوجا من ئو
نهشيدانه دهگو وهكو (پيره مگرون موقهدهسى
پيشكهوه پيشكهوه ئه وهتن چهند خوشم
ويستى)

- ئهگه بهبيرت ين ئو سروودانهى كه تو دهگوت
لهحوشه قوتابخانه هيجانته لهبيرماوه؟

+ بهخوا بريك لهبيرماوه و بريك لهبير نهماوه.
- دهتواني يهك سروودمان لهم دانيشته بى بلنى؟
+ (لهو كاته دا سروودى پيره مگرون موقهدهسى
گوت)

پيره مگرون موقهدهسى
دوستى دائيمى كوردى
بهم مەزەرەى شیرينيهوه
دافعى سهه نامو دهردى

قامهتى بهرزي تو
دامهنى سهرزي تو
نيشانه و بهمزي تو

- زور سوپاس خاره رهسول ئهگه ئهوهشت
لهبيرماين ئو سروودانه ناوازي كييون؟
+ بهخوداي نازانم ناوهلا.

- ئو ماموستايه ئو سروودهى ين دهگوتن
پي نهدهگوتن ناوازي كييه؟

+ ئو وهختهى ماموستا، ئو ناواز و ماوازه
كس نهيدكو، ئهوه ناوازي كييه، ئهوه تازه ئو
شتانه هاوته كايهوه و بويته باو، بهري ساجيني
هه بووه، ئهوهى گزيتي نهوجا نازانم هي كييه
دواي تشجيعيان كردم، موهنديسهك هه بوو
ناوي (يونس) فهدى بوو ئو، ئو گورانييه
فيركردم (لهو كهله دهنگى سازي).

- گورانييهكى فولكلوريه زياتر؟

+ ئا، ئهوهى فيركردم چوييه سهري گوراني
ديكه هه بوو (ههري لار بوو دهچمه سه
ناله شكي).

له گهل (ست ئه لاس) يش له گهل مريهم خاني.
 - تهوانه خه لکی کورستانى تورکيا بوون؟
 + به لن تهوانه بادينى بوون، به لن بادينى هموو
 ئى ويندهرينه، هه تا کاک حه سن و محهمد و
 تهوانيش هي تهوهرينه.
 - باشه شتيکی دیکه تو وهک گورانييژيکی کون
 له گهل دايکی جه مال هيچ نه بووه؟
 + ناوه لالا.
 - ته تبهووه؟
 + ناوه لالاهي، به خوداي وهختي من هه بوو، به ران
 من نه مدی نه چوومه لای.
 - ئيسته زانيمان چار تهوانت تو مارکرد بۆ
 کورمانيای (چه خماخي) ده تانين پزانين تهو
 گورانيان چي بوون؟
 + به خواي سنيانيان حهيران بوون، به کيشيان
 نيوه شهو بوو.
 - باشه ده تواني يهک لهو حهيرانه مان بۆ بلای
 ئيسته بۆي ههيه دهنگي تهو ساشت زۆر گه نجانتهر
 بووين له ئيسته؟
 + به خوداي حهيران تهري وه لالا ده تانم يه کيان
 تهو هيه، که ئيسته جار جار يش له مه حه تهی ئيران
 لای ده دن.
 - کيژوله ته سمهري؟
 + ئا کيژوله ته سمهري و له قه لاتان له قه لاتی
 دوينی.
 - ده تواني به نديکمان لهو حهيرانه بۆ بلای که
 له سالی (۱۹۲۵) له کورمانيای چه خماخي تو مارت
 کردوه؟
 + ئينشالا بۆ تان ده ريم.

رهسول گهردی، حهسەتی جزیری، علی مەردان

- تهوه هي تهو زهمانی؟
 - ئا تهو زهمانی تهو گورانيان هه بوون.
 - سالی سی و پينج؟
 - پيش سی و پينجی بوو
 - پرسياریکه ئاشکرايه سالی (۱۹۲۵) چه نه
 کورمانيایه کی تهوان تو مارکردن له عیراق
 هه بوون (به یزافدن) و (چه خماخي) و (أبو کلب)
 و چه نه کورمانيایه کی دیکه تو وهک دهنگه شیک
 بۆژیک له رۆژان بیرت له وه نه کردوه، که بهی
 له کورمانيایان گورانی تو مار بکئی؟
 - تهو هه رهم نه بوو، تهو شهنگه نه بوو، تهو
 وهخته مندال بوو، به ران ئاخیری هه ته سچیل
 کرد، چار تهوانم ئيسته ههيه له کورمانيای
 چه خماخي) و (أبو کلب) ی قه دیم.
 - چه نه پارهت و مرگرت بۆ تهو چار تهوانه؟
 - سهت دینار، پيشی من ماموستا تايه توفیق،
 ماموستا علی مەردان، کاک شه مال، نه سرین
 و حه سن و تهوانه له کورمانيایه ته سچیلان
 کردبوو، هه به منيشيان دهگه وه ره له گه له
 تو مار بک من نه مکرد له سه ر پاره ی له گهل
 شه ریکه که پیک نه هاتم.
 - یانی تهو ساکه ئاشنا به تیت هه بوو له گهل
 محهمد عارفی جزیری و حه سەنی جزیری و
 نه سرین شێروان؟
 - ئا، ئا
 - ئاشکرايه ست ئه لاس و دايکی جه مال و مريهم
 خانيشت دييوون؟
 + تهوانم ديئبوو.
 - هيچ بیره وه ريه کت له گهل تهوانه ههيه؟
 + له گهل ست ئه لاس و نه سرین شێروان و مريهم
 خان-يش بیره وه ريم ههيه، به لام هه نه ده شت ههيه
 ئيسته بيلیم جوان نيه، بیره وه ري تهو وهخته
 ته من هه نه ده شت ههيه ئيستا بيلین ئایا له کن
 خه لکی جوانه؟ ته بهن ئينسان ده وری گه نچی
 هه موو شتيک به کاردينی تهو وهختی گه نچی تهو
 وهختی، که داده نيشتن ته بهن مه جلیسه که خوش
 ده بوو، هه ر گورانی کوتن هه بوو لهو وهخته
 باو نه بوو دابنیشن له جتيهک به (قومار) کردن
 رابوین سبهينه بکه تهوه به گورانی کوتن تهو
 لاوکی دهگه تهو حهيرانی دهگه تهو قه تاري دهگه.
 - تهوه له گهل کئی؟
 + وه لالاهي من دانيشتوومه له گهل هه موویان

(ماموستا په سوول گهر دی کولپه یکه له حیرانی
له قلاتان له قلاتی دویښی یو گوتین)
ته ی هوار
بایه دهریم نه ورې سبهینی
له قراتان له قراتی دویښی
نای دهریم له قراتان له قراتی دویښی
ته وچا ته من دهمگو له بوق من لی بدن خنده کان
له گهر تویښی
لوی له بوی نه مایمه
ته من سده حقیق و مخابینی
دونیایم دهمینی
له بوق کیزوره (زرار) یان دهرېون
له بوق سه خنی ره شوانی
دهستی به بازنیان شل بووینه
له بهر هروشان و داوه شانی
هی مارم کارل بی دهریم
پنی به خرخاریان شل بووینه
له بهر په قینی و پوښی
نای نای نای
له گنجان له گنجه زوری
نورې سبهینی دهریم له گنجان
له گنجه زوری
به ژنی باریک کارمزمه
ده له وهر پته وه له دهشتی کاو له قراجی
دهو شورو دوشوربان خنده کی
مامه خلیفهی نازی کندی بندیانان نیواران و
سبهینان
شاور خوی ده خواته وه له جوگهی کاو له
مخموری
لویه له بوی نه مایمه چاری بهی دهرمان گه له ک
جوانن
ده بریا ته من یواران بیامه خهرجه ستینی ماچان
له کیزوره سیانان
له دوره دزه ی نه وولی
همو سبهینان وکی به رزمهی
ته نکوکه داندنیشی له مایهینی دوو داران
له بوق نه خشی بکاتن له مافوری
هی هوار و سده ناشرین
دهریم به خوډای سه بروک سه بروک
به قامکی به نه نکوستیله
به پنجهینی به خه نه
به زولفه کی سنی ریزه

۴۴

جه ميل
به شير
ده يگو
نهنگو لو
نايهن فيره
عودتان
بگم
عوده گه تان
چ ليگرد؟
ده مانگو
وه نه
عوده گه مان
فرشته وه

۴۵

به ربو وینه وه سه خه ناوکه ی گهرده نی
هی هوار مالویران به خوډای
له من دهریت وه گو فکی مافوری
- زور سوپاس نازانم تو نیست تهو حیرانه
گوت له گیل سالی (۱۹۳۵) جیاوازی هه بوو
دعتانم بلیم تهوساکه دهنک خوشتر بوو؟
+ نه نیست خوشتره به همو ته بیعتیک.
- تهو حیرانه تو یوزگی کوریدی تومار کردیه؟
+ به خوی هنده کم تومار کردیه و هنده کم تومار
نه کردیه، نی کوره نهوی تومار کراوه لپی نادهن.
- باشه با لهم کرمپانیایهش بهینه دهره وه،
شاکرایه نیزگی کوریدی، که کرایه وه
په شیوه یکه یو، که گراننیزان (کریم کابان
حسین جزیری) و زور له گراننیزان پوښی
نیو ساعات گراننیزان راسته وخو دگوت؟
+ کریم کابان له حیاتی خوی راسته وخو
له نیزگی کوریدی گورانی نه کوتیه حقه ی
نه بوو هیچ.
- کریم کابان له چنده چوپنیکو تنیک نه وه ی
گوتووه، نیمهش له سر زاری تهو بوق میژوو
دمیگرینه وه، باشه هر چوپنیک بیت تو به شداریت
کرده وه؟
+ نه وه ی، که به شداریت هبی نه وه ی به راستی
ته من بیت بریم، ماموستا علی مهران بوو،
ماموستا تایر توفیق، فوزه محمه، نه سرین
شیزوان، حسنه جهرای، ته من بووم، نه حمده
محمود بوو، خلاص و پراوه، کریم کابان، که
دهری حقه لم کردووه حقه ی نه کردووه هاتووه
ته سجیلی کردووه و رویشتووه.
هتا له وانهش نیمه دوو، سیهک حقه له مان نیو
سه عاتی بوو، ما باقی دیکه تهو سنی چاره کی
دیکه چارنیک بوو بهس، ته من و تایر و حسنه
جهرای و علی مهران و ته مه تهو چواره، نیو
سه عات بوو، ما باقی دیکه تهو ان چاره گه کیان
هه بوو، بهو دواپیبه ی نه حمده محمود هات،
محمود وهندی بهم دواپیبه ی نه مری خوی
کرد، هات چنده گراننیه کی ته سجیل کرد، حمه
سالح دیلان هات چنده گراننیه کی ته سجیل کرد،
کریم کابان هات چنده گراننیه کی ته سجیل کرد.
- تایر توفیق له گه لکان بوو؟
+ نه دیکو تایر، حقه ی هه بوو نیو سه عات.
- باشه شتیکی دیکه، وهک گراننیزان کی کن

ته قریبەن مودەتێکی پنجوو، ئەوجا منیان قەبولکرد، گوتیان یابە ئەگەر بێتە ئیزگە بەتایبەتی نیو سەعاتی حەفەیی غینائی دۆدەینی.

- ئەوسا ئایم مامۆستا پەسۆولە کە لەسەر شەڕیت تۆماریان دەکرد ئەو گۆرانییە دەماوە؟
+ شەڕیت نەبوو.

- دەلیم، کە یەكەم گۆرانییە تۆمارکردە لەئەرشیفی ئیزگی ماوە؟

+ وەللاهی ئەو وەختی ئەمن چووم شەڕیت نەبوو، شەڕیتێک بەو دواوییە هات وەکو موی سەری باریک بوو.

- سیم بوو؟

+ سیم بوو، دەنا نەبوو. نیستیوانی گەورە گەورە هەبوو.

- ئەوانە نا، لە کۆمپانیا قەوان هەبوو، تۆماریان دەکرد؟

+ لە ئیزگەش قەوان هەبوو، قەوانی گەورە گەورە هەبوو، ئاخەر برام ئەوانەم باش ئاگا لێیە، سیمیش هەبوو، ئەویش بەو دواوییە هات، ئەدی لۆ دەڕیم نیو سەعات، نیو سەعاتەکش تەنیا عەلەم کوینی لێ دەبوو، خەلاس دەبوو.

- چ سەڵەک بوو گۆرانییە تۆمارکردە ئێستە لەئیزگی کوردیی مایە؟

+ مومکینە، پاشی (٤٨ و ٤٩) سیم هات، سیم پەیدا بوو.

- نازانی یەكەم گۆرانییە کە تۆمارکردە چ گۆرانییەک بوو؟

تەشەبەهێت لەگەڵ (سێوێ)ی خۆلیخۆشبوو چوێ بوو؟

- وەللاهی لەگەڵ (سێوێ)ی وەکو باب و ئەولاد وایووین لەگەڕە من زۆر حەفەیی کردووە لە کۆیە کە ئەمن چوومە (کۆیە) لەسالی (٤٢) ئەو گۆرانییێژ بوو، ناسراو بوو، (مەلا ئەسەد) هەبوو، کۆریک هەبوو ناوی (باقی) بوو، ئەویش سەستی لێ دەدا، کۆریک هەبوو، ئەفەندی، ئەویش ئەفەندی بوو. نازانم شتەکی وابوو، هونەرماند بوو، ئەویش دەنگی خۆشبوو، کۆرەکی دیکەش هەبە.

- مەلا ئەسەد؟

- مەلا ئەسەد-ئیش بەو دواوییە هات، مەلا ئەسەد، ئا، کۆرەکی دیکەش هەبە، ناوەکی خوشی هەبە.

- باشە ئەو سالی (٤٢) لەو سالاوە مامۆستا بۆگۆری دەری هەبوو لەو ئامەنگانە؟

- مامۆستا باگۆری (بەپێکەنینەو) ئەولاد بوو منداڵ بوو.

- منداڵ بوو، بەلام وابزانم زۆر بەرهەری مۆسیقای لا هەبوو؟

- ئاخەر بەرهەری زۆر بوو، دواي ئەو وەختی ئەمن دەڕیم ئەو منداڵ بوو ئەو وەختی ئەمن دەڕیم عومری باگۆری (٦ + ٧) سالان بوو، ئەو وەختی چ هەرامەیی نەبوو.

- یانی مامۆستا باگۆری دەبینین لەتر پیرترە؟
+ ئاخەر ئەو دلی وەکو من تەر نییە، ئەمن دلم تەر، تێگەشتنی، دوايي مامۆستا باگۆری، کە دەرچوو ئەوجا لە (کۆیە) مۆسیقا و شتیکی باشی پێراگەیانە، کۆزێکی جوانی دانا.

- تێیی مۆسیقای باواچی دامەزراند؟

+ کۆزێکی جوانی دانا، کۆز مەعناي ئەوێە بەهەموو شتیکی یانی خزمەتێکی باشی کرد.

- یەكەم پۆژ، یەكەم مانگە یەكەم سال، کەي بوو تۆ چوویە ئیزگی کوردیی لەسەر شەڕیت کام گۆرانییە تۆمارکرد؟

+ سالی ١٩٤٧ بوو

- نازانی چ پۆژەک بوو؟

+ وەللاهی ئەوجا ئەو ئەگەر ئەو پۆژانەم بزاننیا، کە ئەو سەرئالەم لێ دەکرا هەمووم دەنوسیبووە بەرام بڕیم چ پۆژەک بوو، بەران دەزانم لە ٤٧ی بوو، چووم گۆرانیم تەسجیل کرد و هاتمەو،

لەمیخە توفیق، پەسۆول گەردی، عەفیفە ئەسکەندەر، نەسرین شیروانی

۴۴

لەگەن ست
لەنماس
و نەسرین
شیروان
و مریەم
خان-یش
بیرەوەریم
هەبە، بەلام
هەندە شت
هەبە نیستە
بیلیم جوان
نییە

۵۵

+ بەخودای ئەمن ئەو سارە، کە چوومە ئیزگە
(کچی خەجی، هەوری لارم، دەچە سەر
ناله شکین، شەمامە و شلیزە، دەچە پەواندز،
پیم لئ نئ پیم لئ مەن، ئەنک ئەنک، هەی نیزام
بەخۆم نیزام) م تەسجیل کرد.

- دەتوانی یەک پارچە لە گۆرانیی (کچی خەجی) مان
بۆ بلێ، کە فۆلکلۆرە و ئێستە زینتوو کرۆمەتو
(تیی هونەری هەولێر) بۆ ئەلەفزیونی تۆمار
کردۆتو، وایانم مامۆستای هونەرماند (وری
ئەحمەد) ئامادە کردووە و نابەشی کردووە
(سەلاح محەممەد) یش دەیلێت؟

+ ئاخەر ئەمن لێرە بە مامۆستا (وری) م گۆت،
ئەتو مادام ئەو گۆرانییان تۆمار دەکرد ئەو
فۆلکلۆرە، ئەو پۆژەش کۆبوونەویەکی هەبوو لە
(قاعە)ی ئەمن ئەفسە قسەم کردووە.

- ئەو پۆژی چەند ئەو کۆبوونەویە کرا ئەگەر
بەبیرت بێت؟

+ وەلا نازانم پۆژی چەند بوو (۱)ی مانگ بوو،
نازانم شتەکی وابوو.

- (۱)ی مانگی یەکێ سالی (۱۹۸۰)؟

+ ئا ئەو پۆژ بوو (۱)ی مانگ بوو ئەمن ئەو
پۆژی باسەم کرد، ئەو گۆرانییانە کە تۆماری
دەکەنەو، کۆنە، مامۆستا ئەتو وازماند مەکە چ
گۆرانییەک نییە، فۆلکلۆرە کۆنەکان لە ئیزگە نەبن،
گۆرانییێژ تەسجیلی نەکردن، کێ بکرن بزانن
ئایا ئەو خوشترە، یان ئەوان دەری (تەتەور) مان
مەسەلەن بەو گۆرانییە کە کردی.

- باشە ئێستە تۆ یەک پارچەمان بۆ بلێ؟

+ باشە، باشە ئەو (تەگە وەر) تێم بگەینە ئەو لەن
شیعەرەکانی هەموو غەلەتە، هێ گۆرانییە کە نییە
قاعیدە و دانانە کە و هەڵستەنەکی، کە ئێوە پێی
دەلێن ئاواز تێگەیشتی، هێچی لەسەرەخۆی نییە
ئاخەر خۆ پرسکردن هێچ عەیبەکی تێدا نییە،
ئەسلەن بە پرسکردن ئێنسان وەکێ دەچە سەر
زێنەکی کابرا دەپرسی ئەری بۆ لە کێتە بپەرەو،
خۆ مل لە زێنە کە نانی، لە زێنە کە بخنک، دەبێ
بپرسیتن ئەوچا نازانم ئەوانە شەرمیان پێتە
بپرسن.

- ئا، بەلام ئەوانیش شارەزاییان هەبە لەم بوارە؟

+ ئێ دەبێ بپرسن، ئاخەر شارەزاییەکی چیه؟
شارەزاییەکی ئەو هەبە، کە یەکەک تەشتیک بکا ئەو
تەشتە تاس دەری بشکێ، بەلام نەزیرینکێ، دەبێ

تەشتە کە بەجوانی بهێنن.

- باشە یا بزانن لەسالی (۱۹۴۸) وەک خۆت دەلێ
یان یا بلێن (۴۷) یان لە چەلەکان ئەو گۆرانییە تۆ
تۆمارت کردووە بۆ ئیزگە کۆردیی بەغدا؟

+ (زەمیر بابەجان) هەبوو لە کۆیە ئەمن هەر
جارە ی ئەو گۆرانییەم دەگۆت لەخۆ دەچوو
تێگەشتی.

- دەتوانن گۆرمان لە پارچە یەک لەو گۆرانییە بێ؟
+ مومکینە لە ۳۹، ۴۱ لۆ ئەو کۆرەم گۆتیە لە
کۆیە

- ئەو گۆرانییەت دەگۆت؟

+ ئەو گۆرانییانە ئەوچا، کە پێت دەریم
فۆلکلۆرەکانی کۆن، هێچی نەماوە، یان مامۆستا
عەلی مەردان، یان مامۆستا تایەر، یان مەسەلەن
ئەمنی قور بەسەر، یان گۆرانییێژی دیکە هێشتیی،
بەران چیه گۆتوویانە، بەرێ مۆسیقا خوشە کە
(تەتەوری) پێ بکا زیادێ کە مەنچە و ئالاتی جوان
جوان و نای و دووزەلە و شمشال و ئەوانە ی
بەگەر بکەوی، ئەک (تۆکردیون) و (مۆکردیون)
و نازانم چی و ئەو بەزموڕەزمە.

- بەلام مامۆستا رەسوول ئەتو وەک شارەزاییەک
لە گۆرانی و حەیرانی کۆردیی، لە گەل ئەو
پێشکەوتنە، کە ئەمڕۆ تێی مۆسیقاکانی
کوردستان دەبینن وەک تێی مۆسیقای سلیمانی
و تێی هونەری هەولێر تێی باوایج کۆیە و
تێیەکانی دیکە ئێمە لە گەل ئەو پێشکەوتنە،
چونکە دۆنیای هەرچەرخانە ئەوێ دەوێ؟

+ بۆچی ئەوانە ی کۆن، ئەمەش گێمان کرایتو،
ئەمەش گێمان کرایتو، ئەگەر مۆسیقاریش نەبین
ئەما گێی مۆسیقامان هەبە، ئەمە گۆرانییەکانی
کۆنی لە جێیان گێمان لێ بوو بە مەنچەریک
(تینگ تینگیان) لێنناو، ئێستە ئەو بەکار دەبین
پێیان باشترە لە هەزار تەتەوری ئێستە، ئەمە
فۆلکلۆرە

دەبێ نەیکۆرین لەبۆ ئەژدادی ئەژدایان بەمێن،
باشترە، ئەوچا ئەگەر راست دەکەن.

- بەلام بۆچی ئەو فۆلکلۆرە مەو لە گۆرانییە
تازەکانیش؟

+ (مامۆستا رەسوول کەردی لە گەل راپەکی
منا نییە و هێچ وەلامێکی نەدامەو و دەستیکرد
بەگۆتی گۆرانی خەجی).

کچی کە پرەکت لۆ بکەم کچی خەجی

۱- ڇا تون ٿي لاءِ تون ٿي
 - ويهه ڪه پري ڪڇي ڇهه جي بهلڪي زهه ٿي
 ۲- سهر سينگت بگهه ڪڇي ڇهه جي
 ۳- ڇوڪري مڙهي
 ۴- ڪهر مڪت ٿي بگهه ڪڇي ڇهه جي لاهه ٿي زهه بهندي
 - ويهه ڪه پري ڇاوهه ڪيا بهندي
 ۵- سهره سهر ماري ڪڇي ڇهه جي
 ۶- ڇاوا بهندي

- ماموستا شهوي نيمه ناگدارين، تر له سالې (۱۹۵۰) گورانيه کت تو مار کړووه نو گورانيه جيست نو يکراو متوه به ناوې (پريندارم) هونرمه مند (عومر زمبي) دميليته به لام لهو حالتدا ماني تر خوروده که لای کاک (جيهان به خش) له تو مارکا گويان لږ يوو هيچ گورانيکي تيا نه کراوه له سره تيلي تله ليزون و نه رشيبي نيزگه ي کوردي تلوي تو ي پوه نيه؟

- ئىن باشە ئەو ھەقى رەوايە
- ئايا تو سالى چەند ئەر گورانييەت تو مار کرد؟
- لەسالى (۵۰) ئەو چا ئەو ومختى ئەمن، که
تو مارم کردیە بەخوای نازانم چ سارەک بوو،
چونکی ئەمن، که لە ئەو لەو گوتیتەم بمزانیایە
ئەر شتانه وەکو ئێستە دەنووسم، بەرەن ئەر
ومختە برایان بەخودای ئێنسان ئەو می نەدەهاتە
خەیار، که ئەو شتانه بنووستەو، بەرەن لە
بەفتەری ئێزگە نووسرایە.

- به لام به هوی براندریکوه چومو ئه رشینی
تیزگه نووسراوه له سالی (۵۰) قماروت کردیه؟
- نه پششی (۵۰) ته سحیلیم کردیه.

- ئەو گۆرانىيە لە شەپەر و ئاوازی خۆت بوو؟
+ ئاھا لە دەفتەرى ئۆزگە وادى ئەمما مومكىنە
نەو ئەمەن دەرىم دەفتەرەك ھەبوو، پىشى وى،
ئەو دەفتەرەيان بۆر کردیە، ئەوجا تارىخەكەيان
ھىنايە پىش، ئەمما پىشتەر لە پىشى ھەموو
گۆرانىيەكان ئەووم تەسجیل کردیە.

- بريندارم بريندارم؟
+ خۇي كاك عومەر مندال بووه، ليزه ته له به
بووه، له ئييتيدائي، كه من شو گوراننيم گوتيه.
- تۆ ئۆسته گوتت لي گوراننيم دهكړي؟ گوتت لي
بووه كه كاك (عومەر زميني) دهيلي؟
+ نا كيم لي بووه، بهران چ برنم.

- باشه رات چييه؟
+ وهلاهي رهشيم نهويه من بهر کابرايهي که

له بۆی تهسجیل کردبوو ناوی (صدقی)یه، نازانم (مسریه) نهوهی ئهوهکهی بۆ ئین دهدا پیتنگر به عهرمهیی (أنت هذا الاغنية ما كنت ویای سمجلت لیش هذا سویت) گوتی: (ولاهی کاکه ره سول هو هذا هلکت سار قدیم أنا فکری دماغی ما کان برأسی وأنا سامع هذا مسوی بعینین ما جاب علی بالی) نازانم چ (صدقی)یهکی پیتهلین.

- لکیر نه بووی، که یه که مجار گریت له م گورانییه بوو؟

+ چۆن، ئىنسانىك ئەگەر مارەكى بخورۇ، يان
بىزى، لەبەر چاۋى خۇي بېيىتە، چۆن ئەۋجا
ھەر ئەۋ؟ زۆر شىم ھە، لىم دىزاۋ.
- دىتۈن يەك بەك لەگىرلىنى بېرىنلارم بلى،
بىزلىن جىياۋزە لەگىل ئەۋى گىرلىنى (ئومەر
بىزى)؟

[illegible]

- بھلی من لہ تل مارگا کھی کاک (جیہانبہ خٹن)
گودم لہ بھوہ بھلام بھک بارچہ؟

به تکرار پیدا نایی
به پیدا نایی فائده نایی

سه سال خونچه پیشکوی (وهی شل)
بر گو (به هار قهت نامبر (وهی شل)

لیمان ون بووہ چاو کہ زالم
زواف شہر و گہ یون بوخالم

کابرات به قوربان دهکم بریندارم بریندارم

خوالیخوشیور رسول گاردی، بیرون حاسان
نیرنگ (۱۹۵۰ء)؛ بکین : ۹

+ خوشه، خوشه، خوشه، ئه و سه وایه خوشه

با له پروين ومان پينلن خوشه

لہٰذا ہمیں زیرِ مکر ہے ہوا، دھتوانی باسی ٹہو

+ به‌خوای کاکه جه‌سن زیرک په‌مه‌تی خوای

لینن خوا له هه موو شته کی بوریه، خوی ده کی
خوش بوو، ئینسانه کی زیرمک بوو، قایلیه تی، که

هاته عيزاق له سالی ته قریب (۵۷) به هه مووی
یهک سال له عیزاق ماوه له (۵۸) پریشته، که

سوره کرا نو پوښت، لیره چند مانگیک لهو

66

ပိဋကံ

عملی مردان

قیمت: ۱۰۰/۰۰

הנהלת המוסד

1-1000 210

فصل نوں

"

+ شهست گورانییه که، هه مووی، ئیزگه شریتی له عاله من وه رگرتیه.

- هه سهن زیرهک کور و دانیشتی دهره مووی هه بووه؟

+ ئا، ئا ئهوانه ی هه بووه بریم شهست گورانی لهوی ته سجیل کردیه، ئه من هه ر به بیست، سییه کی تی دهگم، که ته سجیلی کردیه، به لام گورانییه کان هی ناو ستودین؟ زیاتر دهنگ و سه دای موسیقازنه کانی ئیزگی لێ دێ؟ ئه من هه ر ئه وهندهم دینه خه یال، گورانییه کانی دیکه مومکینه کردیتی من ئاگام لێ نه بو، خو ئه من (۲۴) سه عات له ئیزگی ته بویمه، من ئه وهخته م له یاده، که ئه و گورانیانه ی ته سجیل کردوه.

+ ئه و ساری له به غداین بو، له (حه یده ر خانه) خانییه کی هه بوو جار جار له گه ل کاک تایه ریش ده چوینه لای. هه تا ئه من و کاک تایه ر چه ند کتیییکمان ته بیع کرد، دامانه کاک هه سهن زیرهک کوتمان بۆمان بفروشه (به بیکه نینه وه) پاره که ش رویشته هه زار رهحمه تی لینی، کتیه کانیش (ئهحمه د شتخالی) ئه وی کورسه ئه ویشی له گه لی چوو بوو، رویشته ئیتر هه سهن زیرهک نه هاته وه.

- تو باسی کتیت کرده تا ئیسته چه ند کتیت چاپکردوه؟

+ ئه وه لجا ر (بۆار) م ته بیع کرد.

- سالی چه ند؟

+ سالی (۵۴ یا ۵۵) ئه وه یه.

- ژماره ی ئه و چاپکراوانه ی تا ئیسته چاپت کردوون نازانی چه ند؟

+ پاشی ئه و (گوله میلاقه ی کوردستان) له دوا ی وی (شیلان و شلیز) ئیسته شه دوو کتیبم به دهسته وه یه، یه که کیان له م زوانه ته بیعی دهگم، که (پهنگره) ئه وی دیش ناوی (داره شه کرانه)

چونکی ئه وه خۆم کوتومه، ئه و جا هه ر شاعیره کیش و هه ر گورانی بیژیکیش ده بی هه موو شته کی خوی به راست نه زانی ده بی هه له ی هه ر تیدابی، ئه ممانه من ئه وه ی له زارم هاتیته دهری له قه دیمه وه ئه و ئیشم باش کردیه، جار ی له وه ختی (بۆار) ئه وه ی کوتومه له ئیزگه هه مووم له ناو کتیه که ی (بۆار) داناوه، به وه ده زانم که زور له گورانی بیژان شته کانی منیان بردووه.

- ژماره ی گورانییه کانت ئیسته له ئیزگه خری له چه ند دهات؟

هه ولیزه له کته من بوو.

- ئه وه سالی (۵۷) له لای تو بوو؟

+ ئا، به ری، دوا یی پاشان چووه به غداین له به غداین له کن (کاکه حه مه) ئیشی ده کرد.

- له کی؟

+ له ئوتیلی.

- ئوتیله که ناوی چ بوو؟

+ به خوا ی پیم وایه (شیعالی کبیر) شته کی وایوو.

- ئه و (کاک حه مه) یه ئیسته له ژاندا ماوه؟

+ به خوا ی پیم وایه نه ماوه نه مردووه، به ران کوری کابرایه کی به ناوبانگه ئوتیلچی بوو. لای ئه و ئیشی ده کرد، دوا یی بر دمان بۆ ئیزگه.

- ئه گه ر بزان ی کی بردی؟

+ به خوا ی به من و به کاک تاهیر و به شه مال و به هه موومان خه ریک بووین، کوتمان ئه و کابرایه دهنگی خۆشه و بر دمان له ئیزگه چه ند گورانییه کمان بۆ ته سجیل کرد.

- به لام، ئیمه و مگ زانیومانه خوالیخوشبوو ماموستا (ره فیق چالاک) و چه ند برادره یکی دیکه ده ستیان له وه هه بوو خوالیخوشبوو هه سهن زیرهکیان بر دیته ئیزگه؟

+ به خوا ی ماموستا (ره فیق چالاک) لای ئیمه (موزیع) بوو ئه و بوو (عادل عورفان) بوو دوو (موزیع) مان هه بوو پاشی (عادل عورفان) ی ئه و جا (حوسین قه ره داغی) و جماعه ت و هیت و هیت و نه وانه هاتن.

- ئن با بیینه سه ر هه سهن زیرهک؟

+ مومکینه که س ئاگای له وه نییه، من هه ند ه جهریده و مه ریده ش ده بییم (کابرایه ک مه سه له ن لو خوی پال پیوه ده نی ده لی: ئه من واو هه سهن زیرهک وا وه ل حال وا نییه) ئه وه کاک تایه ریش ده زانی و مومکینه کاک شه مالیش ده زانی و هه موو هاتنه که ی هه سهن زیرهک بۆ ئیزگه، که گورانییه کانی ته سجیل کرد ئه و هابوو، سه له کیش له ئیزگه ته ماوه.

- چه ند گورانی تو مار کرده ئه گه ر بزان ی؟

+ به خوا ی له و وهخته مومکینه ده، پازده، بیست گورانییه کی تو مار کرد، هه ر ئه وه ند ه بوو.

- پانی ئیسته ده، پازده گورانییه کی له ئیزگه هه یه؟

+ مومکینه ئیسته بریم به هه مووی ئاگاته بیست، سییه کی.

- به لام من ته ماشام کرد (۶۰) گورانی هه یه؟

“

ئه وه وه ختی

ئه من چوو م

شریت

له بوو،

شریتیک

به و دوا ییه ی

هات وه کو

هه وای

هه ریک

باریک بوو

”

”

قسه‌کە‌ی بکە‌م) حە‌ز دە‌کە‌م ئە‌و قسە بە‌ده‌وی ئە‌و‌ب‌ی بە‌ده‌وی م‌ن نە‌ی.

- باشە یا بچینە لایەکی دیکە، چونکە دە‌لێ م‌ن هیچی لێ‌نازانم، ئێ‌مه شتێک دە‌زانین کە مە‌سە‌لە‌یەکی زۆر خۆش لە نێوانی تۆ و مامۆستا تایەر تۆ‌فێق و مامۆستا با‌کۆری هە‌یه، ئە‌و‌یش فێ‌ربوونی ئالە‌تی (عو‌ده) گوا‌یه مامۆستا با‌کۆری بە‌نیاز بو‌وه تۆ فێ‌ره ئالە‌تی عود بکات، ئایا ئە‌مه چۆ‌ن بو‌و تۆ فێ‌ربووی، ئە‌نجامە‌کە‌ی بە‌چی گە‌شتە ئە‌گەر بکۆی ئە‌و‌مان بۆ ب‌گێ‌رنە‌وه؟

+ بە‌راستی ئە‌وه‌ی پێ‌م خۆش‌ب‌ی لە‌ناو ئالە‌تی مۆ‌سیقا ئالە‌تی عودە دوا‌یی کە‌مان‌جیه، دوا‌ین پاشی ئە‌وانە، کە لە‌و دوانە‌ش پێ‌م خۆش‌تر‌ب‌ی شە‌مشالە، کە لە‌دە‌لم ب‌چە‌سپ‌ن شە‌مشالی شوانانە.

- کاک (جی‌هان‌بە‌خش) کە لە گە‌لمانایە و ئە‌م چا‌و‌پێ‌کە‌وتە تۆ‌مار دە‌کات حە‌زم دە‌کرد خۆی قسە‌ی ب‌ک‌ری‌ایە بە‌لام بە‌ئێ‌شارە‌ت پێ‌م دە‌لێ بۆی

+ شە‌مشالی کۆ‌رد‌ب‌ی ئا‌وا‌زە‌کانی سە‌رف کۆ‌رد‌ب‌یه، هیچ نە‌ی‌بە‌زان‌دو‌وه، بە‌هێ‌ج مە‌ع‌نایە‌ک مە‌تا ئێ‌ستە پێ‌م‌وایە هە‌ر‌چی شە‌مشالی لێ‌دا‌بی ئا‌وا‌زە‌کانی نە‌بە‌زان‌د‌ب‌یه و سە‌رف کۆ‌رد‌ب‌یه، ئا‌وا‌زە‌کانی ئایا لاوکە، حە‌یرانە، ناسر و مار‌مارە، ئای‌شە گولە، وەر‌انە، قە‌ل و زەر‌دە گولە‌یه، لاس و خە‌زە‌لە بە ن‌ز‌می وانە دەر‌دە‌چی. ئێ‌ستە (م‌ع الاس‌ف) ئە‌و شتانە هە‌مووی نا‌ویان لێ‌نا‌یه بە‌مە‌قامات، ئە‌وه مە‌قامی فلان شتە و ئە‌وه مە‌قامی فلان شتە، لە‌کنە‌مه مە‌سە‌لە‌ن لە دی‌وانە‌کی گە‌وره دادە‌نێ‌شت‌ین، کاب‌رایە‌ک زۆر گۆ‌تی چاک‌ی دە‌گۆ‌ت، بە‌ندی لاس

-خو‌بای خو‌بان دەر‌ین (٥٠٠ تا ٦٠٠) جا نازانم.

حە‌سی بە‌رای تۆ؟

-حە‌سی نازانم، ئە‌وه‌ندە‌ی دەر‌انم زۆر گۆ‌رانی م‌ن ش‌ک‌ری‌تە‌وه.

پ‌ش‌ک‌رایتە‌وه؟

-گە‌رم‌ب‌یه‌وه) زۆر.

تۆ ئاش‌نا‌یه‌ت‌یت لە‌گە‌ل (ژیان ئە‌حمە‌د) هە‌بو‌و؟

هە‌تە ئێ‌زکە.

سالی چە‌ند بو‌و؟

-خو‌ای نازانم.

-ب‌ق‌وێ‌ی لە پ‌ر‌ژان چا‌و‌پێ‌ک‌و‌تن، یان نا‌نێ‌شت‌ان مە‌ک‌ل ژیان ئە‌حمە‌د نە‌بو‌وه؟

-سێ‌ش‌تم لە‌گە‌لی نە‌بو‌وه، بە‌ران کە هات‌نە ئێ‌زکە عۆ‌ی و داکی بو‌ون.

-ب‌لێ‌کی ناوی چ بو‌و؟

-نا‌نام.

-خە‌لکی کۆ‌ی بو‌ون؟

-خو‌ای وا تێ‌ب‌گە‌م خە‌لکی دەر‌و‌وبە‌ری قە‌لاد‌زی - ئە‌و ناو‌ه‌ی بو‌ون، یان وێ‌ندە‌ری یان (هە‌ری‌رو -س‌ر) ئە‌و دو‌و جێ‌یه‌ی ش‌ک دە‌بە‌م.

-و‌م‌کو چا‌و‌پێ‌ک‌و‌تن یان نا‌نێ‌شت‌ن؟

-قە‌سە‌م لە‌گە‌لیان کۆ‌رد‌ب‌یه، پارە‌م تە‌بە‌رو‌ع ک‌رد‌ن، و م‌زان‌ی فە‌قیر‌ن هات‌نە ئێ‌زکە، دوا‌یی دێ‌تم گۆ‌ران‌ب‌ی‌ژ دەر‌چو‌ون.

-باشە نازانی سالی چە‌ند بو‌و؟

-خۆ‌شی ناوی راستی (بە‌لف‌یس)ە ناوی (ژیان) ییە، واش زە‌ند دە‌کە‌م سالی (٥٧، ٥٨، ٦٠، ٦١) بو‌و.

-یانی هیچی لێ‌نازان‌ی؟

-هی‌چی لێ‌نازانم، زۆر لە‌گە‌ریان هە‌ستایە‌و -نا‌نێ‌شت‌یم، بە‌ران نە‌منو‌وس‌یتە‌وه، کە چ رۆ‌ژە‌ک بو‌وه، دوا‌ی ئاش‌نا‌یه‌تیان لە‌گە‌ل (جە‌مال جە‌لال) ی پە‌یدا‌کرد ئێ‌تر کۆ‌ری‌ک هە‌بو‌و ناوی (عومەر) بو‌و لە‌کنە‌مه (موز‌یع) بو‌و، ئێ‌تر گۆ‌ران‌ب‌ی و عۆ‌ران‌ب‌ان دە‌ست پێ‌ک‌رد و هە‌تا شە‌ع‌ره‌کی م‌نێ‌ش‌یان ک‌رد‌ب‌تە گۆ‌ران‌ب‌ی.

-تۆ گۆ‌ت ئاش‌نا‌یه‌ت‌یم لە‌گە‌ل ژیان ئە‌حمە‌د لە ئێ‌زکە هە‌بو‌وه، گۆ‌ت خە‌لکی قە‌لاد‌زی‌یه؟

-یان قە‌لاد‌زی‌یه، یان هە‌ری‌ر و باتاس ئە‌وه‌ی قە‌سە‌ی لە بۆ م‌ن ک‌رد‌ب‌یه ئێ‌ستە لێ‌ره نێ‌یه، ئە‌و باش دەر‌انی خە‌لکی کێ‌یه و چۆ‌ن هات‌و‌وه و چۆ‌ن چو‌وه، ئە‌و قە‌سە‌کە‌ی یۆ م‌ن ک‌رد‌و‌وه (بە‌ران ئە‌م‌ن نا‌توانم

“
ئە‌ر‌ی‌م کاب‌ان
لە‌حە‌یات‌ی
خۆ‌ی
را‌ستە‌وخۆ
گۆ‌رانی
لە‌نێ‌زکە‌ی
کۆ‌رد‌ی
نە‌گۆ‌تی‌یه‌!
”

ئە‌ر‌ی‌م شێ‌روانی، رە‌سو‌ول کۆ‌رد‌ی

۴۴

حەسەن

زێرەك،

خۆی دەنگی

خۆش بوو،

لێنسانەکی

زێرەك بوو،

كە لە سالی

تەقریبەن

(۵۷) هاتە

عێراق، یەك

سال لە عێراق

ماوە لە (۵۸)

ڕۆیشت، لێرە

چەند مانگیك

لەو هەولێرە

لەگەڵە من بوو

و

و خەزالی، یان مەم و زینی دەگوت، یان حەسەن و مریەم، یان مەسەلەن خەج و سیامەندی دەگۆ، هەتا ڕۆژ دەكرائو لە دیووخانی هەر دەیانگۆ، ئەوجا ئەو شەمشالە لەگەری دەڕۆیشت، بۆیە كە گێم لی دەبی دەزانم ئەو ئاوازه سەرف كوردییە، بۆیە من شەمشالم پێخۆشە.

- بەلام تۆ مەسەلەكەى مامۆستا (باكووری)ت لەبیركرد؟

+ ئەوجا می مامۆستا باكووری-یش من و كاك تایەر لە بەغداوە، كە تۆغیانمان بوو، یانی پاز پازانیانمان لەسەر ڕووباران دەكرد، ئێمە دەمانویست عود فێربین عودمان دەكەری و دەمانفرۆشتەو.

- ئەو سالی چەند بوو؟

+ سالی تەقریبەن (۴۷ و ۴۸ و ۴۹ و ۵۰) و ئەوانە.

- كاتی خۆیخۆشبوو (جەمیل بەشیر)؟

+ ئا، ئا وەختی (جەمیل بەشیر)ی ئەوجا هەموو جارێ جەمیل بەشیر دەبێگۆ ئەنگۆ لۆ نایەن فێرە عودتان بگەم، عودەكەتان چ لێكرد؟ دەمانگۆ وەللا عودەكەمان فرۆشتەو، لەو وەختەو ئێمە ویستمان فێرە ئەو عودە بین هەر هیتامان و بردمان ئەوجا لێرە ئەمن پێنشی نەخۆشی ڕۆژەكی گۆتم مامۆستا باكووری زۆر حەز دەكەم ئەوێ چوو، چوو، بەران حەز دەكەم ئێستە زۆر زگم بەخۆم دەسووتی لەلای كەمە فێرە عود بێم بەتەواویش نەك هەر بە (گۆترە) ئەگەر بە (گۆترە) فێر بێم دەست لە (عود) بەدم، مومكینە بە مانگیك فێربم، بەران وام ناوی، گۆتم دەمەوئ بەنۆتە فێربم لەسەر شیوەیهكی چاك و عیلمی، هەستام چووم لە (ئەجەیزەى دەقیقەى بەغدا) دوو، سێ لەوێ نۆتەم كەری، لەگەرە خۆم هیتام چوومە موسلیش لەموسلیش عودیکى چاكەم كەری بە (۱۵) دینار.

- ئەمەزانی ئەو چ سالیك بوو؟

+ بەخوای ئێزیکەى ئەوێش بۆ (۱۰) سالی دى.

- یانی سالی حەفتا؟

+ ئا، عودەكەم كەری هەر بەداریم وەكرد، یەك، دوو جار مامۆستا هات، ئەوێكەى لۆ نوسیمەو كاك باكووری گۆتی:

ئەو وەهایە، ئەو وەهایە، بۆم نەچوو سەری، ئیدی عودەكەم هەر بەدارى وەكرد، لەو ڕۆژانە

مامۆستا باكووری لێم پەیدا بوو لەو ڕۆژە نزیكانە لەوێ پێنج، شەش ڕۆژ پێشتر، لەساری تازە لەو مانگی یەكە. گۆتم:

مامۆستا باكووری ئەگەر فێری عودم دەكەى بە (نۆتە) دەمەوئ دەرسم بەدەیتی، ڕۆژی بەرۆژی دەست دەیه مەستەرەپەكیش ئەگەر بریى وایى دە وای لێم دە لەئەنگۆستم بەدە.

گۆتم: هەتاوەكینی فێری نیم، ئەمما ئەتو لە بۆ من لێ بەدەى بریى ئەوێ وایى دە وایى دە بۆق ئەمن ناچمە سەری وەللا ئێتر تێر پێكەنین و ئێششا الله زوو، زوو سەرت لێ دەدەم ئەو دە، دوازدە ڕۆژە ڕۆیشتیتەو سەری لێنەدایمە (بەپێكەنینەو) دە، دوازدە سالی دیش فێربین هەر باشە.

- باشە ئەوێش ئەتو تۆ لە دەشتی هەولێر ژیاى؟

+ ئەمن لەبنی (تەلادگە) لەبن هەولێر.

- سالی چەند لەدایكبوو؟

+ بەراستی موالیدی راستم (۲۶)ە.

- ئەى باشە تۆ ئاشناپەتیت لەگەڵ خۆیخۆشبوو

كاوئیس ئاغا هەبوو؟

+ بەخوای ئەمن نەمدیو،

- نەتەبوو؟

+ وەختی من هەبوو، بەران ئەمن نەمدیو، ئەمن ئەو وەختە لەگەڵ حەیرانییەزان ئاشناپەتیم هەبوو.

- باشە ئەو حەیرانییەزانى كە ئاشناپەتیت لەگەڵیان

هەبوو هەندیکت گۆت بەلام كە گەپشتیه ژیاى

گەنجی ئارا تەمەنى (۱۵ و ۱۶) سالی؟

+ كاوئیس ئاغا نەما.

- قەیناك كاوئیس ئاغا ئەما مەبەستم كاوئیس

ئاغا نییه ئەو حەیرانییەزانى لەو تەمەنە كە

ئاشناپوون و حەیرانت لەگەڵ دەگۆتن كى بوون؟

+ هەر ئەوانەى، پێشتر گویم لێ بیوون، هەر ئەوانە بوون.

- بەس ئێمە لەدەشتی هەولێر چەند حەیرانییەك

دەبینینەو وەكو (عوسمان حەیران) ئەو كۆمەلە

تۆ ئاشناپەتیت لەگەڵیان نەبوو؟

+ ئا، ئەو حەیرانییەزانى ئەمن دەربم، مامۆستا

حەیرانییە هەر ئەو نییه بەژنى، یاریك دەرب

حەیران جوغرافییهكی كوردەواریت دەیتە

بەرچاوی، ئەو حەیرانەى گۆتووە، جنى ئەو

كوردستانە فراوان دەكاتەو، كە كێندەرب

خۆش بوو، حەیرانەكەى خۆی شوبهاندووە

نه نووسیه، چونکه نیسته له ئیزگه نه گه راوازمه کان به ناوی من بیته خواره وه ده بی نه من پاره که وه برگرم، نه و جا من حزم ده کرد پاره که ی بده مه وان هر به ناوی نه وان ده مهینا خوار، تا پاره که نه وان وه ریگرن، حزم کردیه یار مه تیان بدهم.

- **نه و گران بیژانه کن بوون؟**

+ وه لاهی هر که سهک بن، حه ز ناکه م ناویان بدهم به خویان ده زان.

- **باشه ماموستا علی مهردان، که برادره یکی گیانی به گیانی بوو له گه لته، ههچ ناوازیکی بق داننه ناوی؟**

+ بق من نا.

- **بقی له روژان پت نه گوتوه؟**

+ ناوه لالا، پتم نه گوتوه و نیسته ش پنی نالیم، چونکی ماموستا علی مهردان قیقه تی ته و او نابی بهران ههچ که سی فیر نه کرد، ده نگ خوشیش بهاتبایه له ئیزگه شته کی بگوتبایه راستن رای ده گرت وه کو (ولاخه کی خوشه وه) لغاوه کی بگریته وه، ده یگو نه تو نازانی بلنی وا مه لی، وه نه بوو فیری بکا بلنی وا مه لی وا بلنی، کابرا بچته بی، ههتا چه ند جار من و کاکه تایه ر پوو به پروو پیمان گوتوه.

• **ئه م دیواره که مترین دهستکاری کراوه، مه ولراوه وهک خوی ره سول، گهردی چنن قسه ی کروه مه روا نابریژیه وه، مه گه ره له و شویقانه ی ههچ مانایه کی به دهسته وه نه دایته.**

ره سول گهردی، جیهانه خش کری

به کار مامزه کی وا چاوه رشی جوان بردیتی، بردیتی له و جیهی کوردستان کینده ری خۆش بووه وه کو تاریخیک، باسی نه و جیهانه دهکات، که جیهه کانی کوردستان کینده ری خوشه، کورستانه کانی، مه سه له ن ده ری:

سوکه ریژی خهیلانیان، میزگه چه توی شیخ مه موندیان، کوسپه ی بیجانی، چارچه ری مه رکیان مه سه له ن قهراج کینده ری خهنده کی مامه ر خهلیفه ی ئازی کهندی بن دیانان نه و جیهانه تاریخه که ده بیسته پیش وه کو جوغرافیای جیهه خوشه کانی کوردستان ده مهینه ت پیش چاری له کی زاری کردیه له کی له عاردی دا، بهران شه رتی نه وه نه وای بهیران تن نه گا نه وه حه ز ده که م نه و قسانه له (عزیز گهردی) سونال بکن، نه م بهیرانه کینده ری کوردستان ده مهینه ت بهرچاو، باسی کینده ری دهکا.

- **ماموستا تل چ بیرمه ریه کی تال یان شیرینت له گه له لای مه ولیر مه به به تاییه ت له گه ل گهردانی له ه لاتی هاته خوار؟**

- نه و مه له به سه ت ئی من نییه، نه و مه له به سه ت ه ی (جامهید).

- **بورهان جامهید؟**

+ بورهان جامهید

- **به لام من له م مه سه له یه م کولیه وه گوايه له سه ر ئاره زووی تو ئه م مه له به سه تی داناهه؟**

+ نا، خۆی نه من شیعه ری نه و برادره م زۆر وه رگریته، ه ی (مه لا مه سه وود) م زۆر وه رگریته، ه ی (پیربال مه محمود) م زۆر وه رگریته، ه ی (مه دحت بیخو) م زۆر وه رگریته.

- **ه ی (حه بیب هلی میران)؟**

+ ه ی (حه بیب هلی میران)یم زۆر وه رگریته، باشی من گورانی بیژه کان، که من نه و گورانی بیانه م گرتیه تازه نه وان پندا دینه وه و ده یکه نه وه گورانی، من له سه ر ههچ خواستیکی خۆم شیعه م له شاعیران وه رنه گرتوه.

- **باشه ههچ ناوازت بق گورانی بیژان دانناهه؟**

+ به خودای، نه وه ی دامنا بی، نه وه ی کردییم.

- **باشه ههچ گورانی بیژیک ته کلیفی لئ نه کردووی ناوازی بق نابنتی؟**

+ به خودای بهک، دوو ناوازم بق (مه محمود وهندی) رهحه تی داناهه، چه ند ناوازی کیشم بق گورانی بیژه کان داناهه، له بهر نه وه ی به ناوی خۆم

بەرگدروووه کهی رهسورول گهردی

ناماد مکرانی: سکر

جۆری موربه‌عات.
- کاتیک بو جلوه‌رگه‌ره که خوت دورویته و له شاهشی ته‌له‌فزیونه‌وه ده‌ییینی چ مه‌ستیکت لا دروست ده‌کات؟
+ ئیسته که ده‌یییم زۆر دلم پی خۆشه، هه‌میشه رحمه‌تی بۆ ده‌نیرم.
- زووژوو قاتی به‌ پاران ده‌ما؟
+ زووژوو ده‌هات پارچه‌ قوماشیکی ده‌هیتا و ده‌یگوت بۆم بدووره، وام لیهات بیزار ببورم، پیم ده‌گوت یوت نادوورم، ئه‌ویش ده‌هات به‌جی ده‌هیشته و ده‌ریشته.
- قه‌ت وابوو له‌سه‌ر ئه‌وه‌ لیک زویر بین؟
+ نا، قه‌ت لیک زویر نه‌بووینه، پیاویکی زۆر قسه‌خۆش و به‌ گالته و گه‌پ بوو.
- پاره‌ت لی وهرده‌گرت؟
+ لیم وهرده‌گرت، جاریش هه‌بووه، لیم وهرنه‌گرتوو، بۆ پاره و بۆ هه‌موو شتیک، که‌سیکی زۆر سه‌خی بوو، ده‌چووینه کتی له مالی هه‌رچی هه‌بایه له پیتشی داده‌ناین.
- قاتت به‌ چه‌ندی بۆ ده‌سووری؟
+ باشم له بیر نییه، به‌لام ده‌وربه‌ری پازده تا چه‌نده دینار بوو.
- ئه‌و ده‌فته‌ره‌ت نه‌ماوه که قیاسیت لی نووسیوه؟
+ به‌داخه‌وه نه‌ماوه، هه‌مووی کۆن بوو، فریم داوه، بۆیه به‌هیچ جۆری قیاسه‌که‌یم بیر نه‌ماوه، ئه‌وه‌نده ده‌زانم هه‌ر جاریک قوماشی هیتابیت چوار مه‌تری ده‌هیتا.
- هاتوو چۆی ماله‌ره‌یت ده‌کرد؟
+ زۆر، هه‌موو جاریک خۆی ته‌له‌فونی ده‌کرد، ده‌یگوت بۆ دیار نیت.
- په‌کی له شته جوانه‌کانی پۆشته‌یی و پاکخواپیتی بوو، وابوو؟
+ هیچ مالیک، وه‌ک ماله‌که‌ی ئه‌و پاکخواپین نه‌بووه، نه‌یده‌هیشته به‌ پیتلاه‌وه به‌سه‌ر بکه‌وی،

وه‌ستا برابم مه‌رووف، ئه‌و به‌رگدروووه بووه، که له‌کاتی خۆی کورته‌ک و شه‌روالی بۆ هونه‌رمه‌ند ره‌سورول بیزار گهردی دوریوه، ئه‌و جگه له‌وه‌ش هاوڕێیه‌کی فزیکي بووه، ئیسته‌ش دوکانی به‌رگدرووویی هه‌ر ماوه، بۆ زانیی چه‌ند لایه‌تیکي ژیاینی و چۆنیته‌ی ئاشنا‌بوونی به‌ ره‌سورول گهردی و درووینی جلوه‌رگه‌کانی سه‌رداتیان کرد و ئه‌و چه‌ند پرسیاره‌مان لای کرد:

- تۆ له‌ سالی چه‌نده‌ره‌ جلوه‌رگی ره‌سورول گهردی-ت دوریوه؟
+ له‌ سالی ۱۹۷۵-ه

- ئه‌ی پیتش تۆ له‌ کۆی ده‌سووری؟
+ پیتش من وه‌ستا نوورمه‌دین هه‌بوو لای ئه‌وی ده‌سووری، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی پۆژیک له‌کال کاک جیهانه‌بخش هاته‌ لای من و په‌کدیمان ناسی، داوا‌ی لیکردم له‌مه‌ودوا من قاته‌کانی بۆ بدوورم.
- چ جۆره قوماشیکی هه‌له‌مبژارد؟
+ زۆر چه‌زی له قوماشی ئینگلیزی بوو، چه‌زی له قوماشی باش بوو، ده‌چوو به‌غدا‌ی ده‌یکری، چ قوماشیک باش و گران بووا‌یه ئه‌وه‌ی ده‌یکری، که‌سیکی زۆر به‌ زه‌وق بوو.

- جۆری ئه‌و به‌رگی بۆت ده‌سووری چیان پی ده‌گوت؟
+ کورته‌کی چاکه‌تیان پی ده‌گوت، به‌لام په‌خه‌که‌ی جیاوا‌ز بوو، خۆی داوا‌ی ده‌کرد، په‌خه‌ی کراسیی بوو.

- یانی ستایله‌که‌ی خۆی داینا‌بوو؟
+ خۆی داینا‌بوو ده‌یگوت ئه‌و جۆرم ده‌ویت، په‌خه‌ی کراسیی و شانیشی چاکه‌تی بیت.
- زیاتر چ جۆره رهنگیکی هه‌له‌مبژارد و پی جوان بوو؟

+ زۆریه‌ی رهنگه‌کان، به‌لام زیاتر چه‌زی له رهنگی زه‌یتوونی و ره‌ساسیی بوو، له‌کال

٤٤

زۆریه‌ی
حه‌یرانه‌کانی
خۆی به‌د
بوو، به‌لام
کیژۆلی
نه‌سه‌ره‌ریا
زۆر زۆر به‌د
بوو، لاف و
که‌زاشی پتا
لی ده‌دا

٥٥

پوژنیک هات گوتی ئو ژنه ماکره ئیشهکم بق
ناکات گرانی کردییه.

- باری نارایی چۆن بوو؟

+ بلیم چۆن بوو، بهراستی زورجار پاره‌ی له‌من
قهرز ده‌کرد، به‌لام که‌سینک بوو حه‌قی که‌سی
له‌کته‌خو نه‌ده‌هیشته‌وه، که‌مه‌عاشی وهرده‌گرت
ده‌داوه، پیاوینکی سه‌ر بلند بوو، به‌قیتوقوزی به
ریکه‌دا ده‌پویشت و سه‌لامی له‌خه‌لکی ده‌کرد.

- چیت بیرماوه و هه‌ز ده‌کەیت بیگرتیه‌وه؟

+ پوژنیک قوماشی هینا، منیش گوتم نادوورم،
گوتی باشه‌با لیزه‌بیت، قه‌یناکه، مام سه‌ید ئه‌حمه‌د
ئوتوچی هه‌بوو، به‌رانبه‌رمان بوو، کالته‌ی له‌گه‌ل
ره‌سوول گه‌ردی ده‌کرد، پنی ده‌گوتم ئه‌گه‌ر
بۆی بدووری لیت عازز ده‌بم، ئه‌ویش ده‌بگوت
قه‌یناکات با لیزه‌بیت، من و تو پینک دین، ئه‌تو
مه‌دووره، به‌لام من پوژنیک دیم بیزه‌دا تیده‌په‌رم
گۆزانییه‌کی له‌سه‌ر ئه‌و دوورمانه‌ی ده‌لیم،
ئه‌تووش له‌گه‌لم بلیوه، هات مام سیدی-ش
به‌رانبه‌رمان پاهه‌ستا بوو، ره‌سوول گه‌ردی-ش
هات و ده‌ستی پینکرد و گوتی:

دروا دروا، کورته‌ک دروا

سه‌ید ئاکای لێ نییه‌ کورته‌ک دروا

منیش له‌گه‌لم ده‌گوتیه‌وه

. به‌پیلاره‌که‌ت له‌به‌ر ده‌رگا داننی، نه‌عه‌له‌کی
بوو، له‌پینت ده‌کرد.

تنت له‌گه‌ل خوارده‌بوو، هه‌زی له‌چ جۆره
لرینیک بوو؟

. زورجار له‌ماله‌وه ده‌عوتم کردووه و به
که‌وه نانمان خواردووه، زور هه‌زی له
. رنی کورده‌واری بوو، وه‌ک بامیه، ساوار،
نه‌و که‌نه‌کوئا، ئه‌گه‌ر له‌ده‌ره‌وه‌ش بووايه
تر هه‌زی له‌ته‌شرب بوو، به‌تاییه‌تی ته‌شربی
پین قاوومه‌چی

کەسینکی زۆرخۆر، یان که‌مخۆر بوو؟

. زورخور نه‌بوو، به‌لام هه‌زی له‌دانیشتن بوو.
- ده‌ستی به‌گوتنی هه‌یرانان ده‌کرد.

ئه‌گه‌ر بیرت بیت زیاتر چ هه‌یرانیک خۆی پێ
هۆش بوو؟

. زوربه‌ی هه‌یرانه‌کانی خۆی به‌دل بوو، به‌لام
نی‌زولی ئه‌سه‌رنی زور زور به‌دل بوو، لاف و
ئه‌زافی پێ لێ ده‌دا زورجار ئه‌گه‌ر گۆی بیستی
یه‌کێک بووايه هه‌یرانی بگوتبا ده‌بگوت ئه‌وه‌ش
- هوی لێ دا.

- ئه‌دی چه‌نیه‌کانی کن بۆی ده‌دووری؟

- هه‌وریه‌کی ده‌کری و ده‌بیرده‌ مالی ژنیک،
گۆرینگی بۆ ده‌کرد، نزیکه‌ی به‌ده‌دیناری،

هه‌ستا بڕایم مه‌خووف، به‌رگه‌رووی ره‌سوول گه‌ردی

خاتۇنە جەزە، ۋەسۋول گەردى

ۋەسۋول گەردى لەكەتلى پۇشمارگايەتى

تايەر توفىق، حەسەن زۆرەكە، ھەلى مەردان، ۋەسۋول گەردى

ھەيدەر بەقال، ۋەسۋول گەردى

ۋەسۋول گەردى، شەمال سەئىب

ۋەسۋول گەردى، ۋەھەدوۋ كۆرەكەي (سەئىب)، (كەبىرى)

ۋەسۋول گەردى، شەمال سەئىب

ئوتتۇرا: ئەمىنە، ئومۇمىي: چارۋىچى، ئىسسىق كۆندى

ئىسسىق كۆندى، ئىسسىق

ئىسسىق كۆندى، ئەلەمىي، ئىسسىق كۆندى

ئىسسىق كۆندى، ئىسسىق كۆندى

ئىسسىق كۆندى، ئىسسىق كۆندى

ئىسسىق كۆندى، ئىسسىق كۆندى

ئىسسىق كۆندى، ئىسسىق كۆندى

شىنجاڭ، تايپەر تۇرۇپ، رەسۇل گەزىتى

۱۵-ئەپرىل (مارگىت) رەسۇل گەزىتى

رەسۇل گەزىتى، تەسىر شىۋىنى، ھەلى ھەزىرىتى

ھەزىز ھەمەدە رەسۇل گەزىتى

ھەزىز ھەمەدە رەسۇل گەزىتى

رەسۇل گەزىتى لەكىل ھەزىز ھەمەدە

رەسۇل گەزىتى، تايپەر تۇرۇپ، خۇداد ھەلى

• مەلا ئەخمەدى ھۈرىنى ۋ چالاكى بزووتتەۋەنى
ناشتىخوازلى ناۋچەنى شىروانە (۱۹۰۰ – ۱۹۷۰)

پ.ى.د. ئەخمەد باۋەر

• گوندى شوش

خەتاب سەعدى شوشى

مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى

چالاكى بزووتنەۋەى ئاشىخوۋازانى
ناۋچەى شىروانە

۱۹۰۰ - ۱۹۷۰

دكتور ئەحمەد باومر

پيشه‌کي:

به‌وپيښه‌ي سالانتيک و ماوه‌يه‌کي زوره‌ که‌لار و ده‌روبه‌ري به‌ناوه‌ندي ناوچه‌ي گرميان دانه‌نرين، به‌لام له‌وکاته‌شوه، که هوزيکي وهک جاف له ژياني کوچه‌رايه‌تي و به‌تاييه‌تي گرميان و کويستان که‌وتوون، له‌گډل شه‌شدا و به‌دياري‌کراوي له (۲۷۷ نيساني ۱۹۲۷) به‌دواوه، که قانوني ليو، قه‌زا، ناحيه، دينات و ناوچه‌کان له‌سهرده‌مي فرمان‌تره‌وايه‌تي مه‌ليک فه‌يسه‌لي په‌که‌م و عيراقی پاشايه‌تي بلاوکرايه‌وه . نيدی ليره به‌دواوه که‌سيکي وهک که‌ريم به‌کي جاف و براکاني له‌بنه‌ماله و ميرزاده‌کاني جاف له که‌لاري شه‌ده‌مانه‌دا نيسته‌جن ده‌بن، شان به‌شاني شه‌وش که‌وتوونه‌ته سهر بيرزکي شه‌وي، که چون چهند ناوه‌نديکي خزمه‌تگوزاري گرنک و پويست بۇ خويان و دانيش‌تواني که‌لار ده‌سته‌به‌ر بکن، ههر له دامه‌زراندن و هه‌ولدان بۇ کردنه‌وه‌ي په‌که‌م قوتابخانه‌ي سهره‌تايي خويندن له سالي (۱۹۳۲-۱۹۳۱).

به دريژايي سالاني دواترپش ده‌که‌ونه ده‌سته‌به‌رکردن و دابين‌کردني سهرچاوه‌ي شاي خواردنه‌وه، بنکي ته‌ندروس‌تي، فرمانگه‌ي پوخته و گه‌ياندن و ته‌لفونات، مه‌کينه‌ي ناش و کومه‌ليک سهرچاوه‌ي گرنکي دي، سه‌به‌ره‌ت به‌دامه‌زراندني مزگوت و کردنه‌وه‌ي وهک ناوه‌نديکي ثابيني بۇ خواپه‌رستي، گومانم له‌وه نيه، که ته‌مني مزگوت و بونيدانني په‌که‌م مزگوت له شويينيکي ناوه‌داني وهک که‌لاري نيسته زياتر ده‌که‌ريته‌وه بۇسالاني کوتاييه‌کاني سهره‌ي نوزده‌يه‌مي زابيني. په‌که‌مين مه‌لای مزگوتپش، که له قوناغي سهره‌تا له ناوچه‌ي هورامان و سنوري شاروچه‌کاني ته‌ويته و بياره‌وه هاتيه‌ته ناوچه‌ي گرميان و که‌لار، خوالخوشبوو مه‌لا محمه‌دي جوانروزي (۱۸۶۸-۱۹۲۸) بووه، که سالانتيکي زور له ناوچه‌ي گرميان و ليوای که‌رکووک و سنوري قه‌زاي خانه‌قين ماوه‌ته‌وه، ته‌ناته‌ له سالاني دواترپش ههر له که‌لاري کون ژياني هاوسه‌رگيري پيکه‌وه‌ناوه و له سالي (۱۹۳۸) له شاري خانه‌قين کوچي دوايي کردوه و له گورستاني (پاشاکوري) نيژراوه .

دوايه‌دواي شه‌ويش کومه‌ليک که‌سايه‌تي ثابيني و زانا و مه‌لای زور شاره‌زاي وهک ثيمام و خه‌تيبي مزگوت و وهک پيشه‌ي وانه گوته‌وه پرويان له ناوچه‌که کردوه و له که‌لاري ناوه‌ندي گرمياني ژير ده‌سه‌لاتي به‌گزاده‌کاني جاف، بۇماوه‌يه‌کي زور له که‌لار ماونه‌ته‌وه، کاروباري

ثابيني و ثيمامه‌ت و گوتاربيژيان بۇ دانيش‌تواني گرميان به‌گشتي و که‌لار به‌تاييه‌تي راښي کردوه، شانبه‌شاني شه‌وش به‌دريژايي ميژوو، بوون به‌به‌شيکي گرنک و دانه‌پراو له دانيش‌تواني شه‌م ناوچه‌يه و تيکه‌ل به‌دانيش‌توان و خه‌لکه‌کي بوون له نيوياندا: مه‌لا شه‌حمه‌دي که‌لار (۱۸۸۰-۱۹۵۹) که له ده‌روبه‌ري سالي (۱۹۰۶) ههر به‌ره‌به‌ني و له ته‌مني گنجيدا هاتروه‌ته که‌لار، تا شه‌وکاته‌ي له سالي (۱۹۲۷) که‌لاري به‌جن هيش‌تروه، بۇماوه‌يه‌کي زورپش له‌سهر داوا و پاسپارده‌ي حاجي ثيراهيم به‌کي کوري سليمان به‌کي جاف (۱۸۸۷-۱۹۵۲) ده‌چيته‌گندي (ده‌که‌کي) حاجي ثيراهيم به‌گ له سنوري قه‌زاي خانه‌قين، نيدی ليره به‌دواوه به (مه‌لا شه‌حمه‌دي ده‌که‌کي) شوره‌ت و ناويانگي روپشتروه، به‌لام له ماوه و سالاني مانه‌ويده‌ا له که‌لار که‌ نزيکه‌ي (۲۰) سالي ته‌واو وهک موده‌ريس و گوتارخوين و قازي جاف تيايدا ماوه‌ته‌وه .

**له پروي ژياني کومه‌لپه‌تيه‌وه شه‌وي زياتر
جني سهرنج، مه‌لا شه‌حمه‌دي هورتی
له‌ناوچه‌ي (بنگورره‌ي) سهر به‌ ناحيه‌ي
قوره‌تووي شاري خانه‌قين، دووجار ژياني
هاوسه‌رگيري پيکه‌وه‌ ناوه**

چکه له‌وش له که‌لاري شه‌وکاتانه‌دا و له دووکاتي جياوازا ههر له که‌لار ژياني هاوسه‌ري پيکه‌وه ناوه .

پاشان که‌سايه‌تي و پياواني ثابيني ديکي وهک : مه‌لا مسته‌فای علي تايه‌سي (۱۸۹۵-۱۹۶۹) مه‌لا شه‌حمه‌دي عه‌بدولعه‌يزي هوريني (۱۹۰۰-۱۹۷۰) مه‌لا محيدين مه‌لا سه‌عبي زه‌لزه‌له‌ي (۱۸۹۵-۱۹۵۹) مه‌لا شه‌حمه‌دي شه‌ميراني، مه‌لا شه‌ورحماني که‌رکووکي، مه‌لا محمه‌دي فقه‌ي ره‌شيد سه‌ميني که‌لار (۱۹۲۹-۱۹۸۰) مه‌لا شه‌حمه‌دي کوري مه‌لا محمه‌دي ره‌شيد قنکربان (۱۹۱۲-۲۰۰۲) دين.

به‌لام شه‌وي له‌م کورته نووسينه‌دا ده‌مانه‌ويت له‌باره‌يه‌وه بدوين و روشتايي زياتري بخينه سهر مه‌لا شه‌حمه‌دي عه‌بدولعه‌يزي هوريني (۱۹۰۰-۱۹۷۰) شه‌ر که‌سايه‌تي و پياوه ثابيني، که له سالي (۱۹۵۴) به‌دواوه له‌شاروچه‌کي

خەسرە و ئاباد (قزىھيات) لەسەر داواكارىي و راسپاردەي داود بەگى جاف، كە لە دەماندا ئەندامى ئەنجوومەنى نوێنەرانی عێراقى سەردەمى پاشايەتى بوو، ھاتووئە كەلار، تا بەرپاڤوونى شۆرشى ١٤ى تەمەوزى ١٩٥٨، دواتریش ھەر لە كەلارى ئەودەماندا ماوئەتو، پاشان چووئە شارۆچكەى جەلەولالە لە سالى (١٩٧٠) لەوى كۆچى دواى كردوو.

تەمەرى يەكەم: سەربووردەى كەسپى و ژيانى ھاوسەرگيرى

مەلا ئەحمەد عەبدولعەزىزى ئىسماعىلى ھۆرىنى بەپنى ھەموو ئەو دۆكۆمىنت و نووسراوانەى لە كەس و كار و بئەمالە كەيانەو و ھەمانگرتوون، دەيسەلمىنن، كە مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى لە سالى (١٩٠٠) دا، لە گوندى ھۆرىنى

عەبدولعەمان بەزازی سەرۇگ وەزیرانی
عیراق بوو لە گۆمەلانی خەلکی نامادەبووی
شارۆچكەى جەلەولا دەگات، كە بەزۆرى
گورد بوون، پێشان دەلێت: «خوا یاریت لەم
پۆژانە ھەوائىكى زۆر خۆش و خێر بەرىنەو،
پەنا بەخوا خۆتان لە رادیۆ و سەرچاوەكانى
راگەیاندنەو گۆنێست دەبن لەگەڵ برايانى
گوردەمان»

ھۆرىنى شىخانى نەقشبەندى، لە نۆياندا: شىخ عوسمان نەقشبەندى، دواى ئەواوكردى قوناغەكانى خويندن و ھەرگرتنى ئىجازەى زانستى مەلايەتى گەراوئەو، ناوچەكەى خۆيان، بۆماوئەك لە گوندى (باوئە ھەموودى) نزىك شارى خانەقەن نیشەتەجى بوو.

بۆماوئەى چەند سالىكيش وەك كارمەندى كۆمپانىي نەوتى شارى خانەقەن كارى كردوو، پاش دەست ھەلگرتنى لەم كارەى ھاتووئە، ناوچەى (بەنگورە)ى سەر يە ناحیەى قۆرەتوو، لە گوندەكانى وەك: سەوزبلاخ و ئاواى گەورە، لە دەورووبەرى سالى (١٩٤٩) بەتايەتى دواى ئەوئە مەلا سەيد ھەكیمى خانەقەن (١٨٩٢-١٩٥٧) وەك مەلا و ئىمامى مزگوتى (غیدان) ئەم گوندە بەجى دەھيئت، ئىدى مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى لەسەر راسپاردەى شىخ و ھەبى كۆرى شىخ ھەمىدى تالەبانى (١٨٨٧-١٩٧٢) كە ئەندامى ئەنجوومەنى نوێنەرانی سەردەمى پاشايەتى و بەرپرسانى يەكەمى ناوچەكە بوو، مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى دەچیتە ئاواى (غیدان) و بۆماوئەى سى سالى ئەواو لەم گوندە ماوئەتو و بەرنوێژى و ئىمامەتى ئێدا كردوو، بەماوئەك دواتریش مەلا سەيد عەبدوللای كۆرى (١٩٠٥-١٩٨٦) كە بەرەسەن خەلکی ناوچەى موكریان و گوندى (بەردەزەردى) پۆژەلاتى كوردستان بوو، جىگەى دەگریتو، تاوئەكو ئەوكاتەى ھەر لە ناوچەى بەنگورە دیتە گوندەكانى: گاكۆل و بارىكە، درێژە بەكارى مەلايەتى و بەرنوێژى دەدات.

لە ڕوى ژيانى كۆمەلایەتیوئە ئەوئە زياتر جنى سەرنجە، مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى لەناوچەى (بەنگورە)ى سەر بە ناحیەى قۆرەتوو شارى خانەقەن، دووجار ژيانى ھاوسەرگيرى پێكۆرە ناو.

یەكەمیان: لە دەورووبەرى سالى (١٩٢٦) كە ناوى (ئامینە عەزیز ڕەشید) بوو، بەپنى شوناسنامەى بارى شارستانی لەسالى (١٩٠٠) ھاتۆتە دۇنياو و تەنیا يەك كچى لى ھەبوو بە ناوى (توبا)و، لەسالى (٢٠١٢) كۆچى دواى كردوو، كە خیزانى كەسىكى ئوركمان بوو بەناوى محەمەد شەوكت، خەلکی شارۆچكەى (خۆرماتوو) بوو لە گەرمیان، دواتریش ھاتووئە شارۆچكەى جەلەولا، كە ئەوكاتە كارمەندى (خانوو)ى سەربازى بوو، لەنێو لىواى (٢٠)ى سەربازكەى جەلەولا، دوومندالى لى ھەبوو بەناوئەكانى (محەمەد و سوعاد).

ھاوسەرى دووئە مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى ناوى (بابە)

سەر بە (ناحیەى مەيدانى) بنارى بەمۆ ھاتووئە دۇنياو، بەپنى ڕەگەزنامە عێراقیەكەى كە لە سالى (١٩٤٨) دەرى كردوو، دایكى ناوى (جەواھىر قادر) بوو، بەزۆرى باب و باپىر و بئەمالە كەشیان ھەر لەم ناوچەیدا سەرگەرمى كاروبارى كشتوكالى، ئازەلدارى و باخدارى بوون، وەك ئەوئە ھەر لە قوناغى كەنجى و لە ھەبەتى لاویوئە كەوتۆتە گەران، سەرەتا بەمەبەستى فێربوون و درێژدان بەخویندن ئایىنى سەردانى شارى سلێمانى كردوو و لە مزگوتى گەورەى ئەو شارە دەستى داوئە خویندن پاشان ھەر بەمەبەستى درێژدان بەخویندن زۆرىك لە شاروشارۆچكەكانى ئەودەمانەى باشوور و پۆژەلاتى كوردستان گەراو لەوانە: تەویئە، بیارە، سنە و ناوچەى سابلاخ، بۆ ماوئەكەى زۆرىش لە ناوچەى ھەورامان، لە شارۆچكەى (بیارە) ماوئەتو، لەگەڵ ئەوئەشدا بوو بە

بووه، له دهوړوبهري سالي (۱۹۳۹) هاوسه رگيری له گڼل کړدووه و کچی رهشيد چاوش بووه، که سيک له هيزه کانی پوليس له سنوړی ناحیه ی (باومنوور- دهر بهنديخان) به پره سمن خه لکی گوندی (سوزبلاخ) ی سهر به ناوچه ی (بنکوړه) بوونه، دواي سالانیکي زور و پاش کوچی دواي مه لا نه حمده ی هورینی هم هاوسه رهشی له سالی (۲۰۱۲) له شاری دهوک کوچی دواي کړدووه، ته نیا خوشکيکی هه بووه به ناوی (کافیه) و دايکيشيان ناوی (شاپه سهند) بووه.

کافیه خانم ماوه يک له گڼل محمه د تهمين عارقي دهر به ند فقه ره له شاری خانه قی ژيانی هاوسه رگيری پينکوه ناوه، به لام منداليان نه بووه، وهک دهگوتريت هردووکيشيان له ناوه ندی هه شتا کانی سده ی بيستمی رابردودا هر له شاری خانه قين کوچی دوايان کړدووه.

مه لا نه حمده ی هورینی له ماوه ی ژيانی هاوسه رگيريد، نو مندالی هه بووه، چوار کوړ و پينچ کچ به ناوه کانی: سه لاح (۱۹۴۰) که به زوری قوناغه کانی خویندنې سهره تايي له شاروچکي قزربات و ناوه ندی و دواناوه ندی له قوتابخانه ی (نه جيبه) له شاری به غدا، دواتریش کوليزی شریعه ی زانکوی به غدا ی له سالی (۱۹۶۴- ۱۹۶۵) تهاوکړدووه، پاش دامه زراندي وهک ماموستا له شار و شاروچک کانی جهله ولا، کفری، به عقوبه و دهوک ماموستايه تی کړدووه، وهک کاروباری ئيداریش به ړيوه بهری قوتابخانه ی ناوه ندی و دواناوه ندی بووه، ماوه يه کيش سهر په رشتياري پهره رده یی بووه. له به ړيوه بهرايه تی ئاماده یی (يازده ی بازار) له ناحیه ی جهله ولا. ماوه يه کيش کراوه ته جيگري به ړيوه بهری به ړيوه بهرايه تی گشتی پهره رده ی دهوک. له سالی (۲۰۰۶) خانه نشين کراوه.

کوړی بووه می محموود له سالی (۱۹۴۵) هاتووه ته دونيواوه، په يمانگه ی ماموستايانی سهره تايي له شاری به عقوبه له سالی (۱۹۶۸-۱۹۶۹) تهاوکړدووه، تاوه کوکاتی خانه نشين بوونی له سالی (۲۰۰۸) له جهله ولا، رهمادی، که لار و دهر بهنديخان ماموستايه تی کړدووه.

برای ستيه میان سه باح له سالی (۱۹۶۴) هاتووه ته دونيوا، په يمانگه ی ماموستايانی دهوکي تهاوکړدووه، سهره تا وهک ماموستا له ناحیه ی (شيلادزی) دامه زراوه، پاشان هاتووه نيو شاری دهوک، له قوتابخانه ی (ولات) ماموستا بووه، تاوه کو ئهوکاته ی له سالی (۱۹۹۸) کوچی دواي

کړدووه.

محمه د-يان له سالی (۱۹۶۶) دا هاتووه دونيواوه و په يمانگه ی تهکنیکي زهغه راتييه ی له شاری به غدا تهاوکړدووه، ئيسته ش فرماتبه یی وهزاره تی ئاوه دان کړنه وه يه.

کچه کانیشی: خه ديجه (۱۹۴۹) په يمانگه ی ماموستايانی کهرکوکی له سالی (۱۹۶۸-۱۹۶۹) تهاوکړدووه. فاته (۱۹۵۲) کوليزی ئه ندازياری بهشی کاره باي له زانکوی مووسل تهاوکړدووه (۱۹۷۸-۱۹۷۹). حه ليحه (۱۹۵۷) یو جاری يه کهم په يمانگه ی ماموستايانی دهوکي له سالی (۱۹۸۲) تهاو کړدووه، دواتریش کوليزی پهره رده ی زانکوی مووسل بهشی زمانی عره يی له سالی (۱۹۹۴- ۱۹۹۵) خویندووه.

نسرین وهک خوی ده ليت له سالی (۱۹۵۳) له جهله ولا هاتووه دونيواوه، به هه مان شيوه ئه ميش کوليزی زانست

مه لا نه حمده عزیزی هورینی وهک پيشی مه ليته تاسالی (۱۹۵۱) ههر له ناوچه ی بنکوړه، به تاييه تی له (ناوایي عیدان) ماوه ته وه

بهشی (کیمیا) له زانکوی مووسل له سالی (۱۹۷۹- ۱۹۸۰) تهاوکړدووه و وهک ماموستا له قوتابخانه ی (کهلاویژ) له شاری زاخو دامه زراوه، پاشان هاتووه ته وه نيو شاری دهوک.

زهينه ب-يان له سالی (۱۹۴۶) دا هاتووه دونيواوه، ته نیا قوناغی سهره تايي تهاوکړدووه و هر له گوندی که لاری کون بووه به هاوسه ی ماموستا (جهمال ئيبراهيم و عنداوی) که خه لکی کفری بووه، ماوه يه که لار ماموستا بووه.

هه موو منداله کانی مه لا نه حمده ی هورینی تا کاتی هم نووسينه هه موويان له ژياندا ماون، ته نیا سه باح-يان نه ييت، که له سالی (۱۹۹۸) دا کوچی دواي کړدووه، خيزانه کهشی (رابعه خانم) له سالی (۲۰۱۲) له شاری دهوک کوچی دواي کړدووه.

تەمىرى ئوروم: لە پېشى مەلایەتتە تەمىر كۈچى ئىلمى

مەلە ئەھمەد غەزىزى ھۆرىنى ۈك پېشى مەلایەتى تاسالى (۱۹۵۱) ھەر لە ئاۋچى بىكۇرە، بەتايىتە لە (ئاۋىي غىدان) ماۋەتە، ئاترىش لەسەر راسپاردە و داۋىي غەبۇللا بەگى كۈرى كەيخەسرە بەگى كۈرى مەمۇد پاشاى جاف (۱۸۹۰-۱۹۴۴) ھاتۇتە مەگەوتى مەمۇد پاشا (۱۸۴۵-۱۹۲۱) لە شارۋچكەى (قزەبات) كە لەۋدەمانەدا يەكك بۈۋە لە ئاۋمەندە زانستى و مەگەوتە ديار و ئاۋدەمانەكانى ئەۋكاتەى باشۋورى كوردستان، لە ۋورى وانەگۈتەۋە و پارگىتى قەقى و خۇيىندكارەۋە، شەۋەى جىي و ۋەبىرەيتانەۋەيە ئەم مەگەوتە لە سالى (۱۸۹۱) لەلەيەن مەمۇد پاشاى جافەۋە ئروسىكراۋە .

لەگەل ھەمۇ ئەۋانەشدا كۆمەلىك مەلای خۇيىندەۋار و شارەزەى ۈك: مەلە مەسۇم ھەۋرامى نەقشەبەندى، مەلە مەمەدى وانى لە باكۇرى كوردستانەۋە، مەلە جەمىلى ۋۆزبەيانى (۱۹۱۲-۲۰۰۱) تىايدا ئىمامەت و وانەيان گۈتۈتەۋە، بۇ لایەنى خۇيىند و وانەگۈتەۋەش بەردەۋام خۇيىندكار و قەقى لى نەبىراۋە و لە ھەمۇ شۇيىن و ئاۋچە جىياىكانى كوردستان و تەننەت خۇارۋى غىراقىشەۋە ۋورىان تىكردۋە و سالانىكى زۇر تىايدا ماۋنەتەۋە، ھەۋەھا خۇيىندى ئايىنىان لەم مەگەوتە تەۋا كوردۋە، ھەر لەۋ دەمانەشەۋە، كە ھەرىكە لە مەلە مستەفای ەلى تايىشەى لە (ناحىيەى شىۋانە)ى سەر بە قەزەى كفى و مەلە سەمەدى كۆلەج (۱۸۸۹-۱۹۶۲) لە (ناحىيەى قەرەتەپە)ى سەر بە ھەمان قەزاۋە سالى (۱۹۴۷) لە ۋىگەى بەرۋەبەرەيتى گىشتى ئوقافى لىۋاى كەركۈك-ھەۋە لەسەر پېشىياز و راسپاردەى پەرلەمانتارى ئاۋچەى كەرميان (كفى) داۋد بەگى جاف لە كەلار و كۆلەج ۈك مەلای مەگەوتى ئەۋ شۇيىتە نادەمەزىن و مانگانەى پىۋىستىان بۇ دەپرىتەۋە .

كەچى سالىك دواتر و لە سالى (۱۹۵۴) مەلە مستەفای تايىشەى ۈك ئىمام و گۇتارخۇيى مەگەوتى گەۋرەى كەلار ھەر لەسەر راسپاردە و ئاۋاكارىي بەگزاۋەكانى جاف، لەلەيەن كەسىكى ۈك داۋد بەگى جافەۋە، ۈك دەگۈترىت بەۋى ھەندىك كىشە و بارۋۇخى كۆمەلەيتى ئەۋكاتەۋە لە كەلار ئورۋەخىتەۋە و دەچىتە گۈندى (كانى پەمورى) سەر بە ناحىيەى (قۇرەتۋ) لە قەزەى خانەقىن و تاكانى كۈچى ئىلمى لە سالى (۱۹۶۹) ھەرلەۋى

دەمىتتەۋە، تەننەت ئىنىكى خۇاناسى ۈك خاتۇر زىيائى كچى شىخ غەبۇللاى شىخ ھەسەنى قەلاتەبزان، كە دەپىتە خىزانى شىخ مەمۇدى شاكەل (۱۸۴۵-۱۹۱۲) ھاۋكات دەپىتە دايكى شىخ ەلى، واتە غالىب شاكەلى شاعىر (۱۹۰۸-۱۹۴۸) كە لەۋدەمانەدا دانىشتۇۋى كەلارى كۈن دەپىتە، ۈك ئىنىكى قەسە ۋىشتۇۋى ۋىزلى گىراۋى نىۋ دانىشتۇۋى ئەۋكاتەى كەلار و لای بەگزاۋەكانى جافە نۇى ئەۋدەركردن و بەزۇر ئورۋىستەۋەى مەلامستەفای كەلار دەپىتەۋە و لەسەرى دىتە دەنگ و ئاۋەزەى خۇى لەۋبارەيەۋە دەپرىت .

دواتر لەبەرنەۋى مەلە و گۇتارخۇيى پىۋىست لە كەلار و ھەر لەسەر ئاۋاكارىي و راسپاردەى داۋد بەگى جاف مەلە ئەھمەدى ھۆرىنى لە شارۋچكەى قزەباتەۋە دەگۈزىتەۋە كەلار و ئاۋەكۈكاتى بەرپاۋىنى شۇرۋى (۱۴ تەمىزى ۱۹۵۸) بگەرە ماۋەيەك دواترىش ھەر لە كەلار دەپىتەۋە، سەرەپاى كارى ئىمامەت و گۇتاردان، وانە بە ھەمۇ ئەۋخۇيىندكارانەش دەپىتەۋە، كە ۈك (قەقى) لەئاۋچە جۇراۋجۇرەكانى كەرميان و كوردستانەۋە ۋورىان لە كەرميان و كەلارى ئەۋدەمانە كوردۋە، كە زىاتر بە مەبەستى دىزەدان پەخۇيىند تىايدا ماۋنەتەۋە، ۈك شۇيى نىشتەجىيۋىنىش داۋد بەگى جاف خانۋىيەكى مالى رەزا بەگى براى (۱۸۸۶-۱۹۴۲) بۇ تەرخان كرىۋن، سەرەپاى دەستەبەركردنى زەۋى و زارى كشتۋىكالى پىۋىست بۇچاندى گەم و جۇى سالانە و سەرچاۋەى ژيان لەگەل پىدانى زەكات و يارمەتتەكى ئاۋبەناۋى بەگزاۋەكانى جاف.

مىنەلكانىشى لە ۋىگەى قۇتابخانەى سەرەتايى كەلارى ئەۋكاتەۋە دەخاتە بەرخۇيىند، ۈك شەۋەى ناۋى بەشىكىان تا ئىستەش لە تۇمارە فەرمىيەكانى نىۋ يەكەمىن تۇمارى قۇتابخانەى سەرەتايى كەلار بەرچاۋەكەۋن .

بەلام بۇلەيەنى بازاپكردن و كرىنى پىداۋىستى دى ۋۆزانەش، دانىشتۋان و خەلكى كەلار و دەۋرۋەرى بە زۇرى پىشتىان بە بازاپى شار و شارۋچكەكانى ۈك: كفى و خانەقىن و جەلەۋا بەستۋە، بى لە وانەش لە كەلارى ئەۋكاتەدا چەند ەتار و دۈكاندارىكى ۋردەۋالە فرۇشى پىۋىست ھەۋون، كە بەزۇرى پىداۋىستى دانىشتۋانى كەلار و دەۋرۋەرىان لە شۇمەكى جۇراۋجۇرى ۋۆزانە پەركردۋتەۋە لە نىۋاندا دۈكانى: حاجى مەمۇدى ەلى مەمەد، سەمىن شۋان، مەجىد ئەۋلەكرىم، حاجى

ئەحمەدى خەدى بانى مۇردى و حاجى عوسمانى حاجى
خەسەنى خەدى .

جگە لە چوونە شار و بوونى قوتابخانەى كەلار سوود
وەرگرتنى بوو لە كىتبخانە تاييەتتەكى خوالىخوشبوو
مەمەد سەئىد بەگى جاف (۱۹۳۶-۱۹۹۶) كە لەودەماندا
وەك دىكتاتۇر پېرېوود لەسەرچاوەى دەولەمەندى
جۇراوجۇر بەزمانەكانى كوردى، عەرەبى و فارسى،
سەرەپاى گۇفار و رۇژنامەى جۇراوجۇر، لەوانە:
گۇفارى گەلاوێژ، گۇفارى دەنگى گىتى تازە و پەيام
بەزمانى كوردى، كە بەپى گېرانبەوى مامۇستا سەلاحى
كۆرەگەورەى مەلا ئەحمەدى مۇرىنى بىت، كە دەلىت: وەك
خىزان ھەموومان بۇخویندەووە سوودمان لەو كىتبخانە
دەولەمەندەى مەمەد سەئىد بەگى جاف وەرەگرت و
دەمانخویندەووە .

بەجۆرىك مەلا ئەحمەدى مۇرىنى تا سەرووبەندى
بەرپابوونى شۆرشى (۱۴ى تەمموزی ۱۹۵۸) لە كەلار،
وەك ئىمام و گوتارخوینى مەگوتى كەلار دەمىتتەووە،
واتە تاوەكو ئەوكاتەى بنەمالە و بەگزادەكانى جافى كەلار
بەھۆى بەرپابوونى شۆرشى تەمموز و كۆتایى ھىنانى
فەرمانبەرەوایەتى پاشایەتى لە عىراق و داھاتنى سىستىمى
كۆمارى، دەبنە چەند بەشىك و ھەندىكیان ئاواى
كەلار بەجن دەھیلن، بەشىكیان لەگەل داود بەگى جاف
و كۆرەكانى دەچە ئىزان، بەشىكى دىكەشیان لەگەل
مەمەد سەئىد بەگى جاف دەچە شارى بەغدا و بۇ
ماوەىك لەو نىشتەجن دەبن، بەلام بەشى سىنەمیان،
كە زۆربەیان برىتى بوون لە مالی مستەفا بەگى جاف
(۱۹۲۵-۱۹۹۷) شەوكت بەگى ئەحمەد بەگى جاف
(۱۹۲۴-۱۹۸۴) و مالی ھەمەرشید بەگى خەسەن بەگى
جاف (۱۹۱۳-۱۹۷۷) ئەوڕەھمان بەگى فەتاح بەگى جاف
لە گوندى (خەسەن مەجە)ووە، دەچە شارى خانەقەن و
بۇ ماوەىك لە گەرەكى (مەزەعە) نىشتەجن دەبن.

بەلام مالی مەحمود بەگى رەزەبەگ (۱۹۲۵-۱۹۷۵) كە
ماوەىك لە گوندى خەيالى ناوچەى (بىكۆرە) دەبن لە
سالى (۱۹۷۵) پاش كۆچى دواى مەحمود بەگ ئەمانىش
دەگەریتەووە كەلار و لە كەلارى كۆن نىشتەجن دەبن .

لەسالانى دواتر تەنیا مالی مەحمود بەگ و ھەمەرشید
بەگ نەبىت ئەوانى دى ھەر ھەموویان دەچە ولاتى ئىزان،
دواى چەند سالىك داود بەگى جاف لە خەستەخانەى
مىھرى شارى تاران لە (۶ى حوزیرانى ۱۹۶۶) كۆچى

دواى دەكات، دواترىش لە رینگى مەرزى نۆودەولەتى
(خەسەرەوى-خانەقەن)ووە، دەمىتتەووە گەرمیان و لە
گۆرستانى بەگزادەكانى جاف لە گوندى (سەبىخەلیل)
دەنیزىت .

ئەوانى دىكەشیان تا سەرووبەندى بەرپابوونى شۆرشى
گەلانى ئىزان و دەسلەت گرتتە دەستى كۆمارى ئىسلامى
ئىزانى و لە سیدارەدانى سالارى كۆپى داود بەگى جاف
(۱۹۴۴-۱۹۷۹) لە چوارچىوہى ئەو زنجیرە لە سیدارەدانەى،
كە ئایەتوللا مەمەد سادق خەلىلى (۱۹۲۹-۲۰۰۳) . لە
دۆى بەرپرسیانى سەردەمى شاھنشاهی جىبەجىتى كۆر،
لە سیدارەدانى سالارى داود بەگى جاف-یش بە ھۆكارى
سەركۆتكرىنى كۆمەلانى خەلك لە ناوچەى ھەورامان و
شارى پاوہ جىبەجىكرا .

ئەوانى دىكەیان بەپى گېرانبەوى دىكتۆر خەسەنى
كۆپى كەرىم بەگى جاف لە رینگى ھۆكۆمەتى عىراق
و لە ناوچەى شلىز و ناوخوانى شارى سەقز، بەچەند

مەلا ئەحمەدى مۇرىنى لەماوەى ژيانى
ھاوسەرگىرىدا، نۇ مندالى ھەبوو، چوار
كۆر و پىنج كج

فۆرەكەيكى ھەلىكۆپتەرى عىراقى لە كۆتایىەكانى ئازارى
۱۹۷۹، پاش لە ناوچوونى يەكجارەكى دەسلەلاتى
شاھنشاهی گەرانەووە شارى كەلار، دواترىش چوونە
شارى بەغدا، وەك ئەو مەرجەى، كە ھۆكۆمەتى عىراقى
(بەعس) بۆى دانابوون .

لە كۆتایى سالى (۱۹۵۸) بەدواوە مەلا ئەحمەدى مۇرىنى
بەمەبەستى گواستەووەى رازە و خەمەتى مەلایەتى،
سەردانى شارى بەغداى كۆدووە و لە رینگى سەروكایەتى
دیوانى شوقافى ئەوكاتەى بەغداووە، لە كەلار نەقلی
ناحیەى جەلەولا دەبىت، دواترىش مەلەكەى دەگوازیتەووە
و لە (گەرەكى سەكە) ناحیەى جەلەولا نىشتەجن دەبىت،
واتە بەشىوازىكى قەرمى لە سالانى (۱۹۵۹-۱۹۶۳) دەبىتە
ئىمام و گوتارخوینى مەگوتى كەوڕەى جەلەولا، كە بە
مەگوتى (ئىمام ئەبى خەنەفە) ناسرا بوو.

زۆربەى ژيانى رۆژانەى ھەر لە مەگوت بەسەربەدووە،

بووینت، بۇ نوڭىزى عەسەر سەردانى مەزگەوتى گەورەى جەلەولا دەكات و پاشان چاوى بە مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى و كۆمەلىك كەسايەتى و خەلكى جۇراو جۇرى شارۋچكە كە دەكەوتى، سەرەپاى گرتتى و ۋىتە يەككى مېژوۋىي بەكۆمەل لەگەل جەماۋەرى ئامادە بوودا، كە لە بەردەم دەركاى سەرەكى مەزگەوتى گەورەى شارگىراۋە.

دواترىش عەبدولرەحمان بەزازى سەرۋك وەزىرانى عىراق بەخۇشپەۋە پوۋ لە دانىشتوان و كۆمەلانى خەلكى ئامادە بوۋى شارۋچكەى جەلەولا دەكات، كە بەزۆرى كورد بوون پىتان دەلىت: «خو پارىت لەم پۇژانە ھەۋالىكى زۆر خوش و خىر بەرپەۋە، پەنا بەخو خۇتان لە رادىق و سەرچاۋەكانى راگەياندەنەۋە گۈبىيىست دەبن لەگەل برايانى كوردمان»

ۋەك ئەۋەى بەچەند پۇژىك دواترو لە (۲۹) حوزەيرانى (۱۹۶۶) بەيانتامە مېژوۋىيەكى عەبدولرەحمان بەزازى سەرۋك وەزىرانى عىراق بەمەبەستى كۆتايى مېتان بەشەر و چارەسەر كوردنى دۇزى گەلى كورد لە عىراق بلاۋدەكرىتەرە، ھەرچەندە ئەمەش شتىكى ئەۋتۆرى بۇ گەلى كورد لى شىن نابىت.

بۇ دەست نىشان كوردن و ساغ كوردنەۋەى ناۋى ئەۋ كەسانەى لەۋ و ۋىتە مېژوۋىيەى عەبدولرەحمان بەزاز، كە لە بەردەركاى سەرەكى مەزگەوتى گەورەى جەلەولا گىراۋە، كە برىتېن لە كۆمەلىك كەسايەتى شارۋچكەى جەلەولا و قەزەباتى. لەلايەن بىنەمالەى مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى بەتايىبەت (مامۇستا سەلاح ھۆرىنى) كە خۇشى يەككە بوۋە لەۋانەى لە ھەمان كات و بۇندە ئامادەى رېۋرەسمى ھاتنەكەى عەبدولرەحمان بەزاز بوۋە، ناۋى بەشىك لەۋ كەسانەمان بۇساغ كراپەۋە، كە لە ۋىتەكەدا بەرچاۋ دەكەون.

داۋاكارم ھەر خوينەرە ھەر كەسىك، كە زانىارىي زياترى لايە سەبارەت بەم و ۋىتەى و لەبارەى ئەۋ كەسانەى لە ۋىتەكەدا بەرچاۋدەكەون، ئاگادارمان بكتەرە، ئەۋەش خزمەتتىكى گەورەى بۇراستى و بۇمېژوۋ.

ئەۋانەى لە ۋىتەكەدا ديارن سەرەپاى عەبدولرەحمان بەزاز سەرۋك وەزىرانى عىراق و مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى ئەمانەن كە (يەكەم جارە بلاۋ دەپىتەۋە)

مەزگەوتى گەورەى جەلەولا (ئەبۇجەنىفە) ۋەك لە بارەپەۋە دەكوترىت لە كۆتايى چەكەنى سەدەى يىست

تەننەت نانى نېۋەروانىشى ۋەك ئەسرىنى كچى باسى لېۋە دەكات بەزۆرى لە مەلەۋە بۇى براۋەتە ئەۋى، ۋەك كەسىكى زاھىد و خواناس خواردىنى پۇژانەى زۆر سادە و ساكار بوۋە، بۇ نەۋنە زۇرجار ھەرىبان و تىر پۇژانەى بەسەر بىردوۋە، ۋەك جەل و بەرگىش بە بەردەۋامى تەننە دورقانى ھەبوۋە، ھارپنە و زىستانە. ۋەك دەگىرنەۋە لەۋ پوۋەۋە كەسىك بوۋە زۆر بەسادەىي ژياۋە، گۈبى بەخۇشى و لەزەتى ژيان و دۇنيا نەداۋە، تا ئەۋكەتەى لە ناۋەندى شەستەكانى سەدەى رابىردوۋ، بۇ ماۋەيەك دوۋچارى نەخۇشى دەپىت و بەۋ ھۆپەۋە بەزۆرى لەمەلەۋە دەپىت تا ئەۋكەتەى، بەپەكجارى و بەمۋەچەپەكى مانگانەى زۆركەم، كە تەننە نۇ دىنار بوۋە، لەلايەن ۋەزارەتى ئەۋقاف خانەنشىن كراۋە.

خوالىخۇشپوۋ مەلا ئەحمەدى ھۆرىنى لەكات و سالانى مانەۋەيدا لە سەنۋورى گەرمىيان پەيۋەندى لەگەل كۆمەلىك كەسايەتى ناۋچەكە و عىراق ھەبوۋە، لەۋانە

سەرەتاي سەرەلەدانى بزوۋتەۋەى ناشتىخاۋازان لە ناۋچەى شىروانە دەگەرىتەۋە بۇ سالى ۱۹۵۰

عەبدولرەحمان عارف سەرۋك كۆمارى عىراق، كە ماۋەيەك لە شارۋچكەى جەلەولا قەرماندەى لېۋاى سەربازىي بوۋە، سەرەپاى باس كوردن لە كەسىكى دېكەى سەربازىي ۋەك تەھا شەكەرچى، كە لە بەرانبەر كۆمەلانى خەلكى ناۋچەكە، كەسىكى زۆر لووت بەرز بوۋە، ۋەك لە يادەۋەرىي و نوۋسراۋەكانىدا دەردەكەۋىت.

يەككە لەۋ پوۋدەۋە مېژوۋىيانەى، كە ھەر لە رېگەى نوۋسراۋ و يادەۋەرىيەكانى ئەم كەسايەتپەۋە، جىنى سەرنجەن، ئەۋەپە، كە سەردانى سەرۋك وەزىرانى عىراق عەبدولرەحمان بەزازى (۱۹۱۲-۱۹۷۲) كىرۋە، لە مەزگەوتى گەورەى جەلەولا، ئەۋىش كاتىك لە رېگەى بىنگەى سەربازىي شارۋچكەى جەلەولاۋە لە كۆتايى مانكى حوزەيرانى (۱۹۶۶) بەمەبەستى دانوستان و گفتوگۇ كوردن لەگەل سەر كىراپەتەى شۇرپى كورد، سەردانى ناۋچەكانى ژىر دەسەلاتى شۇرپى و مەلا مستەفاى بارزانى دەكات لە ناۋچەى (ناۋپردان) دواترىش لەرېگەى كەپانەۋەيدا، كە پىتەچىت لە دەۋرۋەرى كۆتايى حوزەيرانى (۱۹۶۶)

له راسته وه: شهوکت عهبدولوههههه عهبدولومهمان بهزاق سهروک وهزیران، حاجی رهشیدی حاجی فەرهب (پشته وهی شهوکت عهبدولوهههه) حاجی خلیل حاجی ئهسماعیل، مهلا ئهحمه دی هوزینی، حاجی شوکر داوه، مهلا مهعصومی نه قشبهندی ئیمام و خهتییی مزگوتی قزربات، منالی مهلا مهعصوم پیم وایت ناوی عومه ر بووه، حاجی حوسین هادی، حاجی سهعوللا رهشید (عکال بهسهه) حاجی عهبدوللا حاجی جاسم (چاکهت و پانتول له بهر) جرمعه خوڤادانی بازوگان، مهلا ولسی پانگهوی ئهوکاتهی مزگوتی جهلهولا.

به جیماوه، که به پنی گیرانه وهی بنه ماله کی و ههروهه ماموستا نه سیرینی کچی زیاتر له ههزار کتییی جوراو جورو دهستفوسی ناوازهی تیدا بووه، که زوره بیان کهوتونه ته دهست به شیک له هاوه لان و مهلای مزگوته کانی ناحیهی جهلهولا.

تهوهری سیهه: مهلا ئهحمه دی هوزینی و دامه زانندی بزوتنه وهی ئاشتیخوزان له ناوچهی شیروانه ۱۹۵۹

سه رهتای سه رهه لدانی بزوتنه وهی ئاشتیخوزان له ناچهی شیروانه دهگه ریته وه بۆ سالی ۱۹۵۰ به لام یه که مین کۆنگره ی خوی له شاری بهغداو له سالی (۱۹۵۴) گری داوه و له گه ل نه وه شدا چند که سایه تییه کی کوردی وهک ئیبراهیم ئهحمه ده شیخ له تیفی شیخ مهحمودی حه فید، محهمه د نه مین زه کی به گی میژوونووس و وهزیر، شاعیری ناسراو عهبدوللا گۆزان، له گه ل ماموستا مه سهوود محهمه دی کوری مهلای گه وریه کویه تیایدا به شدار بوون، به لام کۆنگره ی دووه می هه ره له شاری بهغدا، که به سه ره رشتی عهبدولکه ریم قاسم و له ژیر دروشمی (ناشتی و پاریزگاری له کۆمار - السلم وصیانه الجمهوریه) له پۆژانی (۱۶-۱۷ نیسانی ۱۹۵۹) کاره کانی به ریه وچه وه، به جۆریک له م کۆنگره یه دا که سایه تییه کی

دا و له سه رده می فرمانه وایه تی پاشایه تیدا له سالی (۱۹۵۰) بونیادنراوه و به فهرمی به پرووی کۆمه لانی خه لکدا کراوه ته وه، به لام یه که م مهلاو گوتاری بیژی مزگوت له سالانی (۱۹۵۰-۱۹۵۷) سه ید تاهیری به رزنجی و دواتر شیخ عهبدولقادر عهبدوللا عهبدولقادر بووه، که له سالانی (۱۹۵۷-۱۹۵۹) کراوه ته ئیمام و گوتاری بیژی هه مان مزگوت، واته به پنی ئه و خشته و نووسراوه هه لواسراوه فهرمییه ی ئه و مزگوته که بیت، که سه باره ت به ماوه ی خزمه ت و ئیمامه تی مهلا کانی ئه و مزگوته ی شاروچکه ی جهلهولا ریکخراوه، مهلا ئهحمه دی هوزینی ده بیته سینه مین مهلای مزگوتی گه وریه ی شاروچکه که، به دوا ی نه ویشدا، هه ریه ک له شیخ عهبدولقادی باجه لان (۱۹۶۳-۱۹۷۲) شیخ ئهحمه دی بابا رهسول (۱۹۷۲-۱۹۷۵) پاشان شیخ عهبدولخالق، واته ئه بو زه هره ی میسری (۱۹۷۵-۱۹۷۶) دین.

به جۆریک مهلا ئهحمه دی هوزینی له سه رو بهندی خانه نشین بوونی به دواوه، زیاتر له ماله وه خه ریکی خویندنه وه و عیباده ت بووه، تا ئه وکاته ی له شهوی جهزنی په مه زانی (۱۳۹۰ک) به رانه به به (۹ کانوونی یه که می ۱۹۷۰) هه ره جهلهولا کۆچی دوا یی کردوه و هه ره له ویش نیژراوه، له گه ل نه وه شدا کتییخانه یه کی دهوله مهن دی له دوا

ناسراوی چهپی وهک: عزیز شریف به سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانی بۆ پشێوانانی ئاشتی له عێراق هەلبژێردرایوه، شانێزانی ئهوهش دهستهیهک له پووناکییرانی چهپ بوونه هاوکاری سهرهکی.

له (٧ کانوونی دووهمی ١٩٥٩) عزیز شریف سەرۆکی ئەم بزوتنهوهیه توانیویهتی ئیعتیازی بڵاوکرینهوهی گۆڤاریکی ههفتانهی سیاسی به ناوی نیشتمانهکهمان (وطننا) وهک زمانحال بۆ ئەم پێکخراوه تازهیه وهبرگیریت. ههڕهچنده دواتریش ناوهکی گۆڤاره بۆ ئاشتی (السلام) هاوکات به شێوازیکی فهرمی له لایهن عهبدولکهريم قاسم خۆیهوه پێگه بهکار و چالاکی وهک بزوتنهوهیهکی جهماوهری دراهه، بهوهی ئەم بزوتنهوهیه گریڤدراوه بهبوون و کێانی ههموو هاوالاتیهکی عێراقیهوه، گریڤدراویشه به ههموو کهسیکی ئاشتبخوازهوه له سهرتاسهری جیهان، ئیدی لێره بهدواوه ئەم بزوتنهوه جهماوهریه له عێراق و له ههموو ناوچه جیاجیایانی باشووری کوردستان-یش، بهههموو شار و شارۆچکهکانیهوه، دهتوانیت درێژه بهکار و چالاکییهکانی بدات، تهنانت دهستوانیت لق و لیژنهی تایبیت بکاتهوه و ههموو کهسایهتی و رهگهزێکی باش به نێر و مێوه، بێن گوێدانه هیچ ئینتما و بیردرایهکی نایینی، سیاسی و کۆمهلایهتی له دهوری چالاکی و پێکخستنهکانی کۆبکاتهوه، ههڕهچنده زۆریک له کۆمهلاتی خهڵک لهو قوناغهیدا وای بۆدهچوون، که بزوتنهوهی پشێوانانی ئاشتی لهعێراق و باشووری کوردستان، زیاتر بریتییه له بانیکی حزبی شیوعی عێراق، کهچی به پێچهوانهوه ئەم بزوتنهوه جهماوهریه ههموو بیروبا و بۆچوونێکی جیاوازی لهخۆ گرتبوو، سالانێکی زۆریش بوو له کار و چالاکی بهردهوام بوو، یهکنیک بوو لهو لیژنانهی، که سهر به بزوتنهوهی پشێوانانی ئاشتی له سنووری گهرمیان و قهزای کفری و بهتایبهتی له ناحیهی شیروانهی ئهوکاته، که ههر لهسالی (١٩٥٩) کرابوووه، به سهریهکهوه دهستهیهکی ههشت کهسی بۆ ههلبژێردراوه، به سهرۆکایهتی ئەحمەدی فهتاح رۆسته (١٩٢٩-١٩٧٥) ی دانیشتیوی کهلاری کونی ئهوکاته و ئەندامیتی چهند کهسیکی هاوکاری لهوانه: محمەد سه‌عید به‌گی کوری حمه به‌گی جاف ئەندامی ئەنجومەنی نوێنه‌رانی عێراق (١٩٢٨-١٩٣٠) جوامیز عهبدولقادر، له‌که‌ل که‌سیکی هه‌له‌بجی به‌ناوی عهبدولکه‌ريم م‌ارف که‌ريم محمەد (١٩٣٢-٢٠٠٥) که لهو ماوه‌یه‌دا خێزانه‌کی خه‌لکی که‌لاریوه، خۆیشی له کارگه‌یه‌کی نزیک گوندی گرده گزینی سهر به

که‌لاری ئیسته‌ کاری کردووه، به‌وه‌یه‌شه‌وه، به‌ زۆری سهردانی ناوچه‌ی شیروانه و که‌لاری کردووه، سهره‌رای که‌سیکی وه‌ک فه‌تاح عزیز سه‌ید مراد (١٩٤٣-١٩٨٤) که‌ ماوه‌یه‌ک فهرمانبه‌ری به‌رید و ته‌له‌فۆنات و دواتریش له‌ جه‌فتاکانی سه‌ده‌ی بیسته‌م بووه به‌ فهرمانبه‌ری ناوه‌ندی دابه‌شکرینی قوتابخانه‌کان، له‌که‌ل عه‌لی سه‌لیم به‌گ (١٩١٨-١٩٨٩) که‌ له‌ سالانی پێشوو‌تر ماوه‌یه‌ک له‌ حزبی ه‌یوا و دواتریش له‌ پیزه‌کانی پارتی دیموکراتی کوردستان ب‌الی (جه‌لالی) کاری کردووه، جگه‌ له‌ ئیمام و گوتاریزی مرگه‌وتی که‌لاری کون. واته‌ مه‌لا ئەحمەد عه‌بدوله‌زیزی ه‌ورینی، له‌که‌ل شێخ ره‌شید شێخ ه‌سه‌ن (١٩٢٧-٢٠٠١) که‌ به‌ره‌سه‌ن خه‌لکی گوندی به‌لخه‌ی ناوچه‌ی قه‌ره‌داغی دانیشتیوی که‌لاری بووه .

کاتیک شۆرش (١٤ ئه‌مموزی ١٩٥٨) له‌ عێراق سهرچاوه‌ ده‌گرت، ئیدی کاری پێکخراوه‌یی و چالاکی کۆمه‌لاتی خه‌لکیش دژ به‌سیستمی پاشایه‌تی به‌شێوازیکی چڕوهر ده‌ستی پێکردووه، که‌سیکی وه‌ک مه‌لا ئەحمەد عه‌بدوله‌زیزی ه‌ورینی ئیمام و گوتاریزی مرگه‌وتی که‌لاریش یه‌کنیک بووه له‌وانه‌ی، ناوبه‌ناو له‌و جۆره‌ چالاکیانه‌ به‌شداری کردووه، بۆ نمونه‌ جارێکیان له‌که‌ل ه‌ریه‌ک له‌ شێخ عه‌تای کورێ شێخ جه‌مالی تاله‌بانی (١٩٢٥-٢٠٠٠) و حسین عه‌لی محمەد به‌یاتی به‌ریوه‌به‌ری قوتابخانه‌ی که‌لاری سهره‌تایی (١٩٥٦/٩/٢٤-١٩٥٨/٩/١٥) که‌ ه‌ردووکیان پێکه‌وه، دوو کادیری چالاکی ئه‌وکاته‌ی حزبی شیوعی عێراقی ناوچه‌ی گهرمیان و سنووری قه‌زای کفری بوون.

له‌ که‌لاری ئه‌وده‌مانه‌دا به‌خوێندنه‌وه‌ی گوتار له‌ خۆپیشاندانه‌ جه‌ماوهریه‌کان به‌شداری هه‌بووه، ئه‌مه‌ش له‌ کاتێکه‌دا بوو، که‌ هه‌یشه‌ بنه‌ماله‌ و به‌گژاده‌کانی جاف له‌ گهرمیان و که‌لاری مابوون و ناوچه‌که‌یان به‌جێ نه‌هێشتبوو.

ماوه‌یه‌ک دواتر، وه‌ک چالاکی پێکخراوه‌یی و خۆناساندنیان له‌ ناوچه‌ی شیروانه‌ی سنووری گهرمیان، لیژنه‌ی شیروانه‌ی پشێوانانی ئاشتی به‌یاننامه‌یه‌کی نووسراویان وه‌ک (لیژنه‌ و پێکخراوی ئاشتبخوازانی شیروانه‌) ب‌لاوکرۆته‌وه، لێره‌ش به‌دواوه‌ دووکه‌سی دی ناوچه‌که‌یان هاتۆته‌ پال، به‌م جۆره‌ له‌ که‌لاری و ناوچه‌که‌ وه‌ک ئەندام و چالاکی کاری پێکخراوه‌یی ژماره‌یان یوو به‌ ده‌ که‌س، که‌ ئه‌وانیش ه‌ریه‌ک له‌: محمەد س‌ال‌ح عزیز سه‌ید مراد (١٩١٢-١٩٨٧) ب‌رای فه‌تاح عزیز

سەید مرادی کەلار، کە لە سالانی دواتریدا بۆ ماوەیەک موختاری کەلاری کۆن بوو، لەگەڵ خۆیەنکارێکی قونانی نامادەیی (خانەقین) حەسەن کەریم جاف (١٩٤٣) کە وەک نوێنەری یەکیێتی قوتابییانی کوردستانی سەر بە پارتی دیموکراتی کوردستان واتە دکتۆر حەسەن کەریم بەگی جافی ئێستە بوو، ئەویش لێرە بەدواوە، بوو بە یەکیێک لە ئەندامانی نوێی (لێژنەی ئاشتییخوازانی ناوچەی شیروانە) لە سنووری گەرمیان.

یەکەمین چالاکی و ھەلۆیست و کاری پێکخراوەییان بەناوی (لێژنەی ئاشتییخوازانی ناوچەی شیروانە) بەتایبەتی نووسین و دۆکۆمێنتی نووسراو، کە پێکھاتوو لە بلاوکردنەوە و ڕاگەیاندنی بەیاننامەی نووسراوی گرنگ، کە بۆ ئەو کاتەی ناوچەی گەرمیان و سنووری ناحیەی شیروانە سەر بە قەزای کفری لە گۆرمپانی سیاسیی عێراق و ناوچە کوردنشینەکانی باشووری کوردستان، بە بۆچوون و لێکدانەوەی ئێمە بۆ ئەو ھەلومەرجە کۆمەڵایەتیەکی گەرمیان و ناوچەی شیروانە بابەتیکی نوێ و سەرنج ڕاکێش بوو، چونکە لە ناوچە و شوێنیکی دوورە دەستی وەک کەلار و شیروانە و ئەوکاتە، کە ناوچەیکە تاراوەیەک پەراویز کەوتووی دوورە دەستبوون لە ناوھەندی شار و داموودەزگای حکومی و ناوھەندی کاری پێکخراوەییەو، ھەنگاویکی زۆر دلخۆشکەر بوو.

کاریکی لەوبابەتە بەزۆری دوو کەسایەتی خۆیەندەوار و پووناکییری ناسراوی ئەو دەمانەیی لەپشتەو بوو، ئەوانیش بە لێکدانەوەی ئێمە ھەریەک لە: محەمەد سەعید بەگی جاف و مەلا ئەحمەد ھۆرینی ئیمام و گوتاریبیژی مزگەوتی کەلار بوون، بەتایبەتی پووناکییریکی وەک محەمەد سەعید بەگی جاف، کە لەوکاتەدا، بە شایەتی زۆریک لە کەسایەتی و کۆمەڵانی خەلکی ناوچە کە نووسەر و زمانزان و پووناکییریکی دیاری باشووری کوردستان بوو، وەک دەشگوتیت لەو دەمانە و سالانی پێشتریش، خاوەنی کتێبخانەیەکی زۆر دەولەمەند بوو. بەردەوام نووسین و بابەتی جۆراوجۆر و ھەرگیزدراوی لە گوڤار و پۆژنامە بەناوبانگەکانی وەک: گەلاویژ، دەنگی گیتی تازە، ھیوا، ھەتاو، ڕوناھی و ھەریەتی بلاوکردووەتەو.

سالانی دواتریش ئەندامی دەستەی نووسەرانی پۆژنامەی ھەریەتی بوو لەشاری بەغدا، کە جێی سەرنجی زۆریک لە خۆیەنزان و دەستەی پووناکییری کورد بوون، ئەو وەک

نووسەر و کەسایەتیەکی لەنیو خانەوادە و بەگزادەکانی جافی کەلار و ناوھەندی پووناکییری کوردیی خاوەنی پێگەیکە کۆمەڵایەتی و بیروپرایەکی چەپ بوو. تاراوەیک لە پێکخستەکانی حزبێ شیوعی عێراقی نزیک بوو و بە بەردەوامی ھاتووچۆی شاری بەغدا و ماوەیکیش ھەمە بەگی جافی باوکی کردووە.

داکوکی کاریکی دیاری ھەسەلی کورد بوو، لەنیو پەرلەمانی عێراق، پاشان داود بەگی جافی مامی بەھەمان شێوە ئەندامیکی کارای نیو ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقی سەردەمی پاشایەتی بوو، بە جۆریک کە سیکێ وەک داود بەگی جاف ھەر لە سالی (١٩٣٦) ھوێ تا کاتی بەرپابوونی شۆرش (کوودەتا)ی (١٤) ھەمەزی (١٩٥٨) بەسەریکەووە لە نو خولی پەرلەمانی عێراق نوێنەری لیوای کەرکووک (کفری) بوو لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی سەردەمی پاشایەتیدا.

لەبەرئەبوونی مەلا و گوتاریخویتی پێویست لە کەلار و ھەر لەسەر داواکاری و ڕاسپاردەیی داود بەگی جاف مەلا ئەحمەد ھۆرینی لە شارۆچکەی قەزەباتەو دەگوازیتمەو کەلار

وەک دەبینی لە ڕۆژگارێکیدا محەمەد سەعید بەگی ئەو دەقی نووسین و چیرۆکی نووسەرانی ئەوتوی جیھانی بەتایبەتی لەزمانی فارسییەو ھەرگیزاوەتە سەر زمانی کوردیی و لە زۆریک لە گوڤار و پۆژنامە کوردییەکانی ئەو دەمانە بلاوکردوونەتەو، کە بۆ ئەوکاتە و ئەو ھەلومەرجە کوردستان و ئێستەشی لەگەڵدا بیت، ھەنگاوانیکی گەورەیی بێ وێنە بوون، بە ئاراستەیکە پووناکییری گەشەکردووی دەولەمەند.

بۆیە زۆر دلنایام لەوێ، کە دەقی ئەم نووسین و بەیاننامەیی، کە لەم نووسینەدا، لە ناوھەرۆک و وردەکارییەکانی دەدوین، لەسەر چەند خالیکی گرنگی دەوێست، دواتریش دەقەکی بە تەواوی و وەک خۆی بە پێنوووسی نوێی بلاوێمەو، کە گومانێ تێدا نییە، لە نووسینی ھەریەک لە محەمەد سەعید بەگی جاف و مەلا ئەحمەد ھۆرینی بوو. ھەر لە پێگەیی ئەوانیشەو گەشەندراوەتە گوڤاری (ھەتاو) و شوێناتی دی، بە

مەبەستى بىلا كۆرگەن ۋەيان، كە مامۇستا گىوى موكريانى (۱۹۷۷-۱۹۰۴) لە سالاڭى (۱۹۵۴-۱۹۶۰) لە شارى ھەولير بىلارى كىرگۈتتە.

لە خوار ۋەي نووسين و بەيانتنامە كانيشيان چەند كەسيكى دى ناوچەكە لە سنوورى ناحيەي شىروانە و كەلارى كۆنى ئەودەمانە دا ناوى تەوايان و پيشەي پۇژلەيان زۆر بە پوونى دەست نيشانكراو، سەرەراي ھاتنى ناوى لاويكى خويندكارى نيو بەگزا دەكاني ۋەك: ھەسەنى كەريم بەگى جاف، كە لە ۋا ۋەيە، ۋەك خۆي باسى دەكات، لە ۋەمانەدا خويندكارى قوناغى چوارەمى ئامادەيى (بەشى ۋىژەيى) دوانا ۋەندى شارى خانەقەين بوو، ۋەك (نويەرى يەكيتىي قوتايياني كوردستان) ناوى لە پىزى ۋاژۆكەرانى نووسين و بەيانتنامەكەي لىژنەي ئاشتىخوزانى ناوچەي شىروانەدا ھاتوۋە .

دەقى نووسيني بەيانتنامەكەيان بە ناوونيشانى: «بانگى ئاشتى بۇ دانىشتوانى ناوچەي شىروانە» بىلا كراو تەوۋە، كە بە كوردىيەكى جوان و پارا نووسراو، ۋەك ئاماژەي بۆكراو ناو ۋەزكى نووسينەكە كۆمەلىك لىككەن ۋە باري سەرنجى كۆمەلەيەتى، سىياسىي و ئاشتەرايى جىھانى بەپوونى تيا بەرجەستە كراو، كۆمەلانى خەلكى عىراق و باشوورى كوردستان و تەنانت ناوچەكەشى لى بە ئاگا ھىزاو تەوۋە، تا ئەوكاتەي لە پىگەي ناو ۋەندەكاني پاگەياندىن و بەتاييەتى كۇفار و پۇژنامەكاني ۋەك: ژين و كۇفارى ھەتار، ناو ۋەناوئىش لە پۇژنامەي (خەباتى) زمانىئالى پارتى ديموكراتى كوردستان بىلا كراو تەوۋە.

ئەنجامدان و بىلا كۆرگەن ۋەي ئەم بابەتەش ۋاى كىرۋە (لىژنەي ئاشتىخوزانى ناوچەي شىروانە) خۇناسين و سنوور بەزاندىكى زياتر و بەرفراوانتر بەخۇيەوۋە بىيىنت، ۋەك ئەوۋەي بە بۆچوونىكى بەرفراوانى ئاشتى خوزانەوۋە داوايان لە تەواوى مۇقايەتى و مىللەتانى جىهان كىرۋە، بۇ ئەوۋەي ئاشتى و ئاسايش لە ھەموو شوين و جىگايەكى جىهان بەرقەرار بىت و سىيەرى ئاشتى بال بەسەر تەواوى ۋلات و مۇقايەتدا بىكىشىت، ۋاتە ئاشتى و بەرقەرارىكە، كە لە ساىەي ديموكراتىيەت و كۇمارى نوئ و سىستىمى نوئى كۇمارى، كە لە ساىەي دەستەلاتى عەبۇلكەريم قاسم-دا ھاتو تە دى، بە جۆرىك دەستگرتن و بە تەنگەوۋە چوونى ئەمانەوۋە ئاستى زاستىي و خويندەوارىي لە ۋلاتەكەماندا پىش بىكەرىت و لە پووى كشتوكال كىرڭن و سامانى پىشەسازىيەوۋە زياتر دەچىتە

پىزى ۋلاتە پىشكەوتوۋەكاني دۇنياوۋە، ۋەك لەم بارەيەوۋە و لەبەشىكى بەيانتنامەكەياندا ھاتوۋە: «بۇ ئەوكەسانەي پىز بەدل ھەز لە ئاشتى و براىەتى ئەكەن بۇ ئەوانەي بەرامبەر بە شەر ھەلگىرسىتەرەكان پى ھەلسان و بىزارى خۇيان دەر ئەبىن بە دەنگى بەرز بانگيان ئەكەين ھەوليدەن ۋ تى بگوشن بۇ ئاشتى چونكە بە ھەواي سەرگەوتنى ئاشتىيەوۋە لە جىھاندا جىھورىيەتە ديموكراتىيەكەمان لە دەست دوژمنانى سەرىبەستى بۇ ئەپاريزىت و پلىي زانست و خويندەوارىمان بەرز ئەبىتەوۋە و نىشتمانى خۇشەويستمان لە كشتوكال كىرڭن و پىشەسازىدا ئەچىتە پىزى ۋلاتە پىشكەوتوۋەكاني جىهان» .

بەشىكى دىكەي ناو ۋەزكى بەيانتنامەكە پروپەرووى ئەو سىياسەتى ھاوپەيمايىيەي بەغداي سەردەمى پاشايەتى دەبىتەوۋە، كە لە سالى (۱۹۵۵) لەكاتى دوازەيەمين ھكۆمەتەتى نورى سەعيد (۲ى ئابى ۱۹۵۴-۱۷ى كانوونى يەكەمى ۱۹۵۵) ھاتو تە كايەوۋە، بە بەرپا پوونى شۇرشى (۱۴ى تەمموزى ۱۹۵۸) و كوتايى ھىنان بە دەستەلاتى پاشايەتى و سەرەلدانى سىستىمى كۇمارىي و دەستەلات كرتە دەستى عەبۇلكەريم قاسم، ھەروەھا لە (۲۴ى ئازارى ۱۹۵۹) دا، بە پىنى بىرپارىكى فەرمى ھكۆمەتى عىراق لە ئەندامىتى ھاوپەيمايى ناو ۋەر ۋە كىشاو تەوۋە و بە يەكجارى بارەگا سەركىيەكەشى لە شارى بەغدا داخستوۋە . كە تا ئەوكاتە ئەمان و فەرمانبەرەوايانى نوئى كۇمارى عىراق بە مەترسىيەكى زۆر گەورەيان زانىوۋە بۆسەر ئەمنىيەت و ئاسايشى جىھانىي.

ئەوۋەشى، كە سوودمەندى سەرەكى بوو لەم ھاوكىشەيە و لەم ھاوپەيمايىيەتەدا، سەرەراي ۋىلايەتە يەكگرتوۋەكاني ئەمريكا، ئەو ۋلاتە ناوچەيىيەنى دى ۋەك توركىيا و ئىرانى شاھنشاهى بوون، كە بەردەوام بوون لە سەرگوتكىردنى كورد و بزووتتەوۋەي پىزگارخوزاى گەلى كورد لە ھەموو بەشەكاني كوردستانى دا بەشكراو و داگىركراو دا.

ھاوكات دەنگى خۇيان خستوۋەتە پال دەنگى ئەو ۋلات و مىللەتەنى، كە تا ئەوكاتەش لە خەبات و تىكوشانى بىن وچانا دا بوون بۇ سەرىبەخۇيى و پىزگار بوون لە كوت و بەندى ۋلاتانى داگىركەر لەوانە: خەباتى گەلى جەزائىرى دژ بە داگىركارى چەند سالىي فەرەنس. يان مىللەتانى عەمان و تايوان ۋەك ئەوۋەي لە دىرژە و دەقى تەواوى بەيانتنامەكەياندا ئاماژەيان بۇ كىرۋە، بۇيە بە پۇجىيەتى براىەتى و يەكسانىيەوۋە داوايان كىرۋە و نووسىويانە:

«پيوسته ههول بدهين دهستی ناشتی و براهیتی بۆهه موو گهلیکی ناشتیخوازی جیهان دریز بکین و هه موو کاتیک به هه موو هیزیکمانه وه به رهه لستی بکین بۆ شه وهی هیزی ناشتیخوازان له جیهاندا سه ر بکه ویت و بازرگانه درنده کانی شه ر نابوت بکین» .

لایه نیکێ دیکه ی گرنکی شه م نووسین و به یاننامه یه ی «لێژنه ی ناشتیخوازانێ ناوچه ی شیروانه» له سنووری گهرمیان، له وه دابه، کومه لیک که سایه تی نه وتوی له پشته وه بووه، که به زۆری ناراسته و بۆچوونی فهره نگی، کومه لایه تی و سیاسیی جیاواز و جۆراوجۆریان هه بووه، له هه موو چین و توژیکی کومه لایه تی نه وده مانه ی که لار و ناوچه ی شیروانه، هه ر له جوونیار، کریکار، خاوه ن موک و زه ویدار، مه لای مزگه رت، فهرانبه ر، خویندکاری قوتابخانه و نوینه ری پیکخوازی حزبی، وه ک نه وه ی به وردی ناوه کانیان له کۆتایی ده قی نووسین و به یاننامه که دا هاتوه و به زۆری خاوه نی بیروپای جیاوازی نیو کومه لانی خه لکی گهرمیان و که لاری شه کاته بوون.

شه ی خواره وه ش ده قی نووسینه که یه، که وه ک خزی، بۆ سه رو دی گشتیی و لیکدانه وه ی زیاتر بلاوی ده که ینه وه.

بانگی ناشتی بۆ دانیشتوانی ناوچه ی شیروانه

بۆ سه ره به سه به شه ره فه کان، بۆ ژنان و پیاوانی نازاد، بۆ پش سپی و مه لان بۆ شه و که سانه ی پڕ به دل چه ز له ناشتی و براهیتی شه کن بۆ شه وانه ی به رامبه ر به شه ر هه لگیرسینه ره کان رقی هه لسان و بیزاری خویان ده ره به رن به دهنکی به رز بانگیان شه کین هه ول به دن و تی بکو ش بۆ ناشتی چونکی به هه وای سه ره که وتنی ناشتیبه وه له جیهاندا جمهوریه دیموکراتیه که مان له ده ست دوژمنانی سه ره به ستی بۆ شه پارێزیت و پله ی زانست و خوینده واریمان به رز شه بیته وه، نیشتمانی خۆشه و یستمان له کشتوکال کردن و پیشه سازیدا شه چینه ریزی ولاته پیشکه وتوه ووه کانی جیهان، که وابوو پيوسته له سه ره مان به هه موو توانایه که مانه وه له رینگای ناشتیدا هه ول به دیت هه ر له به ر هه ستی ناشتی پڕ به دل رقی هه لسان وه بیزاری ناشکرا شه کن به رامبه ر شه و په یمانه عه سه که رییانه ی شه مریکا که شه به ویت له گه ل تورکیا و ئیران و پاکستاندا بی به ستیت چونکی به ستنی شه و په یمانه عه سه که رییانه دوژمنایه تی هکی زۆر که وهره به رامبه ر به گه له کانی جیهان به تاییه تی بۆ میله تانی پۆژه لاتی ناوه راسته بازرگانی شه ر شه یانه ویت دراوسیکانمان بکن به بنگه ی شه ر و جینگای

ده ست دریزکردن بۆ تیکدانی ناشتی و ناسایی جیهان، هه ره ها شه یانه ویت به عه سه که ری و نابووری ئابلوته ی جمهوریه که مان به دن و دراوسیکانمان بکن به جینگای هه ره شه و که له کردن و هه ول شه دن له هه موو لایه کی جیهاندا ئاگری شه ریکی کاولکه ر هه لگیرسین وه کو هه تا وه کو نیستا له چه زانی و عه مان و تایوان خوینی هه زاران بیتاوانیان به گوناوه ی داوای سه ره به ستی رشتوه، وه شه یانه ویت له چه ار گوشه ی گیتی دا بنگه ی بۆمبای شه وم و ساروخ دابنن و به تاییه تی پۆژه لاتی ناوه راست بکنه جینگای شه ر و پیلانه گلاوه کانیان شه ی خۆشک و برا خۆشه و یسته کانمان بۆ شه وه ی نیشتمانی جوانمان له ده ست فروغی پیلانگیره کان و بازرگانی شه ر به اریزین پيوسته هه ول بدهین دهستی ناشتی و براهیتی بۆ هه موو گه لیکێ ناشتیخوازی جیهان دریز بکین، وه هه موو کاتیک به هه موو هیزیکمانه وه به ره ه لستی بکین بۆ شه وه ی

مه لا نه چه ده ی هۆرینی له کات و سالانی مانه وهیدا له سنووری گهرمیان په یوه ندی له گه ل کومه لیک که سایه تی ناوچه که و عیراکی هه بووه، له وانه عه بدوله ده مان عارف سه روک کۆماری عیراکی

هیزی ناشتیخوازان له جیهاندا سه ره که ویت و بازرگانه درنده کانی شه ر نابوت بکین، پيوسته هه موو کانی هاوار بکین، به دهنکی به رز بلین بۆ ناشتی له به ینی میله تانی جیهاندا، بۆ پشیتوانی ناشتیخواهان کاک عه بدولکه ریم قاسمی خۆشه و یست و مردن بۆ شه ر فروش و شه ر هه لگیرسینه ره کان.

له لایه ن کومه لی ناشتیخوازانێ ناوچه ی شیروانه

(شه مه د فه تاح رۆسته م- جوتیار. مه مه د سه عیده گی جاف- خاوه ن زه وی. جوامیتر عه بدولقادر- جوتیار. عه بدولکه ریم مه عروف- کریکار. ره شید شیخ هه سه ن- کریکار. عه لی سه لیم جاف- جوتیار. مه لا شه مه د هۆرینی- مه لای مزگه وتی که لار. مه مه د سه لچ عه زیز- جوتیار. فه تاح عه زیز- ته له فونه وان. هه سه ن عه بدولکه ریم- ی جاف (شه ندای به کیتی قوتاییان) .

سهرچاو و پراويزمکان:

- ۱ - نئون پرنس حسين الطائي، الاوضاع الاناري في الموصل ۱۹۲۱-۱۹۵۸، رسالة (دكتوراه) غير منشورة، كلية الادب جامعة الموصل (الموصل-۱۹۹۸) ص ۱۰۷.
- ۲ - خيزاني مهلا محمدي جوانرويي كه ناري (تاييخان) بووه دميت كهچي شيخ محمدی شيخ نميني شيخ قانري قهرمانی، يهرمسمن تاييشووي گوندي بلخي قهرمان برون و دواتر ملتونوت كهلا و لوي نيشته جيونو. برونه. محمد باهري، باشووري گوردستان لعيرو روشنائي دستنوس و يادشاكاني مهلا محمدي جوانرويي دا ۱۸۸۸-۱۹۲۸ [تارن: ۲۰۱۷] ۲۰۵.
- ۳ - محمد علي قهرمانی، نالبري كشتول، ۱ (هوليزه: ۲۰۰۸) ۱۷۸-۱۷۹.
- ۴ - بايني گزانهوي ماموستا علي كوري مهلا محمدی دمكه (۱۹۳۷) يالوكي دوحار كه كهلا ژياني هواسري پيگهوانوه يه كميان ناري ناميني كهچي حسين علي زلام، كه له هوزي پالتي بووه و دوومدالي لن هبووه يهوانه كاني محمد سنيق، بايني دستنوسكي مهلا محمد خزي نووسيويني تولد فرزندى محمد صديق له شوي جمع (هي جمادي الاولى ۱۳۲۴) دواتر يهلا سنيق ناسراي بووه و له سالي (۳۰۰۲) له شاري خانقين كوچي دوايي كرده. كچنيكي هبووه يه ناري (فاتحه) كه هار به مندالي كوچي نوايي كرده، بهلام هواسري بووه يه ناري: دهعا حاضي كهچي شيخ محمدی هنجيران بووه و دميت خوشكي شيخ بابا علي (بيلاري) شاعري يهوانه يكي گرميان، كه له (گوراني كهلاويژ) شعري بلوكراوي هار و دواتر يه شينك له شيرمكاني لهاسليك كهلا كركرايه نهوه. يه جوريك لم ژني، يه كميان مندالي كهچي يهوانه عتيه و له پارميوه نووسيويني تولد فرزندى علي له شوي يهك شمينه (آي نى لحه: ۱۳۴۰) لهباري لهباري بوني كورمكاني ديگه يه نووسيويني تولد فرزندى عبدالله (۲۰۰۱) شيعاني (۱۳۴۴) تولد فرزندى محمد له شوي (۲۵) شيعاني (۱۳۵۱) تولد فرزندى محمد علي له شوي دوشمينه (۱۱) جمادي الاولى (۱۳۵۶) دستنوسكي مهلا محمدی دمكه: ديديني لهگل ماموستا علي مهلا محمدی دمكه، خانقين (۱۵ شوباتي ۲۰۲۱).
- ۵ - برونه، محمد باهري، چاند ناميكي بلاونه كراوي مهلا عهيدوكرمي مودريس بر مهلا سهد عهيدولاي سهد نميني موكريني ۱۹۰۵-۱۹۸۶، شيكار (گورار) ژماره (۲۲) بهاري ۲۰۱۸، ۱۹۱۱-۲۰۷.
- ۶ - عهيدولا بهكي كوري كه خيسر موبهك: له نوي مهعود پاشاي جافه و تانيا يهك براي هبووه يه ناري حمله مين بهك، بهلام عهيدولا بهك لهسالي (۱۸۹۰) هاتوت دوايو، براي مودني كه خيسر موبهك بهكي يالوكي كاروباري ناوچي قزوه باني كرتوت له شير، خيزان كه ناري (فاتحه خان) بووه و دميت كهچي فاتح بهكي حه پاشاي جاف، بهلام هار مندالي لن نهبووه، له ژني نوومي كه (سلفه خاني كهچي حسين بهكي مهعود پاشا) بووه، تانيا يهك كهچي لن بووه به ناري: (تافينه) كه دواتر بووه به خيزاني حسين بهكي علي بهكي مهعود پاشاي جاف له ژني شيعي، كه ناري (نوريه خاني كهچي حسين بهكي محمد بهكي كره) خلكي سليمني بووه، تانيا كهچي هبووه يهوانه (حسينه) و دواتر بووه به خيزاني علي بهكي كوري برزا بهكي جاف و به زوري له ناوچي قزوه باني دوايو و لهسالي (۱۹۴۴) هار لهوي كوچي دوايي كرده و لهزگوتي مهعود پاشاي جاف نيژراوه.
- ۷ - خيسر مه جاف مېژوي مزگوت و متاره و ميحراب و مينبر و مهزار (هوليزه: ۲۰۲۰) ۸۷.
- ۸ - مهلا سعيدي كوليج: دميت كوري مهلا محمدی كوري مهلا عهيدولمحماني زهد لهسالي (۱۸۸۹) هاتوت دوايو، به مستي خيزان ژور ناوچي كوردستان كهراوه، مامويكش لاي مهلا سعيدي موته كوري (۱۸۵۸-۱۹۴۱) خويشووييني و نيحازي مهلا يني مهرگوتوه، ييني فارمانيكي بهريو بهاريه نيوقاني كركوك و بههولي داود بهكي جاف، كه شوكانه نويسري لياي كركوك (كوري) بووه له نهنجوميني نويناواسي عيراق لهسالي (۱۹۴۷) ومك نيمام و ختيني مزگوتي كوليج داسه زراوه، مامويكش له چاند شوينيكي ومك: هفته غار، زهردوي ژووري سهر بشاري كوري و مامويكش له مزگوتي مهعود پاشاي جاف بووه له شاريوچي قزوه باني، مهلا سعيدي كوليج له زانينا چوارچار ژاني هواسر گيري پيگوه ناوه، يه كم خيزاني ناري مهيوه مهش بووه، تانيا مهلا علي (۱۹۲۴-۱۹۸۷) لن بووه، خيزاني نوومي ناري نارنج بووه، تانيا يهك كوري لن هبووه به ناري عهيدولمحماني، شيعيان ناري (تافينه سالم) بووه، بههمان شينه تانيا كوركي لن هبووه يهوانه عهيدولمهاب چواره ميشيان نايشه شيرامه كوركي لن هبووه به ناري عهيدولمكرم، خويشي له (۲۹) حوزميراني (۱۹۲۲) كوچي دوايي كرده و له كوردستاني (تايي كهلا) له ناوچي رنگاناد نيژراوه، دواتر يه كورمكي (مهلا علي) جيگي كرتوتوه، دستنوسكي نهجولاي مهلا علي كورمزي: عهيدولمكرم محمد المنوس، علمان في خدمه العلم والدين، غني بنشر: محمد علي القرداني (بغداد: ۱۹۸۲) ص ۲۲۷، مهلا جاسيلي روزه باني، بيجان (گورار) ژماره (۱۶۱) سالي (۱۹۹۲) ۱۱.

گوندی شوش

خەتار
سەعدی شوشی

جوگرافیا گوندی شوش دسەر دەمین یوریدا ژێ
پوله‌کی زوړی گرنگ هه‌بوویه چونکی پێکه‌کا
سەرەکی یا کاروانی و بازرگانین بوو دناقهره‌را
باژیری ئاکری و میرگه‌ها نامیدین دا هاتن
و چوون د گوندی شوش دابوویه، باشترین
به‌لگه‌ژی بو ئی چەندی ئه‌وه، کو تاخه‌ک
ل نافه‌ندا گوندی شوش هه‌یه، ب نافی سیکا
گوندی یان (سیکی) ناسیاره‌ ئه‌فه‌ ژێ دیارده‌کە
کو دکه‌فندا شوش خودان بازار و سیک بوویه و
چەندین ج‌ه‌و نافی دی کو ئاماژه‌نه‌ بو که‌فناریا
گوندی شوش.

هه‌روه‌سا ل سنوړی جوگرافیا گوندی شوش
ه‌ژماره‌کا زورا کانین سروشتی بین نافی هه‌نه
کو پترن ژ (٧٠) کانیا لێ دتوکه‌دا ژبه‌ر کاودانین
سه‌فای ه‌شکبوینه. هه‌روه‌سا هه‌ر ل سنوړی
جوگرافیای گوندی شوش ه‌ژماره‌کا زورا
شکه‌فتان لێ هه‌نه‌ ژوانا (شکه‌فتا سید درویش
ئه‌حمەدی، شکه‌فتا گه‌لین شیخا،
شکه‌فتا سێ ده‌ر، شکه‌فتا
پیر زینوبکی هتد) کو

گوندی شوش ب ئیک ژ گوندین هه‌ره‌ که‌فنا
ده‌يته‌دانان ل کوردستانی و ئه‌م ده‌ستین بیژین
کو که‌فترین گونده‌ ل کوردستانی کو میژوویا
وئ دزفریته‌فه‌ بو (٧٠٠) سالان پیش زاینی و
به‌ری هاتنا ئیسلامی بو ده‌فه‌ری.

گوندی شوش دکه‌فینه‌ خورافایا قه‌زا ئاکری
ب درواتیا (٢٢) کم. گوندی شوش دکه‌فینه‌
لبن زنجیرا چیاين ئاکری و ئه‌ف ریزا گوندا
دریژاهاوئ هه‌تا باکرمان ب ده‌فه‌را به‌ربنن
ده‌ینه‌ نیاسین و سنوړین وئ بین جوگرافی ل
باکوری ده‌فه‌را نه‌ه‌لی یه‌ گوندی ژانا و میمه‌ری
یه‌ و ل پوژه‌ه‌لاتا گوندی شوش گونی گوندکی
یه‌ و ل پوژنافایا گوندی شوش گوندی شه‌رم
ه‌ و ل باشوړی گوندی شوش ده‌فه‌را هه‌رکیایه
گوندی پیرخولین و گورانک ئ یه‌. هه‌روه‌سا
سروشتی جوگرافیا گوندی شوش زورا جوان
و دلفه‌که‌ره‌ و سه‌رنجراکیشه‌ ژ به‌ر هه‌بوونا
ه‌ژماره‌کا زورا په‌زو باغان ل لبن گوندی
شوش دا و هه‌بوونا جه‌ین شینواری
و داروبارین که‌فنا ل گوندی
شوش.

هه‌روه‌سا

لسهردهمن شوردهشان دا خه لکي گوندی شوش
دناف قان شکهفتان دا دژيان. ههروهسا سنوری
چيایی ل گوندی شوش هژمارهکا زورا داروبارین
بهروو و مازی و کهزان لی هه کو خه لک مفای
ژی و مردگریته. ههروهسا سنوری جوگرافیا گوندی
شوش زورا دهوله مهنده ژالای مادین کانزاکارین
قه کو ل سه ری چيایی شوش لسا ۲۰۱۲ دوو بیرین
نهفتی هاتنه کولین ژالای شهريکهکا نهريکی قه و
هاته دهريخستن.

جوگرافیا گوندی شوش دسه ردهمن بوریدا ریک
خوشکه ربوویه کو هژمارهکا زورا گهروکفانان
سه ردهدانا وی بکه ن و بهحس لی بکه ن ژوانا
(محفوظ عمر عباسی، طه البالیسانی، یاسین
العمری الموصلي) ل وی دهمن هژمارهکا زورا
ژانا وهوزانغان و سهیدین مه زن ل گوندی شوش
هه بووینه و زیاره تاوان کریه ژوانا (شیخ یونس
کورئ ذالفونی شوشی، شیخ عبداللهی شوشی،
سهید سلیمانی حوسهین شوشی، سهیق شوشی)
ل گوندی شوش هه بووینه خودان مده ردهسه و
حوجره بووینه.

جوگرافیا گوندی شوش و سروشتی وی پیکهاتیه
ژ زور جهین شینواری و دیروکی، کو میژوو یاوان
قه دگرین بو ۷۰۰ سالان بهری زاینی، ههروهسا
ل گوندی شوش شینوازهکی جوان یین پیکه ژيانی
هه بوویه ب هرسی نایین (موسلمان و مهسیحی
و یهودی) ل گوندی شوش ژياینه کو تانوک
شینوارین وان دموچودن لئاقا جوگرافیا گوندی
شوش دا.

باپیره گه ورئ مه سهید سلیمانی حوسهین
شوشی (۱۷۴۹-۱۸۲۵) بهحسا وان جهین دیروکی و
شینواری کریه بدریژاهی د چند دهستفیسین خودا
ژوان جهان:

۱. کهلها گوندی شوش یان (باشوش)

میژوو یا کهلها شوش دزقریته قه بو سه ردهمن داوود
پنجه مبهر علیه سلام کو لسه ردهمن وی الشهید
ئوریاین الحثی کو سه رۆک لهشکرئ داوود علیه
سلام هاتیه خوره لاتئ ناغین و شه ری هه رسی
کهلهین بیتواته و خورت و کهلها شوش کریه،
وهلیدف ژنده رن کیتابا توراتئ دا ل سموئیل ۱۱ و ۱۴

ناماژه ب شهیدینا ئه وریای دکه ت ل کهلها شوش
و هه ر سه ربانی کهلهی هاتیه قه شارتن ههروهسا
ئهف کهله جهکی زورئ ستراتیژی و گرنگی
دهوله تان بوویه ژوانا دهوله تا حمیدی و میرکه ها
به هیدینان، کو چه ندین جاران هاتیه ژنافیرن و دوباره
دروستکریه قه

۲. ئاقاهین شهید ئه وریاین حسی لسه ربانی کهلها شوش.

میژوو یا دروستکرنا فی ئاقاهی قه دگریت بو
سه ردهمن خه لیه هارون رشیدئ عباسی ل هنداف
گورئ شهید ئوریاین حسی دروستکریه کو په ف
ئاقاهیه پیک دهیت ژ دوو ژوران ژورا ئیک دوو
گورین تیدا بیت نالله خان محمد بگ بوتی خیزانا
ئیسماعیل پاشاین دووی دوماهیک میرئ میرکه ها
به هیدینان و خوشکاوئ ئه تایش خان محمد بگ بوتی
خیزانا شیخ محمد شوشی وه ژورا دووی گورئ
شهید ئه وریاین حسی تیدا دهگه ل سندریکا وی
کو ئهف ژووره ب جهکی پیروز دهیته دانان وجهی
زکر و خلوه و عیادهتی بوویه ههروهسا د پوکنی
باکوری یین دیواری دا به رهکی تیدا کو نفیسنهک
سه رهاتیه نکراند و نیشانهکا دووستر دناف ئیک دا
کو نوکه ئه و نیشان لسه ر ئالاین ئسرائیلی یه.

۳. دهوله تا حمیدی شوش ئاکری

ئه فی دهوله تا کوردی حوکرمانی ل هه موو خوره لاتئ
ناغین کریه و بتاییه تی ل ده قه را به هیدینان و هه ردو
کهلهین شوش و ئاکری حوکر کریه، ژالاین میرین
عباسی یین شوشی بریقه چوویه ژوانا (میر عیسی
کک، میر مبارزالدین و میر عزه شهیدین شوشی
عباسی، دوماهیک میرئ دهوله تا حمیدیا شوشی
بوویه ل گوندی شوش)

۴. کهلین دانیا ل پنجه مبهر علیه سلام ل گوندی شوش

لیدف چه ند ژنده هکین ئیسلامی و کوتنا کهسانین
که فن یین گوندی شوش کو گورئ دانیا ل پنجه مبهر ل
قی کهلی دا کو دکه قیته خواریا په زو باغین گوندی
شوش قه شارته له ورا ناغی وی بوویه کهلین دانیا لی
کو هه تا چه ند ساله کان به ری نوکه شینوارین وی
مابوون لی مخابن ژالاین دزو چه تین شینواری
قه هاتنه ژنافیرن.

ئەدەب

- گەتوگۇي نەدەبىيى .. گەنگەشەي رۇژانە - بەشى چوارەم
گەتوگۇي / سەمكۆ مەمەد
- عەيشىق و شەيەر
ئەحمەدى مەلا
- ؛ كۆرتە چىرۆك
شاخەوان مەلا مەمەد
- دواتر پىتان دەلىم
مۇھسەين ئاوارە
- چەند تەنزە شەيەرىكى نەمىزىيە
شەيلى سەيلىقەرىستەين - لە فارسييەو: كەرىم سەفەي

گفتوگۆي ئەدەبىيى

گەنگەشەي پۇژانە

گفتوگۆي:
سىمۇ مەمەد ئەگەل
عەباس عەبدوللا يۈسەف

بەشى جۈرەم

گفتوگویی یازده

سمگل محمەد: ئامانجی ئەدەب یەکیکە لە ستراتیژیەتی نووسین، ئەمە ماکسیم گۆرگی لە کتێبی ھەدەفی ئەدەبیات باسی کردووە و کەسێک بەناوی پێیوار وەرێگێراوەتە سەر زمانی کوردیی و لە سالانی ئەوەدەکان خۆیندوومەتووە، چونکە موناڵەشەکی گۆرگی لەگەڵ کەسێکە و دواتر بۆی دەرەکەوێت کەسەکی لێنین بوو، بەھەر حال بابجەمەو سەر ستراتیژی نووسین، ئایا دەروازە بۆ نووسین، ئەوەندە ئاسانە، تاکو نووسەر بتوانی بەبێ ترسی ناوەرۆکی دەق بنووسیت؟ مەبەستم لە دەروازە ئەوەیە دەریچەیەک، ھەبێت بۆ خۆپزگارکردن لە دەقی قالببەندی (نەمەتی) یان دەقی کلێشەیی و سواو، دونیای ئەدەبی کوردیی ھەمووی لە یەک دەچێت، تەنانت ناوێشانەکانیش بە شێوەیەک لە شێوەکان کۆبی یەکتەرن.

عباس عەبدوللا یوسف: ناوێشان دەروازە یەکی تایبەتە، تاکو نووسەر لەو دەروازە یەو بێ دەقی باو بشکێنێت. شیعەر، چیرۆک، پۆمان، شانۆنامە و فیلمیش وانا دەخوێنێکی لە پەشت وەستاو،

لەو پووە دەیان دەروازە ی جیاواز ھەیە، کە خوێنەری زیرەک بێتە کلێلداری کردنەوێ دەروازەکان، خوێنەری دەرەوێ دەروازەش، چاوەڕێ دەخوێنی ئەکادیمی، یان خوێنەری جەدییە.

خۆ ئەزموونکردنم لە ناوێشان زۆرە، کە گەلێک جار کێشەش بۆ دروستبوو، بەلام بە ناوێشانێکی سوکراتی چارەسەر کردووە، چونکە من بەر لەوێ ئەدی بۆم، پیاویکی ھەزەناسم و لەژێر کاریگەریی فەلسەفەی یۆنانیم، بۆیە ئەزموونم لە ناوێشان فرە، سەرەتا پاش فێربوونی خۆیندەو لە پۆلی دووی سەرەتایی، ناوێشان زۆر بوو، ئەوکات ناوێشانێکی فیلمی سینەمایی، ناوێشانێکی چاخانە و چێشتخانە و سینەما بوو، ناوێشانێکی پاکەتی جقارە بوو، سالانی دواتر خۆم وەک فیکەر، بووم بە ناوێشان، چونکە خەریکی خۆیندەوێ قوناغەکانی فەلسەفە بووم. بەھۆی مامۆستایەتیو لە گوندەکان بووم بۆ فەرھەنگی گوندەکان.

(کەری بۆریدان) کە ناوێشانێکی دیوانیکە و لە موناڵەشە فەلسەفەیی فەرھەنگی یەو وەرگیراوە، چونکە بابەتە کە موناڵەشەیی نێوان بیرمەندانی

فەرھەنگی یەو، بۆیە ناوێشانە کە سەرئەجی ڕاکیشام، بەمەش ویستم بێتە نێو داب و ئادابی دانا بێژەیی کوردییو، پاش بەراوردیک لە نێوان (کەری فەلسەفە) و (کەری خۆمالی) لە نێوان عەقڵی بۆریدانی زال و کەری نەزانی خۆمالی، ناوێشانە کە بە چرپە بانگی کردم، ئەی ھەستووسی نوێخواز، زینووم کەرەو بەھۆراو ھەیک. منیش وامکرد، لەوێ تێگەیشتم، کە ناوێشان منیان بە چرپە بانگ کرد، ھۆراو و چیرۆک بێتە ژیڕ پکیفی خۆم. واتە ناوێشان ھاندەر و ئیلھام دەرەم بیت، تاکو بتوانم دەق بنووسم، لەوێ دەقی یاسی لە دایکبوو، چەند ناوێشانێکی یاسیم نووسی، کەچی شتاقی خێواو گونجاو و تێنجاو نەبوو، دەزوو بۆ ناوێشانە کە کۆمەلێک وێتە خال پێکبە، لە یەک ھەزار شەو کۆتراو.

سمگل محمەد: من باسی کاریگەریم نەکردووە، چونکە ئەو باسێکی دیکیە، کە زۆرەیی نووسەرانی دونیا بە بۆرخیس، مارکیز، یەشار کەمال و دانتي و ھتد، ھەموویان لەژێر کاریگەری ھەزار و یەکشەو و داستانی گلگامش بوون، بەلام کاریگەریی لە جەوھەری دەق دەرەکەوێت، نەک ناوێشان، کەچی تۆ دەتەوێت بە شێوەیەکی دی دەرەشەیی ئەم بابەتە بکەیت، چونکە ناوێشان پێناسەی سەرەکی دەقەکیە، نەک ناوەرۆک، بۆیە زۆرجار دەق، مانشتی دەبێتە قوربانی ناوێشان، بۆ نمونە ئەو ناوێشانانە، کە وەک یەکن، یان لە یەک نزیک، ھەم وەک ئەوێ مولکیەتی نووسەر، ھەم وەک ناوێکانی، کە دواجار دەبێتە پرسیاری شەرمانە، ئەمە لە ھەموو دونیادا باسێکی جەدییە و ئەدوئیس بابەتێکی جەدیی لە سەر ناوێشان و دەستپێک ھەیە، ئەگەر ئا سێ کەسی ناوێاری عەرەب و فارس ناوێشانێکی (وھم الھویە) یان نووسیو، ئەوانیش عەلی حەرب و داریوشی شاکیان و ناوی ئەوێتریشم بێر نییە، بەلام ھەریەکەیان بە ناوەرۆکی جیاوازو نووسیویان، بۆ نمونە داریوشی شاکیان بەمەبەستێک نووسیویەتی، عەلی حەرب بەمەبەستێکی دی، ھێچ پەختەگرێکی وەک پەختە چاوی لەو ناوێشانە نەکردووە و پەدزی و بە لاسایی و بە وەرگرتن لە قەلەمی ئەداو، ئەم وردە باسە ناکاملانە، تەنیا لە دونیای ئەدەب و نووسینی کوردیدا دەبیرێن، چونکە ناوێشان وەک ناوی ئێنسانە، بەلام ئێنسانە کە لەگەڵ ئەوێتردا زۆر جیاوازە.

نووسی، ماموستاگه مان (مهجید سیگردگانی) که تهاو
له زمانه که شارهزا بوو، وهختیک نووسینه که ی منی
بینی، زور به دلی بوو، قوتاییه گانش به نووسینه که م
سه رسام بوون، گوتیان عباس له جیاتی هه موومان
نووسیمویه تی، شه و هبوو نووسینه که یان برد بق
په روهردی هه وایز و له ویه بق پیشبرکتی نه ده بی
قوتاییانی هه موو شاره کان له به غذا و خهلات کرام،
له ویه هه ستم کرد، که من ده توانم بنووسم. چیرۆکتیکم
نووسی به ناو نیشانی (شیخ الغروب) تارمایی خوراوا و
کاریگری (ئانا کارینیا) ی تۆلستۆی له سه ر بوو. شه و
بووه ده سته پیک و ئیدی به رده وام بووم له نووسینی
بابه تی نه ده بی.

کھتوگئی دوازیہ

سمکرم محمدا: دهـوئ باس لکيشهـی وهرگيران
بکرم، بهتابيهـتی وهرگيراني پنجهـوانهـ، که من لهـميره
نهـو که لکهـلهـيم لهـميشکايهـ و پرژهـکه شيان ليوهـرگرم
و ناويان نهـهـنام.

ئایا چارەسەرکردنی کێشەیی وەرگیران بۆ زمانەکانی
دی چۆن دەبینی، واتە وەرگیران لە زمانی کوردییەوە،
بۆ زمانەکانی دی بۆچی بۆتە کێشە؟ ئایا بۆ کورد، ئەمە
کێشەیی ناسیۆنالیزم نییە لە ڕووی فیکرییەوە؟ لەکاتێکدا
دەبینم کورد دەتوسیت بچیتە نیو کتێبخانەی فارسیی،
عەرەبیی، تورکیی، ئینگلیزیی و فرانسوویی و هتد،
لەکاتێکدا ئەم وەرگیرانەشی هەیە، باشە بۆچی ناتوانیت
لانی کەم فۆلکلۆری کوردیی بکاتە زمانەکانی دی و
سپۆنسەری بکات؟ ئەم پرسیارە بەشیکە، یان لقینکی
دیکەی مەسەلەی شوناسە، کە پێشتر موناخەشەمان
کردووە، بەلام وەلامینکی لۆژیکیت نەدامەو، بۆیە بە
ناراستەوخۆ بویارە دەیتەو؟

[illegible]

هه‌باسه‌په‌ڕه‌لا یه‌وسفه: وه‌رگه‌ڕان یه‌ خۆی دوو مال، یان دوو کلتور و دوو زمان ناوه‌دان ده‌کاته‌وه، چونکه‌ ئه‌وانی دیش پته‌یستیان به‌ئینه‌ هه‌یه، وه‌کو چۆن ده‌یانوه‌ی پۆسه‌ هه‌گل و فۆکو بگات به‌ئینه، ئه‌مه‌ وه‌مه‌ره‌تانی فیکره، چونکه‌ ئه‌وه‌ی ته‌و باست لیه‌کرد و وه‌کو نمونه‌ هه‌تاته‌وه، ده‌لیم (ها) یگ هه‌یه له‌ئێوانمان، به‌مانای (هاوه‌زی) دیت، ئه‌گه‌ر ئیمپریالیزم به‌ته‌نیا جوگرافیا داگیر بکات، ئه‌مه‌ هه‌چی نه‌کردوه، به‌لام که‌ هات زمان و فیکری هه‌تا و کردی به‌سیستم و پراکتیکی کرد، ئه‌وا کاری کرد، ئه‌مه‌ وا راهاتووین، که

هەر زمانی ئەوانی دی بۆ کوردیی بگوازیتهوه، ئەمە
پێکەوتی ژيانە، بەلام پاستییەکی ئیمە تا ئیستە تەنیا
وەرگرین، ئەک (پێدەر) بۆ ئەوەی خۆمان بناسین
دەبیت لێک نزیکیوونەوه هەبیت، خۆمان وەکو نێرەر
بناسین، ئەوان بەین ئیمە هیچ نین.

سەمک مەمەد: چۆن، مەبەستت چیه، کە ئەوان
بەین ئیمە هیچ نیین؟ لەکاتیکیدا هەموو ستایله فیکری
و ئەدەبی و ھونەرییە، بە هەموو سێکتەرەکانەوه
مولکی ئەوانن، ئەوان سەنتەرن و ئیمە کەنارین؟
ئەگەرچی منیش بڕوام وایە بەین کەنار، سەنتەر بوونی
نییە، بە مانایە بەین خۆرەلات خۆراوا هیچ نییە و
کالاکانیان پەواجی نابیت.

عەباس عەبدوللا یوسف: مەبەستم ئەوەیە، ئیمە تەنیا
لە ئاستی (وەرگری) داینە، ئەک (پێدەر) مەبەستم ئەوان
دەنگن و ئیمە گریژن، کە زمانمان بەگەڕێخین، دەنگی
ئاوێتی (ئیمە و ئەوان) پەیدا دەبن و لێرەوه دەشکری
بگوتریت ئەوان بێ ئیمە هیچ نین و نووسەری کورد
لەحالی ئەوانی خۆی دەرئەچوو، هێشتە نەبووە
نووسەری جیهانی، تاكو ئەوان پێویستیان پێی هەبیت.

سەبارەت بەزمان و فۆلکلۆری ئیمەش، ئەوان پێشتر
خەلکی خۆیان هەبوو، ئەوان شارەزای میژوی ئیمەن
و زمانی ئیمەش زمانیکی زیندو نییە.

سەمک مەمەد: هێشتە وەلامی مەنت نەداوەتەوه، من
دەزانم ئیمپریالیزم لە پێکەوتی خۆرەلات ناسەکانییەوه
هاتوون و ئیمەیان ناساندووه، بەچاوی خۆیان دەقی
ئیمەیان بینیوه و باسیان کردووه و لە بەلگەنامەکانیشیاندا
ماون، بۆ نموونە هاتنی مینۆرسکی و ھاملتون و کارل
مای و ھند بۆ کوردستان، ھەریەکەیان مەبەستیکیان
هەبوو و بە ئاراستەیک نووسیویانە، لە ھەمووشیان
خراپتر کارل مای بوو، کە بە خەیاڵ نووسیویەتی،
بەلام من دەمەوێ بزانم بۆچی کورد نابەوێت وەکو
زمانەکانی دی دەرووشتان، کە ئەوانیش بۆ ئەوروپا
گرینگ نین، خۆیان گەیانندووه، کەچی کورد نابەوێت
بگاتە خۆراوا، یان بگاتە کتێبخانە و خوێنەری فارس،
یان عەرەب، چونکە من لە نزیکەوه ئەم پرسیارەم
لێکراوه، بەلام هیچ وەلامیکی لۆژیکم پێ نەبوو،
بۆیە قەناعەتێان نەکردووه، سەرئەنجام پرسیارەکە
بەکراوەیی ماوەتەوه.

عەباس عەبدوللا یوسف: من لەتو دەپرسم ئایا

دەرگای ژبان بەھەموو یوارگەکانەوه کراوەتەوه؟
لەدوای سەدەیی نۆزدەھەمەوه ئیمپریالیزم ھات و
ھەموو شتیکی پێویستی برد، پەيوەندییەکی پەیداکرد
و کەلکی لێوەرگرت، ئەو فەزایە پەيوەندییەکی نوێی
خولقاند، ئیمەش لاسایی ئەوانمان کردەوه، دەبیت
ئەو بزانن، کە شارستانیەتی ئەوروپا و ئەمریکا لە
ناوچەکە زالە.

سەمک مەمەد: ئەم بابەتە زۆر قوولە، مەسەلەکە
شارستانیەت نییە، ئەوەتا ھیندستان و عەرەب
بەگشتی و فارس و تورکیش بەتایبەتی لەژێر
کۆنترۆلی ئەوروپان، ئەو بۆچی ئەوان تێکستی
خۆیان وەرەگێرنە سەر ئەلمانی و ئینگلیزی و
ھتد؟ دووبارە دەکەمەوه بۆچی کورد خۆی ناخاتە

سەمک مەمەد:

**ئایا چارەسەرکردنی کێشەیی وەرگیران بۆ
زمانەکانی دی چۆن دەبینی، واتە وەرگیران
لەزمانی کوردییەوه، بۆ زمانەکانی دی بۆچی
بۆتە کێشە؟**

عەباس عەبدوللا یوسف:

**وەرگیران بۆ خۆی دوو ھال، یان دوو کلتووڕ
و دوو زمان ناوەدان دەکاتەوه، چونکە ئەوانی
دیش پێویستییان بەنێمە ھەیە، وەکو چۆن
دەیانەوێ رۆسۆ، ھیگل و فۆکۆ بگات بەنێمە**

کتێبخانەیی جیهانییەوه، خۆ ئەمە یاساغ نەکراوه، خۆ
سنووری بۆ دانەنراوه، ھەرکەسێک لەوانەیی زمان
دەزانن یان نووسەرن خۆیان لەم پرسیارە دەدزێنەوه و
وەلامی دروست نادەنەوه؟

عەباس عەبدوللا یوسف: ئەوەی تو باسی دەکەیت
پروژەیکە ھەمیشەییە و پێویستی بەدەزگای تاییەتی
حکومەتی و نیشتمانی ھەیە، لە ئەمەردا (نیعجە
دەولەتی) ھەرێم، بەرھە ئاستیکی بەرزتر ھەنگاوی داوی
و بە نەرمی ئایینداریی دەکات. خەمکەت (بایەخ) ھەیە و
موانقەشەیی من دەکەیت، ئەم جۆرە پروژانە بۆ ئایندەن،
بینەوه سەر ئەدەب و نووسین پێشتر من وامدەزانی

ھەر زامانى ئەوانى دى بۇ كوردىي بگوازىنەۋە، ئەمە رىنگەۋتى ژيانە، بەلام راستىيەكەي ئىمە تا ئىستە تەنيا ۋەرگىرن، ئەك (پىدەر) بۇ ئەۋەي خۇمان بىناسىتىن دەيىت لىك نىزىكۋونەۋە ھەيىت، خۇمان ۋەكۈ نىزەر بىناسىتىن، ئەوان بەيىن ئىمە ھىچ تىن.

سىمىگۇ مىھەمەت: چۈن، مەبەستت چىيە، كە ئەوان بەيىن ئىمە ھىچ نىيىن؟ لەكاتىكدا ھەموو ستايىلە فىكىرىي ۋ ئەدەبىي ۋ ھۈنەرىيەكە، بە ھەموو سىكتەرەكانەۋە مولكى ئەۋانن، ئەۋان سەنتەرن ۋ ئىمە كەنارىن؟ ئەگەرچى مىنىش بىروام وايە بەيىن كەنار، سەنتەر بوونى نىيە، بەۋ مانايەي بەيىن خۇرەلات خۇراۋا ھىچ نىيە ۋ كالاكانيان پەۋاجى نايىت.

عەباس عەبدوللا يۈسۈف: مەبەستىم ئەۋەيە، ئىمە تەنيا لە ئاستى (ۋەرگىرى) دايە، ئەك (پىدەر) مەبەستىم ئەۋان دەنگن ۋ ئىمە گويىن، كە زامانە بەگەربىيخىن، دەنگىكى ئاۋىتەيى (ئىمە ۋ ئەۋان) پەيدا دەيىن ۋ لىزەۋە دەشكرىت بگوترىت ئەۋان بىن ئىمە ھىچ نىن ۋ نووسەرى كورد لە ھالەتى راھاتتى خۇي دەرنەچۈۋە، ھىشتە نەبوۋە نووسەرى جىھانىي، ئاكو ئەۋان پىۋىستىيان پىي ھەيىت.

سەبارەت بەزمان ۋ فۇلكۇرى ئىمەش، ئەۋان پىشتىر خەلكى خۇيان ھەبوۋە، ئەۋان شارەزاي مىژۋى ئىمەن ۋ زامانى ئىمەش زامانىكى زىندو نىيە.

سىمىگۇ مىھەمەت: ھىشتە ۋەلامى مىنت نەداۋەتەۋە، مىن دەزانم ئىمپىريالىزم لە رىگەي خۇرەلات ناسەكانىيەۋە ھاتۋون ۋ ئىمەيان ناساندوۋە، بەچاۋى خۇيان دەقى ئىمەيان بىيىۋە ۋ باسىيان كىدوۋە لە بەلگەنامەكانىشىاندا ماۋن، بۇ نمۇنە ھاتتى مىنۇرسكى ۋ ھاملىتون ۋ كارل مائى ۋ ھىت بۇ كوردستان، ھەرىكەيان مەبەستىكىيان ھەبوۋە ۋ بە ئاراستەيەك نووسىۋىانە، لە ھەمووشيان خراپىتر كارل مائى بوۋە، كە بە خەيال نووسىۋىەتى، بەلام مىن دەمەۋى بزانم بۇچى كورد نايەۋىت ۋەكۈ زامەكانى دى دەۋرۋىشتەمان، كە ئەۋانىش بۇ ئەۋرۋا گرىنگ نىن، خۇيان گەياندوۋە، كەچى كورد نايەۋىت بگاتە خۇراۋا، يان بگاتە كىتبخانە ۋ خوينەرى فارس، يان عەرەب، چۈنكە مىن لە نىزىكەۋە ئەم پىرسىيارەم لىكراۋە، بەلام ھىچ ۋەلامىكى لۇزىكىم بىن نەبوۋە، بۇيە قەناعەتبان نەكردوۋە، سەرنەنجام پىرسىيارەكە بەكراۋەيى ماۋەتەۋە.

عەباس عەبدوللا يۈسۈف: مىن لەتق دەپرسىم ئايا

دەرگىاي ژيان بەھەموو بۋارگەكانەۋە كراۋەتەۋە؟ لەۋاى سەدەي نۇزدەھەمەۋە ئىمپىريالىزم ھات ۋ ھەموو شتىكى پىۋىستى بىر، پەيۋەندىيەكەي پەيداكرىد ۋ كەلكى لىزەۋىرگىر، ئەۋ ھەزايە پەيۋەندىيەكى نوۋى خولقاند، ئىمەش لاسايى ئەۋانمان كىردەۋە، دەيىت ئەۋە بزانن، كە شارستانىەتى ئەۋرۋا ۋ ئەمىركا لە ناۋچەكە زالە.

سىمىگۇ مىھەمەت: ئەم بابەتە زۇر قوۋلە، مەسەلەكە شارستانىيەت نىيە، ئەۋەتا ھىندستان ۋ عەرەب بەگىشتى ۋ فارس ۋ تۈركىش بەتايىيەتى لەژىر كۈتۈزۋلى ئەۋرۋاپان، ئەي بۇچى ئەۋان تىكىستى خۇيان ۋەردەگىرنە سەر ئەلمانىي ۋ ئىنگىلىزىي ۋ ھىت؟ دوۋبارەي دەكەمەۋە بۇچى كورد خۇي ناخاتە

سىمىگۇ مىھەمەت:

ئايا چارەسەرگىردلى كىشەي ۋەرگىزان بۇ زامەكانى دى چۈن دەيىنى، واتە ۋەرگىزان لەزمانى كوردىيەۋە، بۇ زامەكانى دى بۇچى بۇتە كىشەي؟

عەباس عەبدوللا يۈسۈف:

ۋەرگىزان بۇ خۇي دوۋ مال، يان دوۋ كىلتوۋر

ۋ دوۋ زامان ناۋەدان دەكاتەۋە، چۈنكە ئەۋانىي دىش پىۋىستىيان بەنپىمە ھەيە، ۋەكۈ چۈن دەيانەۋىي رۇسۇ، ھىگل ۋ فۇكۇ بگات بەنىيە

كىتبخانەي جىھانىيەۋە، خۇ ئەمە ياساغ نەكراۋە، خۇ سنوۋرى بۇ دانەنراۋە، ھەركەسىگ لەۋانەي زامان دەزانن يان نووسەرن خۇيان لەم پىرسىيارە دەدزەۋە ۋ ۋەلامى دروست نادەنەۋە؟

عەباس عەبدوللا يۈسۈف: ئەۋەي تۋ باسى دەكەي پىرۋەيەكى ھەمىشەيە ۋ پىۋىستى بەدەزگاي تايىەتى ھكۈمى ۋ نىشتىمانىي ھەيە، لە ئەمىرۋا (نىمچە دەۋلەتى) ھەرىم، بەرەۋ ئاستىكى بەرتر ھەنگاۋ داۋى ۋ بە نەرمى ئايىندارىي دەكات. خەمىكت (بايەخ) ھەيە ۋ موناقتەشەي مىن دەكەي، ئەم جۈرە پىرۋانە بۇ ئايىندەن، بىنەۋە سەر ئەدەب ۋ نووسىن پىشتىر مىن ۋامدەزانى

برادەری سوریا لیزم و کارم لەسەر دەکرد، کەچی دواتر بۆم دەرکەوت، کە من زیاتر برادەری ئەندرو بریتۆن-م و زیاتریش لەمە، من زۆر بۆی (ئەندرو برایتۆ) م ئەمە کێشەیهکی قوولی پۆست کۆلتیالیزم و ئەدەبی فەرەنسیسی میراتیکی جیهانییە و بەشە میراتیکیان بەردەکەوێت، دەبێ ئەو توانایە هەبێت، کە خەمی بەجیهانی کردنی ھۆنراوە و پۆمانی کوردیی ھەبێت. راست دەکەێ دەبێت لە بروی فیکرییەو ناسیونالیستی

دەبینم، پێشم وایە ئەو جۆرە بەرگرییە نووسەر لە خود، بەرگرییە لەواتی دی، کە ھەمان مالیان ھەبێ و لە ھەمان دۆخدا دەژین، تۆ دەتوانی ئەم تێروانییە جوانتر شی بکەیتەو؟

عەباس عەبدوللا یوسف: ئەگەر پەسندبێژەیی خۆم بۆ خۆم دانەژمێر بکەم، دژەیی بەرانبەر بە بەد ھەلبەستەیی خۆی، مەودایەکم بۆ ناھێلێن. دیارە ئەم ئی بیانی و سیمانۆوسەیی خۆت راستە، من لە دیار پەرستگەیی دلفی لە یۆنان، فیزی دانانۆوسەیی (خۆت بناسە) بووم، ھەروا لەم وانەیە فیزە (خۆت بناسە)ش بووم، دەتوانم بڵێم، من سێبەرناسەیی خۆم و دیکام.

من تاکبالم، داھێنانیش پڕۆسەیهکی تاکە و تێدا (باو)یش ئاوێتە دەبێت. ئەو بۆ نەلێم لەگەڵ چاپکردنی (دیوانی ئاوە ١٩٧٤) پەخشانی شیعەر بوو، پێچەکە کارپێکراوی ھۆنراوەی نوێ لە ناوەندی ئێزە و ئەو.

مەتھیکێ دی: لە کۆرەکان، لەو چەند مانگەیی دوایی زاراوەی (سوودە پەخنی) دەبێژم، تا نەوێ نوێ و نوێتر ئاگاداری دەقی خۆیان بن و پوختەتری بکەن.

زۆرجار لە بۆی بەرێژم ئازاد عەبدولواحید-م بێستوو، کاتێک کۆرەکە ئەواو دەبێت پێم دەلێت بۆ ئەم قسانە ناکەیتە نووسین بۆلابکرێتەو.

زاراوەی نووتاشەم لە ئاستیکی حکوومی و زانکویی بەکار دێن، کە تاکدیریەکان بۆلابدەکەمەو، فەرھەنگی کوردیی خەنی دەبێ و من خەنێتر، کە توانیم وشەیی نوێ بێمە نیو گەنجینەیی وشەیی کوردیی.

سەمکو بەس نییە؟! خۆ وەک قەزالی نالیم: گوتیان لێ وای بە دوو سەرە دەپۆی، قەزالی گوتی: لێم دی، ئەشەدوو لێی دی، لێگەڕێ بابە (فرەسەرە) بڕوات.

موانقەشەیی سەزە

سەمکو محەمەد: با باسی پۆمانسیەتی شیعەر بکەین، فۆکس بخەینە سەر ئەو بابەتە، من زۆر دەقی کوردیی دەبینم، بەناوی پۆمانسییەتەو کێشەیی فیکریان وەلاناو و بەناوی ناسیونالیزم و بۆلابرییەو شیعەر بۆلابدەکرێتەو، تۆ ھەستت بەمە کردوو لەنتۆ ئەدەبیاتی کوردیی چ کێشەیهکی ئەزەلییە، ئایا لەسەدەیی بیستویەک ئەمە پۆشینییری پێ دەگوتریت؟! یان خۆزینەو لە چەمکی پۆمانسییەت، چونکە من پێمواوە

سەمکو محەمەد:

چۆن، مەبەستت چییە، کە ئەوان بەبێ نیقە ھیچ نیین؟ لەکاتی کدا ھەموو ستایلە فیکری و ئەدەبی و ھۆنەرییەکە، بە ھەموو سینگەرەکانەو مۆلکی ئەوان، ئەوان سەنتەرن و نیقە گەنارین؟

عەباس عەبدوللا یوسف:

مەبەستم نەوێ، نیقە تەنیا لە ناستی (وەرگرتی) دایە، ئەگەر (پێدەر) مەبەستم ئەوان دەنگ و نیقە گوێن، کە زمانەکان بەگەربێت، دەنگیکی ناوێتەیی (نیقە و ئەوان) پەیدا دەبێ و لێرەو دەشکرت بگوتریت ئەوان پێ نیقە ھیچ نیین و نووسەری کورد لەحالی راھاتی خۆی دەرنەچوو، ھێشتە نەوێتە نووسەری جیهانی، تاکو ئەوان پێوێستیان پێ ھەبێت

کوردیی لە ئاست بیت، نیقە بۆ کتێب لە نیوەرژداین، بۆ بەیانی شتیکی بەرھەمدار ھەر دەبێت.

سەمکو محەمەد: ئەوئەدەیی مۆتابەعی تۆم کردوو، بەردەوام باسی خۆت دەکەیت، من ئەو بە پۆزەتێف دەبینم، چونکە ئەوانەیی وەک تۆ باسی خۆیان دەکەن، ھۆکارەکی ئەوێ، کە نە گرووپ، نە شار، نە حزب و سیاسەتی نییە، بۆیە من ئەمە بە تێروانییکی مارکسیانە

دەقی پۇمانسى، دەقیکە خالی لەفیکر و مەریفە و شیعەر، بۇ خۇنوسینەوێ پۆشنیری کەسی شاعیرە.

عباس عەبدوللا یوسف: ئەم بابەتە لە هەر ولایتێک مۆرکیکی تایبەت بەخۆی هەیە، بۆ نموونە لە ئەلمانیا و فەرانسە و ئینگلتەرا لە بەرھەمەکانیان پەنگی داوەتەو، هەریەک بە ستایلێک، ئەم دیاریکرنە گشتگیرە، ئەمە مانای ئەوە نییە لەشتیوە پۇمانسییە. لە فەرانسە پۇمانسیەت تیکەل کۆمەڵناسی کراوە، لە ئەلمانیا تیکەلی فەلسەفە کراوە، لە پووسیا تیکەلی سایکۆلۆژیا و چینیایەتی کراوە، وەک دیست فیسکی و تۆلستۆی، لە یونان تیکەلی ئیستاتیکا کراوە، چونکە باگراوەندی میژووی فەلسەفەیی هەیە، لەنێو عەرەب تیکەل بەکلتور و زمان کراوە، چونکە دەقیکە ئاسمانی لە پشته، بۆ هەر شوێنێک پالەنریک و تایبەتمەندییەک هەیە، ئەو فەزایەیی لەنێو کورد هەیە و تازەیی، ئەمە تەنیا لەنێو شیعەر هەیە و پێچەکەیی خۆی گرتووە و کەم تەجاووزی کردووە.

لای ئەمە پۇمانسییەت پاش جەنگی یەکەمی جیهانی دروست بوو، پاش ئەوەی هزری خۆراوا گەیشته ناوچەکە، ئیتر شۆرش پەیدا بوو، ئەمەش پشگیری سەرەتاکانی هاتنی تەکنۆلۆژیا بوو، ئەو دەمە ئەمە تەواو ئاگامان لەو دەنگوباسە نەبوو، چونکە پێشتر شیعەر هونەر وەرێتە لە جوانی سروشت و جانی ئافەت و هەندە وردەوالەیی کۆمەلایەتی دەدا، بۆیە لە کیشی پەنجە و درووشمبازی دەرندەدەچوو، شیعری ئازاد و ئەپستراکت قەبۆل نەدەکرا، ئەمە دەرەنگ فریا کەوتن، شاعیریکی وەک حاجی قادر سەری هەلدا، کە هەم پۇمانسییە بوو، هەم تاسیونالیزمیکی بەیینینکی نایندار، ئەویش نەیتوانی بەرگری بکات، چونکە هێشتە فۆلکلۆرەکی نەگەیشتبوووە دۆنیای دەرەو، کەوابوو تەنیا لە کلاسیکدا مایەو، پۇمانسیەت بۆ کورد لەکیشی نەتەویدا کۆ بوووە، نەیتوانی ببێتە بابەتیکی فکری و گشتیی بۆ کوردستان.

گلۆزگی چوارە

سمکۆ محەممەد: با لەوێ دەست پێ بکەم، کە هەرچی تیزم و چەمک و ستایلی ئەدەبی هەیە لە خۆراواوە هاتووتە نێو دۆنیای ئەدەبی کوردییەو، بۆ نموونە هایکو، تاکتیچی، بوونگەرایی، سوریا لیزم، دادایزم و ھتە، بەتایبەتی تۆ، کە زۆر باسی نانۆ دەکەیت و

کتینیکیشت هەیە بەناوونیشانی (نانۆ تاتۆ دەکەم) بەلام ئەوەی من خۆیندوومەتەو شیعری نانۆ نییە، بەلکو تاکتیچی، دوو شت تیکەل کردووە، تۆ زۆر کەلکت لە ئیمیل سیوران وەرگرتووە، واتە؟ بەتایبەتی ئەو ناویمیدی، کە بەخۆتەری دەبەخشی، وەک هەمان ناویمیدی و هاندانی خۆکوژی سیورانە بۆ خۆتەر.

عباس عەبدوللا یوسف: بەلی راستە، سیوران وەک نووسەریکی خۆراوایی ناسراو، کاریگەریی لەسەرم هەبوو، لە یەکەم و تاراییەو، کە چەند جارێکم خۆیندەو، سەرنجی راکیشام، بەناسانی رستەکانی هاتە نێو دێرەکانمەو، ئەو کەلکی وەرگرتووە لەفەلسەفە، سروشت، مۆزیک و رەشبینی بەرانبەر بەژیان. منیش لەو تێروانینەو، کەلکم لێ وەرەگرت، ئەو کات

سمکۆ محەممەد:
مەن پێموایە دەقی پۇمانسی، دەقیکە خالی
لەفیکر و مەریفە و شیعەر، بۆ خۇنوسینەوێ
پۆشنیری کەسی شاعیرە

عباس عەبدوللا یوسف:
لای ئەمە پۇمانسییەت پاش جەنگی یەکەمی
جیهانی دروست بوو، پاش ئەوەی هزری
خۆراوا گەیشته ناوچەکە، نیدی شۆرش پەیدا
بوو، ئەمەش پشگیری سەرەتاکانی هاتنی
تەکنۆلۆژیا بوو، ئەو دەمە ئەمە تەواو ئاگامان
لەو دەنگوباسە نەبوو

هەرچەم لەبارەییوە دەخۆیندەو دەمکردە دۆستیەکی تایبەت بوو، ئەمە بۆم بوو سەرچاوە، بەلام نانۆکی من ئەو ستایله ژاپۆنییە نییە و بەناوی (نانۆ)ش کارم نەکردووە، بەلکو ئەوەی من ستایلێکە بۆ وەسفکردن شتەکان و جێگەکردنەوێان لەنێو بەرپەوی تاکتیچی، بەلام لەژێر ناوونیشانی نانۆیە، بەوینەیی، بێچینی ناوونیشانی دەقەکی من لە فۆلکلۆرەو هاتووە. لە کوردەواری لە سەرەتای شەستەکان خەلک هەبوون شارەزای ئیدیۆمی کوردیی بوون بە ئیدیۆم دەستیان بەقسان دەکرد، کەسێک زۆر شارەزا و چەقاوەسوو بوایە، پێیان دەگوت (کورتان بۆ کێچ دەدووری) ئەم ئیدیۆمە کوردییە لەو هاتبوو، کە خەلک لەو سەرەدەمە

لەنێو خانووی قور دەژیان و زەوییه‌که‌شی خۆل بوو، ئیواران سەگۆی بەردەم ماله‌که‌نیان ئاوڕشین دەکرد، ئەمەش دەبوو هێوی مانەوه‌ی تەرەش‌و، دوا‌جار لەسەری ئەو بەرە و لاکێشانە رادەخزان، کێچ تێیدا تەراتێنی دەکرد، خەلک لەوێهه قژی تووشی ئاسپن و کێچ دەبوو، دەچوو نێو جل‌و‌پەرگیش، ئیدی ژنان به ناچار به نینۆکی پەنجە‌که‌له ئاسپن و کێچیان دە‌کوشت، ئەوکات پێدا‌و‌ستی و ه‌کو شامپۆ و شێتەر نه‌بوو، خەلک هه‌ژار بوو، (نانۆ‌که‌ی من تەنیا نا‌ونیشانە بۆ تاک‌دیری و شتیکی نییه، که نانۆی هه‌ره بچووک له‌نێو تاک‌دیرییه‌کان

سەگۆ محەممەد:

من باسی کاریگەریم نه‌کردوو، چونکه نه‌وه باسیکی دیکه‌یه، که زۆربه‌ی نووسه‌رانی دونیا، بۆرفیس، مارکیز، یه‌شار که‌مال و دانلی و هتد، هه‌موویان له‌ژێر کاریگه‌ری هه‌زار و یه‌کشه‌وه و داستانی گ‌لگ‌امش بوونه، به‌لام کاریگه‌ری له‌ جه‌وه‌هه‌ری ده‌قی ده‌رده‌که‌وێت، نه‌ک نا‌ونیشان

عەباس عەبدولڵا یووسف:

والت ویتمان-ی شاعیری نه‌هه‌ریکی له‌ شویتیک، که باس له‌ نه‌زمه‌وونی خۆی ده‌کات، ده‌لیت: وه‌ختیک ده‌هه‌وێست شتیکی بنووسم، نه‌گه‌ر سه‌ره‌تاکه‌ی باش بوو ده‌ه‌گوت سوپاس بۆخوا، له‌م نووسینه سه‌ره‌تایه‌کی باشم هه‌یه

جینگێ ده‌بزو، چونکه له‌ مه‌به‌ست و فانتازیا، خۆمالین و به‌شیکه له‌ بیروکه‌ی من بۆ ژبانی هونه‌ره‌رانه و قۆل‌کۆریانه‌ی خەلکی هه‌ژار.

سەگۆ محەممەد: باشه من پێموایه سه‌په‌سیکی زۆر له‌نێوان ئەو تاک‌دیری-یه‌ی تۆ و کورته‌ چیرۆک نییه، من وه‌کو یه‌ک ژانر ده‌یانینم، بۆچی جودات کردوونه‌وه؟ له‌کاتێکدا هه‌موو تیکستیک له‌ناوه‌وه چیرۆکه، به‌لام ژانره‌که‌ی و هونه‌ره‌که‌ی جیاوازه، مه‌به‌ستمه بلێم ئەو تاک‌دیری-یه‌ی تۆ باسی ده‌که‌ی شتیکی نوێ نییه، وه‌کو

چیرۆکی زۆر کورت وایه.

عەباس عەبدولڵا یووسف: بە‌لێ، ئەم تێروانینه‌ی تۆ نێوه راستیه‌کی تێدا‌یه، تاموچیزی کورته‌ چیرۆک، له‌ تاک‌دیری-یا هه‌یه، به‌لام ئەوه‌ی له‌چیرۆک هه‌یه مو‌فاجه‌ئاته، واته سوپرایز و نکاو‌دارییه، هه‌ندیک سه‌رسو‌رمانی‌شی تێدا‌یه، که بۆ تاک‌دیری ده‌ورێکی کارای هه‌یه، خۆ نه‌گه‌ر خۆینه‌ر یان هه‌ندیک که‌س سه‌رنجیان هه‌ییت له‌سه‌ر ستایلی نووسینه‌ی تاک‌دیری و پێیان وایه‌ت ئەمه مانای نییه، من ئەو بیان‌وه‌شم نه‌ه‌یش‌تۆته‌وه، فه‌رهه‌نگ‌و‌کم دروست کردوو، هه‌م روونم کردوونه‌ته‌وه، هه‌م ورده‌ شیکاریم بۆ ئەو مو‌فره‌دانه‌ کردوو، که به‌کارم هێناون، که سه‌رچاوه‌ی به‌شیکیان بۆ گونده‌کانی ناوچه‌ی خه‌لیفان ده‌گه‌رێته‌وه، که ئەوکاته من له‌ ناوچه‌یه ماموستا بووم، زۆر که‌لکم له‌ زاری جووتیاره‌کانی ئەوی وه‌رده‌گرت، له‌هه‌موو حا‌له‌تێکدا تاک‌دیری له‌بری سه‌فسه‌ته‌ی نووسینه. من ده‌توانم بۆ نووسینه‌ی هه‌ر تاک‌دیرییه‌که، چه‌ندین دیری دیش که‌له‌که بکه‌م، به‌لام پێویست ناکات خۆینه‌ر بکه‌مه هه‌مبالی ئەو زینده‌ دیره‌ی بێ که‌لکانه.

تاک‌دیری ستایلیکی تاییه‌ته به‌خۆم، یان لانیکه‌م که‌س به‌و ستایله‌ی من ناتوانیت بنووسیت، که له‌ کورته‌ترین هه‌ناسه‌ی شیعیری دا زۆرترین مانا بیه‌خشیت، ئەمەش بواری گه‌تو‌گۆی تێدا‌یه و ئاماده‌م سه‌ره‌پنی کومه‌لیک دیری بۆ زیاد بکه‌م.

گه‌تو‌گۆی پازنه

سەگۆ محەممەد: پێموایه پێشتر زۆر قسه‌مان له‌باره‌ی چه‌مکی ده‌قاویزان کردوو و هه‌ردووکی‌شمان بۆچوونمان لیک تزیکه. به‌لام بۆئەوه‌ی خۆینه‌ر بزانیت بۆچی چه‌مکی ده‌قاویزان بووته هۆکاری شه‌رعییه‌ت نان به‌ده‌ق وه‌رگرتن له‌ده‌قیکی دی، چونکه (جولیا کریستیف) که ره‌خنه‌گریکی فه‌رانسییه، پێموایه هه‌موو ده‌قیکی ده‌چینه‌وه سه‌ر ده‌قه‌کانی پێش خۆی، یان کاریگه‌ری سه‌رده‌می خۆی.

رۆلان بارت-یش پێموایه ده‌قاویزان چاره‌نووسی هه‌موو تیکستیکه، جا با ئەو تیکسته هه‌ر نا‌و‌ونیشان و قه‌زایه‌کی هه‌ییت، من لێروه‌وه یۆچوونی خۆم هه‌یه، که بۆیه ده‌قاویزان ره‌واجی ئەده‌بیی وه‌رگرتوو، چونکه وه‌کو میکانیزمیکی دیکه‌یه بۆ ئەوه‌ی ئەده‌بیی به‌راورد‌کاری جاریکی دی ئاکتیف نه‌ییت، تۆ

لهمه به سته که ی من تیگه یشتی؟

عباس عبدالله یوسف: بهلئ تیگه یشتم، بۆچوونه که ت راسته و گوتراوه، پیشتر تیوری بهراوردکاری ئهم بابه ته یه کلا کردووه ته وه، ئه ده بی پاک و بیگه رد خاوه نداری بوو، واته ئه تیوره یارمه تی نووسه ری ده دا تا مولکی بۆ بگه پیته وه، که له لایه ن که سیک ی دیکه وه داگیر کرابوو، یان دزرا بوو، سالانی پیشتر کتییکی عه ره بی هه بوو به ناوی (السرقات الادبیه) واته دزینی ئه ده بی.

له و کتیه دا کۆمه لیک ده قی به یانکراو هه یه، له ده قی دیکه دزراون، پاشان په خنه ی نوینی ئه ده بی چه مکی هاو ده قی واته (تناس) (ده قاویزانی) هینا و کاری پیکرا، ئه مه به چه ند مانایه ک هات، له واته وه رگرتن و ناوه رۆک، چونکه ده قه که مانای پیش خۆی وه رگیراوه، یان مانا زهینی یان به مانایه کی دی فیکره که ی له ده قی دی وه رگیراوه، واته ئه وه ده قی، که به راورد ده کریت له گه ل ده قی دی، ئه مه ش مانای ئه وه یه، که فیکره که مولکی نووسه ره که خۆی نییه، ئهم پرۆسه یه دوو په هه ندی هه یه، یه که م بین ئاگایی ده قساز له ئه نجامی خۆینده وه ی ده قی هاو فیکره که ی، که هاوه زای ئه وه ده قیه و له ده قه که ی دواتر په نگی داوه ته وه و بۆته هاو ده نگ، یانیش نووسه ره که به ئاگاییه وه هاو وه و ده قی پیشه خۆی خستۆته نیو ده قه که ی خۆیه وه، که ئه مه ش زیاتر له شانۆنامه دا هه یه، که سه ر له نو ی دا پێژراوه ته وه، وه کو شانۆنامه ی (تو دیب) چه ندین نووسه ری جیهانی هه ریه که و شینوازی خۆی نو سیته وه، ئیسته ئه مه نه ماوه، نه خه لک له پیگه ی یاساوه به داوی مافی خۆی ده گه رێ و نه په خنه گری به وێژدانیش هه یه ئه وه دوو ده قه به راورد بکات و ماف به ده قی یه که م بدات.

سمکۆ محهمه د: به لام پیشتر له نیو کوردیش ئه وه کراوه، چونکه په خنه گر و که سی شاره زا هه بوون، که به تیوری به راوردکاری کاریان ده کرد، ئه وه بوو چه ند ده قیک ئاشکرا کران، که له ده ره وه ی فه زای ئه ده بی کوردیی وه رگیرابوون، نموونه ش هه یه له ده قی فارسی و عه ره بی دزرا بوون، بابه ته که ش قه بول کرا، له م دوا ییه ش شیعر و پۆمانی کوردیی ئاشکرا بوون، که له ئه ده بی بیانی و فارسییه وه وه رگیرابوون، پێویست ناکات لێره ناو به ینین.

عباس عبدالله یوسف: راسته، به لام ئیسته به وه ی سۆسیال میدیا وه، خۆیته ری جددی نه ماوه، له نیو ئه ده بی ش ئه و وێژدانه نه ماوه، که ماف بۆ خاوه نه په سه نه که ی بگه پیته وه، هه گه ر له نامه ی ماسته ر، یان دکتۆرا ئه مه بکریت، ئه ویش له ناو خۆی ئه کادی می ده رنا چیت.

ئه و پۆژه نزیکه، که ئه ند رێج بریتۆن پیشبینی بۆ کرد، هه موو که س ده بیته شاعیر، منیش ئه وه ی بۆ زیاد ده کم، هه موو که س ده بیته پۆماننوس. له پاینده یه کی ده سکرد ئامیره کانی ژپسازیی (الذکاء الاصطناعی) له تیکرای نووسه رانی زیندوو ده بیته شاعیر و پۆماننوس تر و له بواری سینماش ده ره یه تر تر و

سمکۆ محهمه د:

من پێهوایه سه یسیکی زۆر له نیوان نه و تاکدیری-یه ی تۆ و گورته چیرۆک نییه، من وه کو یه ک ژانر ده یان بینم، بۆچی جودات کردوونه ته وه؟ له کاتێکدا هه موو تیکستی که له ناوه وه چیرۆکه، به لام ژانره که ی و هونه ره که ی جیاوازه

عباس عبدالله یوسف:

بهلئ، نه م تیزوانینه ی تۆ نیوه راستیه کی تێدا یه، تامو چیرۆکی گورته چیرۆک، له تاکدیری دا هه یه، به لام نه وه ی له چیرۆک هه یه مو شاهجه نات، واته سوپرایز و لگا و داریه

کتیشه ی دزینی ئه ده بی به ته واوه تی بنێر ده بیته، واته هه ر هه موومان به ئامیره وه مافی دزینی ئه ده بی و هونه ری پۆمان والا یه و په وایه.

گفتوگۆی شازده

سمکۆ محهمه د: وینه ی شیعریی (الصور الشعریه) یان وینه ی هونه ری، یان پۆسته ره شیعر، بریتین له به رچه سه تهرنیک ماتیالی وشه، هه ندیک جار دروستکردنی وینه په یه وه سه به دۆخی سایکولوژی نووسه ره وه، له هه ردوو حا له تی نیکه تیف و پۆژه تیف، ئهم هه وله له سه ره ده می کلاسیک دا یه کیک بووه له هۆکاری بونیادنانی ده قیکی شیوه کاری، به تاییه تی

ئەگەر نووسەرەكە خاوەنى ئەزموونى خۆى بوو، ئىستەش ئەم ھەولە ھەيە (ھىزىرت پىند) كە رەخنەگىرىكى ئەدەبىي و شىۋەكارىي ئىنگلىزە، بەمىتافور، يان مەجاز ناۋى دەھىنى، تۆ بەۋە ناسراۋى، كە ئەو ھەولانەى دراۋن بەۋىتەى نازانى، گوايە ماترىيالى نىيىن؟

عباس عەبدوللا يوسىف: بەلى من گوتومە وىتەى شىعەرىي تەنبا ماترىيال نىيە، بەلكو زەينىشە، بۆ نمونە شاعىرىك لە شاعىرە مېتافىزىكەكانى ئىنگلىز، كە باسى خۆى و عىشقەكەى دەكات، دەلەيت: (من و تۆ ۋەكو پىرگالەن، تۆ چەقى پىرگالەكەى و مەنىش بەدەۋرتدا دەسۋورپىمەۋە) ۋەكو چۆن دىنەى (من

سىمى مەمەد:

من ئەو مېژوۋە لەتۇ باشتر دەزانم،
تەنلەت دەتوانم ناۋى دەيان نووسەرى ژن
و رەخنەگىرى ژن بەيان بىكم

عباس عەبدوللا يوسىف:

ناخىر ئەدەب ۋەكو پىشتىر گوتمان بەشىكى
زۆرى گوتارە، گوتارى كۆمەلگەى داخراۋىش
گوتارى پىاوسالارىيە، رەخنەگىرتىش
لە سېستىمى پىاوسالارىيە، زياتر بابەتى
ناخىرەتى رۇشنىبىرە و ئەدەبى ژانە باشترىن
كارتە، چۆنكە ئەم ئەدەبە زۆر زوۋ لەفەزەى
كۆمەلەيەتەدا رەنگەدەتەۋە

سىمى مەمەد: چۆن نىيە، شاعىر ھەيە شاخى كىردۈۋە بە پىاۋى پىر و دەلەيت: (ئەو شاخە ۋەكو پىاۋىكى پىرە و پالتۆى بەخۆيدا داۋە) ئەدەبىي دەلەيت: (تەنباىي دارستانىكە بەتاقە دارىك) دەيان نمونەت بۆ دەھىتمەۋە، ئاخىر ئەم رەتگىرەۋەيەى تۆ پىگەى لە موناخەشەى جەدى گرتوۋە.

عباس عەبدوللا يوسىف: من باسى ستاىلى بەرجەستەگىرى شىعەرم كىردۈۋە، نەك رەتگىرەۋە، من گوتومە مەرج نىيە وىتەى شىعەرىي ۋەكو ئەو وىتەيە بىت، كە ئىمە بىنىۋمانە، بەلكو ئەو بەرجەستەگىرە، كە وىتەيەك بەزەين دروست بىكەيت، گواستەۋەى سىرۋىشت بۆ وشە، ھىچ ھونەرىكى تىانىيە، من باسى ئەو وىتەيە دەكەم، كە وشەكان لەبەرچاۋى خۆيەر دەجۋولەيت، ھىز و شىۋەى شىۋەكان دروست دەكات، ئەم ھەولە قورسە، زۆرىش!

گىتوگى ھەدە

سىمى مەمەد: شىتىك ھەيە ۋەكو دىفاكتو دەرەكەتوۋە، بەلام ھەمو ئەدىب و نووسەرىك رەخنەى لىي ھەيە، كەچى دەترسەن، ۋەك ئەدەبىي جودا تەماشاي ناكەن، چۆنكە فەزاكە داخراۋە، بۆ نمونە ئەدەبىي ژنان مەسەلەيەكى قورسە، ھەم ۋەكو ژانر و ھەم ۋەكو ناۋىنىشانى ئەدەبىي، ژنان خۇشيان نايانەۋىت ناۋىنىشانەكە نەمىنى، چۆن دەھىت ئەدىب، كە نووسىن ۋەكو كارى ھىومانىزىمى تەماشىا دەكات، بىراۋى يەو ئەدەبە ھەيىت؟

عباس عەبدوللا يوسىف: لە راستىدا من ئەمە بە دوو شىۋە دەبىنم، يەككىيان ۋەكو دىفاكتۋىەكى ئەدەبىي، كە لە دونىادا لەبەرچاۋ گىراۋە و چەسپاۋە، ئەۋەى دىكەيان ۋەك رەخنە لە كۆمەلگەى داخراۋ، لە خۇراۋا لەمىژە لەدۋاى سەدەى نۆزدەۋە بىزۋىتەۋەى ژنان دەرەكەوت و بوو بەبىزۋىتەۋەيەكى ناسراۋ، بەتايىبەتى لە دۋاى نازەزايەتى كىركارانى پارچەچىنىي ئەمىرىكا لە شىكاگو، يان كۆمۇنەى پارىس، يان بىزۋىتەۋەى ژنان لەفەرانسە، دواتر نووسەرى ئافرىتە لە ئەۋروپا پروسىيا پەيدابوون، بىزۋىتەۋەى قىمىتىستى بوو بەناۋىكى دىبارى مەيدانى سىياسىي و ئەدەبىي و ھونەرىي، بۆيە من بىروام پىنى ھەيىت يان نا، ئەمە خۆى ھەيە، چا موناخەشە دەكرىت و رەت دەكرىتەۋە شىتىكى دىكەيە؟

شەمە و تۆ پەروانە) لە شىعەرى كلاسكى كوردىدا زۆر بەكارھاتوۋە، بەلام ئەم وىتەيە تەنبا بۆ عىشق نىيە، بەلكو بۆ سىياسەتىش دەھىت، ۋەكو ھەولەكى ئىستاتىكى چارەسەرى ئەدەبىي بۆ نەكراۋە، من بۆيە ئەو بۆچۈنەم ھەيە، كە ئەو ھەولانەى دراۋن وىتەى شىعەرىي نىن، چۆنكە ھەستەم بەلەيەنە ئىستاتىكەكەى نەكردۈۋە، ھەستەم بە بەرجەستەگىرى ماترىيالىش نەكردۈۋە، تەنبا وىناكردەۋەى ئەو واقىيەيە، كە نووسەرەكە بىنىۋەتى، نەك بەكارھىتەنى خەيال، چۆنكە لانى كەم وىتە دەيىن بەرھەمھاتوۋى خەيال بىت، يان وىناكردەۋەيەكى فەتازى.

دیاره، چ مه‌به‌ستیکی له‌پشته‌وه‌یه.

عه‌باس عه‌بدوللا یوسف راسته ململانیکه له‌نیوان
ئو دوو ره‌گه‌زه‌یه و قوولتریشه، چونکه بابه‌ته‌که له
کونجی ماله‌وه ده‌ست پهن ده‌کات، تاکو ده‌کاته مه‌یدانی
سیاسه‌ت، به‌لام چونکه له‌نیو هه‌موو کاپه‌کاندا هه‌یه، بۆ
نموونه له کاپه‌ی کومه‌لایه‌تی و سیاسیی و فهره‌هنگیی
و ئابووری هه‌ر وایه، که‌واته ئه‌م ناوونیشانه
جزیره سه‌رکه‌وتنیکی ئافره‌تانه، که له‌گوتار و زمانه
ئه‌ده‌یییه‌که‌یدا، هه‌م فۆرمیکی سیکسی وهره‌گیره‌ت، هه‌م
هه‌ولدانیکی کومه‌لایه‌تی، ئیسته ئه‌م بابته بۆ شتی دیکه
و دیاره‌ی دیکه سه‌ری کیشاوه، بۆ نموونه سیکس
بووه به‌بابته‌ی بازرگانی و ژنان ده‌ست بۆ که‌ره‌سته‌ی
دیکه ده‌یه‌ن، ئه‌مه پیشکه‌وتنه، ئه‌دیب ناتوانیت ئه‌مه

سمکۆ محهمه‌د:

تۆ زۆر که‌لت له نیمیل سیوران وهرگرتووه،
وانییه؟ به‌تایبه‌تی نه‌و ناوه‌میدیه‌ی، که
به‌خوینه‌ری ده‌به‌خشی

عه‌باس عه‌بدوللا یوسف:

به‌ئێ راسته، سیوران وهرگرتووه‌ی نووسه‌ریکی
خۆراوانی ناسراو، کارگه‌ری له‌سه‌رم
هه‌به‌وه، له‌یه‌که‌م وتارییه‌وه، که‌ چه‌ند جاریکه‌م
خوینده‌وه، سه‌رنجی راکیشام، به‌ناسانی
رسته‌گانی هاتنه‌ نیو دیزه‌گانه‌وه

ره‌ت بکاته‌وه، چونکه کومه‌لگه و سه‌رده‌مه‌که قه‌بوولی
ناکات، به‌لام من بۆخۆم هه‌ندیک جار بزووتنه‌وه‌ی
فیمینیزم و ژنان به‌ بزووتنه‌وه‌یه‌کی توندی ده‌بینم،
زۆرجار زۆله‌که‌ پێچه‌وانه‌ بۆته‌وه، ژنان له‌ جیاتی
ئه‌وه‌ی مافی خۆیان وهرگیرن، به‌پێچه‌وانه‌وه به‌ناوی
جێنده‌ره‌وه به‌سه‌ر پیاوان زالبوونه، زۆلمیش هه‌یه، له
پرووی ئه‌ده‌بیی و فهره‌هنگی هه‌مان مانای وهرگرتووه.
به‌تایبه‌ت بابته‌ی سیکسوالیتی، که‌ جۆریک له‌ لادانی
سیکسی تیکه‌وتووه، ئه‌مه له‌ ئه‌ده‌ب و هونه‌ریش
ره‌نگی داوه‌ته‌وه، بۆیه بابه‌ته‌که‌ دوو ره‌هه‌ندی هه‌یه،
هه‌م قه‌بوڵکردنی دیفاکتۆکی له‌ پرووی کومه‌لایه‌تییه‌وه،
هه‌م ره‌تکردنه‌وه‌ی تونخوازییه‌که‌ی، که‌ ده‌یه‌وی هه‌موو
به‌رسمانه‌که‌ بگۆریت.

سمکۆ محهمه‌د: من ئه‌و میژوو له‌تۆ باشتر ده‌زانم،
ته‌نانه‌ت ده‌توانم ناوی ده‌یان نووسه‌ری ژن و ره‌خنه‌گری
ژن به‌یان بکه‌م، به‌تایبه‌تی ئه‌و ژنانی، که‌ دامه‌زرینه‌ری
بزووتنه‌وه‌ی فیمینیزم و سۆسیالیزمی خه‌یالی و هه‌ند
بوون، من باسی ئه‌وه‌ ناکه‌م، که‌ ژن به‌شیکه، یان
کارتیکه‌ بۆ ره‌خنه‌گرتن له‌کومه‌لگه‌ی داخراو، من باسی
قه‌بوڵکردنی ئه‌ده‌بی ژنان ده‌که‌م، که‌ ئه‌مه گاتیگۆری
فیکری ئه‌ده‌بییه‌ و بریتییه‌ له‌ره‌تکردنه‌وه‌ی هیومانیزم.

عه‌باس عه‌بدوللا یوسف: ئاخ‌ر ئه‌ده‌ب وهرگرتووه‌ی
گوتمان به‌شیکه‌ی زۆری گوتاره، گوتاری کومه‌لگه‌ی
داخراویش گوتاری پیاوسالارییه، ره‌خنه‌گرتیش له
سیستمی پیاوسالاریی، زیاتر بابته‌ی ئافره‌تی پۆشنییه‌ره
و ئه‌ده‌بی ژنانه‌ باشترین کارته، چونکه ئه‌م ئه‌ده‌به‌ زۆر
زۆر له‌فه‌زای کومه‌لایه‌تییدا ره‌نگه‌داته‌وه، ئاشکراکردنی
ئه‌م ره‌خنه‌یه و ده‌رکردنی له‌زمانی نه‌ینی، واته
به‌ده‌نگی به‌رز ره‌خنه‌گرتن له‌کومه‌لگه‌ قورسه و هه‌موو
که‌سیک گۆی له‌و ره‌خنه‌یه‌ ناگیره‌ت، به‌لکه‌ له‌کاپه‌ی
سۆسیالۆژیدا ئه‌و ره‌خنه‌یه‌ قه‌بوڵکراوه، بۆیه هه‌ر ئه‌و
رێگه‌یه به‌شه‌ری وهره‌گیره‌ت، ئه‌ویش ئه‌ده‌به‌ خۆ
زمانی راسته‌وخۆ نییه، ئه‌مه له‌ کومه‌لگه‌ی خۆراوایش
سه‌ره‌تا هه‌مان کیشه و گرفت بوو، به‌لام دواتر له‌کار
و به‌هره‌یه‌کسانی له‌نیوان ژن و پیاو چه‌سپا، ئیدی
راستی به‌رچاو بووه به‌شیکه‌ی دیکه‌ی داهێنان، ئه‌مه
ئیسته له‌ کوردستانیش هه‌مان فۆرمی وهرگرتووه.
چونکه کوردستان و خۆره‌لات، کۆپییه‌کی دیکه‌ی
دونیای خۆراوایه، بۆ نموونه پێشتر باسی ناتۆم کرد،
ئه‌م کیشه‌یه، یان ئه‌م پرسه، وهرگرتنه‌وه‌ی کومه‌لایه‌تی و
سیاسیه‌، بۆیه قه‌باره‌که‌ی هه‌رچه‌نده‌ گوره‌ بکریه‌ت،
هیشته هه‌ر ناتۆیه‌کی دیکه‌یه له‌ فه‌زای ئه‌ده‌بییدا.

سمکۆ محهمه‌د: ئاخ‌ر من له‌ رێگه‌ی خوینده‌وه و
په‌یوه‌ندی کومه‌لایه‌تییه‌وه، زانیومه و هه‌ستم پیکردووه،
جۆریک له‌ ململانی له‌نیوان هه‌ر دوو ره‌گه‌زی نێر و مێ
هه‌یه، به‌تایبه‌تی ئه‌و کاتانه‌ی، که‌ ژن وهرگرتنه‌وه‌ی
ته‌ماشای خۆی ده‌کات، به‌لام ئه‌مه بیرکردنه‌وه‌ی ژنه،
که‌ بازرگانی پتوه ده‌کات، یان ستایلی ململانیکه‌ له
ئه‌ده‌به‌وه بۆ باسی ره‌گه‌زی ده‌گۆریت، ئاخ‌ر ناگیره‌ت
پیاوی پێشکه‌وتووخواز، هه‌مان بیرکردنه‌وه‌ی هه‌ییت،
که‌ بیرکردنه‌وه‌یه‌کی پۆمانسییه، یان چاوپۆشی لێ
بکات، به‌خاتری ئه‌وه‌ی ژنان ئه‌وه‌یان گه‌ره‌که، له
کاتیکیدا ره‌هه‌نده‌ ئابوری و سیاسیه‌که‌ی به‌ ئاشکرا

عیشق و شاعر

۱

هه موو سه بکینکی ئە دەبی تەمەنکی هەیه، بەلام
عیشق بێ تەمەنە. ئەمە خۆی لە خۆیدا کیشەیه کە،
چونکە دوو ڕەگەز تیکەڵکێشی یەکدی دەبن،
یەکیکیان کاتییه، ئەوەی دیکە هەتا هەتا ییه،
یەکیکیان قاوغە، کە ڕۆ دەچیتە ناوەرۆکەوه،
ئەوەی دیکەیان، وەک ناوەرۆک خۆی بە قاوغەوه
هەڵدەواسیت.

بۆچی ئەو ستایلهی نالی و مەحوی پێیان دەنووسی،
لە سەرەتا کانی سەدەیی بیستەمەوه گۆرانیکاری
بەسەردا دیت؟ هۆکارەکانی ئەم گۆرانیکاریانە
چی بوون؟ نالی چۆن ئەم شیوازە شیعرییه
دەگەینیتە لاونکە، دواى ماوه بەک سەبکەکی
پشتگوێ دەخړیت؟ گرتەکان چی بوون؟

ئەم پرسیارانە دەشن بێن بە بابەتی ماستەر
و تیز، بەلام، هەول دەدەم چەند سەرەداویکی
وەلامەکان بە دەستبێتم.

- ئەو هاوسەنگییهی، کە لەنیو دەقی شیعری
حوجرەدا بەدی دەکړیت، هەلقولای تیکە یشتنکی
تاییه تە، بۆ دنیا.

دارەراکانی گەردوون، نیزیامی ئەستێرە و مانگ
و خۆر نیزیامیکی ڕەهائیه، بۆیه شاعر دەبی
ڕەنگدانەوهی ئەم هاوسەنگی و ئەم ڕەهائیه
بیت. گەرانهوه بۆ فەلەکیاتی بیتلیمۆس، خاوەنی
ماجستێ، کە زانستى فەلەکیاتی ئیسلامی
تەواوکاری ئەم تیکە یشتنیه.

- سەروا و کێش، وەک دوو ڕەگەز، کە بنەمانی
ئەم جۆرە شیعریان پەرگرتووه.

- وێنەى شیعریی، وێنە ڕەوانبێژییهکان،
هەلبێزاردنی موخرەده، وەک مرواری، واتە وەک

ئەستێرەکانی گەردوون وان.

- گێزینی و خۆبەدەستەوه نەدانی هەندیک چەمک
و وێنەى شیعریی، کە گوزارشت لە تەمووژی
گەردوون دەکەن.

لە ڕووی ناوەرۆکەوه:

- عیشقی مەجازی و حەقیقی زەینین.

- عیشق لە پێتەگە یشتندا خۆی پێناسە دەکات.

- مەعشوق بوونەوه ڕێکی ڕەها، دوور دەست،
بە دەسەلاتە.

- واقع بە کەرتکاروی لەم جۆرە شیعرانە ڕەنگی
داوەتەوه، واقع نەشیوینراوه، بەلکو بزرکراوه.

- عیشق پێرسەیهکی دووبارەبووه و یه، وەک
سەمفونیا یه، موسیقا ژەنی جیاواز بێژەنی.
سەنتەریکی جیگیر و پەراوێزیکی بۆژ.

۲

ئەو جۆرە شیعەرە لە سەر ئەزموون لەگەڵ واقع
بەرچەستە نەبووه، بەلکو لەسەر ئەزموونیک
دروست بووه، کە ئیشی لەسەر سەنەتی شاعر
کردووه، وەک مرواری تاشیک ئیشی کردووه،
سەلیقەکان لەم ڕینگە یهوه چەکەرەیان کردووه،
تەنانەت دەنگە تایبەتەکانیش لە ڕینگەى ئەم
داتاشینەوه هاتوونەتە دی.

شیعریکە لە سەر یەک تیم ئیش دەکات، هەندیک
جار جۆرە لادانیک ڕوویداوه، بەلام لادانن لە
پەراوێز (نموونەى مەستورەى نالی، یان ئەو
دەقی، کە بۆ گویندەرێژەکی نووسیوه..)

کەواتە چۆن و کەى گۆرانیکاری ڕوودەدات؟

- کاتیک واقعیکی دیکە سەرەلەدەدات، واتە
شاعیر دونیای ماددی کەشف دەکات، وەک بێنی
دونیایەک شاوا دەبی، دونیایەکی دیکە جینگەى
دەگرتەوه، ئەم وەرچەخاڤە چەند دەیهیهک
دەخایەنیت.

- شیخ ڕەزا یەکەم شاعیری ئەو قوناغەیه، کە
وردەکارییهکانی واقع، کۆمەلایەتی، پێشەیی
و کارەکتەر، دەهینیتە نیو شیعەرەکانییهوه، هەر
لەبەر هەندیه، شیخ ڕەزا لە هه موو ئەوانەى
پێشخۆی جیاوازتره، تەنانەت ئیدی خەریکی
مرواری تاشین ناییت، بەلکو شاعر دەکا بەر

ئەحمەدی مەلا

بکات، چونکہ تاکو کوتاہیہ کانی سہدی نۆزدہم، کتیب
روانہ قورٹان و کوی ئو بہرنامہ بی، کہ لہ حوجرہ کان
دہخویندران.

- ژيان بويکه مين چار به ږوي شينځ ډمزاډا
ډمته ښه وه. ثم تښه وه، که ښي زماډا
گوښان، زماډا ښه، به لکو تڼه.

~ موفره‌دهی دیکه، موفره‌دهی زهینی نین، په‌یوه‌ندیان به‌دونیای ته‌سه‌وف، زانستی که‌لام و په‌وانیترژی قه‌به‌ی حوچره‌ نییه، به‌لکو موفره‌دهی ئاساین.

- حاجی قادری کوئی یہ کہم کہسہ باسی ہومان و
ہوژنامہ دهکات، یہ کہم کہسہ میزەر له سهری شیعی
کوردي لا دهات.

- له سه‌ره‌تای سه‌دهی بیستم، ده‌سته‌یک شاعیر، به‌ته‌واویی ده‌ستکاری ناوه‌زکی شیعری ده‌که‌ن، به‌لام هیشه‌ ده‌یان‌وێت له‌ سه‌به‌که‌ کونه‌کی بیهێنه‌وه‌ مه‌عشورق ئیدی، له‌گه‌ل شیخ ره‌زا و کوبی به‌ ته‌واویی سه‌نته‌ری شیعر چنده‌هه‌لت.

- نحمدہ مختار جاف بہ پرونی دہلیت «لادہ شاعیر
تو لہ عیشقبازی»

- معشوق جینی لاق دہی، خوشہ‌یستی خاک
شونہ‌کے دہگرتہ وہ.

- چەمكى خۇشەويستى ون نايىت، بەلكو دەيىت بە ئەزموون.

- نیشتمان وەك چەمكىنى شیعیری، بە مانا ھەرە
سیاسەتگەرێ لە دایك دەیت.

- نیشتیماڻ، هم سنووره، هم زمانه، هم دنيابينييه کي
ريکيه.

- گوران به ته‌وایی ناو له عیشق و مه‌عشووقینکی نوێ ده‌نێت.

- ئازادىي ۈك چەمكىنى نوئ، بۇ يەكەم جار دىتە نىو
دەقى شىعەرىدە.

- داهيتانی چاپخانه نى دهبيت به بابته شيعرى، لکهل شتم نورى، ثم بمارده تونده دهبيت بابه شيعر.

- ورزش و یانه وهکو دوو فهزا بق چالاکي کومه لایه تی
سهره لده دن.

Y

سەرۆكێكی كۆماری

سەرلەنۆچ ئەرکی کتیب پیتاسە دەکریتەو، وەگ ئەوێ
مرزفی کورد پیتاسەیهکی دیکە بۆ کتیب و خوێندنەو

کتاب مه‌لای به‌رهم ده‌مینا و خەلکی شان دەدا، که
 پێگەی خودا بگرن. کتیب بۆ خەلک نێه، تەنیا دەست‌پەک
 ئەو مافەیان پێ دەوا دەبنێرا. بە‌نامه‌ی حوجره کورت
 ده‌مینت بۆ هوشیار کرد‌وه، بۆ خوێندن‌وه‌ی واقعی
 نوێ، بۆ هاندانی لاوان، بۆ چاره‌سه‌ری برینی کوردان.
 شاعیری حوجره باسی گرنگی کتیب ناکات، باسی ئەو
 ئەلقه‌ه ناکات، که خوێنەر و واقع‌په‌که‌وه گری‌ بدات.

حاجی قادری کوٲی، ږمنگه یه کم کهس بوو بیت ناوړی
 لم کایه به دایته وه، باسی گرنګی ږوژنامه دهکات،
 ږوژنامه به پینچه وانه ی قورټان، ئیش له سر ه والی
 هڼوکه یی دهکات، کوتاری جیاوازی تیا به، کینشه کانی
 ږوژ به سر دهکات وه، کایه سیاسیی و پړوه رده یی و
 گرنګی پړوه رده و هونړ و ژاست... بویه ده بینین،
 دواتر، شاعیرانی سهره تاي سهره ی بیستم، باسی
 گرنګی خویندن دهکات، تاکو مروٲ له جهل و نزانین
 ږرگار بکات، خویندن ده بیت به همتوان و دهرمان تاکو
 کورد ږینه کانی خوی یی چاره سر بکات.

چاران، ئەگەر کتیب بۇ ئەوہ بووئیت مەزھ ئیماندار
بەرھەم بەین، کەچی لەو قوناغە بە داوہ، کتیب بۇ
ھۆشیارکەرنەوہیە، بۇ ئەوہی قیتاری کورد بگات بە
قیتاری شارستانیہتە سەرکەوتووەکانی جیہان. بۇ
پەگەم جار یاس لە گرنگی زانستە سەنعت و ھونەر
دەکریتە باسی مەقتان، دەستەواژەییکی تورکیە،
کە ئەوان لە موطنی عەرەبیی وەری دەگرن، کورد
لە زمانی تورکیەوہ، بە مانا ھاوچەخەکی بەرکاری
دەھینتەوہ. ئیدی کورد بیر لەو سنوورە جوگرافیایە
دەکاتوہ، کە میژووی کوردی لەسەر بونیاد نراوہ. بیر و
باس لە گرنگی زمانی کوردیی دەکریت، وەگ ناسنامە
ئەم بە کوردبوونە.

واته، له سهره تا کانی سهدی بیستمه وه کورد له نه خوینده واریسه وه بهر وه خوینده واری ههنگار دهنت.

په هندوکانی کرانه وه یو سرچاو هی دیکه، شاعیرانی
سهرنای سهدی بیستم دهگوزیتوه یو ناستنکی
دیکه یو نووسین. خوشه ویستی خاک و نیشتمان یو
یه که مجاز له دهقی نیمه رنګده داته وه. نهموونهکانی
خوشه ویستی یو رهگزی مینه دهبنته نهموونی که سبی

دهژین. زهمه نیک و زهینیکی نوڅ دینه دی، قوناغیک، که ئیدی دوتن و نه مړ و سبهین دچنه دوو توبی شیعری کوردییه وه. هم سې رهه نده زهمه نییه مان له شیعری حوچره دا نییه. زهمه ن له لای نالی، له لای سالم و مه حوی وه ستاون.

هم هزاره ئیدی پښوېستی به زمانیکی دیکه به، بویه زمان دهیته مولکی شاعیر، که له نږو زمانی دایکه وه دهیقه پښی. هر له م دیده وه ئیدی عیشق له ئیدیهاله وه دهکه ویته سر عرز. دیالوگ له نیوان عاشق و معشوق دروست دهیته، له دوو کلشنه ی بی روجه وه دهبن به دوو بهرجه سته ی دویایی.

۶

تیمه ی عیشق له شیعری کوردی به رده وامه، زورجار وهکو کلشنه ی حازربه دست دویاره دهبنه وه، واته نه ئرموونکی راسته قینه، نه شو شیلکه کونه ی جارانشی هیه. رهنګه وهکو کونه برینیک جاربهار برینه کانی شاعیر بکولیتنه وه، یا همدنیک جار عیشقیکی دژنکیختانه یه، عاشق دیار و معشوقیش ون.

شوه ی دهمنیخته وه، خودی عیشقه که نییه، به لکو شو زمانه یه، که چون گوزارشتی لن دهکات، چون کار له سر دهقی شیعری کراوه، وینه شیعریه کان چون بهرجه سته بوونه، واته تونه واتاییه کان چون له وینه کانه وه درده پهن، چ ئوخننیکیان پښه، چ تهزوویه کی سوزیان هه لگرتوه؟

تیمه کانی گریان و کرووزانه وه و دویری و دورده سته و هه لوتان له کونجه کان، خومه سترګدن، خو خسته په راویزه وه، خه مخواردنی بن سنور، کوی هم په گزانه زور جار هینده ی شیعریان لواز کردوه، هنده نه یاننوانیوه بڼه کوله که یه کی پتو ی دهقی شیعری! چونکه، جوره ناکوکیه که له م نیوه نده هاتوته کایه وه و سه بکی دهقه کان ئازادن، که چی بایه و تیمه کان کون، هم دوو جه مسره ناکوکانه دهقی کوردیان بی هیز کردوه، وهک شوه ی تیمه کانی شیعری حوچره به دهقی ئازاد بگوتینه وه.

ئازادی دهق، تنیا له فورمدا بهرجه سته نایته، به لکو دهبن شو ئازادیه ناوه یوکیش بگوتیه وه، ته قینه وه ی زمان دهبن له م دوو ئاسته دا نه انجام بدریت.

شاعیران، پیاوه لدان به جوانی سروشت بویکه مین جار هر له قوناغه رهنګ ددهاته وه، چونکه سروشت دهیته شوناسی نه ته وه یی. واته جوانی نیشتمان هه لگری واتای دیکه به، هم شوناسه له لای شاعیرانی حوچره به یی ناکریت، سروشت له لای شاعیرانی حوچره، سروشتیکی زهینیه، ستاتیک و نه بزویه، بوی رازاندنوهیه وهکو کولی سر گزهره کان. که چی، شاعیرانی سره تای سده ی بیستم داوه تمان دهکن بوی شوه ی بچینه نیو سروشت، سروشت دهیته به بهرهمی نه ته وه. ناربه رو، نیرګز و هیز هه لگری واتای بزیر و زیندوون.

ګوران له شیعری (جیلوه ی شانو) که پیشکه شی پهری سه مای کردوه، سرنجی شوه دهه بن، که شاعیر- بینه ری سه مایه که، که له سر ته خته ی شانو نه انجام دهدریت. سره تای دهقه که له نادیاره وه بهرو دیار دهست پیده کات (له جهرگی په رده وه تک تک دلوی عود نه بژا) دهنگی ئاوازی که له پشتوه ی په رده هم خه یال جوش دهات، هم وهک دهستپنیک خوی بوی نمایشه که ناماده دهکات، جی بایه خه، که دهنگی شو ئامیره دهیته به مایه ی بلخوشی، نهک غه مگینی. لیره، هم په گزی موسیقا، هم په گزی تالعی سرور به خته وهری و دلخوشی مایه ی تیرامان له دهقی نویماندا. دواتر ئامیری که مان، وهک بوونه وهریکی زیندو تیکه لی کونسیرته که دهیته: (که مان- شه هق و زه فیری فریشتی نه لجان) له که مانه وه ئاوازیکی هنده به جوش و خروش بهر زدهیته وه، ته نانه دلی مردویشی پتی ئاشنا دهبن، بیده نگی پشتوه په رده، دهنگی عود دواتر دهنگی که مان، ههنگاو به ههنگاو هم شیعره که له دایک دهیته، هم نمایشه که مان بوی وینا دهکات. ګوران به ته وایی ژن وهک بگه ریک دهه نیته سر شانو ژیان.

۵

هم ګورانکاری و وهرجه خانانه بهرهمی دویابینین، هیچ دویابیننیک به یی زمان نایه ته دی، که واته، له شیخ په زاوه بوی حاجی قادری کوی، درزیک دهکه ویته دویابینی حوچره، شاعیرانی سره تای سده ی بیستم، دهیان موفرده ی نوڅ دهه نیته نیو شیعره کانیا وه، بهرق، کاره با، پاپور، سه نعت، عیلم، هونه، په روره ده، یانه، وهرزش، سیاست و سنور هتد. کوی هم موفرده اته له نه ده بیاتی حوچره دا غایین.

کاتیک پشت له کیشی عرووز دهکرت، پشت له کوی معریفه ی حوچره دهکرت چونکه ئیدی گوزارشت له دویا نوییه ناکات، که شاعیرانی سده ی بیستم تیایدا

چوار کورته چروک

خهونی شوانیک

وهک شهوی کاریکی به پهلهی هه بیت، به خیرایی له سهر یهک، قاچه کانی له ژېر سکی گویند ریژه کئی دهچه قاند و به موبایله کئی خهریکی قسه کردن بوو، به چاره کانیشی چاودیری مېرو بزنه کانی دهکرد، سهگه بورهش دهیویست نههه بهسهلمینیت، که چاپوکه، به دهوری میگه له کهدا دههاتوو دهچوو، خاوه ندرایتی دهکرد و جار جارهش، له پیش شوانه که، کلکی باده دلو له گهل هاتنی دهنگی هوره که پرووی دهی له ئاسمان دهکرد (حهو، ههو، ههو) دهوه بی.

گرهوه بروسکئی بههیز کولی به بوره دهدا و نووسکئی دهکرد و خوی رادهوه شانده بو پزگار بوون لهو دلوه ئاوانه، که بهری کهوتبوون.

هوره کهش وهکو شهوی ژاتی مندا بوونی گرتیت و بیهویت خوی دهوباز بکات، سکی پری دهخشانده به لووتکه و گردلکهی نهه دهشت و دهه، دوله کانی پر کردبوو له گاله گال، کات تهواو تاریک داهاتبوو، نهنگروسته چاو بوو، وینهی کهسینگ له قولایی تاریکیه، که بیهویت پیش چاری خوی ببینیت، له نینوان گرهه هورهکان، بروسکئی که ناگری، بهگر شهو ناوهی دهکرده پوژی پووناک، هه وهکو شهوی زور کولدار بیت و بیهویت کولی دلی خوی بهشتی و دۆل و قهدهالی نهه ناوه بریژیت.

تائیره شوانه له سهر پشتی گوی دریژه کئی نههاتبووه خوارهوه و هیزی پاتری موبایله کئی تا دههات له کهمی دهدا، پارانیکی وا دایکردبوو توژی له شهوی ههله دهستانه، تا دههات پههیلای بارانه که زوری بو دههینا و جۆگه و پووبارهکان بهخوپ دههاتنه خوارهوه نهه باهۆزه خهونی کهورهی شوانه وهکو بهفری بهردهم خورهتاو دهتواندهوه، بو شهو شهوه نههکهوتیک بووه پهناکئی خوی و میگه له کهی، ههندیک داروپوشی

ههگیراوهی نیو نههکهوته کئی له سهریهک کومل کرد و ناگریکی کردهوه، سهگه بورهش له نزیکیهوه ههلقونجا، ویستی کتلیه پههکهی وهسهر ناگری بئی و چایهک لیبتیت، بهلام دل تووندیه کئی پینگئی پین نهه و له بهر خویهوه دهیگوت: (دهیت نهه شهو دلی شهو چۆن بیت؟ باوکی له گهل خوی دههپاتهوه یان چاوه پنی من دهکن) پرسپاری له خوی دهکرد (دهیت کهسینگ هه بیت منی له بیر بیت؟ ههچه نهه بو ماوهیهک پشووه و خویندن دهههستن. ناخو باوکی رازی دهیت کههکئی بداته شوانیکی لادی وهکو من؟ خو شهو زوری خوش دهویم. نا، هیچ گومانم نیه له ههستی شهو) تهنیا به جوالانی لیوه کانی دهداو دهیگوت: (ناخو دایکم نیسته بیر لهچی بکاتهوه؟ چۆن دیت و دهچیت و بهدوای منهوه وپله و خهمی دونیای له کولناوه، نیسته چوه بو لای مه لای ئاواپی و خهریکی بهستی دهی گورگه، لهه سهرهوهش دهگه پتهوه به لای خوشه ویستی کورمه کئی و دلنهوایی دهکات) دهنگی کهمینک بهر زتر ههلبری و گوتی: (خوای کهوره خوای بیکهسان دلی باوکی نهرم بکئی، له گهل شهوی بوونی بئی هیوایی جار جاره له دل و دهرونی گوزه ریان دهکرد، شهویش لای کردبۆوه و بارانه کهش نهرتر بوو، تاریکی هه موو دونیای قوت دابوو، له پال ناگردانه که بهدم خهه و خهیا لهوه له نیو باوهشی قاپووته له لباد دروستکراوه کئی خهه بر دیهوه.

لهو ساته دهنگینی گروناخوش تاریکه شهوی شوق دهکرد و گویی شیو و دۆلی کاس دهکرد و بو بهردهمی نههکهوته کئی ههنگاوی ههله دهینا، بینی تارماییه کئی زه به لاه هاوار دهکات و دووباله زله کانی لیک دههات، نیوهی له دینو دهچوو، نیوه کئی دیشی له مرۆف، موچرکیکی تهزی له تهوقی سهریهوه هات و له بئی پنی دهچوو، مرۆف نهیده توانی به ئاسانی بهرهو پروی چاوه کانی نهه شته ترسناکه ببیتهوه، نه زنوی شل

شاخهوان مهلا
مههمه

و دهسته‌کانی ده‌لرزین، ترس نه‌وه‌نده زوری بۆ هینا، تاکو دوو سځ دلوپ میزی گهرم به‌لا رانه‌کانی نه‌که‌وت، ده‌می دوراوی به‌ناسانی هه‌له‌پچرئ. تارمايه‌که زانی، که نه‌و ناتوانیت هیچ بلیت، بۆیه به‌سه‌ریدا نه‌راندنی و کوتی: (ئه‌م نه‌شکوه‌ته‌ می منه) شوانه‌ش به‌کوکرده‌وه‌ی نازایه‌تی خۆی و به‌زۆر له‌خۆکرده‌وه‌ی زمانی هاته‌گو و به‌سه‌ره‌هاته‌که‌ی بۆ گه‌یابه‌وه، نه‌ویش بێ به‌ک و دوو، بالی درێژ کرد و شوانه‌ی له‌سه‌ر پشتی گیر کرد و به‌نیو سه‌رما و تارمایی شه‌ویکی سه‌خت له‌شه‌قه‌ی بالی دا، تاکو نه‌گه‌یشه‌ پێش ده‌رگای مالی یاره‌که‌ی نه‌وه‌ستا، شوانه‌ دلی خه‌راخه‌را لێی ده‌دا، هه‌رچۆنیک بوو ئاودیوی ژووره‌وه‌ بوو چه‌ند هه‌نگاوێک له‌جیکه‌ی یاره‌که‌ی نزیک که‌وته‌وه، سه‌ری دانه‌واند بۆ نه‌وه‌ی به‌ماچیک هه‌موو ناخۆشیه‌کانی رامالی، به‌لام شه‌رم هه‌موو گیانی ساردی گهرم کرده‌وه، ده‌ستی خسته‌ به‌ر پشتینه‌که‌ی و نه‌و چه‌پکه‌ گوله‌ی که‌وته‌ به‌رده‌ست، که به‌روژه‌وه‌ بۆی چنی بوو، گوله‌کانی له‌پشت سه‌ری دانا و به‌بێ ده‌نگی گه‌رپه‌وه‌ ده‌ره‌وه، چاوی به‌ولاو نه‌و لادا گه‌رانده‌ بالنده‌ گه‌وره‌که‌ نه‌مابوو دوو سځ جار بانگی کرد (زه‌به‌لاح، تارماي، دێوه) دونیا کشومات بوو ته‌نیا ده‌نگی سه‌گیک ده‌هات، هه‌ناسه‌ی ته‌نگ بوو زۆر به‌هیز هاواری کرد.

کاتیک له‌جیکه‌ی خۆی هه‌لسایه‌وه‌ بیه‌ی هه‌ر له‌به‌رده‌می ناگرده‌نه‌که‌یه، هه‌ناسه‌یه‌کی ساردی هه‌لکشیا و له‌م لاشه‌وه‌ بۆره‌ ده‌وه‌ری و موژده‌ی هه‌لاتی پوژنکی تازه‌ی ده‌دا، خه‌را خۆی کوکرده‌وه‌ و به‌ره‌و مال بۆوه، که‌پشته‌وه‌ مال، به‌خه‌زایی پاتری مۆبایله‌که‌ی پڕ شه‌حن کرده‌وه، به‌دیاره‌وه‌ دانیش و چاوه‌روانی ده‌کرد، کاتیک زه‌نگی هاتنی نامه‌یه‌ک دلی راجله‌کانده‌، به‌خه‌زایی ته‌ماشای نامه‌که‌ی کرد نوسرا بوو: (گیانه‌ ده‌زانم شه‌وی رابردو زۆر په‌ریشان بووی و ناخۆشترین کاته‌کانت به‌ری کردووه، به‌لام دایکت و باوکم هه‌موو شتیه‌کیان به‌کۆتا هه‌ناوه‌ له‌ماوه‌یه‌کی کورت ده‌تینمه‌وه‌ سوپاسیشت ده‌که‌م بۆ ئه‌م چه‌پکه‌ گوله‌ بۆن خۆشه‌ی ئه‌م شه‌و بۆت هه‌تا بووم)

عاشقیکی ئه‌ستیره

نه‌و شه‌وه‌ی، که‌خۆشه‌وێستی به‌ره‌و پیری مردنی ده‌برد، هه‌موو خه‌وه‌نه‌کانی ده‌بوون به‌بۆی سه‌رناو، به‌سه‌ره‌ات و ناخۆشیه‌کانی، ته‌نیا چیرۆکیکی به‌رناگرده‌نی ناندینی مال کورده‌واره‌یه‌کی لادینی نه‌بوو، که‌تا دره‌نگانی شه‌و گرینیان بۆشل ده‌کرد. نه‌و له‌ته‌مه‌نیکه‌ی هه‌رزه‌کاریی دابوو، شه‌وانه‌ خه‌و له‌چاوه‌کانی تووره‌ده‌بوون، تاخودا

پوژی ده‌کرده‌وه، سه‌د جار خۆی له‌نیو پینه‌فه‌که‌ی وه‌رده‌گه‌یژا، سینگی له‌سه‌رینه‌که‌ی هه‌له‌سه‌وی و سه‌دان خه‌ز و خه‌یال له‌نیو میشکی گوزه‌ریان ده‌کرد. وینه‌ی ناسک و شلکی کوپه‌ دراوسینگه‌یانی ده‌کشیا، نه‌مشه‌ویش له‌گۆمی ئه‌م ئاره‌زووانه‌ که‌سه‌ی ده‌کرد. کاتیک هۆشی چووه‌ خه‌ویکی قوول و پۆخی سووکی به‌ره‌و برینی په‌یژه‌کانی سه‌ریان هه‌نگاویان هه‌لگرت، وه‌کو خۆی پێوه‌ گرتیت له‌سوچنکی دیواری سه‌ربه‌نه‌که‌ به‌گرمۆله‌ی دانیش و چاوی له‌و نه‌ستیره‌یه‌ بری، که‌ بپووه‌ نه‌وینی بێ په‌سانه‌وه‌ی ژوانی شه‌وانه‌ی، له‌په‌ر نه‌ستیره‌که‌ په‌نگی گوپا و ئارام ئارام بۆ ئاوێزان بوون هاته‌خواره‌وه، وه‌ک نه‌وه‌ی له‌زمان که‌وتیت، به‌خۆشی نازانیت چۆن خۆی لێ کرد به‌عاشق، هاوشیه‌ی ئه‌م کوپه‌ی دراوسه‌نیان ده‌سته‌کانی خسته‌ نیو په‌نجه‌ نهرم و باریک و گه‌رمه‌کانی و ده‌ستینکی به‌نیو قژی داهه‌نا، هه‌ستی به‌قورساییه‌ک له‌سه‌ر سینه‌ی ده‌کرد، چیرۆکی بێ کۆتایی به‌ده‌ماره‌کانیدا هاتوچۆیان ده‌کرد، له‌ده‌ریایه‌کی قوولی پڕ ئاره‌زوو، دلی هه‌ستی به‌ئارامی ده‌رکرد، پۆخی وه‌کو بالنده‌یه‌کی هه‌لاتووی نیو قه‌فه‌زه‌ی سینگی، ده‌یوست له‌شه‌قه‌ی بال بدات و ده‌رچیت، به‌چریکه‌ی گویی ئاسمان که‌ر بکات.

هه‌ر له‌و ساته‌ خه‌به‌ری بۆوه، لاشه‌ی گهرم و دامینی ته‌ر و ئاره‌قه‌ ناوچه‌وانی گرتبوو، به‌خه‌زایی له‌جیکه‌که‌ی رابوو، به‌ره‌و سه‌ریان هه‌نگاوی نا، بیه‌ی نه‌ستیره‌که‌ له‌ئاوابوونه، هه‌ناسه‌یه‌کی هه‌لکشیا و سه‌ری شوپ کرده‌وه‌ نامه‌یه‌کی په‌نگ زه‌ردی بیه‌ی، خه‌را نامه‌که‌ی هه‌له‌پچرئ و له‌به‌ر تیشکی گلۆپنکی کز خویندیه‌وه، لێ نووسراوو: گیانه‌که‌م دوتین به‌ماله‌وه‌ کوچمان کرد تو دره‌نگ که‌یشه‌ جینگای ژوان.

شیت

سه‌روقه‌زیکي تیک ئالوزکاوی ماشویرنج، کراسیکی چلکن و شه‌روالینکی دراو، له‌سه‌ر هه‌ندیک مقه‌وای سه‌ر شۆسته‌ی شه‌قامه‌کان لێی پالکوتبوو، ژاوه‌ژاوی بازار و ده‌نگی ئۆتۆمبیل و هاتوچۆکه‌ران له‌م ناوه‌ دونیایان ته‌نی بوو، هه‌ر پیلوی چاوه‌کانی که‌وتنه‌ سه‌ریه‌ک خۆی له‌مالینکی خۆش و فه‌رشکراوی گه‌رموگوپ بیه‌ینه‌وه‌ منداڵه‌کانی له‌به‌ر ده‌می ده‌هاتن و ده‌چوون، ژنه‌که‌ی به‌زه‌رده‌خه‌نه‌وه‌ ده‌یکوت:

پیاومه‌که‌ ئه‌مرو نیوه‌رۆ خوارنیکي به‌له‌زه‌تت بۆ ئاماده‌ ده‌که‌م، به‌لام پێویسته‌ پێداویستی کوپه‌ گه‌وره‌که‌مان بۆ ژنه‌په‌نانه‌که‌ی ئاماده‌ بک‌ی، ته‌گه‌ر چوویه‌ ده‌ره‌وه‌ له‌که‌ل

دهستی خوت ثم بوتله غازه بهتاله پر بکوه، کچه جوانکيله که شمان له باخچهی ساوایانه بیهینهوه، نهگر کانت هه بوو عیادهیهکی دکتورم بۆ وه برگریت، چونکه نازاریکی زور له پشتم ههیه، هیشته قسهکانی خوی تهواو نه کرد بوو، بههیز له درگا درا غهلبه غلب و دهنگه دهنگ دهات یه کیک به دهنگیکی گر هاواری کرد براگه و رایهتی ناوه ها ده بیت، نهویش گورج له جینگه کی راپه ری و مراد خانه کی له بهر کردوو، پشتنی به ست و جامانیه کی سپی گولینک گه وری له سه رنا فرموی لیکردن، دهنگی کابرا هه رده هات و دهیگوت: ههسته کاکه بابروین ثم دوو دراوسینه مان شهریان کردوو به لکو ناشتیان بکینه وه ده لین: ماموستای مزگه وته که مان نه خۆشه سه ریکی لن بدین، نوایش سه ردانیکی دائیره ی کاره یا بکین، چونکه محایله ی گه ره که که مان سه رتاوه و بی کاره باین، له وکاته که هیشته مزیکی و به کیک شانی گرتوو رایده ته کاند، له سه ر یه ک دهیگوت: دهی کاکه براگه و رایه تی وانابیت، دهی برا هه له سه، کانتیک زانی شه ییکی وای بهرکه وت، له تاوان له خه وه که ی راپه ری، بینی کارمه ندیکی شاره وانیه شه قی تیه له هات و دهیویت شه قامه که پاک بکاته وه، ماوه یه ک بی دهنگ بوو، بۆ چه ند چرکه یه ک سه ره شیناوه که ی خوراند و پاشان شیتانه دهستی بۆ ناسمان بهرز کرده وه و گوتی: خواجه له تو به زیاد بیت خو نه وه خه ون بوو راستی نه بوو.

په پامه که

له وساته، له باخچه که له سه ر جۆلانه یه ک دانیشته بوو، په رداخیک شه ربه تی به دهسته وه یه، له گه ل مانگ گه توگزی ده کرد، ثم شه وه ئاهه نگیکی به چوک ده گه پئ، به لام گه وری له شادی و خوشی، نازانم چون بوو بیرری گه رایه وه بۆ نه و پۆژه ی، که هاوړیکه ی راپه رده بوو بچیت بۆ داوای نه و کچه ی خوشی ده ویت و پۆژانی زانکویان به یه که وه گوزه رانده بوو، پۆژ نه بوو هه ردووکیان سه دان گه لای وه ریوی ژیر داره کان نه شین و نیگا په نهانییه کانیاں له گه ل یه ک نه گۆر نه وه، له گه ل نه وه شدا هیچیان توانای درکاندن پازه کانیاں له بهرانه ر یه کدی نه بووه.

هه ر نه و پۆژه خوی ئاماده کرد، پرواته ماله که بیان و داوای هاوړیه که ی بگه یه نیته کچه که، قه ده ر وایکرد خوی له نه خۆشخانه بیهینه وه به هزی پشاکیشانی ئۆتومبیله وه، هه ر له به ئاگاهاته وهی له سه ر جینگه که ی خوی بهرزبۆوه و بهین پرس کردن به کارمه نده کان.

خوی له نه خۆشخانه که ده رباز کرد و له سه ر شه قامه که تاکسیه یه کی راگرت، گه یشته کۆلانی یه که م، دووه م، له سییه م کۆلان لایدا، به لام پینگه که ناخرابوو قه ره بالفیه کی زور هه بوو، هه رچۆنیک بوو خوی گه یانده ده رگای ماله که بیان و ویستی زهنگ لن بدات، میزد مندالیک به سییه ک شیرنییه وه پینگه ی پینگرت، به دهنگیکی پر شادییه وه فرموی لن کرد، که شیرینی بخوات، نهویش هه ر له خۆیه وه گوتی:

کچی خالم شوو ده کات، نهویش نوقلیکی هه لگرت، هه رچه نده نه ی توانی شیرنیه که قووت بدات، کۆکه یه کی توندی گرت و به هه مان پینگه ی خوی، به خنیرایی گه رایه وه و له وه گه یشت، که کار له کار ترازوه.

سالان هات و چوو، کچه به ره و نه ورپا چوو، کوپه ش لیره هاوسه رگیری کرد ژیان هه مووی دووباره یه، هاوړیه که ی هه ر زوو هاوسه رگیریه که ی به کۆتا هینابوو، نیازی پۆیشتی هه بوو بۆ ده ره وه ی ولات، دوو سالیک پیش نیسته پۆژیکیان له خه ویکی قول داوو، زهنگی ته له فۆنه که ی به خه به ری هینا، هه لی گرت و فرموی لن کرد دهنگی ژنیک بوو سلاوی کرد، ژماره ی ته له فۆنه که ی لا نه ناسراو بوو، نهویش گوتی: فرموو خانم ئیوه ناسم پینکه نینیکی کرد و گوتی:

کیران ئیمه تان له بیر چۆوه ئه ی من هاوړیتان نه بووم له زانکو؟

زوو تیکه یشت نه وه دهنگی کچه هاوړیکه ی زانکویه، له فۆزه خانه یه و چاوه ری ده کات بیگه یینه وه ماله وه، له رینگه قسهکانی ده ست پینکرد و گوتی: له پیاوه که م جیابوو مه ته وه و ژیا نی ده ره وم به دل نییه، بۆیه هه زمه که م له ولاتی خۆم بژیم، نه و هیشته قسهکانی تهواو نه کردوو، موبایله که ی ده ره یناو ته له فۆنیکه له گه ل هاوړیه که ی کرد و پنی گوت: ده ره ی به زووترین کات بتییم نهویش زۆری لیکرد، که پنی بلن چی بووه، نهویش به ناچار بی پنی گوت: له گه ل خۆشه ویسته کۆنه که تم، هه لوینیستی هه ردووکیانی باس کرد، نه وه ی پرون کرده وه، که کاتی خوی چی وای کرد ثم په پامه نه کات، هه ردووکیان په زامه ندییان نواند کاته کان خیرا تیه رین، سالیک به یه که وه بوون، نیسته ش له سالی دووه م، له م پۆژدا ئاهه نگی پۆژی له دایکبوونی یه که م مندالیان ده گپرن، له گه ل نه و بیرکردنه وه یه دا مانکه که ش هیناش، هیناش به ره و ئاوابوون ده چوو له دهنگی هاوړیه که م به ئاگاهات و گوتی: وه ره کاکه توش وینه یه کمان له گه لدا بگره.

دواتر پستان دهلیم

موحسین ناواره

(۱)

نیو تونپله که تاریک تاریک
دووراو دوور له دهر تونپلدا
کونیلکه به کی بهووک بهووک دیار بوو
هووناکییه که لاواز، باریک باریک
چهند لئی نژیک دهبوومه وه
لاوازییه که قهله وتر دهبوو
لاوازییه که که له گه تتر دهبوو
که وره تر و که وره تر
له کوتایی تونپله که دا
شتیکی نامق نه بوو
مندالیک به که وره یی له دایک بیت
له مال نابرا یی
به پوشتنای کوری پوشتنا ناو ترا یی
(پیشمه رگ)

(۲)

ئو که سهی له سهر په یژه گانه وه
له به سه رکه و تن و هاتنه خواره وه میدا
پهله بکات
(ج) ناماده به پیشوازی لی بکات
(سهرانگری)

(۳)

هه تا زیاتر تهر دهری له شوریندا
ههر له بهووک بوونه وه یه
دواتر و دواتر
گلوتیکی بهووک بهووک و فریدرایه
(سابوون)

(۴)

به رگ و پهنگه قاوهی و قو ئالوز
له ناواخن و کړوکیدا سهی سهی
کلیرمه کی به تام و چیر
(پیفوک)

(۵)

بانگ و سه داکه ی
دانه دانه به داوه تیشکی خور وه دهکا
وهک ته زره یه کی درشت
به سهر هه موو ناوایدا، ورد و درشت

دابهش دهکا
مژده به خشیکه به رزگار بوونی خور
له ژیر چنگی تاریکیدا
مانگیش به ناگا دیتن
خهوتووه له نیو کانیدا
(که له شیر)

(٦)

بق ناو قهیسهری و عهتار و پیشه وهرانی بازار
له قهلاتهوه دههاته خوار
! دهست به سهفه رتاس و قابله سهی بریقه دار
شیو شلهی گرمی تیا
له بهر ده میانی داههنا
(شاگرد)

(٧)

شهر و خیر، له یهک کارگه دا کار دهکن
پیکهوه هاو پیشه و بهر یوهی ده بهن
ئهو پوژه له سهه شاشهی تله فزیقوندا
به گریانکی راسته قینه
کانیهکی ستوزدار له ناخهوه ههله مولا
فرمیسکه کانی وهک ئهستیره داههرا
من دهزانم نهک ههه سههری من
سههری زۆرانی وهک سههری من
تای دهستار ئاسا دهیسووراند
تای له گریان ییچاره یهک
تای بق پتچکه یهک و دههه یهک
که ماله کیهان لی تیکه
له کوردستان و نیشته جیکه ی خویدا دههه دههه کرا
(کوردیک)

(٨)

له گهله ناویته دا
زۆر خراب به ینمان تیکه جووه
تا ئاستیک بلیم
بوژمنایه تیهک له نیوانماندا بهرپا بووه
خۆزیا ئهه ناویته نه عله تیه ههه نه بووبا
منیش ناوا خۆم له نیویا نه دیبا
(به سالاجوویک)

2000年12月

دنیا پروناک بکوره
 تاملک به زیان بیه خسته
 تا بزانیت عشق
 تا چند نمیتوانیت نازات بکات
 دنیا پروناک بکوره
 من ببین!

تماشا فاش که خورشیدوستی
 تا چند نمیتوانیت دلخوش بکات
 تو دلیت بلم لب روانه
 نیدی به باله کانت فیریان که با بغرن
 بین لوهی بپرسن بقا
 به باله کانت فیریان که بڑین
 دوستیان مه بیت
 دنیا پروناک بکوره
 تا دوستیک دلخوش بکیت
 رابه تماشا که!

به چارو کانت دنیا پروناک بکوره!

مهرچەندى خوت لە خۆرەتار بشىرىتەوه
 مهرچەندى پەنجەرەكان نابخەيت
 مهرچەندى خوت لە پەنا دیوار بنىيت
 مهرچەندى چارەكانت بنوێنێ
 لە کوتايندا كەسێك نەتەوزیتەوه
 مهرچەندى ناوى خەلكى
 لە نەفەرت رەش كەیتەوه
 مهرچەندى مێلى تەلەپۆن پەچرێن

ههڕه‌هه‌ندی وینه کۆنه‌کان به‌ریتی
 له کۆتاییدا کاسیک په‌یدا نه‌بێت
 که به‌تۆزێته‌وه‌!
 له به‌شت په‌نجه‌ره‌یه‌که‌وه
 یان له‌نیو کۆلانیکه‌!
 یان که‌چراو له‌نیو وینه‌یه‌کی کۆندا
 له کۆتاییدا کاسیک به‌تۆزێته‌وه‌..

ده‌بوو زانییام

ده‌بوو زانییام
 دایکم کلیلی به‌فرگرمه‌که‌ له کۆیلا ده‌من
 به‌لام نه‌ده‌مزانرا!
 ده‌بوو زانییام
 باوکم چه‌به‌کانی له کۆیلا ده‌من
 به‌لام نه‌ده‌مزانرا!
 ده‌بوو زانییام
 کاتیک خوشکم ون بوو
 له کۆیلا به‌تۆزیه‌وه
 به‌لام نه‌ده‌مزانرا!
 ده‌بوو زانییام
 دلم له کۆی و به‌چ کاسیک بیه‌خشم!
 به‌لام نه‌ده‌مزانرا!
 بۆیه‌ به‌رگای به‌فرگرمی ماله‌وه‌مان
 هه‌میشه‌ به‌ ناخراوی مایه‌وه‌!
 من گه‌وره‌ بووم
 باوکیشم چه‌به‌کانی خۆی نه‌تۆزیه‌وه‌ و مرد
 خوشکیشم ئیدی نه‌تۆزیه‌وه‌!
 منیش هه‌رگیز -- هه‌رگیز
 عاشق نه‌بووم

ئېمە يەكترىمان خوش دەوئيت

من خوشحالام كه خورم
چونكه من له توك ناچم
توك خوشحال به كه خوشي
چونكه هارگيز له من ناچيت
له بهر نه و به كه نمتوانين
له گهله يەكترى دوست بين
چونكه خوشه دوستايهتي
دور ئالەمىزادى وەك ئېمە
كه هارگيز له يەك ناچن
بەلام يەكترىمان خوش دەوئيت

من و تو

مزانم توك چيت
توك دەريايەكى مەلھوريت
توك بزانم من چيم؟
من بالەندەيكى دەرياييم
دەمىن!
زگەر له يەكترىيەوه نەوردين

سەرچاوه:

بيست و پنج دەقيقه مهلت، شل سيلوراستاين، ترجمه: چيستايثري، چاپ دوهم، بهار ۱۳۸۴، خدمات چاپ، معراج

دوشنیري گشتي

• کورد و هیکاشيلي

موحسين عوسمان

• ناراسته نوښهگان له هونه و جوانيدا (بهشي
چوارهم)

د. راوية عبدالمنعم عباس و: سه رتيب ټاغا واحد بهگ

کورډ و ميکافيلي

ټيکسته پي دهپته بارکرن، نه بېس ته نې گهنگه شا پارادوکس هزرين پرخکين ځي ټيکستې ډگريت، به لکو ټيکغه هين سترالي بين ټف کونټيکسته - Kontext ل سهر دهپته نافاکرن، ډگريت، کورراتيا ځان پارادوکسان، پرسگرينکين راسته قينه بين ټيهرکرن و گرياني وهک فورمه کي ټيکغه هشتن و رافه کرن بهرچاف دکت، ټف جورده خواندن، گريانا ميتوده کي جوداين سهردهريکرن دکل رهوشا مه، ياکو پيکوله کا دي به ټيکغه هشتن کاودانين مه، ټف نيرينين دوورهيښين ميکافيلي وهک، گهلهک ژ فيلوسوف و هزرمندان فلسفه فا ميکافيلي وهک نيرينه کا ميتودې هزرين سياسي، ژ ټيهرکرنين پروت يو زانستن، کو يوويه رين ريالستي ل سهر دروون، نافا بگت، مه ب هشمه ندي، سهردهري دکل شيوې گوهرينين خواندنا کريارين سياسي نهکريه، ډاکو بياځي د ناقبره حز و دوورهيښي ډا ژيکجودا بگين. ژ بهر نه بوونا کونټيکستين ديروکي، خواندن و رافه يا ټيکستين دهفرې، قلس و هه ژار بهرچاف ډبن. دياره شوپ و خه باتا نالين پوزيتيفي ميکافيلي ريکا تيورين سياسي، کو ب «گريه سټا جفاکي» دهپته بناکرن، خوهشکريه، لهورا ميکافيلي هومو ساخله تين تيورزانه کي سياسي/ ليبرالي تيدا هه نه.

**راسته ميکافيلي، دهسه لاتي
د ناقبره هير «شير» و
فليبازي «روهشي» دا پارشه
دکټ، بهلي پا نيرؤ ژي
سياست د ناقبره «هير» و
هزر» دا دهپته کرن**

خواندنين ټهريني و نه ريني
زيره کيا هر فره و ره کي، ژ که سين دهر دورين وي
ديار دبېت/ ميکافيلي
ب راستي، نه م کورد دکارين مفاي ژ ههردو
نالين ټهريني و نه رين ميکافيلي وهگرين. نه مازه
ټيهرکرن کريارين سياسي ل نک مه، گريدايي
هندهک ټيکغه هشتا نيکاتيف ميکافيلي نه، کو سياست
کرياره کا قهدهري «ټيک و بهايه». ته نې نارمانجا
ميرې بين «بها و پرنسيپ»، برده و اميا دهسه لاتي
ب هر ريکه کا هه بېته. ټف هزرين نيکاتيفين
ميکافيلي، وهک پروسيس سياسي ل نک مه ب
ئاوايه کي زه لال بهرچاف ډبن، چونکو ريکين
که ماندا بها و پرنسيپين تيرو ل نک مه هې،
همان بها و پرنسيپين نالې رهش دهره افيزين
ټفلي ميکافيلي نه. لهورا هر که سي بښت ټفلي ته
پوژه لاتا نافين بخوينيت، دکاريت گهلهک مفاي
ژ تيور و ميتودې ميکافيلي/ ١٤٦٩ - ١٥٢٧
وهرگريت، چونکو رهوشا مه گهلهک نيزيکي لاي
تارين هشمه ندي و ټفلا نيه تا ميکافيليه.
ب گشتي، نيرين و ريکخستين سياسي بو پيکولا
ټيکغه هشتن و گوهرينا دوورهيښي، نه مازه ژي
رهوشا مه، کو گهلهک ماسک هلکرتينه، لهورا ريکي
ل بهر رافه کرنين ب ميتودې ميکافيلي ډگريت.
راسته تيرو گهلهک جورين ماسکان ل نک مه دهپته
بکاريان، کو هندهک ژ فورم ميتودې ميکافيلي
فه دشيرن، بهلي پا که سي ب ئاوايه کي نزيارگري
ځان ټيکستين سياسي بخوينيت، دي سهرين دافين
وهکه فيا ته ټفني ميکافيلي دکل مه يو خويا بيت.
خواندن ټيکستين کاودانين مه بين سياسي و ب
تاييه تي ژي د ځان ده مين ديروکي ډا، خوه ب
ئاوايه کي خوه سهر دکل ځان هزرين ميکافيلي
هه قهر دکن. گهلهک ژ پارادوکستين ټف جورده

پراتی میکافیلی وهک زهلامی میری سته مکاری بی بها و پرنسیپ، کو تهنی نارمانجا وی بهر دوهامیا دهسه لاتیه، ناس دکن. له ورا میکافیلی د پیکا پرتووکا خوه «میر» دا دبیزیت، فورمی سیسته مین میراتگری فره وره یی راده سستی که سه کی دکن، لی سیسته مین کوماری نازادی بهر چاف دکت، به لی دیاره میکافیلی سیسته مین دوهم هلبزارت. ب فی تیگه هشتی، داخواینین میکافیلی ژ هه موو تیکستین سیاسین دی، پتر که تینه بهر ناراندن و گهنگه شین. ههروها پتر هه بوونا خوه یا د تیزرکرتین کریارین سیاسی و فهدرکرن، ژ مورال و بهای دا هه یه.

ل گور هندک ژنده رین دیروکی، میکافیلی د پرتووکا خوه «میر» به شین چوادی/ هه ژدی» دا گوتقا «هه موو پیک دچنه پوما»(*) گوهریه «نارمانج/ مه به ست، پیک ددهنه ئالافان»(*) چونکو ل نک میکافیلی پرسا نه ته وهی، دهولتا نه ته وهی و په کگرتقا ئیتالیا هندئ دبیت، مرؤف هه موو پیکان بکاریبیت، مه نکاریه خوه ل پرسار و تیگه هشتا میکافیلی یا فلسفه سیاسی، ب ئواین به رسفا

نهم کورد دکارین مفای ژ ههردوو نالین نهریتی و نهریتن میکافیلی وهرکرن

پرسیارا «چهوا نوکه بژین؟» نهک «چهوا دفت بژین؟» بکهینه خوه دان، ب فی ناخی و ل گور تهف پهرین سیاسی و جفاکی، ژیانکا بیه هز بیت، دی د رهوشکا «بریفه برنهکا کاتوس» ۷ دا دهباز دبیت. ئیدی نهگه ریهک ژ ژنده رین مه یین سیاست و پارتاتین میکافیلی بیت، پا مه هیشتا پروژی میکافیلی ب خوه ژی، پتر ژ هه فوکا «نارمانج/ مه به ست پیک ددهنه ئالافان» پتر ناسنه کریه، لی گرینگی و دلسوزیا میکافیلی و گرامشی بؤ ئیتالیا/ باشووری ئیتالیا وهک هه فقه، کو ئیتالیا باکور/ پیشه سازی و باشوور/ جوتوکیلی. ل سهر فی بهکن، ناقبری میری خوه ب سن خالان شیرت دکت: گرینگیان ب بازاری فلورنسا، بهر فره هکرن دهسه لاتا خوه تا تهف ئیتالیا دکیه یهک و فورمی فره وره یی. ب فی بهکن، میکافلی و ب تاییه تی ژی ل سهدی هه ژدی پتر هاته نیاسین، له ورا «میکافیلی، ب پیغه مبه ری یه کگرتقا ئیتالیا هاته بناقکرن» ۸ دیسان میکافیلی بؤ شینو فره وره یی دبیزته میری خوه، گرینگی ب گه، له شکری بده و ناگه ژ هیزین دهرقه

- پرتووکا «میر - The Prince / دا، سنی نهله میتت «میر، دهسه لات و هیزا گه» بهر چاف دین، کو نهف هه رسینگه چاقدیریا هه فورو دکن. ههروها میکافیلی د پرتووکا خوه «میر» دا، دبیزیت: «ره هنده کی به رین د ناقه را مرؤف چهوا دژیت و دفت چهوا بژیت دا هه به»، کو بیافنی د ناقه را دور هیل و یوتوپیا دا ژیکجودا دکت. نهفه ژی ئالی دی یی نه ریتی یی میکافیلی، کو پیکا هزین لیبرالی بؤ سیکولارکرن رهوش و پروژی سیاسی، وهک بهایه کی سازومه ندی پروسیسا جفاکی، دهشت دکت. ههروها ل ئوروپا ژی، نه مازه ل چاخین نوو دهولت/ میکافیلی، بوویه بنگه مین سیکولار و شورشین سیاسی، کو ل سهر بنگه مین پرنسیپانسی ئافا بیوو.

راسته دیروکا دهولته تی، دور قونواغ «ئولی و گهردوونی» برینه، به لی پا ل سهدی شازدی سیاست ژ «رهوش و ئولی» هاته جوداکرن(*) ب تاییه تی ژی، پشتی میکافیلی «دهولت بلندی سهر کهس، قانون، رهوش و ئولی کرین» ۱ بنیزه میکافیلی رهوش گرتدای/ دوری سیاسه تی دکت، به لی نه رهوشی گرتدای ئولی دکن، چونکو هه شه ندی و دهولته تین دهفری، ل سهر نه فلیه تا فیودالی و ئولی درستبوینه، نهف شورمه بوینه ستوونا سهره کیا دهولته تی، ب تاییه تی پشتی «میکافیلی ل چاخ خوه دهسه لاتا که نیسی و دهولته تی ژیکجوداکرن و پیکولا دانانا پروژمکن نوو کری» ۲ ب فی گوتن و مه به سنی، میکافیلی دهرگه مکن فره ل بهر تیورزانین بیافین ئولی و سیاسین دژ به رین خوه، هه ژ هوبز - Hobbes و تا دکه هیهته ئیهه - Weber فاکر. ههروها چاخ میکافیلی سیاست ژ رهوشی و ئولی دورئیکستی، هنگی بهر هیه کی مه زن ب پیکا ئولدار و که شه شوپان دژی وی هاته درستکرن، تاکو وی رادی «میکافیلی د هزین خه لکی دا، وهک هه فجووتی ئبلیسی دهاته نیاسین» ۳ ژ بهر هندئ ژی، «ب بریارا که نیسا کاتولیکی/ ۱۵۵۹، پرتووکین میکافیلی هاته سوتن و قه دغه کرن» ۴ ب فان نهگه ران، میکافیلی ل سهر دهمی خوه باش نه هاتبوو خواندن، له ورا ژی، نهرینن نیکاتیف ل سهر هاته بلافکرن، ههروهو نمونه شه کسپیر د شانوگه ریا خوه «ژنین خوه شین وندسور/ ۱۶۰۲» دا دبیزیت: «چهوا، ما نه ز خاپینکرم؟...

ما خوه نه نه ز میکافیلی مه؟» ۵

راسته میکافیلی، دهسه لاتن د ناقه را هیز «شیر» و فلیبازی «رووی» دا پارقه دکت، به لی پا ئیرو ژی سیاست د ناقه را «هیز و هز» دا دهیته کرن. ههروهو دهباز بووی،

به. سهرباری میکافیلی میری خوه، ب چوار خالان شیرت دکهت:

ل بازاری فلورنسا خوهجه بیه.

کاری بۆ پشتگیا خه لکی بکه.

شورهمان ناغا نهکه.

خه لکی خوه چهکار بکه، داکو بینه لهشکر۹

ب فی گرینگن، هه رچهنده دهوله مهندي و فره نالیا فلسه فا هینگیل گه هشتیوو ئاسته کی هندئ بلند ب «ناپولیونی هزی» ۱۰ بهینه بناقرن، به لی دیسان گرینگیا میکافیلی تا وی رادی بوو، کو که سه کی مینا «هینگیل خهون ددیتن، بینه میکافیلی سهرده من خوه» ۱۱ ههروها لویجی پروسو ژئ، میکافیلی ب هونه مهندي سیاسی ب ناف دکهت. ئها هوسا ههلوه ستنی فلسه فی/ سیاسی ی میکافیلی هه بونه کا بهرچاف هیه، چونکو ئیرو ئه بها و پرنسیپین میکافیلی سهرده ستنی جیهانی بووینه، له ورا پاول ژانیت - Paul Janet دبیزیت: «میکافیلی ب خوه، دامه زینه ری زانستن سیاستا نوویه» ۱۲ سهرباری میکافیلی بنگه و دانیشانه که، د کونتیکیستا دیرۆکی و چاخ مودیرنیزما ئورۆپی دا دانا، له ورا فلسه فا میکافیلی، هه قیاری گوهرینا مودیرنیزما ل ئورۆپا پرودایه. میکافیلی د هینا سیاسی دا، به ری بنیاتی زانستن سیاستا هه قهرخ دانایه. له ورا ژئ ل له ندهن/ ۲۰۱۳، دیناره کا تایهت ل سهر گرینگیا فلسه فا میکافیلی و نه مازه پهرتووکا میر هاته کرن. مروف دکاریت گرینگیا هزر و فلسه فا میکافیلی ل سهر گه ل، د چهند خالان دا کومبکهت:

نارمانجین گه لی، گه له ک ژ نارمانجین میران گرافیترن. شورشین گه لین نازاه، ب قه تلازی زیانی دگه هینه نازادین. حهزا گه ل، گرهنه کا مسوکه را بهرده وامیا میری، د بوستنی وی دایه.

حهزا گه ل، باشترین پاریزفانی و چاره سهریا مه ترسین کومپلویان ل سهر میری نه.

گه ل، ماتریاله کی گرهنه تین، کو میر پالېستین بۆ پیکنانینا لهشکره کی نه تهو هیه، ل سهر بکهت ۱۳

گه لو ئه م دکارین پروسنسا خوه یا سیاسی، ژ هزرین ئولی قالا بکهین؟ دپاره ئه م چهوا ئیرو هزر دکهین، جاران ل پوزنانا ژئ هه مان هزر دکر، کو «سیاسهت و تیۆلۆگی» به کن، تاکو «میکافیلی، بۆدان و هۆب» گهردوونبوون ته قی سیاسهتن کرین. هنگی خویاکر، کو که شتی سیاسی دووری که شتی پیروزی ئویه. ئیدی ب سالین دریز و که قنار، دهسه لاتا تیۆکرات و تیۆکراتی، فره وری و باندور ل سهر خه لکی دهفری هه بووینه. ب ئه نجام، پروسنسا سیاسهتن ل پوزنانا سیکولار به ره مینیا و یا ئولی ل پوزهلانا ناغین گروپین جیهادی و توندرو به ره مینان. مروف نکاریت خواندنا دامه زانندنا ئیسیستیمۆلۆگیا سیاسیا نوو، بی فه گهریته نیرینین میکافیلی بکهت. ئه قه ل گور کونتیکیستین میتودی، مروفی راستی پرسه کی دکهت: گه لو «چهوا میکافیلی بخوینین؟» ۱۴ ئه ری تهنی ب پیکا پهرتووکا میر یان ژئ ته قایا به ره مین وی بخوینین؟

هه قلیتر، ۲۰۲۳/۹/۳

(*) راسته هه ژ که قندا، سیاسهت وهک نیکه هونه ری دهماره کرنا کاروبارین گشتی بوویه، به لی یا سیاسهت وهک کریار بوویه دوو بهش، به ری میکافیلی سیاسهت گرینایی رهوشتی «پلاتون و نه رستو» کریه، پاش پشتی هنگی، میکافیلی سیاسهت ژ ئولی و رهوشی فهدهر کریه. دپاره ئه قه ژئ گشتی ژ بۆ ریکخستنا حفاکان بووینه. (۱) خالد شیات - من التجزئة إلى الوحدة/ قراءة في التجارب الغربية و العربية لتأسيس نظرية بناء الوحدة - مرکز نماء للبحوث و الدراسات، ط ۱، بیروت - لبنان، ۲۰۱۴ ص ۳۲. (۲) فتحي التريكي و د رشيدة التريكي - فلسفة الحداثة - منشورات مرکز الإنماء القومي، بیروت - لبنان، ۱۹۹۲ ص ۱۲. (۳) بن حلیلم شوقي - فلسفة الاخلاق (التسامح و المواطنة)/ القيم الاخلاقية و السياسية عند میکافیلی - مذكرة لنيل شهادة الماجستير فی الفلسفة، جامعة وهران، كلية العلوم الاجتماعية، السنة الجامعية: ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ الجزائر ص ۱۴۴. (۴) محمد وقیم الله أحمد - مدخل إلى الفلسفة السياسية - دار الفكر، ط ۱، دمشق، ۲۰۱۰ ص ۱۴۶. (۵) بن حلیلم شوقي. ژنده ری به ری، پ ۵۹. (*) راسته کورد دبیزن، هه موو ریک دچنه ئاشتی، به لی یا که له ک جاران ته ق گزته ب نیکانیت ژئ دهینه بکارنانین! (*) راسته، ته ق هه قوکه ژ مه بهست و هزرا میکافیلی هاتیه کورنکرن،

لن وی ب خوه ته ق هه قوکه نه گوتیه! (۶) د. التجاني عبدالقادر حامد - مقدمة فی فلسفة السياسة - مرکز ابن خلدون - جامعة قطر، ط ۱، ۲۰۱۹ ص ۳۴. (۷) ماهر حنین - سوسپولوجیا الهامش فی زمن كورونا/ الخوف، الهشاشة و الانتظارات - المندى التونسي للحقوق الاقتصادية و الاجتماعية، تونس، ۲۰۲۰ ص ۹۵. (۸) بن حلیلم شوقي. ژنده ری به ری، پ ۱۵۲. (۹) د الطيب بوعزة - نقد الليبرالية - مجلة البيان، ط ۱، الرياض، ۲۰۰۹ ص ۴۶. (۱۰) أحمد دلباني - سفر الخروج/ اختراق السبات الايديولوجي في الثقافة العربية/ انونيس، لودرد سميد، علی حرب و محمد ارکون - دار التكوين، للتأليف و الترجمة و النشر، ط ۱، دمشق - سورية، ۲۰۱۰ ص ۸۲. (۱۱) أرنست کاسیرر - الدولة و الاسطورة - ترجمة: د. أحمد حمدي محمود، الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة - مصر، ۱۹۷۵ ص ۱۶۹. (۱۲) د الطيب بوعزة/ ۲۰۰۹. ژنده ری به ری، پ ۴۱. (۱۳) مؤيد جبير محمود - الفكر السياسي الغربي الحديث و المعاصر - جامعة الانبار، كلية القانون و السياسة، قسم العلوم السياسية، أنبار - العراق، ۲۰۱۹ ص ۱۷/ ۱۸. (۱۴) د الطيب بوعزة/ ۲۰۰۹. ژنده ری به ری، پ ۳۷.

ئاراستە نوێه‌کان لە هونەر و جوانیدا

مالبرانج (١٦٢٨ - ١٧١٥)

مالبرانج بەهەکنیک لە نووسەرە بەناوبانگەکانی
سەدەی حەفدەی پەخشانی فەرەنسیی
دەژمێردریت ئەمەش بەسە بۆ ڕوونکردنەوەی
هۆگرییەکی بۆ هونەر، نووسینە وێژەیی و
ئایینیەکانی بە شیوازیکی ھاینەرانی
پەخشانی دەربڕیوە، کە جیاوازی
بوو، ئەمەش بە گەواھیدانی
لاینتز، دیدرۆ و فۆلتیر، کە
بە ڕوونی و زمان شیرینی
شیواز و باشی خستە ڕووی
شارەزایی لە بابەتی راستی و
جوانییە کە دەخوایەت.

ئەم بەھەرەیش لە نووسینی
وێژەیدا یارمەتیدارە لە
سەرکەوتنی پەرتووکی
(کە ڕان بەدوای راستی) کە
جیاوازی لەو ڕینگە هونەرییە
بالایی خستە ڕووی باشی
شیوازییەکی وەک چۆن بە حکمەت
و بەبێتی ئەندیشەکی جیاوەبێتەوە،
لاینتز لەبارەی شیوازی مالبرانج و تەیک
دەردەبڕیت و دەلیت: گەشتوووتە ئەو
نەینییە بەھۆیە دەتوانیوەتی شتە
ئەبستراکتەکان بکاتە شتەلیکی
ھەستیار و کاریگر.

سکرتۆن دەربارەی
مالبرانج دەلیت: مالبرانج
ئەو نەینییە دۆزیووتە،
کە نووسینەکانی

نووسینی: د. رابوێ عبدالمعین عباس
و. لە عەرەبییەوە: سەرتێپ ئاغا وەھد بەگ

سکرتون دهر باره ی
مالبرانج ده لیت: مالبرانج
نهو نهینییه ی دوزیوه تهوه،
که نووسیه نهگانی
جیاواز کردوهه. ویرای
نهوه ی هیژ بنه ما
نه بستر اکته گانی لاواز
نه کردوهه

شته کان ده ژمیردریت، بهم شیوه به کاملیرون دهیته یاسای ویست و رهوشته کان، ئەم ویسته تاکه رای و به شه کیانهش، که خوی له دروستکراو به خوشه ویستییه که ی نواندوه، به رهو خودا ناراسته دهگریت، پاشان ئەو فزیه ته ی به واتای خوشویستی سیستمه که دیت که شه دهکات. مالبرانج له میتافیزیکه که یدا به شینوازه داهینه ره وێژه ییه که ی ده لیت: خودا جیهانی له نیتوان ژماره یه کی بیکرتایی له جیهانه ئەگه ریه کان دروستکردوه، که حیکمه ته بیکرتاییه که ی دهیانگریته وه، وهک چۆن به یی یاساکانی جووله دهجوولیت، که به ویستی خوی دروستی کردوه، له باره ی کاملیرونی یاسا خوداییه کانیش وه ده لیت: ئەم یاسایانه بۆ دروستکردنی کاریکی سهیرو کامل دهرچوون، ده تواندریت به ڕیگه یهک پیشبینی ئەوه بکات، که له داهاتوودا له جیهان چی پوودهدات.

له میانه ی خستنه پرووی ئەم دوو دهقه بری ئەو جوانییه مان بۆ پوون دهیته وه، که له فیزیکه ی فورم و ناوه پۆک قهتیس دهیته، یاخود وهک چۆن سوریق ده لیت: ئەو جوانییه شاراوویه ی له پتکاته ی فیزیکه که و ئەو ئامانجانە ی بابه ته گانی له کاملیرون دهیپیکت دهگریت وه.

جیاواز کردوه، ویرای ئەوه ی هیژ بنه ما ئەبستر اکته گانی لاواز نه کردوه، به لکو به بۆیه ی شیعر و جادوو گونجاندوو یه تی، به ههسته کانیشی رهوشتی و ئایینی و گیانی بالای دهوله مهندي دهکات، پاشان فیزیکه که ی به ته نیا نه بووه ته بابه تی هزری، که بۆ وتووێژی فله سفی خرایته پروو، به لکوو بووه ته ههلقولای خاوهن هه موو توانایهک له ههلسوکوت کردندا، له گه رانی بهدوای راستی ئەو ئۆقره کوتایه بهخته وه ریه ره هایه دهیپینه وه.

بیرۆکه وێژه ییه گانی مالبرانج له به ره مه گه وره که یدا (گه ران بهدوای راستی) په رشوبلاو بوونه ته وه، به جوریک تیندا ناراستی ڕیژه یی له نیدگابه جوانییه که ی به دهر ده که ویت، ئەو ناراسته یه ی جگه له خوی چهند فیهل سووفیکی سهرده مه که ی وهک دیکارت و لیبنتز و چهندانی دیکه به شداریان تیندا کردوه. میتافیزیکای مالبرانج ناراسته ی ئایینی و ئاوهزی ده دوزیته وه، که له وینه ی جوانی ده رهوشیته وه، ناوه پۆکی جوانی شاردراره له گیانی فیزیکه که ی ناشکرا دهیته، وهک چۆن تووێژینه وه که ی له باره ی رهوشته نهک هه ر ئامرازی که بۆ په یوه ندیکردن به خودا وه، به لکو هه ولنکیشه بۆ به رزکردنه وه ی لایه نی گیانی موقوف له پیناو هینانه دی سیستم و ته راویه تی و ئاوه ن.

له لای مالبرانج وه واتا گه لیک، یاخود مۆدلیگه لیک، گیانی شته کان له خۆ دهگریت له نیتوانیان په یوه ندییه گانی راده ی کاملیرون جیا ده که ینه وه.

یه که میان په یوه ندی به زانستی تیورییه وه هیه، به لام دوو میان خوی له سیستمه ی له هه موو کرداره کاندای بۆ لای خودایی ده که ڕیته وه ده نوینیت، ئه ویش له سه ر ئاوه زمکان بال دهکشیت و به یاسایه کی به رای، که به هه لسه نگاندنی خوشه ویستی بۆ

٤٤

له میانه ی
خستنه پرووی
ئهم دوو
دهقه بری نهو
جوانییه مان
بۆ پوون
دهیپینه وه، که
له فیزیکه ی
فورم و
ناوه پۆک
قهتیس
دهیته

٥٥

دیدار

شوگرپه حەمدە ئەمىن پواندەزى

بۆ ئەم دىمانەيەى ديوان، دووجار لەگەل
مامۆستا (ئومىد پالانى) چووينەتە خزمەتى،
جگە لەوەى راشكاوانە وەلامى پرسىيارەکانى
دايەو، زۆرىش دلخۆش بوو بەگۆقارى
ديوان، كە «بەدواى ئەو خەلكانەدا دەگەپىن،
پۆژانىك رەنجى زۆريان كىشاو، تا ئەو
ئەزموونەى ئىستاي لى بەرھەم ھاتوو».

شوگر په همه د نه مین رواندزی:

**چوار به ندیخانه م بینوه، ماوه ی پیټج
سال نه فی کراوم، پیټج سالیس له
پیشه ی ماموستایه تی فه سل کراوم**

ئەو كچەي شارەكەي پاشاي گەورە، كە پىتى وايە لە ئىستاندا پرواندز بەكۆمەلى ھۆكار خەريكە لە ميژوووەكەي خۆي دای دەبپيژن و دەيكەن بەگوتديك لەسوران! يەكەم كچ بوو لە پرواندز قوناغي سەرەتايي تەواوكردوو و بۆ خویندنی ناوەندی ھاتۆتە ھەولير و لەسەر قەلا بەردەوامي بەخويندن داو، جارەكي ديكەش، كە ناوەندی تەواو دەكات، ديسانەوہ يەكەم كچی شارەكە بوو چووہتە بەغدا و لەخانەي مامۆستايان بەردەوام بووہ لە خویندن.

ماموستا شوکریه له سالې ۱۹۶۲ که نه وکاته کچيکی ته مه ن ۲۵ سال بووه، له يه که م کونگره ي ماموستايان له شاري به غدا، دواي هه ليژار دنه که، به پرووي «عه بدولکه ريم قاسم» به که م سه روک کوماري عتراق هاوار ده کات و ده لیت: «هه ليژار دنه که پر له ته زوو پر بوو».

مړه (عالي مه‌کته‌به) کښيځانه‌يه‌کي له پړاندز داناوه و خوښه‌ره‌کي زوري له‌دور گرښونه‌وه، که پړونکي چاگي ه‌بېوه له‌بلالوگرښه‌وه‌ي وشياري له‌نيو خه‌لکه‌که‌ي، نه‌مه جگه له‌وه‌ي که خه‌لکي پړاندز هر زوو تيکل به‌کاري سياسي و پيڅراوه‌يي بوونه. حزبي هيو له زووه‌وه پيڅستني له‌پړاندز ه‌بېوه، ئينجا دواتر شه‌زابه‌کانو دیکه‌ش.

پواندز پیشتر له کاولوکان بوو له خواری، له دوی هانتی
پووسه کان له جنګی مکه می جیهانی، له ۱۹۱۶ څاره که
ویران بوو و تیکرا، ئینجا که سر له نوی دروستکرایوه،
خه لکه که څاره که بیان له سهری بونیاد نایوه و نهوی
پوه رواندز و خواره ودهش کاولوکان.

به پراستی نازانم به زمان و هسفی نهو شاره جوان و دیرینه
بگم، به تاییهت سالانی چل و په نجا و شهسته کانی
سدهی رابردوو، که من تیدا ژیاوم و به چاوی خوم
دیعم و پروداوه کانیم بینیه. ده توانم بلیم: پرواندر نهو
کاتی له هر چوار و هرزه کی سال سهیرانگه کانی جمه
دهات، خه لکی به هر لایه کینا ده پرویشتن سروسشتی
جوان و سهیرانگه یوو، به تاییهت له وهرزی به هاران

- سہرمتا یا لہ پواندزموہ دست پٹیکین، لہ برچی
 بہ بہ راورد بہ دوروبہ رکھی، پواندز و خالککھی،
 تاییہ تمننسی خزی مہیہ؟ ٹیوہ چزن و مسفی ٹو شارہ
 دتیرین و میٹوہیہ دہکھن؟

+ تاییه تمه نیه که له زور پروهه وه، پرواندز شاریکی دیرینه، محهمه د پاشای پرواندز زیاتر له سیسه د سال پینش نیستا حوکمی گتپاوه و شارکه پایتهختی میرنشینی سوزان بووه و سنووری قلمرهوی پادشا و میرنشینکه ی یه کجار فراوان بووه له سهت سالی پابردوو و دوی هاتی نینگلیز، دیسانه وه پرواندز میژووه کی پرشنگداری هه بووه، ماوهک (سهید نه های نه هری) له وی قائم مقام بوو. هه مو نه مانه وایکردوو خه لکه که ی وشیاربن. له زور زووه وهش و هر له بیسته کانی سهده ی پابردوو (حوسین حوزنی موکریانی) چاپخانه ی له شاری (حله ب) هوه هیتاوه ته پرواندز و لهو شاره پوژننامه ی (زاری کرمانجی) ده رچوو و پوژننامه ی شونینانی دیکهش وهک (زهورا) که له به غذا ده رچوو هاتو ته پرواندز و خویندراوه ته هه له سه رتهای چله کاننش، به دیار یکراوی له سالی (۱۹۴۲)

+ ئەم پاشەكشەيە لەسەردەمی بەعس بەچری دەستی پیکرد و سەدام ڕواندزی وێران کرد، ڕواندزی کردە (ناحیەیی عومەر) جاران سۆران، چۆمان و میزگەسۆر لەڕووی ئیدارییەوه هەموویان بەرواندز بەستراپوونەوه، بەعس (دیانا + سۆران)ی کردە (قەزای سەدیق) دواچار گەیشتە ئەوهی، کە ئیستا ڕواندز وەک گوندیکی سەر بەسۆرانی لێهاتووه، بێ ئار و کارەبا و خزمەتگوزاری جیھیلدراوه، تاقەگی بێخاڵ چەند لەڕواندز نزیکە؟ ئاوەکی ڕاکنیشراوه بۆ سۆران و بالەکیان و شوێنانی دیکە، ڕواندزیش بێ ئاوه!

- ئەگەر ڕواندزییەکان بەراورد بەکۆییەکان بکەین، دەبینین ئەوان زۆر خەمخۆری شارەکی خۆیان، بەلام من ئەو خەمخۆرییە لەڕواندزییەکانەوه بۆ شارەکیان نایم. لەرابردووە چەند کەسانیکێ وەک مامۆستا زرار مستەفا هەبوون، بەلام ئەوانیش ڕۆیشتن و کەس ئەهاتووه شوێنیان؟

+ کۆیە هەتا مەلاکانیشیان هێندە توندیان نەکرد لەگەڵ خەلکەکی، کەسانی وەک مەلای گەوره دیارە، کە چیان بۆ شارەکی خۆیان کردووه، بەلام لە ڕواندز دوو بێمەلای شارەکی شەریان لەسەر ئەوه دەرکرد کامیان بێنە گەوره و ئاغای ڕواندزییان، بەهۆی ئەمەوه ڕواندز زۆر بەپاشکەوت. پیاوێکی دیار و بەناوبانگی وەک (ئیسماعیل بەگ) کە لەبیستەکانەوه لەپەرلەمانی بەغدا نوێنەر ڕواندز و هەموو دەورووبەرەکی بوو، بەلام ئەوان کوشتیان.

- دواي گوتاهاتی جەنگی یەکەمی جیهانی و هاتی ئینگلیز بۆ ناوچەکە، ڕواندز تاكو سالانیک دەسلاتی ئینگلیزی نەسەلماند و توورک لەهەموو عێراق بەدەرفراپوون تەنیا لە ڕواندز نوێنەرەکیان (گۆزەمیر) ماپۆوه! پێتان وانییه کە بلجی ئەو کاتانەیه ڕواندز بیداتەوه؟

+ ڕواندز لەدواي سییهکان و چلەکانی سەدەیی ڕاپردوووه بووه گۆرەپانی حزبەکان، کە بەحزبی هیوا دەستی پیکرد، پاشان حزبی شیوعی و ئیجنا پارتی، ئەمە بووه هۆی وشیاری زیاتری خەلک، بەلام ڕواندز ئەو باجە قورسەیی، کە دەیدا هی

خەلک دەچوونه بیرو، گەلی عەلی بەگ، چوندیان، بەرزێوه، بانه‌زۆک، میگر، سەرشاخان و مەلاسوشیا. ئەو خەلکە کاتی دەچوونه سەیران، گەرەک بەگەرەک و مال بەمال بەرنامەیی ئەوه‌یان داوه‌نا چون و بەچی بچنە سەیران، هەریەکە چ جۆره چیشتەک لێنی و لەگەڵ خۆی بهینی.

ڕواندز بەهۆی سەرووشت و هەلکەوتەیی شارەکی، کە کەوتۆتە نیوان دوو دۆلی قوول و گەوره، کە ئەوهی خۆره‌لاتی خەره‌ند و ئەوهی خۆراواش گەلی ڕواندز، یان گەلی خاوه‌ره‌شی پێی دەگوتریت، هەروەها هەلکەوتە جوگرافیاکی کە لە باکوورەوه زنجیر چیاي زوزک و حەسەن بەگ و برادۆست، لە باشوورەوه چیاي کۆرەک و ئارمووشە و بێجانیه، لە خۆره‌لات هەندرین و دۆلی بالەکایەتی و لە خۆراواش گەردێنەیی باپشتیان و گۆرمز و چیاي بەنی بالەکیانە، ئەمە وای کردووه هەمیشە جوان و پازاوه بێ.

- ئەمە وەک ڕاپردوو و بووه میژوو، بەلام لە ئیستادا ڕواندز بوومە گەرەک یان گوندەکی سۆران، لە کاتیکیا پێشتر دیانا (سۆران) گوندەکی بووه لە ڕواندز، لەلایەکی دیکەوه زۆریه‌ی قەزاکانی کوردستان ئەگەر زانکۆیه‌کی لێ نه‌ییت، بەلام کۆلیژمکی لێه ڕواندز لەمەش هیچی نییه. ئەم پاشەکەشی ڕواندز هۆکارەکی چیه؟

«

بە هاوار
کردنەوه به
عەبدولکەریم
قاسم-م
گوت:
«انتخابات
مژوره
مژوره»

»

دوو بئەمالەكەى خۆبەتەى، لەدواى ھاتنى بەعس ديسانەوہ باجىكى دىكەى نا. دواچار پرواندز ئىستا بووئە گوندىك بەھەمووى بىست سىى مالى رەسەنى پرواندزى لى نەماوئەوہ.

- با بگەرىنەوہ سەر خويندەن و مەكتەبە ئۆوہ يەكەم قوتايى كچ بوونە لە پرواندز، كە پۆلى شەشى سەرەتايان تەواو كەردوہ و ھاتوونەتە ھەوليز، ھاوگات ھەر يەكەم كچيش بوونە جارەكى دىكە لە پرواندزەوہ چوونەتە بەغدا، لەو سەرمەمە بۆ كچىك زۆر زەحمەت بووہ پرواندز جىيلى و بەتەنيا بچتە ھەوليز و بەغدا، لەم سەركچىشى و تەھەراننە نەريتيانە كى ھاوگار و پالەشتى سەرمەكت بوو؟

+ راستە دايەك ژنىكى نەخويندەوار بوو، بەلام زۆرى ھەز بەخويندەواری دەكرد، بەمنى دەگوت كچم وەمەكە بگەريوہ مالى و بچى دەست لە پياوہكەى پان بگەريوہ، ھەتا دەرەمەك، يان دینارەكت دەداتى، بۆ خۆت خاوەنى پارەوپولى خۆتە وەبى ھەندەك سەربلند بى.

من سالى ١٩٤٨ سەرەتايەم لەپرواندز تەواو كەرد، قوتابخانەكە لەسالى ١٩٣٣ەوہ ھەبوو، بەلام بەھۆى فتواى ھەندى كولەكە مەلا نەبووايە، زووتريش لەو شارە خويندەن دەستى پى دەكرد. لەگەل كرانەوہى قوتابخانەكەش ديسان خويندەن بۆ كچان زۆر زەحمەت بوو. من يەكەم قوتايى كچ بوومە، دواى تەواوكردنى قوناغى سەرەتايى، لە خويندەن بەردەوام بووم و چوومەتە ناوھەندى، پيش من كچەكان لەدواى پۆلى سى و چوار، ئەوپەرەكەى گەيشتوونەتە پينچ و شەشى سەرەتايى بەلام دواتر چوونەتەوہ مال و دانیشتونە، بەلام دايەك گوتى ھەر دەين خويندەن تەواو بگەى، سالى ١٩٤٩ منى ھيتايە ھەوليز و لەمالى پوورم داينام، بەمجۆرە پۆلى يەكى ناوھەندىم لەسەر قەلات خويندە، سالى ١٩٥١ قوتابخانەكە تىكەلاو لەپرواندز كرايەوہ، ئەوہ بوو گەرامەوہ پرواندز و لەوئى لەگەل كوران دانیشتم و دوو و سىنى ناوھەندىم تەواوكرد. سالى ١٩٥٦ لەبەغدا خويندەن تەواوكرد و بوومە يەكەم مامۆستاي ئافەرەت لە پرواندز، شەقلاوہ، چۆمان، سۆران و

ھەموو ئەو ناوچانە، لەھەمان قوتابخانەى، كە لىيشتم خويندەبوو بوومەوہ مامۆستا.

دایەك دەورى سەرەكەى ھەبوو لەناردنەم لە پرواندزەوہ بۆ ھەوليز، بەلام باوەك كە كەسىكى رۆشنيز و زۆر كراوہ بوو، كاتەك گەرامەوہ و پۆلى سىيەمى ناوھەندىم لەپرواندز تەواو كەرد، ئامادەى لە پرواندز نەبوو تاكو قوناغەكانى پاشتر تەواو بگەم، دايەك گوتى ھەر چۆنەك بى دەين خويندەن تەواو بگەيتە ئەوگات لە ھەوليزى لە ئامادەى تەنيا بەشى ويزەى ھەبوو، منيش بەھىچ شىوہەك ھەزم لەو بەشە نەبوو دەمويست لەبەشى زانستى بخوينم، كە ويستم بچمە بەغداين بخوينم، ھەموو ئەو خەلكە بەرمەنگارى باوەك بوونەوہ، ھەر لەخزمەوہ بگەرە ھەتا ئەھلى شارى، دەيانگوتە باوەك عائىلەكى وەكو ئۆوہ، كچەك لەتەمنى ١٦ سالى چۆن دەين بەتەنيا بنيزدريتە بەغداين، باوەك گوتى كچم واز بئە، عالاھەكە زۆر لۆمەم دەكات، لۆ خۆت بەچ خۆت خەريك دەكەى قەينا بەس مەچووە بەغداين، بەلام ديسانەوہ دايەك پيداگيرى كەرد و گوتى ھەر دەين بخوينت.

شەخەرە لەگەل دوو مامۆستاي پرواندزى
پرواندز - ١٩٥٣/٥/١٠

رواندز وەك
گوندىكى سەر
بەسۆرانی
لینا تووہ، بى
ناو و کارەبا و
خزمەتگوزارى
جەھیلدراوہ،
تافگەى
بیشان چەند
لەرواندز
نزیگە؟
ناوھەكەى
راگیشراوہ
بۆ سۆران
و بالەکیان
و شویتانی
دیکە،
رواندزیش بى
ناوہ

ۛۛ

کردووه، ئیدی چۆن بۆ کچهکەیی خۆمى ناکەم، بەلام خەلکی زۆر سەرزەنشتم دەکەن. حاکم پێی گوت مادام خۆت بېروات بەخوێندەواریی و بەره‌وپیشچوونی کۆمەل و یەکسانی نیتوان کچ و کۆر هەیه نابێ گۆی بەو قسانە بەدەیی و دانیاشم پۆژیک دادیت ئەو هەنگاوهی ئێوه دەیتە مایەیی شانازی و رێخۆشکەر بۆ کچانی دیکەش و وەک کەسێکی پێشەنگ ناوتان لە پواندز دەهێندرئ، بەمجۆرە باوکم قەناعەتی هات و بەلێتنامەکی پێ کردووه.

لەگەڵ دایکم پێکەوه چووینە بەغدا و داخوایم پێشکەش کرد و لەخانەیی مامۆستایانی کچانی بەغدا وەرگیرام، کە ئەمەش بوو وەرچەرخانیکی گەورە لەژیانی مندا، کە وەک کچیک لەو پەڕی چپاکانی سەرسنور بۆ خوێندن بچیتە شارێکی گەورەیی وەک بەغدا.

دوای من بەپنج سال ئینجا سێ کچی دیکە بوونە مامۆستا، من بەشانازییەوه بەستەلەکەکم شکاند، ئێستاش مایەیی خوشحالییم، کە لە پواندز دەیان کچ بوونەتە پزیشک و ئەندازیار و لەهەموو بوارەکان بەرچاوان، حەزەدەکم باسی ئەوه بکەم، کە بوومە مامۆستا، یەکەم دامەزراندنم، کە هاتەوه پواندز، یەکەم مووچە سی دینارم وەرگرت، ئەوکات سی مسقال زێری پێ دەهات، خەلکەکە، کە ئەوهی دیت خۆیشم هانی خەلکەکم دەدا، کە کچهکانیان بنێرنە قوتابخانە و دەمگوت با کۆلەوار نەبن، کچ بۆ لەمالی بکەویی و هەر کەلوپەل بشوات و منداڵ بەخێو بکات، با ئەوانیش دەستیان هەبێ لەپێشکەوتن و خاوەن پاره و نابووریی خۆیان بێ، ئیدی دواتر منیش بوومە هاندەرەک تاکو خەلک کچهکانیان بنێرنە مەکتەب.

- ئێوه یەکەم دامەزراندنتان وەک مامۆستا لەپواندز بوو، دواتر چۆن بوو گواستراوەوه مەخمور، لەسەر ئارەزووی خۆتان بوو؟

+ نەخێر دووریانخستەوه. لەکۆتاییەکانی سالی ۱۹۵۶ هێرشێ سێ قۆلی کرایە سەر میسر و لە هەموو شارەکانی عێراق پێپیان و خۆپیشاندان کرا، لە پواندزیش کرا و دایک و باایشم بەشدارییان کرد، منیش بە بەرێوهبەری

- ئەو دواجار باوکت چۆن قەناعەتی هێتا و رازی بوو کە بچیتە بەغدا؟

+ بۆ ئەواوکردنی کاروبارەکانی وەرگرتنم لەخانەیی مامۆستایانی بەغدا، دەبووایە باوکم بەلێتنامەیهکی بە سیفەد دیناری عێراقی پێ بکاتەوه، تەنیا کارەکەش ئەو بۆی هەبوو بیکات، دایکم هەرچەندە هەبوون و پارەدار بوو بەلام ئەو بۆی نەبوو بەلێتنامەکە پێ بکاتەوه چونکە ئافەرت بوو! ئەو نەیدەتوانی ئەو کارە بکات بەهۆی ژن بوونەکەیی، باوکم ویستی ئەم هەلە بقوزیتەوه و نە بەلێتنامەکە پێ بکاتەوه و نە رێگەیی چوونە بەغداشم بەدات، ئەوهش دووبارە بۆ من بۆوه گرفتێکی گەورە بۆ وەرگرتنم لەخانەیی مامۆستایانی بەغدا.

دایکم حاکم (یەعقوب یەعقوبی) کە حاکمێکی پواندزی بوو، دەناسی. مەزۆفێکی پێشکەوتووخواز بوو، من و دایکم پۆژەک پێکەوه چووینە لای و دایکم گۆتی کاروباری شوکریەم تەواو کردووه و دەیتێرمە خانەیی مامۆستایانی بەغدا، بەلام پێویستە باوکی بەلێتنامەیی بۆ بکات، ئەویش لەشەرمی خەلکی دواکەوتوو ئامادە نییە کارەکە بکات و رەوانەیی بەغدا ی بکەن، ئینجا حاکم بەدوای باوکمیدا نارد و پێی گوت ئەگەر تۆ بۆی ناکەیت، من خۆم بۆی دەکەم. باوکیشم بەحاکمی گوت من چەندین بەلێتنامەم لای ئێوهیە کە بۆ خەلکی هەزار و دەستگورتی بالەکایەتیم

“

یەکەم
مووچە سی
دینارم
وەرگرت،
ئەوکات سی
مسقال
زێری پێ
دەهات

”

قوتابخانه گوت يا ئيمهش ته له به كان بيهين و به شداری بگهين، به ريو به ره که مان مێردی ئيمچه ئاغایهک بوو، لێی کردمه کيشه و قائیمقامی رواندزی تینگه یاند، که من له مهکتبه سیاسهت دهکهم، شهوه بوو سالی ۱۹۵۷ مێیان نهفی مهخموور کرد. بههۆکاری شهوهی من هانی تهله به و ماموستاکانم داوه و لهناو قوتابخانه سیاسهت کردوه.

- کاتی چووه مهخموور، ئهویت چۆن بینی؟

+ چوومه مهخموور، بهلام چ مهخموور؟ نه ئاو، نه کارهبا، نه شوینی نيشته جیوونی هه بوو، مهخموور ئهوکات مهنا بوو، هه له گهله من قائیمقامی ههولێرش نهفی بوو، حاکمیکي کهرکوکی نهفی بوو، به ريو بهری شارهدینی قهراج نهفی بوو، مهخموور وهک مهنايهک وابوو شهوهی عهقلیان نهگرتبا بۆ ئهویان دوور دهخستهوه.

کاتهک چوومه مهخموور قوتابخانه که سێ پۆلی بوو، پۆلی یهکهمی سهزهدایی له سهز تهنه که داده نيشتن، سالی دووهم لهوێ له ۱۹۵۸ کرامه به ريو بهری قوتابخانه که، ئیداره به ريو بهر د و ههفتانه ۳۱ بهشه وانهشم دهگوتوه. دواتر شۆرشى ۱۴ى ته ممووزى ۱۹۵۸ى به سهزدا هات. پاش مانهوه بۆ ماوهی چوار سال له مهخموور، له سالی ۱۹۵۷ تاكو ۱۹۶۰ ئینجا گواستراوه عهنگاوه و بوومه به ريو بهری قوتابخانه کهی ئهوی.

- ئێوه سهزهدمی پاشایهتی و سهزهدمی کوماريشتان بینی، بهتایبهتی، که ئیوه لهوای ۱۴ى ته ممووز و هاتتی (عهبدولکريم قاسم) به فهرمی هاتنه ئێو کاری ریکخراوهیی و ریکخستن، عهبدولکريم قاسم پیاویکی چۆن بوو؟ ئایا قاسم کهسیکی نیموکرانی بوو وهک دهگوتی؟

+ من دهمووی به نموویهک و گفتوگویهکی نێوان خۆم و قاسم وهلامی ئهو پرسیارهت بدهمهوه، ئینجا دواتر ئیوه بریار بدهن، که کهسیکی چۆن بووه. سالی ۱۹۶۲ ههلبژاردنی ماموستایان له ههموو عێراق ئهجام درا. له ههولێر ئیمه

وهک لیستی پیشهیی لێژنهکی بالامان بۆ سهزهدستیگردنی ئهو ههلبژاردنه پیکهتیا، له گهله چهند ماموستایهکی به توانا، که ژماره مان بیست و پینچ کهس دهبوو، لیستیکمان دروستکرد.

لهو لیسته سێ ژن هه بوون، من و ماموستا (سهزهدی) له گهله ماموستا (نهسرین رهشید نامیق) که سهز به پارتی بوو، چونکه لیسته که ئیتلافی بوو و شۆرشى کوردیش تازه دهستی پیکردبوو، پاش ههلبژاردن سهزهدی هه رهشه و توقاندن و بهر بهستی زۆر، ئیمه لیستی پیشهیی له سێ پاریزگا (ههولێر، سلیمانی، عماره) به رانبهر به ۱۱ لیستی پیاوانی ئهمن و موخابه رات و کونه په رستان وهستا بووین، ئینجا لیسته کهی ئیمه زیاتر له ههزار دهنگی هینا، لیستی (بیلایه ن) که لیستی حکومهت بوو و پیکهتیبوو له پیاوانی ئهمن و کونه په رستان به ههموو هیز و زهبر و زهنگی خویان ته نیا ۱۰۲ دهنگیان هینا.

له مهراسیمی کردنه وهی کونگره دا له هۆلی گهله به بغدا (عهبدولکريم قاسم) وتهکی پيشکesh کرد و ئاماژهی به وه کرد، که ههلبژاردنه که زۆر شازادانه بووه، ئهوسا لێژنه ی ههولێر کوتیان ئیوه ژنهکان بۆی روون بگه نه وه، که وانیه، دوو ئه ندامه کهی دیکه ئارهزووی قسیان نه بوو،

له شه قه لوه
و سۆران و
مێرگه سۆر
و رواندز
و چۆمان،
یه که م
کج بووم
که بوومه
ماموستا

دوستان شیندل له گهله شوکریه ی ههولێر له یه که م ۱۹۶۶/۱۹۶۷ هه زهدگراییان له ۱۹۶۶/۱۹۶۷

هاتییه مەخمور و دەشتی هەولێر، نواریش شووت بەکۆریکی شیوعی لەگوندی قورشاغلو کردە کلتیک کەوتیە بەراوردکاری لەنێوان پواندز و دەشتی هەولێر، چ شتیکی زۆر سەرنجی راکێشای؟ مەرجی ئێوە بۆ هاوسەرگیری چ بوو؟

+ بەگشتی خیزانه شیوعییهکانی دەشتی هەولێر، ئەوانە، کە سیاسی بوون، ژنەکانیان زۆر رۆشنیتر بوون لەو ژنانە، کە ئیستا مامۆستا و دکتۆرن، هۆکارەکش ئەوەبوو ژنەکان هەمیشە چاودێری دەرەوی مالیان دەکرد، بەتایبەت لەکاتی کۆبوونەوەی پیاوەکان، بەمەش گۆیان لە ناوەڕۆکی هەموو قەسەکان دەبوو، لەبۆاری رۆشنییری و چینیایەتی و جیاوازیی رەگەزی، ئەمە وای کردبوو ئاستی وشیارییان زۆر لەپیش بیت. جا من چەندین خیزانی وەهام بینی، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا هەندیک شتی دیکەش هەبوو، ئەوانە: زۆرجار لە هاوسەرەکی منیان دەپرسی، ژنەکەت بۆدیانه یان بێگانه؟ چونکە ئەو لە عەشیرەتی بۆدیان بوو، بێگومان ئەوە سێفەتی عەشیرییه، بێگومان جیاوازیی دیکەش زۆر، بەلام لەگەڵ ئەوەش، ئەمانیش ناهەق نەبوون، رەنجیان بۆ ناغا بوو، سالی ئەو هەموو ماندوویوونەیان دەکرد دواچار حسابکە وەک نان و زگ دەژیان، هەتاکو دواى ٤٤ تەممووز و شۆرشى فەلاحی، ئینجا وردە وردە بوژانەوه، بویە منیش ناهەقیان ناگرم.

ناسینەکی منیش لەگەڵ هاوسەرەکم، لەرێی حزب بوو، ئەو بەحزبی گۆتوو دەمەوی ژایانی هاوسەری پێکەینم، چونکە دایک و یاوکی ئەو جووتیار بوون، ئەویش کۆلیژی تەواو کردبوو و حەزی کردووه ژنەکی خویندەوار بکاتە هاوسەری و هەندیک لەو ژایانە پێشتر جودا بێ، بۆیە بەحزبی گۆتوو من ناتوانم بگەم ئەو خیزانەکی کچی خویندەواریان هەیه و مالی باوکم بنێرم بۆ خوازیینی و بۆم هەلبژێرن، جا ئێمە هەردووگمان بەو شیوەیه و لەرێی حزب لەهەولێر بەکدیمان ناسی.

بەس من گۆتم دەبی بچیه پواندز و باوکم و برام ببینی و قەسە لەگەڵ ئەوانیش بکە، چونکە من نە

بۆیه من هەستام و گۆتم: «هەلبژاردەکان ئازاد نەبوون، پاک نەبوون و ساخته بوون، لەزۆریه ناوچهکاندا هێرش کراوته سەر ماموستایان و دوور خراونهتەوه، لێیان دراوه و بەند کراون و سوکایەتیان پێکراوه» ئینجا بەهاوار کردنەوه گۆتم: «الانتخابات مزوره مزوره». لێزەدا بووه هەرا و غەلبەغەلب هەتا لە تەلەفزیۆن تەنیا گرتە یەکەمی نیشان دا و قەسەکانی دیکە ی بری.

دوو سەن لە ماموستایانی سەر بەلیستەکانی دیکە، کە موسلاوی و کەرکۆکی بوون، لەپیش ئێمە دانیشتبوون، ویستیان پەلارم بدم، بەلام عەبدولکەریم قاسم گۆتی: «واز لەو خوشکە بهێنن با قەسە بکات، ئەمەیه دیموکراتی».

ئێمە لەئامادەبوونی کۆنگرەکەدا سێ ژنی ئەندام بووین، یەکێکی دیکەشمان (گەلاویژ رەشید) وەک میوان لەگەڵ خۆمان بردبوو، پاش تەواو بوونی مەراسیمی کۆنگرە بۆ دابەشیبوون بەسەر لێژنەکان چوومه هۆلی (امانه العاصمه) پیاوانی ئەم بەدوای ئەو کەسەدا گەرابوون، کە قەسە ی بە (عەبدولکەریم قاسم) بری بوو، بەلام کە سێیانمان مابووینەوه، وایانزانی بوو ئەوەی نەهاتوو ئەو کەسە بوو، کە قەسەکانی کردوو!

- دواى ئەوەی لەرواندز و ناوچهیهکی شاخاوی-

٤٤

بەگشتی
خیزانه
شیوعییهکانی
دەشتی
هەولێر،
ئەوانە،
کە سیاسی
بوون،
ژنەکانیان زۆر
رۆشنیتر
بوون لەو
ژنانە،
کە ئیستا
مامۆستا و
دکتۆرن
وو

خوڤی و نه خیزانه کهیم نه دهناسی، راسته حزب گوتی کورپه کی باشه و شایسته یه، بهلام پیویست بوو خویشم هه ندیک شتم له سهر زانییا. ههر زوو پیتشم گوت، که من تیکه له بهکاری حزبی و سیاسی بوومه و ئیدی شهوین پوژبی، که ئه رکیک بهمن راسپنر دره دره چم، چونکه راسته زور کهس بیروبواوه ری شیوعیشی هه یه بهس قبول ناکا ژنه کهی بجینه کور و کوبونه وان، جا گوتم با له ئیستاوه ئه و شتانه بیرینیه وه.

- ئیوه سالانگی زور ماموستا و بهرینه بهری قوتابخانه بووینه به بولچوونی ئیوه هزکار چیه که قوتایی ئه وکات هه قنده ئاسته برز بوون له فیربوونی زمان و زانیاری گشتی، بهلام تهله بهی ئیستا به بهراورد به و کاتی ئاستیان زور نزمه؟

+ به پله یه کهم: هزکاره کهی (مه نه ج، ماموستا، دایک و بابیه) من له ناوه ندیی پرواندز ده مخویند، خه لک له دیانا، که ئیستا سۆرانی پین ده گوتیت، له باله کیان، له باپشتیان، جوندیان، سییانان تاریکوروون، سهعات چوار له وینا به پینان ده هاتن، کوله پشتیان هه بوو کتیب و پینخوریان تیده کرد، هه ندیک پوژ، که ده گیشتن توپه به فره کیان له سهر که تپوو. دوو دهوام بووین، له ههشت تا کو دوانزه دهوامه ک ئه وهی دیکهش له دوو تا کو چوار بوو، له نیوان دوانزه بۆ دوو، ههر له نیو مه کتبه تهله به کان نیوه پرویان نانگی بهوشکیان ده خوارد، نوای دهوام سهعات چوار دپسان به پین ده گه پانه وه. سه ره تا خویندن بۆ کچان نه بوو، بهلام پاشی مه کتبه ی ناوه ندیی و ئاماده یی کرایه وه، ئینجا خه لک کچیشیان نارد.

جا ئه وکات خه لک زور هه زیان به خویندن و فیربوون ده کرد، هزکاره کهش زیاتر ئه وه بوو جارن چ ئیشه ک نه بوو مرؤف بیکاته بهلام کاته ک پروانامه ت وه ره گرت، ده بوویه ماموستا، یان فره مان بهر و ده ست له ئیشه ک گیر ده بوو. له پرواندز ریزه دوانه ک هه بوو و ته واه، کاری دیکه نه بوو، ته نانه ت له ده شتیش، له مه خموور، که من له وچ بووم، هه وت سال نه هات بوو، مندا له به جلکی دپای ده هاته مه کتبه.

هزکاری ئاست تزمی تهله بهی ئیستا به بهر وارد به وکاتی، به پروای من، ئه و ته کته لوژیایه، که زوو هاته نیو کومه لگه ی ئیمه، به بی ئه وهی هیچ ئاماده کاری بۆ کرابن. ده بیینی مندا له و هیشه ساوایه، موبایله کی له ده سه ته. هزکاریکی دیکه ئه وه یه ئیستا، که خویندیش ته واه ده که ی دانامه زری، تهله به هه یه هه وت ساله ته واه کردوه و دانمه زراوه، جا ئه وانه ی خواره وهی وان کاتیک گه وره کان ده بیین دانامه زری، ده لین ئیمه بۆچی بخوینن، ئمه واده کا وره ی تهله به دابهزی و هه زی بۆ فیربوون و خویندن نه بن.

- ئه ی جیاوازی ماموستای ئه و کات و ئیستا چون ده بیینی؟

+ ئیمه ئه و کاته ی له خانه ی ماموستایان له به غدا ده مانخویند، ماموستا کانمان زور زیره ک و زانا پز زانست و په روه رده و هونه ر و وه رزشی بوون. ههر ماموستایه ک به لای که می دوو پروانامه ی هه بوو، وه ک ماموستا (له میعه عه باس عماره) که شاعیره کی به ناوبانگه (نازک ئه لمه لانیکه) ئه ویش شاعیره کی به ناوبانگ بوو، (مه ئارب عه لی) بلیمه ت بوو له زمانی عه ره بیی (مه عانی ئه لعانی) و (رنیه ئاکره یی، جوزه نین ئاکره یی، له میا عه لی که مال، نا هیده ره فیق حه می) و زور ماموستای بلیمه تی دیکه بوون. ماموستا کانمان هه تا فیریان ده کردین چون جلک له بهر که ی، کو نان بخوین و بچینه گه رانی، کو دۆست بگرین، هه موو شته کیان پینده گوتین، قوتابییان ده کرده که سیکی ئاماده کراو بۆ بواره که ی خو، بهلام ئیستا هه مووی بۆ ته واسیته و واسیته کاری، ئایا چ بواره کیان بۆ ماموستا دانه وه؟ کوا هه لسه نگاندنی ماموستا؟ حزبا یه تی ته سک هه موو پینوه ره کانی تیکدا.

- ئیوه له ژیر کاریگه ری کن فیکری شیوعیتان و مرگرت؟

+ من له ژیر کاریگه ری باوکم و ئینجا که شه وه وای سیاسی پرواندزیش به خو، بوومه شیوعی، ههر له گه ل خۆم، له قورناغی سه ره تایی، قوتابییان ده هتایه مه کتبه و تاقیکردنه وهی شه شی به ده ست که له چه کراوی ده دایه وه ئه وه له سالی ۱۹۴۸.

۴۴

له بیسته کانی

سهره یی

رابردوو دا

(خوسین)

خوزنی

هوکریانای

چاپخانه ی

له شاری

(حه له ب) هه وه

هه تاهه وه

رواندز و

رؤژنامه ی

(زازی)

کرمانجی

ده رچه وه و

رؤژنامه ی

(زه ورا) ش

که له به غدا

ده رچه وه

هه تاهه وه

رواندز و

خویندراوه ته وه

۴۵

خوی هه بیت.

- پێتانوانیه که هەر له بهرهبه یانی میژوو و پێش سومه رییه کانیش، هه موو سیسته مه کان کاریان له سه ر به کۆیله کړینی ژن کړیوه، به تاییه ت دوا ی نه وه ی مرۆف فیزی راوشکار و کشتوکال بوو و بهرهمی له پیکارو یستی خۆی زیاتر بوو، ئیدی پیاو دهستی به سه ر بهرهمه که و ژنه کهش ناگرت. له ئیستاشدا سیسته می سه رمایه داری له سه ر هه مان نه خشه ریکا کار له سه ر به کۆیله کړینی ژن دهکات. بۆیه له هه یج شویته ک یه کسانیی له نیوان ژن و پیاو دا نییه؟

+ به ئی زور راسته، هه موو سیسته مه کان هەر له زور زوووه، که چه وساندنه وه دهستی پیکردوه به چه وساندنه وه ی ئافره ت بووه، ژن خرا نه ماله وه و ئه رکیان قورستر کرا و پیاو بووه زله یزه ک به سه ر ژندا، ئیستا له نیو زۆربه ی عه شیره ته کان هه مان سیسته مه و ژن کۆیله یه و هه یج مافینکی نییه، پیاو چه ند ژنه ک دهه یین و له نیو عه ره بان هه تا ئۆ ژن ده پوات، بۆیه ده که ریینه وه سه ر نه وه ی، که ئه گه ر زانست و بوشنییری له هه ر شویته ک هه بیت، جیاوازی چینه یه تی که مته ده بیته وه و ژن و پیاویش ده به نه ته واوکه ری یه کدی.

- دوا ی نزیکه ی هه فته سال له ئاشنا بوون و خه باتکرینت له نیو شیوعی، هه یج له بۆ چه رونه کانت سه باره ت به حزب گه رپانکاری به سه ر داهاتوه؟
+ نه خیز، هه ر که سه ک، که شیوعی بیت و له و بهرنامه ی ده رچه و بیت شیوعی نییه، شیوعیه ت بهرنامه یه کی پێشکه و توه، سالی ۱۹۳۴ که حزب درووست بوو داوا ی سه ره بخۆی کوردستانی کړدوه، بۆیه من ئیستاش له سه ر هه مان بیروباوه ری جاران و ئه و روژه ی بوویمه شیوعی، ماوم.

- به هۆی هه لویست و بیروباوه ری شیوعی چه نینجار به ند کراون، کام چاره له هه موویان ناخۆشتر بووه به لاتانه وه؟

+ سالی ۱۹۶۲ بوو، ئه ویش دوا ی ئه و هه لمه ته گه وهره ی حزبی شیوعی بوو له پیناو ناشتی له

له چه ووه خاتون شوکریه، فیزی خان، سوژان، سه هه، سه ریه

راسته باوکم نه خوینده وار و نازناوی دیناوه ی هه لگرتبوو، به لام فیکریکی زور کراوه ی هه بوو، گوته ی هه موو نه وه ی هه یه تاقیمکړده وه ده رچه و هه یج بۆ میله ته که ی نییه، هه ر چه ند ئیمه خاوه ن مولکین و گوندمان هه یه، به س گونده که ی باوکم ئیشتراکی بوو و به رو بوو مه که ی دابه شی سه ر هه مووان ده کړد، ئاغا ده هات ده یگوت چه ار ته نه که که تمم بدی بۆ مه لای چه اری دیکه بۆ فلانی و بیست ته نه که بۆ ئاغای، ئی باشه سه پانه کان چیه ان بۆ ده مینیه وه؟

جا لیزه دا باوکم فیکری شیوعی وه رگرت له پیناو نه هیشتنی چه وسانه وه و جیاوازی چینه یه تی، ئه و فیکره ی هه لبژارد و پهی په سه ندتر بوو له بیروباوه راکانی دیکه ی ئه وکاته.

- ئیقه له نیو حزب زیاتر کارتان له سه ر چینه یه تی ده کړه یاخود له سه ر مافی ژن؟

+ نه خیز ئیشم له سه ر مافی ژن و له چه ارچه یه ی ئه وه ش له سه ر چینه یه تی ده کړد. هه ولما ن زیاتر بۆ ئه وه بوو ئه و جیاوازییه زوره له نیوان ژن و پیاو دا نه بن، له به نه رته نا ژن و پیاو ته واوکه ری یه کن، به لام نابن پیاو ببیته زله یزه ک هه موو فره مانه ک به سه ر ژنه که دا بدات، وه کو ئازادیی چه وونه ده ره وه و پۆشینی جلوه رگ و زور کاروباری دیکه، که ده یی جو ره ک له سه ره بخۆی

“

یه که م
قوتابی کج
بوومه له
رواندز، دوا ی
ته واوکه رنی
قوتاغی
سه ره تایی،
چه ومه ته
ناهه ندی

”

عزیز محمد له کاتی سهرانی کړنی مالی شوکریه له ۲۲/۲/۲۰۲۰

کوردستان و چهند داواکارییه کی دیکه ی رهوا
بق ژبانی خه لکه له هه لمه تدا توانرا بیست
هزار واژو کو بکریته وه، به لام له ږنگه ی نارذنی
لیستی ناو و واژوکان بق شاری کهرکووک،
له خالی پشکنین لیستی ناوه کان و نهو هاورینه ی
دهیوست بیگه یه تی، ده سگیرکران و رهوانه ی
نه منی هه ولیر کران، به ماوه کی کهم دوا ی نه وه،
نه منی هه ولیر (۲۷۵) ی که سی لهوانه ی واژویان
کړدبوو ده سگیرکړد.

من نه وکاته به ږیوه بهری قوتابخانه ی عه نکاوه ی
کچان بووم و په کی بووم له و ۲۷۵ که سه
ده سگیرکړاوه، که سینکی ناسراویش بووم،
به تاییه ت له لای پاریزگاری نه وکاتی هه ولیر
(به دره دین علی) چونکه بهر له وه ی بیته
پاریزگار، نه و له رهواندز قائیمقام بوو و
ناگاداری جموجول و چالاکی سیاسی و کاری
ږیکخواوه یی من بوو، بویه زور ږقی لیم بوو.
هر بویه ش (به دره دین علی) منی خستبووه ژیر
چاوه دیزی، به ناشکرا بوونی نه و ناو و واژویانه،
به لکه یه کی باشی له سر من ده سکه وت.

- چونیته ده سگیرکړمن و مامه لای دمزگا نه منیه کان چرن بوو؟

+ ږوژی ۱۲ ی ۵۱ ۱۹۶۲ له نیو قوتابخانه ی
عه نکاوه ی کچان له کاتی دهوامی ناسای ږوژانه مدا
بووم، ږولیسیک به دوامدا هات و له بنکه ی ږولیس
عه نکاوه ده سگیرکرام و رهوانه ی نه منی هه ولیر
کرام، که له شوینی بینایه ی پاریزگای ئیستای
هه ولیر بوو، له ژووری لیکولینه وه، لیکوله ره که
چهند لیستیکی دره هینا و دایه دهستم، لیسته که
ناو و نیمزای پڼوه بوو، په نجه ی دریزکرد و
گوتی نه وه نیمزای تویه؟ گوتم به ل، نه متوانی
نکولی لڼ بکه م، گوتی بچی نیمزات کړدووه؟
گوتم وه که کچه کوردیک داواکارییه کانم پی
ږهوا بوون و که سیش نیه ناشتی نه ویت و پی
خوش نه بیت، گوتی نه ی نه و ناوانه ی له گه ل تو
نیمزایان کړدووه، ده یانناسی؟ گوتم نه خیر! گوتی
ماموستای خوت! دووباره وه لام دایه وه و گوتم
نه خیر نایانناسم چونکه نه و ناوانه له عه نکاوه
زورن.

پاشان له گه ل نه منیک، منیان نارده لای
حاکمی تحقیق (ئبراهیم دزهیی) که چوومه
ژووره وه هه مان پیای لیکوله ره لوی بوو،
دووباره لیکولینه وه ی له گه لدا کړدمه وه. پیش
نه وه ی دادوهر قسم له گه ل بکات، لیکوله ره که
ته له فونیک بډ هات، دواتر زانیم مغه وه ی
نه من و هر ده یگوت «نعم باشا، تومه ز باشا»
ته له فونه که دایه دهست حاکم، نه ویش زور
به ته وسه وه ده یگوت «نعم باشا»، ئینجا دوا ی
ته له فونه که حاکم گوتی بچی نه م نیمزایانه ت
کوکردوونه توه نازانی قه ده غیه؟ گوتم نه خیر،
چونکه بق ناشتییه له کوردستان، منیش وه که
کچه کوردیک داواکارییه کانم زور پی ږهوا بوون
بویه نیمزام کړد، حاکم گوتی تو نیمزاکانت
کوکردیته وه و شاهیت له سر هیه، که به په چه
و عبا بووی و پیلاوه کی لاستیکت له پی بووه
له گه ږه که کان نیمزات کوکړدیته وه، منیش گوتم
نه گه ر من بوومه، نه ی بچی نه وکات ده سگیرتان
نمده کړدم؟

نه وچاره حاکم گوتی نه ی باشه کی بوی هینای
ته وقیع بکه ی؟ گوتم ږوژیک هینی له مال ه وه
بووم، (نه وکاته به ږیوه بهری مه کته یی عه نکاوه
بووم) ژنیک هات و گوتی نه و یاداشتم بق نیمزا

دایکم ژنیک
نه شویتده واری
بوو، به لام
زوریا دهر
به شویتده واری
ده کړد، به منی
ده گوت کچم
ده سکه
بکه ویه وه
مالی و بچا
ده ست له
پیاه وکته
پان بکه یه وه

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
الجنة عدن المشرق الرابع
العدد ٢٩ / ٢٢
العدد ١٥ / ١٥
١ - مدبر شركة التورادوك
العدد ١ / ١٥
١ - مدبر شركة التورادوك

[illegible]

قسمه عقدت
 الزمان
 رئيس القضاة
 القضاة الزمان
 صورة منه إلى /
 مدير مصلحة الجمارك - للعلم -
 مدير مصلحة الجمارك - للعلم -
 المدير العام للمصارف - للعلم -
 صورة منه إلى /
 مدير مصلحة الجمارك - للعلم -
 مدير مصلحة الجمارك - للعلم -

روشنی که به پیریاری ازین استیلا کوفتی خاتمو شوکیه له لایین
لادگانی سارمازی چواری که رکوک

حاکم ناوی زور له ماموستایانی دوست و خزم و هاورښیانی هینا، گوټی شه‌ګر ناوی چوند که سیک له واته‌ی واژویان کړیووه پښ نه‌لنی بریاری ګرځتت ده‌دهم. گوټم ته نیا نه‌وینده ده‌زاتم ماموستان، به لاهم ناشنایه تیم له‌ګل که سیان نیی، شنجا به کسه‌ر گوټی شه‌وه ۱۳ روژ ته ووقفت

عدد الأوراق: ٩٤٥
الرقم: ٢٩٣/٨٧
حرف: وسجل

الموضوع / استفسار

الجمعية العامة - الأمانة العامة

إشارة لتكليف مر. ٤٩١٤ في ١٧/٨/١٩٦٢ والثالثة القديمة بتاريخ ١٦/٨/١٩٦٢
بمقتضى كل كتابتها (٢) ٢٢٨ في ١/٨/١٩٦٢ نرجو الملاحظة -

١- ما هي المدة التي يمكن أن يبقى فيها المسلم مصروب اليه ؟
 ٢- الإسهال والجفاف - الرعدة العبد يتكلم في الماء - لأنه لا تخرج المسلمين المسلمين الجاهل حذرك
 لأجل الخنزيرة .

٢- أُلغيت معارضة ابن إميل بكتلها في ١٩٤٧ في ٢٨/٤/١٩٤٧ المرتبة سرور على طلبة وأن الجامعة
مصرية بعد أمين القبطية من إميل كان إميل في ١٩٤٧ في ٢٨/٤/١٩٤٧ بأن العملية صالوة في
دلت على أنها التفتت الحرة في النقال لهذا يرجع اختلافه ولكن ما تتخذه معاملة لـ "الخام
كأن يصرح بمرور ما في السنة في الأسباب الواردة بكتلها معارضة ابن إميل الذي فطد كة والما
محمدة التي على طلبة التي من إميل ولقد كان ٥٠

المبررات

سورة كتاب معاوية من قبله في ١٢١٢ في ١٢/١٢

طفول حلقى التمايز
تدوير القرحة والتعلم الفيزيائي

— ۱۹۹ —

[illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

کرو سولوی وارو وندی ایوانی حیدر مترووی طوی لکوه
 لککالی نمکاتوه که شوکریه پهیومندی به پشماوگوه
 کردوه له ۱۹۶۳/۸/۳۶

له ۵۵ هی ۱۹۶۴ منیان برده پیش حاکم، دادگا
برپاری دا به حوکم کردنم به (حبس الشدید) بق
ماوهی سالیک، به لام هر له بریاره که دا هاتوو،
که حوکمه که نه چینه بواری جینه جیگرین و هر
کاتیک به تاوانیکی دیکه سزا درام ئو و سالهشی
بچینه سهر.

هەر له‌ویش نوای چەند بۆژەک گواسترامەوه
 بۆ سەرای کەرکووک له‌ویش به‌وانەى ئەمنى
 هەولێر کرام، لەئەمنى هەولێر، داواى پاکانەیان
 نیکردم بەلام پەرم کردموه و ئەوهم نه‌کرد، بۆیه
 له‌کاره‌که‌م دووریان خستموه و فەسل کرام،
 هاوکات بیریاری نه‌فیکرینم بۆ شاری (حیله)
 دره‌، له‌وێ بۆ ماوه‌ى پێنج سال به‌ئىقامه‌ جەبرى

ژیانی ئویم زۆر ناخۆش و گولەمەرگی بوو، خواردنی نۆر سجن زۆر خراپ بوو، تەنیا نان و چایە کەم دەخوارد، بەلام هەندیک جار پاسەوانیکی سجن، کە ژنە کوردیک بوو، بەدزییەوه خواردنی لەدەرەوه بۆ دەهیتام. مانگی چارەک کە سوکارە کەم دەهاتن و منیان دەبینی، ئویش تەنیا ماوەی کاتژمێرەک دەرفەتیان دەدا، بۆیە ئو پەڕی بێزار بووم، بەلام کە سوکارە کەم کولیان نەدا و بەپارە و بەرتیل مەهوەزیکێ ئه منیان بازی کرد بەوهی، کە نووسراوەک بۆ حاکمی سەرەبازی بکات و بێ تاوانی منی بۆ بسەلمینی، نووسراوەکە چووه پێش حاکم و من لە کوکردنەوهی واژوکان بێ تاوان دەرچووم. دواي مانەوهی حەوت مانگ لە بەندیخانە، بە کەفاله‌تی براکەم لە بەرواری ٢٠ی ١١ی ١٩٦٢ لە بەندیخانەي مووسل ئازاد کرام.

- نوای نازادبوونت له به نښخانه گه راپوه
هولېر و سهر پېشه ی مامق ستا په تی؟

+ تاخير، دواى بهربوونم نهوگ گه پامه وه مال و سهرکار، بهلکو چهرمه سه رى زورترم بينى. نهو موه وه نه منى که بيوه هوکارى بهربوونم، گوئى له ههولير مه مينه وه چونکه نهو راقى بهربوونت بچينه پيش پاريزگار ديسانه وه بهندت دهکاته وه، بويه منيش له دواى دهرچوونم له زيندان راسته رخو چوومه مالى کچى خوشکيکم له بهغدا و به نهينى له وى مامه وه تاکو کو دهتا شوومه کهى سالى ۱۹۶۳ى به سهر داهات. دواى نهو له به هارى ۱۹۶۳ خوم گه يانده بنکهى (لوغان)ى پيشمه رگه شيوعيه کان له نزیک شارى رهواندر و له وى مامه وه، تاکو موه وه زاتى شوباتى ۱۹۶۴ که گه پامه وه ههولير ئينجا زانيم نهو برايم، که بيوه که فيلم تاکو له سجنى مووسل ئازاد بکريم، له سهر من زوريان ئازاردابوو، گرتوو يان و داويان لى دهکرد، که من واز له هيزى پيشمه رگه بهينم و بگه پيمه وه ههولير، من سه رهتا رازى نه بووم، دواتر چاره م نه ما چونکه براکم دهگيرا و حوكم ده درا، بويه به ناچارى رازى بووم، که بچمه پيش مه حکمه مى عورفى عه سکه رى چواره م له که رکوک.

ماموه تارهكو له ۲۷مې ۱۹۶۷مې پېښې بړیاری
ناشتی بۇ كوردهكان، نه فكرېنه كم له سهر لاجوو
و گه پاموه بۇ شاری هولویر و راسته وخوش
بړیاری فسل كړدڼم هلوله شایه وه و گه پاموه
پېشه ی ماموستایه تی و بوومه بهرڼوه بهری
قوتابخانه ی پیرمامی سهره تایي له مەسیف
سه لاهه دین.

- سالی ۱۹۷۲ شیوعی چووه نیو بهر په یک
له گډل حزبی به عس هتا ۱۹۷۸ ثایا نیوه نه مەتلان
پن راست بوو؟

+ من له گډل نهو بهر په نه بووم، بهلام نه گهر
له گز شه نیگایه کی دیکه سهر بکین حزب نه گهر
نه وهی نه کړدیا هم مووان کومه لکړه نه کړاين،
بویه زیاتر وهک خوپاریزی چوونه نیو نهو
بهر په، هر چنده به عس پېش بهر و کاتی
بهرش زور له شیوعیه کانی کوشت، بهرنامه ی
به عس نه وه بوو نه مه ی به زمانیش بلن شیوعیم
له نیوی بیات، سهر کړدایه تی بۇ نه وهی پېش بهو
کوشتاره بگری و هندی بالانس راگرن په نایان
بۇ نه م بهر په بره، بهلام نه یانزانی به عس فیلزان
بۇ نهو چوونه بهر تاکو چن پنی خویان قایم
کړد ئینجا له شیوعیه کانیان نا. بویه منیش ده لیم
دروس کړدنی بهر له گډل به عس تا راده په یک هله
بوو بهلام هوکاری خویشی هه بوو.

- سنووری کاروچالاکی نیوه له نیو حزبی
شیوعی تنیا له چوارچیره ی شاری هولویر بوو،
پاخود له مارمکانی دیکه ش هاتوچ و کارتان بۇ
حزب کړدوه؟

+ نه خیر تنیا له سنووری هولویر نه بوو، له مهر
شوینه ک نه رکه ک هه بروایه و به من راسته درابا
جینه جیم ده کړد. سالی ۱۹۸۴ له به غداوه دوو
هاوړنیان نارد تاکو له ریکه ی منوه په یوهندی
به هیزی پېشمه رگوه بکین له ده قهری بادینان،
که نه وس هاوړنیانی نیمه له بامه رنن بوون،
له ۲۶مې ۱۹۸۴ له خاله کی پشکنین له شاری
دهوک، پیاواری نه من، خرم و کورپکی (۱۲) سالیم
له گډل نهو دوو هاوړنیه، ده سگریان کړدین و
نیمه ین گواسته وه بۇ نه منی دهوک. نه و جار ش
دوای واسیته و بهرتیل دان و پاره په کی زور

۹۹

ناسینی
من له گډل
هاوسه رگه کم.
له رنیا حزب
بوو، نهو به
حزبی گوتبوو
دهمه وځ
ژیانی
هاوسه رن
پیکه یتیم

۹۹

له به غدا، ئینجا توانا بهر بدرینن.

- سهرچمی گوتنه کان و نهو بهندیخانانی
بینیوته چمنن؟

+ به دروستی نازانم چند جار و ماوه ی چند
گیراوم، چونکه زور جار به هفت و دوو پوژ و
سن پوژ گیراوم، بهلام نهو ده زانم که چوار
بهندیخانم بینوه و ماوه ی پنج سال نه فی کراوم
و پنج سالیش له پېشه ی ماموستایه تی فسل
کراوم.

- دواي نه منده سالی خه باتکرننت له نیو حزبی
شیوعی، چوونبو دواتر هیچ پوستیکی ئیداری
حکومت وهک بهرڼوه بهری گشتی، په رله مانتاری،
وهزیری له سهر پشکی شیوعی وهر نه گرت؟

+ راسته من هیچ لهو پوستانم نه بووه، من
به خرم بۇ نهو نه چوومه نیو حزب، تاکو بیمه
خاوه ن پوشت و پاره، بهلام له پوستی حزبی و
ریکخواوه یی توانیم بیمه سکرتریه ی کومه له ی
نافره تان له کوردستان تاکو بتوانم نافره تان
به مافه کانی خویان بناسینم، له هولویره تاکو
خانه قین، لهو لاهو تاکو هله بجه ی شهید، تا
بادینان، هه موو نهو شویتانه ده چووم تاکو
نافره تان ناشنابن به مافه کانی خویان، نه گهر
مافیان پېشیلکرا دواي هقی خویان بکین، بهلام
دواتر نه وهش نه ما و ریکخواوه کانیان هه موو
نیفلیج کړد، ژنه له مالینه، خه سو ئیمپراتوره
له سهری، شوبرا ئیمپراتوره، باشه وه ها بیت؟

- دوا قسه و ریتما یان چیه بۇ شیوازی
ئیشکرینی نیمه له گز قاری دیوان؟

+ زورم پېخوشه هه میشه به دواي نه وانه دا
بگه رنن، که پنیان ده گوترنیت (محاربین قدام)
پاله وان و تیکوشه رانی پېشووتر و سهرده می
زوو به سهر بگه نه وه، زور که س له نیو کومه لی
کوردواری، تیکوشانی کړدوه، ماموستایه کی
به توانا بووه، نه اندازاره کی بلیعت بووه، هتا
جوتیاریکی به توانا، نه مانه بدوزنه وه، بۇ نه وهی
بزاننن، که نه م میله ته زوری هه بووه و زور
کراوه، بهلام ریکری و بهر بهستی گه لی زور
هه بووه، به داخه وه!

ھۆنەر

- **نەوانىي تا ليۋارى مردن سەمايان كىرد**
پۆزاليىند جانا - لەفارسىيەو: نەرسەلان خەسەن
- **مۇزەخانەي لۇقەر .. ناويىتىي كىلتوورى جىھانىي**
خەلىل عەبدوللا
- **جەيران، لە نەدەبىي فۇلكلورى كوردىي**
ھىتمەن سارمەمى
- **جەيرانبىيژ عىماد لاو**
ھاشم حاجى عەلى شەناغەبىي

ئەوانەى تا ليۋارى مردن سەمايان كره

لەڭر سەيپەت: ئەرسەلان ھەسەن
بۇزلىند جاننا

نمۇنەى ئەو پرووداۋانەيە، بەلام تەنيا «تاعونى سەما» نىيە، ئەوروپا لەسەدەكانى ناۋەرەست و سەرەتاي سەدەى توي لە بەلەكى ئالاۋە. چەندان و چەندىن نمۇنەى راپۇرتى سەماى لەگريژنەچوۋ لە ئەلمانىا، فەرەنسە و ستورى ئىمپراتورىيەتى پۇما تۇمار كراۋە. ئەو پرووداۋانە لەرايىدوۋ، بەسزىدانى خوايى، يان خواۋەندارىي ئەھرىمەن دانراۋن و بۇ چارەسەر كىردى پەتايان بىردوۋەتەبەر چارەسەرى ئايىنىي ۋەك كارى بەكۆمەل و رىۋرەسى ئىۋارە خان، يان داۋاي دەستىۋەردانى راستەوخۇيان لەقەشەكان كىردوۋە. دوۋ دەيە پىش پروداۋى ھاۋىنى ۱۹۱۸، سىپاستىن بىراتقى قەشەى ستىراسبۇرگى ھۆنراۋەى تەنزى «كەشتى گەمژەكان» ى نوۋسى: «سەما و تاۋان يەكن» و ئوبالى «ئەم سەما سەرخۇشانە سەريەشەى» دايە پال ئەھرىمەن.

بەلام چەندان سال داۋاي پرووداۋەكەى ستىراسبۇرگ، پاراسىلسۇزى پىزىشك و كىمياگەرى سويسىرى، كە زىاتر ۋەك پىشەنگىكى تويژەرى (پۇلى كىميا لە پىزىشكدا) دەناسىرەيت كوتى: لەۋانەيە زىاتر زەۋى ھۆى ئەم پرووداۋە بىت، تا ئەۋديو سىروشت. بەپاي پاراسىلسۇن، كەرمىۋونى ناۋاسايى خوين لەدەماردا، دۇخىك پىنى دەلېن: (دەمارە خەندانەكان) دەبىتە ھۆى «ھەستىكردن بەقەلەقى» ئەم ھەستە لە ئەندامەكانى لەش دەست پىتەكات و بەگەشتن بەمىشك، كارىگەرىي بەسەر تواناي بىر كىرنەۋەى تاك دەبىت، ئارەزوۋىيەكى ئاۋا كۆنتۇل نەكراۋ بۇ جوۋلەى خىراى جەستەى تىدا قۇرمۇلە دەبىت و ئەم پەۋتە

سالى ۱۹۱۸ى زايىنى «تاعونى سەما» لەستىراسبۇرگى فەرەنسە واىكرد داتىشتوانى ئەم شارە بۇ پۇزانىكى زۇر لەخۇۋە سەما بكن. ھىشتا ئەم پرووداۋە سەيرە بۇ زۇربەى نوۋسەر و ھونەرمەندان سەرنجراكىش و سەرسامكەرە، كە ئاكامى مردن بوۋ.

دەلېن پۇزىكى گەرمى ھاۋىنى تەمەۋوزى ۱۹۱۸، نەنە تۇفيا پىننايە كۆرەپانىكى شارى ستىراسبۇرگ و كەۋتە سەما. خەلكەكە بەدىقتى ئەم نەمىشە ناۋاسايىە ماخۇلانايان بوۋ، سەرەتا تەماشايان كىرد. تەماشاي ژنىك بكن نەيدەتوانى ۋاز لەسەما كىردن بىتەت. تىزىكەى ھەفتەيەك سەماى كىرد و جاروبار لەماندوۋىيان دەكەۋت، بەلام زۇربەى كات ھەموو ئاماژە و رىياكەرەۋەكانى جەستە ۋەك: ئازار، بىرسىتى و شەرم، پىنى نەۋىزان. بىن مېۋىزىك و بەپىتى دلى دەجوۋلا تا سەماكە بەردەۋام بىت.

بەلام كە بىردىان، جەيف. ژمارەيەك پەيۋەندىيان پىۋەكرد و كەۋتەۋونە سەما. ژمارەيان تا مانكى شىۋىبات گەيشتە سەدان كەس، بەلام نەيانتوانى ۋەك ئەۋ ژنە ھۆكەى پروۋىكەنەۋە. بەلاقى خوينتاۋى و لەشى بە بارمۇ، گوايە بەناچارى ۋا سەمايان دەكرد.

تىزىكەى ۵۰۰ سال بەسەر ئەم پرووداۋە سەيرەى «تاعونى مردن» ى ستىراسبۇرگ تىدەپەرىت و لەم ماۋەيەدا زۇر تىۋر بۇ پروۋىكەنەۋەى خراپەپرو، كە ھىشتە مۇلەقى كىردوۋىن و بوۋەتە چاۋكى ئىلھام بۇ داھىنەرانى ئەدەبىي، تا ھەر يەكە و بەروانگەى تايىبەتى خۇى بىگىزىتەۋە.

گەرچى پرووداۋەكەى ستىراسبۇرگ بەناۋابانگىرەن

تا ئەو كاتە بەردەوام دەيىت، خرۇشانى خوين دادەمركىتەو.

سەماي شېئانە لە دوناي ئامېرى

دواجار چىرۆكى ھاوينىكى سوريالى ستراسبۇرگ تەنبا چىرۆكىك نىيە، بەلام گىرانەوھى سەماي بەكۆمەل، كە لە ۶ سالنامەى جياوازي سەردەم تۆمار كراو و بەپنى راپۇرتەكان، سەماكەرەكان بۇ چەندىن ھەفتە سەمايان كىردوو. زۆربەى ئەم سالنامانە، خاتوو تروفا بە دايەمۆى بزوونەرى ئەم پروداو دەزانن، بەلام لە وردەكارىدا زۆر جياوازه و مېژووى جياواز بۇ دەستېنكى ئەم پروداو تۆماركراو. ھەر سالنامەيك بۇ بنگرلكردى ئەم دياردەيە، جەخت لە مېژدى جياواز دەكاتەو. وەك وىئاي گشتى ھەموو پروداو مېژوويەكان، لەپىزكردى پارچە جياوازهكان بەدەست ھاتوو.

بە چاوپۇشين لەحەقىقەتە راستەكان، ئەم چىرۆكە خەيالمان دەوروژىنيت: كەسايەتتەك سەردەكىشيتە بزوونەوھەيكى جەماوھەيەو. سەمايەكى سەرنج راکيش و ھەلخەلتىنەرى ئوڊيو ئىرادەى تاك، سنوورە جەستەيەكان و ھەندىك جار ئاكامى مردن.

سەماي كۆنترۆل نەكراو كاريگەرى سەرسامكەرى بەسەر تەماشاكەرەنەو ھەيە. چىرۆكە ناسراوھەكى «پىلاوھ سوورەكان»ى ئەندەرسۆن بېرىنەو. باسى جووتىك پىلاوى لاسىتىكى سوورى نەفرەتلىكراو، پىر لە نەجولار خاوەنەكەى دەخاتە سەما، دواجار خاوەنەكەى داواى جەللادىك دەكات بۇ ئەوھى لاقەكانى بېرىتەو.

ئەم چىرۆكە ترسناكە، خەلك زۆريان پىتخوشە. گەرچى ئەمە دەمانگەيەنيتە پىتھاتىكى ئاكارى نزيكەى راست (تاوانبار بىن سزا بۆى دەرناجيت و كارەكتەرى چىرۆكەكەش كەوتە ژىر ئەزموونىكى سەختەو، كە لە ھەوھەوھە ئامادە نەبوو پىلاوھ سوورە جوانەكانى لە كلىسا نەكاتەين) بەلام ركىف نەكراو و دىنامىزمى ناوھەركى تارىكتىرەتەى، كە بووھتە ئىلھامى فراوانى بەرھەمى ھونەرى لە فېلم و ميوزىكەو تا بالىيە. فېلمى پىلاوى سوورى

پاول و پرسىزگەر، بەرھەمىكى ھونەرىيە و ئايدىيائى تاك (رېكتىكراو) سەما ئىلھامىيەتى و ھاوكات «دارى سەما»ى كايرن مېلفۇد ھارىگىرېف بە تايبەت باسى ئەو پروداوانە دەكات و دەلېن سالى ۱۵۱۸ لەستراسبۇرگ پرويانداوھ و ئەم پروداوھ لەزمانى ژنانى بەشدار دەگىزىتەو. بەشى سەرەكى چىرۆكەكە لەدەرىجەى روانىنى لىزىتەو وىئا دەكرىت، ژنىكى دووگىانى ھەنگەوان دەكوشى سەر لە نەيتەكانى خىزانى مېردەكەى دەرىكات. لىزىت بىنەر، نەك بەشدار، بەلام چۆن سەما جەوھەرى شار دەگىزىت، ئەويش دەگىزىت. بەدريژايى گىرانەوھە، بەكورتى پروبەپرووى ئەوژنانە دەبىنەوھە چوونەپال سەماكرىنەكەو. ئەو ژنانەى باوك، كوور، يان تەنانت ئەقلى خۇيان لەدەست داو، ئەو ژنانەى خۇشەويستىيان ناسىو، ئەم ھەستەيان بە نكولى لىكراو و چاودىز ماونەتەو، مەگەر بەرگرى نەكەن بۇ گەيشتن بەئازادى بەلېن پىدراويان، بچنە ناخى ئەم سەماكانە.

جەمبۇونىكى دەرويشانە

خۇشەويستى تاعونى سەما، بە فۇكس خستەسەر پەتاي كۆرۇنا بووھت بابەتتىكى خۇ لى نەدزراو. بەگشتى پەيوھندى پروداوھەكانى ئەم سالانە بەوپەتايە تووندوتولە پىشتىر بلاوبووھە، لەمردىنى رەشەوھە تا ئەنفلونزاي ئىسپانى.

يەك: پاپا لەسەدەى جەقەدە بەكەرەتتەنەكرىن،

۴۴

رۇژىكى

گەرھى

ھاوينا

تەمەمووزى

۱۵۱۸، نەنە

تروفا

پىننايە

گۆرەپانىكى

شارى

ستراسبۇرگ و

كەوتە

سەما

۵۵

۴۴

نزیكەى ۵۰۰
سال بەسەر
لەم ۲۰۰ داو
سەیرەى
«تاعونى
مردن»
ستراسبورگ
تێخەپەریت و
لەم ھاووەیدا
زۆر تیۆر بۆ
پرونگردنەوێ
خراپەرۆ،
کە هینشتە
مۆلەقى
کردوویین و
بوووەتە چاوكی
نیلھام بۆ
داهیتەرانی
نەدەبییەسەما

۴۵

پۆمای لەتاعون نەجات نا.

دوو: ئەوخواردنەى تاعونى نەهینشت.

س: چۆن پەتاکان کۆتاییان پین دەهینریت؟

مەبەست لەم ئاوردانەو لەپاڤەردو تەنیا بەراوردکردنى بارودۆخەكە بەكات نىیە، بەلكو خۆمان دلتیا بكەینەو ەواچار ەمووپەتاکان كۆتاییان پین دیت و ەمیشە جۆریك لەنەخۆشى درمى بابەتینكى زۆر فریودەرە و لەجیاتى نەخۆشێك، جۆلە لەتاكێكەو تەرز داوێتە تاكینكى دیکەو.

كەرمەتینە لەسەمای دەرویشانە بیبەشى كردین و ھاوشانى ئەوانیدى، ەستى بیۆینەى نزیكەى فیزیكى بەسەدان كەس، كە ەموویان ڕادەستى میوزىك بوون و میوزىكیش، لێشاویك غەریبەى كرده پاوەرانى بەئەزموونى ھاوێش.

بەلام ەولەكانمان بەرەو ئەم دیاردەى ەەر بە ەزى پەتای كۆفید نۆزەو ەنیه و ەموو ترسەكانى سەردەمیش تێیدا ناكارىگەر نین. كلینا گۆتمان، نووسەرى كۆتیبى «سەمای شیتانە: سەما و پشینوى دەلیت: «پینمواپە ئەوندەى گوشار، ڕیسا، ڕیار و بەرپوێبەردنى كات لەژيانمان زیاترینت. زەرورى بەرەمەهەتەن و كارامەبوون ەلەكشیت و بە زیاتر كۆنترۆل و چاودیرىکردنى شوینە گشتییەكان، خەيال، خەيالپالوى و ئارەزوو بۆ واز لێهێنانى خود زیاد دەكات.» لەراستى دا وازلێهێنان لە ئایدیای كۆتیبى دارى سەما ەپە. مېلفۆد لە كۆتیبەكەى بۆ كۆمەلى كەشەكردوى سەماكاران دەنووسیت: «ەستى وازلێهێنان، شیتىكى لوتكەگر و ەپاوەخەشە». تاعونى سەما لە كۆتیبەكە بەئالۆزى ویتاكاراوە و ھاوكات نواى فریودەرە.

بۆخۆى دەلیت: «دەموست لەسەر ەستى سەرسامبوون بەشیتىكى سەرنجراكیش، ئەسیر و سەیر قوول بێمەو، بەراستى جەزمبوونىكى تەواو دەرویشانەپە.»

بۆچوونى سەدەكانى ڕاڤەردو

ەمیشە ڕووداوە ئالۆزە بەكۆمەلەكان، جیگەى سەرنجى ەونەرەندان بوون. لەمەو ەلەو ە فریودەریك لە لێككرازانى پێكەتەى كۆمەلایەتى داپە، كە ڕیساكان شویتیان دەدەن بەپرووداوى ڕوون نەكراوە و سەیر، بەلام بۆسەمای شیتانە

بابەتەكە ەەر چۆكدادان، یان خۆ لەنیوێردن (بابەتینكى سەرنجراكیش بۆ ەونەرەندان) نیه و پرسی ناپەزایەتى جەستەشە.

ئەمۆ، ئایدیای سەمای تاعوون زیاتر لەسەیر، وەك دیاردەپەكی ئازادیبەخش دەپینریت. سەمایەكی پەردەوام تا دەكرێ ترسناك بێت، ئیغراكرێت، چ دەبێت ئەگەر تەواو واز لەخۆمان بێنین؟ چ دەبێت ئەگەر سەدان كەس لەدەرورەمان ھاووەست بێن؟ بەلام، ەمیشە بۆچوونى ئەم دیاردەپە ئاوا تەبوو.

گۆتمان لەكۆتیبەكەیدا ئاماژەى بەو كەردوو، كە تاعوونى سەما، بەدەر لەو بۆچوونەى ەبوو، سەردەمىك بابەتێك بوو، دەپوو بە شك و گومانەو تەماشای بكریت. لە لێكۆلینەوێ لێوانینەكانى سەدەى نۆزەپەم بۆ سەمای شیتانە، سەرنجى ئەو ەلویستە فۆبیایەى دا لەهزرى ئیستعمارى و ترسەكان قووناق كرابوو. بەئاماژەكردن بەنووسراوە پزیشكى و میژووییەكانى سەردەمى فیکتۆریا، كە لە توویژینەو ەكانیدا لای بوون، گوتى نوسخەپەكی مۆدیرنیتەیان تێدا دەخړیتەپوو، كە دژپەرە بە «ژنانەتر، ئاژەلێتر، دڕندەتر و ڕامەنەكراوتر». لەدڕێژەیدا گوتى: «گوتاریكى نەژادپەرستانە و سېكسیزمىكى زۆر بوو.» بەلام ئەمۆ بۆچوون دەربارەى ئەم دیاردەپە جیاوازه و ەمان ژنانەپى و جەوھەرى جیاواز و ئاناساییبوونى سەمای تاعوون كۆتیشى دەكات و بۆ ەونەرەند و بێرەندى ئەمۆ ەم دیاردەپەكی میژوویی دەكەنە و ەم نمونەپە.

لەگەل ەموو ئەمانەش، ئایدیای سەنترال راستە. خەلكانىك دەكەونە سەما و ناتوانن وازى لێهێنین، بەلام بۆچى سەما دەكەن و بەدواى چ كەوتوون، پرسیاریكە وەلامىكى دیاریكراوى نیه.

دەكریت چەندان جبار پرسیاریك بكریت و پەپوھند بەویستى ەەر یەكێك، وەلامى جیاوازت دەستبەكەویت. شیتى، برسیتى، ناپەزایى، ئازادى، چێژ، جەزم، بەلام لە دونیای خەيال، لاقى سەماكاران تا ئەپەد بەریتى نەیتیانەى خۆیان، بەردەوامە لەجۆلە.

سەرچاوە: www.bbc.com

مۆزەخانەى لۆقەر ئاوینەى كلتورى جیهانى

سالىك، پۇزى جیهانى زمانى فەرەنسىيە، ئەۋەش لەۋەۋە سەرچاۋەى كرتوۋە، كە پۇزى ۲۰ ئادار پۇزى جیهانى فرانكفۇننىيە، ۋاقە پۇزى ئەۋگەلەنەى بەزمانى فەرەنسىيە قسە دەكەن، كە زياتر لە ۲۰۰ مىليۇن كەس لەسەرەنسىرى جیهان بەۋ زمانە قسە دەكەن.

زمانى فەرەنسىيە يەككە لە شەش زمانە فەرمىيەكەى پىكخراۋى ئەتەۋە يەككەرتوۋەكانو لە پال زمانە فەرمىيەكانى (ئىنگلىزى، چىنى، روسسى، ئىسپانى ۋە غەربى) لە كاروبارە فەرمىيەكانى ئەۋ پىكخراۋە نۆۋەۋەلەتتە بەكار دىت.

ولاتى فەرەنسا خاۋەنى سەدان شوپنى مېژۋىيى ۋە كەلەپورىيە، بەشىك لەۋ شوپنانە لەلەين يونىسكۇۋە خراۋنەتە لىستى كەلەپورىيى جیهانى.

يەككەلەۋ شوپنانە مۇزەخانەى
لۆقەر، كە لە
لەين

فەرەنسا ۋلاتىكى كرنكە لە پۇۋى سىياسىي ۋ ئابورىيى ۋ فەرەنگىيەۋە، پۇۋەرى خاكەكەى ۶۴۲۸۰۱ كىلۇمەتر چوارگۇشەيە، ژمارەى دانىشتۋانى زياتر لە ۶۵ مىليۇن كەسە، لە پىزبەندى بىستەمىن ۋلاتانى جیهانە لە پۇۋى چى ژمارەى دانىشتۋانەۋە.

فەرەنسا ئەندامى كۇمەلەى گىشتىي ئەتەۋە يەككەرتوۋەكان ۋ يەككە لە پىنچ ئەندامە ھەمىشەيەكەى ئەنجوۋمەنى ئاسايشى نۆۋەۋەلەتتە، لە كۇبۇۋەنەۋەكانى ئەنجوۋمەنى ئاسايشى نۆۋەۋەلەتى ماقى بەكارھىتەنى فېتۋى ھەيە.

زمانى فەرەنسىيە لە سەر ئاستى دۇنيا ۋەك زمانىكى جیهانى ناسراۋە ۋ پۇزى ۲۰ ئادارى ھەۋو

خەلىل غەبىللا

پاشاكان له و كوشكه وه كاروبارى ولاتيان بهرپوه دهبرد. لويى چواردههم دوا پاشاى نيشتهجى شو كوشكه بوو، سالى ۱۶۷۲ شو كوشكه به جيهشت و چووه كوشكى فخرساي، شو كوشكه له گوندى فخرساي دروستكرايوو كه ۲۵ كيلومتر له خوراواى سهندرى پاريس وه دور بوو، ئيدى شو كوشكه بووه شويى حوكرانى و بهرپوه بردنى ولات، تا هه لگيرسانى شورشى فهرنسا له سالى ۱۷۸۹ كوتايى به دهسلاتى پاشايه تى هينا.

ئيدى لوفر وهك شويىكى كلتورى مايه وه و بوو به شويى دانانى هه نديك بابته كهلپورى و كه لويلى پاشاكان.

سالى ۱۶۹۲ لوفر درا به نهكاديمياكانى نواندن و هونه، سالى ۱۶۹۹ به كه سالى هونى هونى تيدا كرايه وه. ئيدى تا نزيكى ۱۰۰ سال بهو شيوه به بو كاروبارى هونى نهكاديمياكان به كار هات و مايه وه.

لهكاتى شورشى فهرنسا، كومه لى نيشتمانى فهرنسا بريارى دا لوفر بكرته موزه خانه يكي نيشتمانى و بابته كلتورى و كه لپورى نهتوهيه ره سه نهكانى ولاتانى فهرنسا و جيهانى تيدا دابنريت.

بوژى ۱۰ى ئابى ۱۷۹۲ موزه خانه لوفر به فهرمى كرايه وه، شو كاته تهيا ۵۲۷ تابلوى تيدا دانرايوو.

سالى ۱۷۹۶ به هوى هه ندى كيشه و كه موكرتى له ته لاره كه، موزه خانه كه داخرا، سالى ۱۸۰۱ ناپليون پوناپارت كيشه و كه موكرپيه كانى موزه خانه كى چاره سه ر كرد و نوژهنى كرده وه و موزه خانه كى به ناوى خويه وه ناونا و كرديه وه، تا سالى ۱۸۱۴ به ناوى ناپليون وه بوو، دواتر بو ناوه كونه كى خوى گه رانه وهو كرايه وه به موزه خانه لوفر.

شو موزه خانه به ميژويه كى ديرينى هيه، به مه زنترين و به ناوبانگترين موزه خانه هونى له فهرنسا و سه رانسهرى جيهان داده نريت.

سالانه ۷-۹ مليون گه شتبار سه ردانى موزه خانه لوفر ده كه نو هه ر گه شتباريك ده بيت برى ۱۵ يوزر بو چوونه ژووره وه

يونسكو وه خراوته ليستى كه له پورى جيهانيه وه.

موزه خانه لوفر، گرنگترين و مه زنترين موزه خانه كلتورى له فهرنسا و جيهان. له ليستى كه لپورى جيهانى يونسكو دانراوه. شو موزه خانه به ده كه ويته كه نارى باكوورى رووبارى (سين) له پاريسى پايته ختى فهرنسا. له سه ر بوو به ريكي به رينى ۶۰۶۰۰ مه تر دوو جا بونيانراوه.

لوفر سه ر هه تا قه لايهك بوو كه (فليب ئوكوست) پاشاى فهرنسا له سالى ۱۱۹۰ دروستى كرد بو پاراستنى شارى پاريس له هيرشى دوژمان. دواتر لوفر بوو به كوشكى پاشايه تى و

بدات، به‌وهش داهاتیکی زور بق به‌پړوه‌بردنی
موزه‌خانه‌که په‌یدا ده‌کات و حکومتی فهره‌نساش
له بودجه‌ی خوی هاوکاری ده‌کات.

لوقهر هم‌میشه ده‌رگای به‌پړوی گه‌شتیاران والا
بووه، به‌لام له له سالی ۲۰۲۰ بق ماوه‌ی شه‌ش
مانگ ده‌رگاگانی کلوم درا و هیچ‌کس سهردانی
نه‌کرد، ئه‌ویش به‌هوی بلا‌بوونه‌وه‌ی نه‌خوشی
کوزو‌ناوه‌ بوو، که ژيانی وه‌ستاند و هم‌وو
شوینه گشتیه‌کان داخرا.

موزه‌خانه‌ی لوقهر ده‌وله‌مندترین موزه‌خانه‌ی
کلتوریه، زیاتر له یه‌ک ملیون پارچه‌ی هونه‌ری
له تابلق و په‌یکر و بابه‌تی دیکه‌ی کلتوری ټیدا‌یه.
ئهم موزه‌خانه‌یه شوینه‌وار و شارستانی
فهره‌نسا، گریک، رومان، میسر و میزو‌پوتامیای
له خوگر‌تووه و هریه‌که‌یان له‌شوینی تاییه‌تی
خویان به‌شیره‌یه‌کی ئه‌ندازه‌یی ریک‌وپیک پ‌ولین
کراون و دانراون.

تابلوی چەندین هونه‌رمەندی ناوداری جیهانی
له‌و موزه‌خانه‌یه دانراوه، تابلوی (مونا‌لیزا)ی
نیگار‌کیتی مەزنی ئیتالی لیوناردو دا‌فینچی
که سالی ۱۵۰۳ کیتش‌اویتی، به‌جوانترین و
سهرنج‌اکتشرین تابلوی نیو ئه‌و موزه‌خانه‌یه
داده‌نریت، زورترین گه‌شتیار له‌دهوری ئه‌و
تابلویه کۆده‌بنه‌وه و به‌سهرسامیه‌وه لئی
ده‌روان و وینه‌ی یادگاریی له‌لایه‌وه ده‌گرن.

له دوا‌ی تابلوی مونا‌لیزا، تابلوی فرانسیسی
یه‌که‌می پاشای فهره‌نسا که هونه‌رمەندی
گه‌وره‌ی ئیتالی (تیتان) کیتش‌اویتی، زورترین
گه‌شتیار سهردانی ده‌کن.

ئوه‌ی چینگه‌ی سهرنجه له‌ماوه‌ی ۲۲۸ سالی
ته‌مه‌نی موزه‌خانه‌ی لوقهردا له‌فهره‌نسای چاوگی
دیموکراسی و یه‌کسانی، هر پیاوان به‌پړوه‌به‌ری
ئو موزه‌خانه‌یه بوون، تا سالی ۲۰۲۱ له‌سهر
فهرمانی (ئیمان‌ق‌یل ماکرون) سهرۆک کوماری
فهره‌نسا، ژنیک به‌به‌پړوه‌به‌ری موزه‌خانه‌ی لوقهر
دانرا، ئه‌ویش خاتوو (لورانس لی کاری) ته‌مه‌ن
۵۲ سال بوو، که مانگی ئه‌یلولی ۲۰۲۱ وه‌ک
به‌پړوه‌به‌ری ئه‌و موزه‌خانه‌یه ده‌ستبه‌کار بووو
تا ئیستا به‌رده‌وامه له کارو خزمه‌ت. لورانس
که‌سیکی رۆشن‌بیرو شاره‌زای هونه‌رو کاری

موزه‌خانه‌یه و پ‌یشت‌ر به‌پړوه‌به‌ری موزه‌خانه‌ی
ئوراسیای هونه‌ری هاوچهرخ بووه. لورانس
سهرپهرشتی ۲۰۰۰ فهرمانیه‌ری موزه‌خانه‌که
ده‌کاتو به‌فهرمانی ئه‌و کاروباره‌کان به‌پړوه
ده‌به‌ن، هرچەند موزه‌خانه‌ی لوقهر سهربه‌خویی
دارایی و کارگتیری هیه، به‌لام ده‌بی راپورتی
کارو چالاکیه‌کانیان بق وه‌زاره‌تی کولتوری
فهره‌نسا به‌رز بکه‌نه‌وه.

ماوه‌ی ۲۳۰ ساله موزه‌خانه‌ی لوقهر به‌رده‌وامه
له کارو چالاکی و به‌خششی کولتوری و
وه‌ک هیمای بلندو ئاوینه‌ی پرونی کولتوری و
که‌له‌پووری فهره‌نسی و جیهانی ماوه‌ته‌وه و
هنگاو بق ئاینده‌یه‌کی باشترو پ‌یشکه‌وتووتر
ده‌نیت.

حهيران، له نه ده بې فولکلوري کوردي

بارايې هيرانه کي من، رقت و پوييني چنده له مجيزه» واته چنده جوان دمروات. ۲- (گراو) نو وشه يهش يو ثاږهت به کارهاتووه و ماناي (يار يان دوست) دهگه يه نيت، وهک له هيران هاتووه و دهليت: «ته وړې چاوم دهکات به که ونه گراوه کي خوم، بريني که ون و نوم دهکولاه» يان دهلي «گراوه کي من جوابان ده نيري».

۳- (په رچم شم) واته په ننگي کي سووري تاريخ و توخ، نه ودهش به زوري نو قزانه دهگرته وه، که له خه نه ده نرين. هيرانبيژ له وه سفي ياره کي خوي دهليت: «په رچمي شيتاري که له جوانه دپته خوارې به سره بروين»

۴- (باچه ستين) نو وشه يه له هيران زور به کارهاتووه، واته «وهرگرتن ياخود ليستاندن» يو نمونه هيرانبيژ دهلي: «خوزي به خوزي داران باچه ستين ماچان بام له کيزه سيان و مامه سينيان» يان دهليت: «له به ژن برندان، يان له وان ناسکه کيزوران، هتا ...».

۵- (پيناو) بهو کهسه دهگوتريت، که له نيوان کچ و کوپ په يامي هردوولاي ده هيتا و ده برد، يو نمونه دهلي: «نازدار هيرانه کي من جوابان ده نيري به پلکه پيناوي، برينه کوپه تيمه هيرانه کي من يان بيته پيش به ماري دنياين يان دهستم لن به رده».

ياخود کوپه که به پيناوه که په يامي يو ياره کي ده نيري و داوي لن دهکات له نيوهي شوي بيته نو شويته ي بزي دباري دهکا، يو نه ودي په کدي بيين، يو نمونه دهليت: «دهمگوته پيناوي لوم بري هيرانه کي خوم شوي له ستيري نيوهي شوي ودي پيرو ناوويو لوم بيته په ناي قاناتي بير».

ليزه کات و شويته کهش دباري دهکات.

کاتیک گويمان له هيران ده نيت، خيالمان يو هوليژ ده چيت، به تاييه تي ژياني گوند و لادي. هيران ته نيا ناوازيک نيه، له دهنگه ژنيه کاني کوپه گوه ده رچيت و له بونه و بهرنامه کان بگوتري، به لکو پيتاسه کي زور له وه زياتر هله دهگرې، وهکو: خوشه ويستي و جواني و جوگرافيا و سروشت و ميژو، که له پوړ و هونه.

له هيران بومان ده رده که ویت، گلي کورد خاوه ن که له پوړي په سني خويه تي، له پال هيران، له هونه رکاني ديکي وهک: (لاوک و بهيت و هوره و بهسته) ش پاريزگاري له دهق و ناوازه کاني هونري کوردي کراوه، هه رچنده تاييه تمه ندييه کاني نو هونه رانه له نه دا و دهق، له گه ل هيران جياوازيان هيه، به لام به گشتي هونه رکان پاريزگاريه کي ته واوله ناواز و دهق دهکن، چونکه هه ر به نديکي هيران، وهک پومان يکي ناشقانه، مانا و پيوايه تيکي ميژوي هيه.

په کيک له گرینگرين هونري هيران نه ويه، که پاراستي نه ووي له وشه، که له پوړ، کلتور و فولکلوري کوردي کردووه، ده توانين بلين دنيا ترين سرچاوه و ژنده وري وشه پاريزراوه کاني زماني زهنگيني کورديه.

هه رچنده گلي کورد، خاوه ني زمريايه ک له وشي جوانه و مه به ستم به شينک له و وشه جوان و په سمن و فولکلوريانه ي که له نيو دهقي هيران هاتوون، به نيوه ناشنا بکه، که ده ميکه زور به که مي له هزر و بيری تاکي کورد ماون.

۱- (له مجيز) نو وشه يه له هيراندا يو کچ به کارهاتووه، واته پويشتنيکي جوان و به له نه جولار، يو نمونه هيرانبيژ دهلي: «کلي برايانه نهنگر به چاوي من برونه به ژن و

هچمن سارمهي

حهيرانبىژ عىماد لاوه

ناوى (عىماد ئەحمەد حامىد)ە ناسراوھ بە عىماد لاوھ لە سالى (١٩٨١) لە گوندى قەيباشى نزىك شارەدىنى پردى لە سەر زىي گچكە لە خىزانىكى جووتيار لە دايك بووھ لەھزى (جاف)ە خویندىنى سەرەتايى خویندووھ، لە تەمەنى لاويدا ھەزى بە گوتنى ھەيران كړبووھ.

سەرەتا بە لاسايىكردنەوھ دەستى پى كړدووھ، زۆر بىھى ھەيرانەكانى شىخ نەجات شىراوھى گوتوتەوھ، چونكە زۆر سەرسام بووھ بە دەنگ و ھەيران و بەستەكانى.

دواى دابرائىكى كورت، بەھزى سەرقالى بەكارى پۇژانەى، دووبارە ھاتەوھ ناو كۆرى ھەيران و بەستەى مىللى، بەلام ئەو جارە دەبەوى پىچكە بەكى تايبەت بەخوى ھەلبىزىت و لە تىكست و لە ئەدا كردن جياوازىت. چەند ھەيرانىكى لە ھەيراندانە مامۇستا عومەر حاجى عالى شەناغەى وەرگرتوھ.

ھەيرانبىژ عىماد لاوھ دەنگىكى زۆرخۆش و شارەزايىكى باشى لە گوتنى ھەيران ھەيە، ئىستە لە گەل كارى پۇژانەى بەردەوامە لە ھەيران گوتن.

ھەتايك لە ھەيرانەكانى عىماد لاوھ:

ھەيران

ئاي براينە، نەم دەگو
لەبەر درى مامۇستا

عومەرى شەناغە لەمن بەچەمە

گەلى دۆست و برا و برادەرىنە، زەينى خوتان
بدەنى، لەبەر درى مامۇستا عومەرى، نەم دەگو
شەناغە لەمن بەچەمە دەوجە

برايىنە، دەرىم ئەو سار زستانەكى گەلەسارد و
سەرمایە،

وەلا برايىنە نەم دەگو، دایم و سەعات لەمن بەتەمە
ئەو دەمگۆتە برا و برادەران، دەوهرن لۆم
برۆتە داخوای بەژنى باریک و دووچاوى کار و
گەردەنى زەردى بەخار، کابانى گچکۆکەى ماری،
بەخودای بابى گەلەغەدارە، بەژنى باریکم نادانى،
چېکەمى درى کاکى نگو گەلە بەخەمە

* * *

ئای بابە دەرىم قەيباشى لەمن بەرووبار و
دەوزىيە

گەلى دۆست و برادەرىنە، دەوهرن زەينى خوتان
بدەنى، نەم دەگو قەيباشى لەمن بەدەو رووبار و
زىيە، دەوجە برايىنە، دەرىم بەخودای سەرى چەند
سارانه ماری نازدار حەيرانەكەى منى لىيە

ئەدى برايىنە، نەم دەگو هەتا ئەوى پۆژى دەمرم،
هەناسەم لەبەر دەبڕى، هەرچاوم لىيە

• ئەو دوو حەيرانەى سەرەو لە دانیانى (مامۇستا
عومەر حاجى على شەناغەى)

حەيران

برايىنە ئەمن دەرىم، بریا کوریکەک بومانى لە

کوریکى هیروىی

هەموو دانى سەينان، لەبوخۆم شين بوومايەو
لەسەرى سەفینى، ناوەلا برايىنە دەبا شين بوومانى
لەبانان لە باتىن کۆنى

دەوجە برايە، دەمگو سەبارەت بە کۆرپە
کیزۆرەکانى غەرابەى عەزیز ناغە و بۆگد و
شیوہجانى

وہى بابە، نەم دەگو گەلەجوانن وەكى بەکۆمەر
دەگەرىنەو لەبرايىن زىي

حەيران

ئەرى برايىنە دەرىم ئەو قەيباشى لەمن بەزەل
و زىيە

گەلى دۆست و براو برادەرىنە، دەوهرن زەينى
خوتان بدەنى، قەيباشى گەلەخوشە، لەمن بەزەل
و زىيە

ئەرى برايىنە، نەم دەگو ماری بابى حەيرانەكەى
من، پيش لە نساى پشت لەپۆزىيە

وەكى هەموو دانى سەينان، زەينى خۆم دەدا
بەژنى بارک و دووچاوى بەرەك گەردەنى زەردى
بەخارى، لەگەر کۆمەرەكى دەستە خوشکان
دەهاتەو لەرین زورگەزراوى، وەى بابە دەمگو
چەندە جوانە بەخودای خرخارى لەپىيە

حەيران

برايىنە، دەرىم ئەو گەوارەكى دادەمەزاند، لەسەرى
سەفینى ئەو تەپ دەکاتەو ناوداروکان، سەرى
زیارەت و خوران قەراسنجى سەرى و خواری،
بابە نەم دەگو چەندە جوانە وەكى تەپدەکاتەو
دەربەندى گومەسپانى

ئەمن دەمگو، بریا باجگر و خەرجە ستنى
ماچەستينى ماچان بام، هەموو فەسلنى بەھاران لە
دەرکەى گومەسپانى

سەبارەت بەکۆرپە کیزۆرەکانى هەوليرى، برام
نەم دەگو گەلەگەلە جوانن، بەخودای وەكى دین
لەبۆ کەیفە و سەيرانى

ئامانەکردن و نووسینەوہى:

هاشم حاجى على شەناغەى

خويندنه وهی کتیب

• چیرۆکی بینراو

برووس بلۆک - و: به ناز که مال - خويندنه وه: سه لاج جه لال

• دهستنوو سی پیترسبۆرگ رۆمانیگ یو تامی میژوو

پیشره و ته ها

گۆشه و هیل و شینوه و تهن و رهنک. ههموو شینوازه هونهریهکانی وینه گرتن. ئایا دهتواندریت بهرهمههتانی فیلم و درما و کاری شانۆیی بهرهمههین بکړیت؟ بهو ههموو ئامراز و ئامیزه پیتشکهوتوانه ی فیلم و تیۆر و تهکنیک و بوونی پارهی خهپالی و نهو ههموو خهشامهته هونهرمهنده، نهو خالانه کوپکړینهوه و عالی هونهر دروست بکړیت؟ ههتا پیشهیهکی تیۆری و شوناسنیک بۆ سینهمای کوردیی دروست بیت. هونهر لهخواستراو و بازار و هرکس بۆ خوی بهیتریه نیو پروژهیهکی زانستیی.

میتۆدی ئهم کتیبهیش پښوستی به پراکتیک ههیه لهنیو ستۆدیو، چۆن وهک تیۆری سینهما بتوانین له پروژهکانماندا ئهکتر کار پین بکین؟ ئهم تیۆره تاییهت بۆ ئهمریکیهک نهوسراوه، پهیوهندی بههموو کهسینکی بیر کهروهوه ههیه، داهینهراڼی سینهما لههر جینگهیک بن، بۆ ئینگلیز، فارس و هیندییهک وهک پهکه، سینهما پیشهسازیهکی فره لاینه، فیکر و داهینه.

بۆ ههمو هونهریکیش بناغه و دامهزاندن ههیه، جیاکړینهوه ی هونهری سینهما کورنکراوه ی وینهگرتنی سینهماییه، تهکنیک و هونهری نمایش و گرت و وینهگیراوهکان دهکړینهوه. بۆ دروستکړنی سروشی جووله له پڼگی ئامیزه قیدویهکانهوه. ئایا ههتا چهنده دهتوانریت گهشه بهئهمونی سینهما بدریت؟ چۆن ئهم تیۆره لهگهله چهندين کتیبی دیکه ی گرنگی تیۆری بهزمانی کوردیی وهک: کتیبی (وینه ی جوولای) پروفیسور (دلشاد مستفا) و (چۆن فیلم بنوسین) و (کارهکتهری سینهمای) و (سکرینپله ی) سڼ کتیبهکه ی کاک (دارو عزیز) و چهندين کتیبی دی گرنگ. پراکتیک بکړین؟ پرسپارهکیش لهوه دایه چۆن ئاستیکي بهرهمههین و شوناس و ریشالیکي تیۆری له ستۆدیویهکی هونهری بۆ سینهمای کوردیی بهرجهسته دهکړیت؟

بهکورتی، تیۆر گهشهسهندنی زانستیی و هونهریه، بایهخی ناییت ههتا کاریکي هونهری بالای لهسهر نهکړیت له پوی پیشهسازیی و فلسهفیی و داهینهراڼهوه تیگهیشتنی تهواو بۆ مرقفایهتی دروست نهکات. هونهری تیۆری فیلم تاییهتمهندییهکی ئهکادیمییه ئامانجی دهرخستنی ناوهرۆکی سینهمایه لهو پهیوهندیانه ی فیلم به واقع و هونهرهکانی دی و بینهراڼهوه ههیهتی و له هونهرهکانی دی جیا دهکړینهوه.

هونهری وینه ی جوولای له سینهما و درمای تهلفیزيونی

و نمایشی شانۆیی کاری تاکه کهسیی نییه وهک لهژانرهکانی دی ئهدهب ههیه کارکړدنی نیوان بتجینه و پراکتیک کاریکي جهدهلی پهههسهندوی جوولایه و بههواوکاری گروپیکي زۆر له هونهرمندان و لهپنی ستۆدیویهکی هونهریهوه ژانراکانی نهو بهرهمه له گوتاری هونهری بهرهم دههیندری.

سینهمایش بهو ههمو تاییهتمهندیی و کارتیکهریانهوه، که لهسهر رای گشتی ههیهتی و بهو تیشک خستنه ی دهیخاته سهر وینه ی کومهلگه لهسهر سینهمای خۆراوایی و لهپوی سیاسیی و سینهماییهوه فیلم ناوهندیکی سینهمای بیستراو و بینهراوه و دهکړیت زۆر کارتیکه بیت بۆ پیری سیاسیی بههیزترین هۆکاری بلاپونهوه ی جهماوهرییه و کارهکاته سهر سیاسیهکان و سیسته می دهسلات و بهها و پههستهکان و قوتابخانه سینهماییه گهورهکان بۆ هوشمهندی وینه ی سینهمای و رهوتهکانی. لینین کاتیک فیلمی رهگهزهپرستی (جریشی) ی بین

نهم کتیبه تیۆریکی بلهههتیه بۆ شینوازی وینه ی جوولای و سکرین و چوارچینه و سڼ گۆشه و هیل و شینوه و تهن و رهنک

کارتیکهری سینهمای لهنیو هونهرهکانی دیکه و لهسهر ئیدای ئایدیالۆژی سهر جهماوه، بهگرتکر دانا.

جینگه ی داخه پاش دروستبوونی دوو ئهکادیمیای هونهر له ههولیر و سلیمانی نهتوانرا ئهم کاره بکړیت و زۆر کهس سودمه ندبوون و پارهیکی زۆریان بهناوی فیلم و دراماه وهگرت و سهر بهخویانه کاریک دهکهن هیوا ی بینهراڼ نییه. بههوی تیقییهکان و کاری لایهلاوه پارهی خهپالیان لهبهر دهست دایه و دراما و فیلمیکي پر له کهموکورتی بهرهم دههین، دهیهها کهسی نا هونهرمه ندیش دههین و پۆلیان دههین و دهینه هونهرمه ندی کارتونی. چۆن لیره پرسپار بکین؟ لهسهر بهها و توانا و باری کارهکتر لهزمانی جهسته و راهیتانی جهسته یی و خۆ رۆشنیرکردن و نهزمون و داهینهوه و پهیوهندی کارهکتر بهکاره هونهریهکهوه. ئهمه و زۆر هۆکاری دی داهینهریان بپ بهش کردوه. جینگه ی سهرسورمانه لهم ساته وهخته، بههوی گهندهلییهوه

و شله ژاندين.

چهند زاراو په کی گړنگیش به کورتی شیکاریان بۇ کراوه:
۱- سکرین: دوو دوری ئاسووی و ستوونی هیه،
ته ماشای وینه دهکین تیایدا.

۲- جیهانی راستی نیو سکرین: ئو سى دوریه یه تیایدا
نیشته جی بووین.

۳- بهردم سکرین: (ئیف جی) بۇ مهودای بهردم
سکرینه کیه، (ئیم جی) بۇ ئو شتانه به کاردین و
دوریه یان له سکرینه مه مامانوهنده (بی جی) ئو شتانه ی
به کار دهینرین له باگراوند دان و زورترین دوریه یان
له کامیازکوه هیه.

په تهره ی وینه ی هیله کان ئو چوارچینه یه له سکرین
دوره ی هه مو بینراویک ده دات. زنجیره ی به یه ککه یشتی
بینراوه کان به یه ک شت ده ست پیده کات و ده گوردیت بۇ
شتی دی. ئه م کتیه پلان دانه ره بۇ وینه گرتی فیلم.

چاپته ری دووم: دژیه ک و له یه کچوو. پینکاته ی بینراو
له سر به ماکانی دژیه ک و له یه کچوو دروست بووه.

دژیه ک پینکاته یه کی بینراوی چریه تی داینامیکه. له یه کچوو
پینکاته یه کی بینراوی لاوازه، دژیه ک و له یه کچوو کلیلی
پینکاته ی بینراوه کانن له یاساکانی دژیه ک، له یه کچوون
و کارکرینه له سر تونی (خوله میشی و رهش و سپی)
ده تاندریت هه موو کاریکی باشیان له سر دروست بکریت،
به کم کرس و زیاده کرس، ته خته ی چیرۆک کومه لیک وینه یه
بۇ پیشاندانی شپوه فیلم. جیا کرسنه وه ی رهنگه کان ده بیه
نیشانه ی قول به سر رهنگی گهرم (سور، پرته قالی و
زهره) و رهنگی ساردیش (شین و سهوز).

هه مو پینکاته یه کی بینراو (مهودا، هیل، قه باره، تون،
رهنگ، جووله و ئاواز) ده تاندریت دژیه ک و له یه کچوونی
تیذا به کار به یتریت. رویشتی گالیسکه یه کی ئاسنی نیو
چهرخ و فه لک وینه یه کی چره و نوستنی توتله سه گیک
وینه یه کی چر نییه و به ینی ستوریوردی فیلمه وه کار
له سر چری ده کریت.

تیشکویش مانای پوناکی شته کانه له چوارچینه ی وینه ی
پوون و لیل وینه ی سریدیه کان واتای سى ره هه ندی
چیرۆک گیزرانه وه، ئو وینه یه ی به هزی دوو وینه ی
سکرینه وه دروست ده کریت. سى جووله ی کامیرا (پان،
لارکرده وه و زووم) پووی ته خت دروست ده کهن.

چاپته ری سیخه م: (مهودا) پینکاته ی بینراوی ئالوزه،
کاتیک پیناسه ده کریت پینکاته بینراوه کان له سکرینه کده

ناتواندریت ستودیویه کی پروفیشنال دایمه زریت؟ فیلم
و دراما و نمایشی شانوی ده چته نیو تپری تیغی و
ئینته رنیت و بلاوده بیه وه و ئیمه و جیهانیس ده یانبینین،
وینه ی شارستانی و بوونمانه. ئیدی فیلم بانگه شه ی
ته کتیک پویشنیه یه بۇ پوویو پوونه وه ی هزگری ماده
هوشبه ره کان و باری ته ندروستی و دیارده ی سیاسی و
کومه لایه تی و گنده لیلی و روداوه کانی ئاینده. ناپیت کاری
پر له که موکورتی بکریت.

ئامانج له کتیه ی چیرۆکی بینراو

ئامانجی ئه م کتیه گه رانه به دوا ی بیروبوچون،
سایکولوژیا و هونه ره بینراوه کان و شاتو و میژوی هونه ر
بۇ هیئانه کایه ی بیردوژی فیلم و به ستنه وه ی به پینکاته
و چیرۆکه وه بۇ شکاندنی دیواری نیوان بیردوژ و کار
پیکرسن. هه تا پینکاته ی بینراو ئاسانترین بۇ تیگه یشتن.
شویه کانی ته له فیزیون و دۆکومینته ری، بلاوکراره،
یاری گۆمپیوته ری، سایتی ئینته رنیت، فیدیوی گۆران،
ئهنیمه یشن، شیکراونه ته وه، بۇ فیلم، یان وینه ی دیجیئالی
گه وه و به ووک دروست بکریت. پینکاته ی بینراو له نیو
وینه که چاودیری کراوه و وه ک چیرۆکه که گرنه. چوون
پینکاته نه بینراوه کان دایمه زریت؟ یان نوته ی میوزیک
ژهنیک، دوزینه وه ی به یه ونندی له نیوان پینکاته ی چیرۆک و
پینکاته ی نه بینراودا ده دوزینه وه. ئه م کتیه ری نیشاندهره
بۇ نوسهران و ده ره یته ران و فۆتوگرافه ران و دیزاینه ران
و به ره مه یته رانی ده ره یته رانی هونه ری و مونتاز.

چاپته ری یه کم: دارشستی سیفه ته کانی بینراو هه موو
شتیک وینه یه، کتیب، گوفار و موزمخانه، وینه ی وه ستاون.
وینه ی جوولایش له فیلم، کونسرت، ته له فیزیون و شانو
ده یینرین. یاری ئینته رنیتیش وینه ی جوراو جوریان تیایه.
هه مو وینه یه که له چیرۆک و بینراویک پینکاته وه و
هه ندیک جار ده نگیشیان له که ل دایه. وینه ی سى به ردی
بناغه ی هیه: (چیرۆک، دهنگ، بینراوه کان).

تیگه یشتن و ده ست به سر داگرتی پینکاته بینراوه کان
به دارشستی کاره کته ره کانه وه پینکاته ی سه ره کی بینراون:
(مهودا، هیل، قه باره، تون، رهنگ، جووله و ئاواز) له وینه ی
جوولا و وه ستاو ده یینرین.

مهودا سى جور بوشایی بینراوی هیه: (جهسته، بوشایی،
ناوسکرین، قه باره که ی هیل، قه باره، تون، رهنگ و جووله.
میوزیکیش ئاره ز و هه ست دروست ده کات. دهنگ
نیشانه ی توقیته به یینه ر ده دات، بۇ ترساندن و توقاندن

دهییزیت و مهودایش لهکومه لیک پیکهاته دی دروست بووه. ژبانی راسته قینه سنی دووری هیه، بهرزی و پانی و قولی. سکرین تهنا دوو مهودای هیه، فیلم و تیفی و سکرینی کومپیوتر مهودایکی تهختیان هیه بهرزی و پانیان پین دهپنوریت. شیوهی سکرینی دوو دووری و کارکردنی یو سنی دووری و هولوگرام شی دهکاتهوه. له مهودای قول و بهلگه قولی و پینین و وینهی دوو دیگه چهند نمونه یکی لاکیشهی خالی ونبوون له یهکوه هتا پیوستی خالی بهیک که پشتن بۆ دروستکردنی قولی.

له بهشی بهکهم، له گرنگترین پیکهاته ناسره کیهکان، چوار نیمچه پیکهاتهی مهودای (مهودای قول، تهخت، کراوه و داخراو) گرنگترین جیاکردنه ویش جیاوازی قهبارهیه به نیشانهی (ثیف جی) له بهردهم کامیرا و نیشانهی (بی جی) له باگراوند و نیشانهی (نیم جی) له ناوهند.

له بهشی دووه: چوارچیوهکه شیوینه لاهه کیهکاته و سوود به خشن

بۆ شوین. وهک پوو، یان له شیوهی

ریژهی، شیوهی پوو تهختیک له دروستبوونی بوشایی له دهروهی سکرین یاساکانی جیاوازی و له یهکچوون به بوشاییوه ده به سترینهوه، شیکردنه ویشی زور قول دهییتوه له شیوهی ریژهی پیهوئندی نیوان پانی و بهرزی و شیوهی ریژهی چوارچیوهی فیلم، قهبارهی چوارچیوهکه و شیوهی ریژهی دیجیتالی پروفیشنا لهکان له سینه ما به کار دهیتریت. شیوهی ریژهی سکرین قهبارهی وینه و سکرینه که دهست نیشان دهکات.

شیوهی هیل چوارچیوه و سنی گوشه و لاکیشه و دابه شکردنی پروتهخت. بوشایی کراوه و داخراو باسکرینه له هیل چوارچیوهکه، که دهوری زور بهی وینهکانیان داوه، سکرینه گهرهکان به تایبته زه به لاههکانی ئایماکس، یاخود سینه مای ئاسایی ده توان بوشایی کراوه دروست بکن. جوولهی به هیزی وینهش وهک چهکنک دژی بوشایی داخراو به کار دهیترین، نه کار له نیو چوارچیوهکه دایته، هیل وه ستاوکانیش له نیو چوارچیوهکه لابیرین. هتا هیل وه ستاو له گرته یهک

زور بیت بوشایی داخراو زیاتر داخراوتر دهیته.

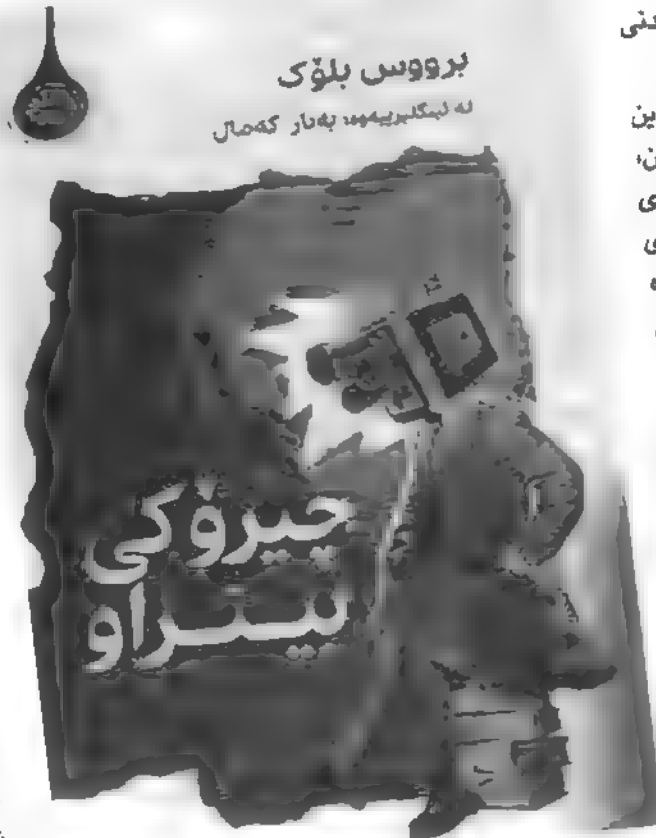
دیمهنی جیاواز و شوینی بینراوهکان زیاتر پیهوئستن به بنه مای له یهکچوون و دژ به یهکوه، دهکریت له نیو گرته یهک بۆ یه کیکی دی بوونی هیهته، نمونهی چهند فیلمیک دههینینهوه و به چهند به شیکی گرنگیش شیکاریان دهکات:

نیشاندانی بوشایی قول، بوشایی تهخت، دابه شکردن، پروتهخت، بوشایی سنووردار، بوشایی نادیار، دابه شکردن و پروتهخته.

چاپتهری چواره: هیل و شیوه. هیل له هه موو شوینیک هیه، ده رجهی ده رگا شیوهی لاتهریبی هیه، تۆپی باله

شیوهی باز نهی هیه، جیاوازی تون و بهنگ له ده رکهوتنی هیل وهیه. بهنگ هیل ده ریکه ویت، یان بشارد ریتوه، لکاندن خالهکانی نیو چوارگوشه یه که له روانی بینره وه، به ره مه که پیوستی به پروخساری تاریکبوو هیه و دیمه نهکان تاریک دهکرین و بهنگاوپهنگ نیایدا ده ردهیتریت.

لچار هیلکه به دووری شتیکی دوو دووریدا یته. داخستیش له خه یالی بینره وهیه. له یه کیکی برینی

برووس بلۆک
له نیشانهیهوه به نار کهمال

وینه‌کان و په‌کگرتن و برینی دوو وینه وا دهرده‌که‌ریت هیلنک دروست یسوه لاسایی کرنه‌وه‌یش به‌هوی دوریه‌وه دروست ده‌بیت. ته‌هریش زۆربه‌ی شته‌کان ته‌وه‌ری ته‌بیزاویان هه‌یه به‌دهوریان ده‌جولینه‌وه. پیره‌و و پینچه‌ی شتیکی جولاه‌وه نمونه‌ی پیره‌وی راستی وینه‌ی فزۆکه‌یه‌کی دوکه‌لاره، که نوای خوی هیلنک به‌جی ده‌هیلنک. پیره‌وی نادیاریش هیلنکی بیزاوه خومان دروستی ده‌کین.

بیرۆکه‌ی هیلن هه‌ر وینه‌یه‌ک به‌چووک بکرنه‌وه بۆ چه‌ند هیلنکی ساده له‌که‌مه‌لنک بازنه‌ی پیک، ستوونی، ئاسویی و لار پینک دیت.

جیاوازی له‌یه‌کچون به‌سێ رینگه‌ هیل له‌ ناوی به‌کار هیناره: (ئاراسته‌کردن، ریتایی و جۆرایه‌تی). کارکرنه‌ له‌سه‌ر هیلن لار و ئاسویی و ستوونی له‌شیوه‌ی گۆیی و شه‌ش پالو هه‌رهمی سێ دوری لوله‌که، قۆچه‌که، شیوه‌ له‌بۆشایی هیل، شیوه‌ سه‌ره‌کیه‌کانی بازنه، چوار گۆشه، سێ گۆشه، گۆشه و وه‌ستاو هه‌یه. به‌دوو دوری بۆ به‌بۆشایی قوول دانه‌نریت. جیاوازی و له‌یه‌کچوون له‌نیو شیوه‌ دوو دوریه‌کان بازنه و سینگۆشه زۆرتین جیاوازیان هه‌یه له‌به‌کاره‌ینانی شیوه‌ی سێ دوری شیوه‌ گۆیی و هه‌رهمی و سێ لا زۆرتین جیاوازیان هه‌یه، ئه‌گه‌ر پینکه‌وه‌بن. شیوه‌ی سێ دوری دروست ده‌کین.

۱- ده‌ست به‌سه‌ر داگرتنی شیوه‌ و هیل له‌کاتی به‌رهمه‌هه‌نان، چار داخستن و هه‌سه‌نگاندنی پووناکی و جیولاندنی نه‌خشه‌ بۆکیشراو و ستوری بۆردنکی بیرۆکه‌ی هیلن.

۲- هه‌سه‌نگاندنی شیوه‌یش: ئه‌که‌ته‌ر. به‌ دیمه‌ی جلو به‌رگ. ج. ده‌ست به‌سه‌ر داگرتنی پووناکی.

۳- ئاسان کردنه‌وه.

بۆ شیوه‌کانی هیلن لار و شیوه‌کان و بۆشایی و چه‌ند فیلمیکی ناوازه‌ی به‌نموونه‌ هیناوه‌ته‌وه.

چاپته‌ری پینچ: تون. تون مه‌به‌ستی راده‌ی پووناکی شته‌کانه‌ به‌پێوانه‌ی خۆله‌میشی ده‌پوریت.

چه‌ند رینگه‌یه‌کیان هه‌یه، وه‌ک ده‌ست به‌سه‌ر داگرتی پێوانه‌یی خۆله‌میشی و زالبوون به‌سه‌ر شه‌وق دانه‌وه‌یان، یان دروستکردنی سینیه‌ر و ده‌ست به‌سه‌ر داگرتی پووداوه‌کان و پێشاندان و ده‌ست به‌سه‌ر داگرتی تون له‌ به‌رهمه‌هه‌نان. بۆ تونی جیاوازه‌ به‌رهمه‌که‌ رووخساری

تاریکی ویست دیمه‌نه‌کان تاریک بکرن و په‌نگاوه‌رنگ ده‌رپه‌ندرن. باشترین نمونه‌ی ده‌ست به‌سه‌ر داگرتی پووناکی له‌فیلمه‌ تاریکه‌کان ده‌بیزن، وه‌ک فیلمه‌که‌ی (رۆمان لانسکی و ستیفن فریزز). جۆری پێشاندانیش له‌سه‌ر هاوینه‌ی کامیرا که‌ بخرنه‌ سه‌ر ستۆپ، هه‌مو وینه‌که، یان تاریک ده‌بیت، یان پوناکه، ئه‌م گرتیه‌ بۆ ده‌رخستن و شارینه‌وه‌ی بکه‌ری دیار و نادیار ده‌بیت. بۆ هه‌ریه‌ک له‌م شیوازه‌یش چه‌ند فیلمیکی به‌نموونه‌ هیناوه‌ته‌وه.

چاپته‌ری شه‌شه‌م: په‌نگ. تیکه‌یشتنه‌مان بۆ په‌نگ چۆنییه‌تی کارکردنیان شتیکی کار پینکه‌راوه. پووناکی ئوتۆمبیلنکی سه‌ی له‌به‌ر خۆر رابگرین په‌نگی سه‌پیه، هه‌مان ئوتۆمبیل له‌شویننکی تاریکا رابگرین په‌نگی ده‌گۆردنیت به‌مه‌له‌و سور. له‌م چاپته‌ردا شیکارییه‌کی ورد له‌چه‌ند به‌شیک ده‌کات:

له‌پیره‌وی په‌نگه‌کان به‌سیستمی چاککردن و تیکه‌ل کردن په‌نگی زیادکراو په‌یوه‌سته‌ به‌تیکه‌لکردنی پووناکی په‌نگ داره‌وه. په‌نگی سێهه‌م دروست ده‌بیت و به‌چه‌رخ په‌نگه‌کان له‌پیره‌وی زیادکراو په‌نگه‌کان گۆرانیان دیاری ده‌کرن، په‌نگی که‌مکراوی په‌نگه‌کان به‌تیکه‌لکردنی بۆیه و بۆیاخ و په‌نگ به‌کار ده‌هینرین. له‌چه‌رخ په‌نگه‌کان له‌پیره‌وی زیادکراو، یان که‌مکراو پینکه‌ته‌ سه‌ره‌کیه‌کان په‌نگ و جۆری په‌نگ و راده‌ی پووناکی و راده‌ی تیری و راده‌ی بریسکه‌داری، یان پووناکی دژی راده‌ی تیری و جۆری په‌نگ و په‌نگ جیاوازه‌ ته‌واوکه‌ره‌کان و که‌رتکردن بۆ سێ په‌نگ و بۆ چوار به‌ش و پالیتی په‌نگ و قلته‌ره‌کان و قلته‌ری پووناکی کات و شوین و وینه‌ی فیلم و وینه‌گرتنی دیجیتالی و تاقیه‌ی په‌ره‌پێدان و کات دانان بۆ وینه‌ کیمیاویه‌کان و وینه‌ی دیجیتالی، شیواز و گۆرانه‌کاری په‌نگه‌کان به‌شیوه‌یه‌کی زانستی شی ده‌کاته‌وه.

چاپته‌ری هه‌وته‌م: باس کردنکی زۆر قووله‌ له‌سه‌ر جوله، زۆربه‌ی فیلمه‌ دیکۆمینته‌رییه‌ میژویه‌کان و زۆر قیلمی دی جوله‌یان تیا نییه، له‌وانه‌یش فیلمه‌که‌ی (کریس مارکه‌ر) لالیتی. له‌گه‌ل شه‌وه‌یش جوله‌ هه‌یه، له‌ فۆتۆگرافه‌ وه‌ستاوه‌کانیش زۆر جۆری جیاواز دروست ده‌کرن. زنجیره‌یه‌ک تیری نیونی ته‌جیولاو له‌سه‌ر جاده‌ ده‌بیزن، ده‌توانیت. له‌بازنه‌ی لاکیشه‌ و چوار گۆشه‌ بازنه‌ی به‌ش و سه‌وز به‌نموونه‌ له‌ جیهانی سکرین وینه‌ی جیولاو دروست ده‌بیت شتی که‌ بجولیت جیاکاری

و گزبانکاریه کانی جوڙلاو و ڀينراو به هڙي ڀيرهي
(ٿيف جي) و (بي جي) هوه دروست دهبن. له چنڊ به شيڪي
گرنگ شيڪاري جوڙله دهڪات: جوڙولي تيرنڪ بنويتيت.
پاست قينه ي ديار، هانڊراو، پهيوهنديدار، جوڙله ي ساده
و نالوز، دريڙي سڪرينهه دباري دهڪات و نمونهي
زوري هيتاوتوه له سهر هڙي پاست و لار و كه وانهي
و ناسوي و په ڪٽرپ به بهراورد له ڪل جوڙله ي
ڪاميرا: جوڙلادن و ٻي جوڙه ي و لاربونهوه له زووم و
هاوسهنگي و ناهاوسهنگي و پٽولنه ي جوڙله و خيڙاي
فرهيمڪ، يان چوارچيوهيك له بيرهه ڪي و بهردهوامي
جوڙله و بهردهوامي له گرتهه ڪوه بڻ گرتهه ڪي دي و
دهست به سهر ڊاگرنتي جوڙله له بهرهمهيتان، ناماژهيش
به ڪومه ليڪ فيلمي گرنگ دهڪات بڻ بهراوردڪاري له نئون
گزراني جوڙله ڪان.

چهارم: هشتاد و یکم

پیتم هەست پیکردنی ئاسانە و پێناسەکردنی زۆر قورسە، بەسێ شێوە هەستی پێدەکرێت: (ببین، بیستن و هەست) پیتمی میتروئۆم، کاتێک دروست دەیت دەنگێک لەدوای پێدەنگیەک دەبێستێت، دەنگ لێدانێک دروست دەکات، وەک پیتم دەناسین، واتای تۆرەکارییە لەنیوان دەنگ و پێدەنگی. هەموو پیتمێک سێ پێکەتەیی هەیە: (تۆرەکاری، دوبارەبوونەوە، خێرای ئاوازی موسیقا) پیتمی شتە جوولارەکان شیکردنەوەی گۆنەکان دەکات لەسەر چوارگۆشە و لاکێشە. هێلەکان دیاری دەکات و بەجیاوازی شیکردنەوەیان بۆ دەکات. پیتمە سەرەکیەکانیش بەچوار رێگە دروست دەکرێن:

- ۱- چوونه ناوهوه و چوونه دهرهوهی چوارچیوه.
- ۲- جولاندن له بردهم یان پستی شتیکی تروه.
- ۳- جولاندن و وهستاندن.
- ۴- گورینه ناراسته.

لهچند بهشیکي گړنگ وه: جه خنکړنه وهی بیناو و دهست بهسەر داگرتی پروداوه مۆنناژ کراوهکان و دهست بهسەر داگرتی مۆنناژ و پیتم و جوراوجوری بیناو. دقزینه وهی پیتمیک، ههلبژاردنی مۆنناژ و شینوازهکانی پیتم و جیاوازی له یهکچوون و خاو- خیرا، ریک، ناریک و دهست بهسەر داگرتی پیتمیک لهکانی بهرهمهنتان دا و نمونه ی کومه لئ فیلم دههینیتهوه بۆ تهماشاکردن و بهراورد.

چاپته‌ری نوبه: چیرۆک و پینکاته‌ی بینراو و چه‌مه‌

گړنگن په پړه و بکړين:

۱ - چيروک. ۲ - خالی تېروانين. ۳ - شونې چيروکه که و
بوشايې هيل و شپوه. رهنګ، جووله، رېتم. په نمونو نېش
چېند چيروکيک بؤ پر وڅه کاري پېشان ددات.

زور له پېنګاته بېنراوه کان پشتيان به جوړی به ره مه که
به ستووه، له وانه يېش بلاو کراوه ی باز رګانېی، کاري
ديکومېنټه ري، ياريه فيډويه کان، ته له فيزيوني وېنه، فيلمی
نه نیمه پېشين .

پاشکو: به شې نه ی: وېنه گړتې خالی نوبال، واته خالی
ګړی ناوه ندي بېنېنی هاوېنه کان راسته وخو له سر
ته وړه که بیت جووله ی په يوه سته له نيوان (نېف جی) بؤ
(بی جی).

به شې بی: قولې ناوچه که: کاريګه ري هاوېنه کان له سر
بوشايې: ګوشه ی پان قوليه کی باش له ناوچه که دروست
دهکات، هاوېنه کان ه مان قوليان ه په، به بې جوولاندنی
کاميرا که ګر شه ی هاوېنه که ده گړين بؤ ۱۸ ملم، کاميرا که
نزيک بکړيته وه ه مان وېنه ده ست دهکات ویت به هاوېنه ی
تيله فوټی ۱۰۰ ملم.

به شې سی: هاوېنه ی ټانه موزفيک (بېنایي شينواو) فيلمی
۷۰ ملم.

هاوېنه ستانداره کان هاوېنه ی ګړی پان هاوېنه ی ته خت
پېشان دان و بؤ گړتې فيلمی (۱۸۵، ۱۶۶، ۱۳۳) به کار
ده پېنډرين هاوېنه ی ګړی وېنه په که نېشان ددات
نه شپو پندراوه. هوليود سالی ۱۹۵۰ سيستمی ګرته به
بؤ شپو پندرنی وېنه که به سینه ما سکوب ناسراوه.
به پېنی باز نه کانی نيو لاکېشه کان شو ګور انکاري يانه
شي دهکات وه، له باز نه کاند ا نمرونه ی ګرته کان ديارى
دهکات له شپو ازيکه وه بؤ شپو ازيکی دی، به پېنی به شه
ټالوني په که يېش شو دابه شپو ونه ی روو ته خت په به شپوه
کلاسيکيه که ی له ه ونه ره جوانه کان به کار هينراوه. چېند
چوار چيوه په کی به نمونه هينراوه ته وه.

به شې ئی: رهنګ و رېژه ی کلېفن: سرچاوه ی جياوازی
و پروناکی رهنګی جياواز دروست دهکات. زور به ی
سرچاوه ی رهنګی سپی، يان پېره نګی دمېنرين (وليام
کلېفن) له سالی ۱۸۰۰ پهره ی پندا و له سرچاوه ی
جياوازی په وه دردمچېت. هه تا ژماره ی کلېفن که م بیت
ره نګه که سور تر ده بیت، هم پخوانه په به پله ده ست نېشان
کراوه.

پروناکی و فوټوګرافي، پروناکی موم و خور جياوازی

ره نګيشيان جياوازه و پيوستې به ريکخستن ه په، رهنګی
نيو فيلم و پله ی ګه رمی و رهنګی فيلمه که له نيو کاميرا که
هاوسه نګه له ګه ل پله ی ګه رمی و رهنګی پروناکيه که،
به پېنی هينکاريه کانی نيو کتيبه که ټاسایي دردمچېت.
سکړينی ته له فيزيوني و کومپيوتر سيستمی زياد که ر
به کار ناهين، به هوی ټيکه لکړنی بېنایيه وه دروست ده بن
و جياوازيشن.

به شې جی: ټاوازی دره پنه رانه په. وشه ی ټاواز له شانق
ګه شه ی کړدوه، رېتم ناګرېته وه، دابه شکر دنی ديمه نيکه
بؤ چېند ټاوازيکی داهينه رانه، ټاوازمکان به پېنی # ۱ بؤ
۵ جيا دهکات وه، هه موو ديمه نيک ده تواندريت بکريت
به پېنچ ټاوازه وه و به چېند ريکه په ک ټاوازی داهينه رانه
پېناسه دهکريت:

۱ - نواندن. ۲ - نواندن له سر شانق. ۳ - کاميرا. ۴ -
کاميرا مونتاژ کړين ۵ - پېنګاته ی بېنراو.

به شې نېچ: ګونجاندنی رېژه ی ديمه نه و نېشان دانی فيلمی کی
درېژه له سر ته له فيزيونه به رېژه ی ۱۸۵ له سر سکړينی
ته له فيزيونيکی (ټين ټی ټيس سي) ۱،۳۳، چېکه ی ناپېته وه،
دوو ريکه ه په بؤ چاره سر کړدنی به ليت بؤکس ګورېنی
فيلم له سکړينیکی پانه وه بؤ سکړينیکی ستاندار و فيلمی کی
سینه مايی ستاندار به سکړينیکی ته واوی ته له فيزيوني ۱،۳۳
بېنريت له جياتی ليت بؤکس. داياکرافيکی بؤ نه خشه کپشان
سی جوړ دروستوونی وېنه ی فيلم ده ست نېشان دهکات،
به رېژه ی بېنراوه کانی ټينټه رنيت، هه رچه نده زور به ی
کومپيوتره کانی ۱،۳۳:۱ هيچ ياسا و ستانداريکیان نيپه
بؤ رېژه ی بېنراوی پر وگرامه ټورجیناله که له رېژه ی
بېنراوی ټينټه رنيت وه ده توان هه مو شپوه و دابه شپو نيک
به خويه وه بېينيت و کيشه ی ته کنيکی نيپه جګه له رېژه ی
قهاره ی سکړينی کومپيوتره که.

هم کتيبه به کوتایي نه هاتن کوتایي ديت، کراوه په بؤ
هه موو زه مه نه کانی ميژوو، له ګه ل ګور انکاري زه مه ن
خسته سهری بؤ دهکريت و بناغه و تيوری پراکتيکی
سینه مايی دارشتووه بؤ هه تا هه تايه ده ميټته وه.

سرچاوه: چيروکی بېنراو. نوسيني پروس بلوک. ۲۰۲۲.
چاپخانه ی سردهم. سلېمانی. ده زګای چاپ و په خشی
سردهم. وهرګيرانی له ټينګليزيه وه. به ناز که مال.

رۇمانىك بە قامى مېژوو

كردون، تا جگە لە غىربوونى زمانى دايك، فېرى زمانەكانى ديكەش بېن.

ئوگست، گەنجىكى ھەلەكەوتووه، بارگە و بىنەى خۇى تىكنا و چووھ كىتبخانەى سانت پېترسبۆرگ، قرمى لە خویندن و زانىنى زمان و كەلەپورى خۇرەلات خۇش كرده، دواى دەست بەكاربوونى لە كارى دىپلۇماسى، ئوگست كەسىك دەناسىت، بەناوى مەلا مەحمودى بايەزىدى.

مەلا مەحمودى بايەزىدى، مېرخاسەكى خویندەوار و دوربېن بووه، نژىكى دوو سال سەرقال و مژوولى نووسىنەوى ئەو دەستووسەى بووه، كە گفتى بە كونسولى روسيا دابوو، بۇ ئەوى بىياتە ئەكادىمىيائى ئىمپراتورىيى، لە سانت پېترسبۆرگ.

بايەزىدى، كەسايەتى و تايبەتمەندى زۆر جياواز بووه بە بەراورد لەكەل مېر و ئاغاكان، ئەو زۆر ھەوسەلە و مشتاقى خویندەنە و فېربوونى زمانەكانى ديكە بووه. مېرخاسەكى ئاوا ئاشتىخواز، بەردەوام لە ھەولى نۆمەندگىرى دابوو، لەنئوان مېرە كوردەكان و كونسۇل.

بايەزىدى، پىچەوانەى مېرەكان ھەموو دانىشتن و شەوچەرەكانى، بە خویندەنە و نووسىن بەسەر بىردووه، بەبى ئەوى دەستمايەكى مەدەى ھەبىت، ھىچ كاتىك سىلى لە نووسىن نەكردىتەوه، ھەمىشە پەرزىشى ئەوه بووه، مېژووى كورد بيارىزىت، پىدەچىت خەونى ئەوه بووبىت لە پاشەپۇژ ئەوھەكى خوين كەرم بىت و پەراوى پروداوه مېژووبىەكان ھەلبەتەوه و

پۇمانى دەستووسی پېترسبۆرگ، لە لاين نووسەرى بەتوانا (جان دوست) بە تەكنىكىكى جوان و جيا لەوانى ديكە، ھەستايانە و شارەزايانە نووسراوه، پەراوى پروداوه مېژووبىەكانى كىتبخانەى ئەكادىمىيائى لە سانت پېترسبۆرگ لە پروسىيا، بۇ ھىناوينەتە سەر زوبان. سەباح ئىسماعىل-ىش ھەرىگىراوھتە سەر زمانى كوردى.

نووسەر، لەم پۇمانە، بە دوو كارەكتەرى زىرەك، زمانزان، ژىر و سەرپاست ئاشنامان دەكات. يەككىيان، پىراوى عوسمانىي و كوردىكى ئايىندار و مېژوونووسە، ناوى (مەلا مەحمودى بايەزىدى) يە، ئەوى ديكەيان (ئوگست ژابا) يە، كە بە ئەژاد پۇلۇنىيە، بەلام بە ئەركى كونسولى پروسىيائى قەيسەرىي لە ئەرزەپۇمە.

نووسەر، لەپىگەى ھونەرى گىرمانەوه، خوینەران بەلاى زۆر شتى سەرنجراكىش و مېژووى و لە بىرکراوى كورددا دەبات، بە كۆمەلىك زانىيارىي نەبىستراويان دەبەستىتەوه، ھەك ئەوى بەشىك بىن لە نووسىنەكە، كەمەندكىشىيان دەكات بۇ تەواوى مژارەكان.

خوینەر، تى دەفكرىت؛ ئاخۇ كورد بۆچى لەوى پۇژىوھەتا ھەنووكە، لە پانتايى كلتور، مېژوو، فەرھەنگ و ئەدەبىياتىيەوه، ھىندە ھەژار و داماوھ و ھىشتە بە مرازى خۇى ئەكەيشتۆھ؟

بە خویندەنەوى ئەم پۇمانە، خوینەر بۆى دەردەكەوئىت، كە پروسىيا بە چ مەرامىكى سىياسىي لە سالانى رابىردوو گرنكى و بايەخى بە توانستى گەنجان داوھ، ھاندان و پالېشتىيان

پېتسېرو تەما

پرس و پروداوہ میژوویہکان لە ھزری خوینەر دین و دەچن، بە لۆژیک و دۆکۆمێنتارییەوہ پرسیارەکان لە گۆنی خوینەر دەزینگیئەوہ! ئایا ھیچ تەکان و گۆرانکارییەک بوو، ھیچ ھەول و کوششێک لە لای کاربەدەستانی میری ھەریم دروستبوو، کە سوود لە ھەلەکانی ھەینی و ھەریگرن.

خوینەر زور بەخەم و کەسەرەوہ، ئاخ و ئوف ھەلەکیشت، بیروھۆش و کۆدرکی ھەستەکانی دەزریختەوہ ئەوسای، کاتیکی بۆی ئاشکرا دەبێت، کە کورد لە سەردەستی ئەو میر و ئاغا بێ کەلک و ئەخویندەوہرانە ناخەملێندریت.

بەداخوہ تاوھکو ئیستەشی لەگەڵ دابێت بەرپرسیانی ھەریم، ھیچ خویندەوہیەکیان بۆ ئەو پروداو و پیشھاتانە نەکردوو، بۆ ئەوہی بێن پەراو و دەستخۆسە میژوویەکان ھەلبەنەوہ و بزائەن لە چ قوناغیکی میژوو، کورد ھەلەئێ کردوو، دۆست و نەیارەکانی کێ بوون، میر، مورید، شێخ و مەلاکان پۆژیک نەھاتون، لە قوژبەن و کەلینیکی تەلار و کۆشکەکانیان، ھۆدە و ھەیانیک بۆ کتیخانە بنەخشین.

ئەوان ھەر بە پێکردنی دۆلاب و باولەئێ خەزینە و کۆپە زێرەکانیان سەررقال بوون، ئەوان ھەر خەریکی دیوھخان و خانەقاکانیان بوون، تاکو دەرویش و ئەخویندەوارەکان بەستەوہ، خویندنگەیان ئاوا نەکرد، بۆ ئەوہی ھیچ کەسێک دواي خوین بەناگا و وشیار نەبێ. ئەوھتانی میرنشییەکانیان چوون، شورەت و ئاسەواریشیان کەوتە ناو زبیل و خاشاکی میژووی پەشەوہ.

مەلا دێژیت: بەداخ و کەسەرەوہ، کەچی کورد بە چقاسی سەرە دەنکە دەزرییەک چییە خەقدالی پەرتووک و نووسینەوہی میژوو نەبوون. چەند جاریک کارنامەئێ نووسینەکانی لەسەر سفرەئێ خوان پێشکەشی میرنشینە کوردەکان کردوون، وەلێ ئەوان گۆنیان لێ نەگرتوون و بەھایان بەو خوانی میژووہ نەداو.

ئەوان تەنیا مژوولی ناکوکییەکانی نێوان خوینەر بوونە، یەکیک قەستی ئەوہی بوو، ئەویتر لە پۆست و پلە دووربختاوە و لەلق و پۆپیان بخت. ئەوہی دیکەیان مەرامی بوو لە سولتان و میرەکان نزیک بێتەوہ.

ئەوان سەرنجیان بەس لای سترانبێژەکان بوو، دەنگبێژەکانیان بانگھێشتی تەلاری کۆشکەکانیان کردوو، تاکوو بە ئاوازی ئەوان گۆرانییان بۆ بچرن. لەمەب کارەکانیان، باس و خواستی جوامیری و میرخاسیی خوینەر بوون، لێ وەک لێزمە و قورەباران شایاشیان بەسەر دەنگبێژەکاندا باراندوو.

بایەزیدی لە مەشھەدیکیدا، ژنە گوتی: سوارچاکی شتیکی و سیاسییەتیش شتیکی دی. لەشەردا نازیەتی کەلکی نییە، گەر ئاوازیکی لە پشتمەوہی نەبێت. ئاقلەند بەسەر ناگەسدا زال دەبێت، خامەش لە شیران باشتەر دەبێت.

خوینەر، لەکۆتایی خویندەوہی ئەم پۆمانە، دەگاتە ئەو راستی و دروستییەئێ، کە نووسەر بەراودکارییەکی میژوویی لەنێوان ئەو پۆژی و سالانی ۱۸۴۲ و

لکھری پیر و ویری

• لکھن پور و ویری - به شیا (۱)

دکتور جه میل عیسا

گهچ 'دروستکراو، له چهته ژوریکي بچووکي (۴×۵م) و ژوریک یو نېداره پټکهاټبوو، که به دار و چهپر سهري گيرابوو، په نجره کاني بچووک يوون و ده رگا کانيشي همووي له دار دروستکراوون.

دواي چهته ساليکيش خويندني نه هيشتي نه خوينده واري له گوندي هرموته کرايوه و پياواني نه خوينده واريش ده ستیان به خويندن کرد

له قوناغي سه رتايي، سالانه خواردني بو دابین ده کرا، وهک: هیلکه، شیر، نان و بسکویت، نه مه و جگه له په شداری کردن له سه ربازگي تايبه تي له دهره وه، که پشان ده گوت (الکشافه)

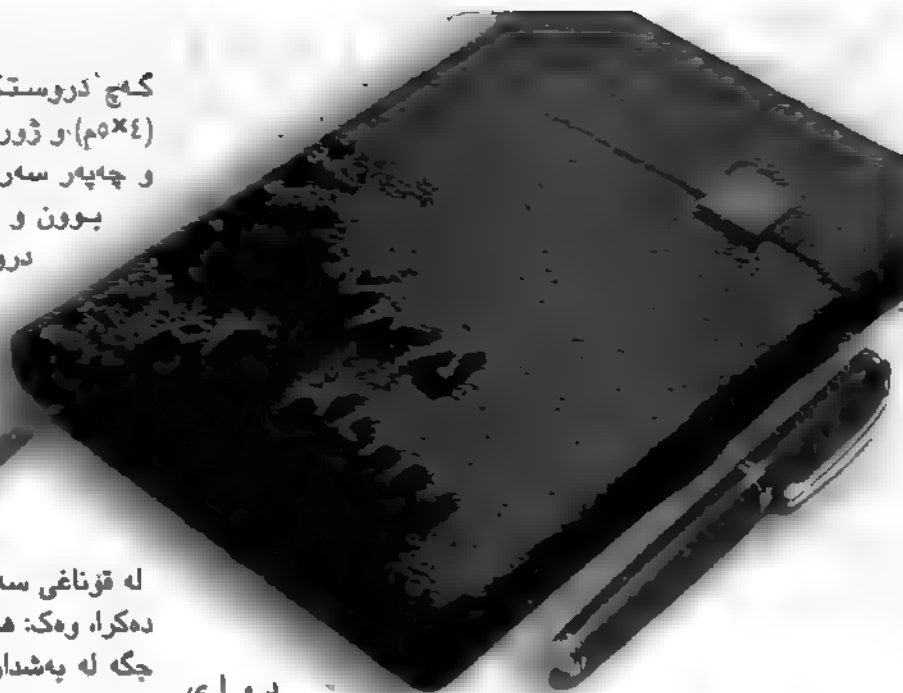
پژاندهش له گال خواردنه کي به بيانان يک ده که حبي (زه يتي ماسي) به قوتا بيه کان دهره. کاري دابه شکردني خواردن و خرز مه تگوزاري به کانيش له سه ر شاني پياويک بوو به ناوي حنا يوسف که خرز مه تگوزاري قوتا بخانه که بوو.

حنا يوسف پياويکي چوست و چالاک، نازا و نيشتمان په روه ر بوو. له ۱۹۶۲/۷/۷ له لايه ن پژني به عسي چه پلي نه وکاته، به برياري حوکمي قهره قوشي نه ها شه کرچي له گال شه ش که سي ديکي شاري کزيه له دينگي به سترانه وه و گولله بارانگران.

نه وکاته من قوتا بي بووم. به ريوه به ري قوتا بخانه که مان ماموستا (حميد صالح بيتوشي) بوو، پياويکي نيشتمان په روه ر و کور دپه روه ر بوو. زور به ي سرووده نيشتمان يه کان له و ماموستا به ريزه فيز بووين.

ماموستا حميد پياويکي دريژي چوار شانه ي که له گت و که ته بوو، زور حزي له به خيو کردني سه گ ده کرد، جار جاره ش له گال مام يلدا کريم نيسحاق له نيو ميزگي هرموته ي شه ربه سه گيان ده کرد، زور سه خلت ده بوو، که سه گه کي له شه ربه که ده به زي.

مالي ماموستا حميد له خانوويکي مام مه تي

دواي نه وه ي

قوتا بخانه ي هرموته ي سه رتايي، سالي ۱۹۴۷ له نيو که نيسه ي، يو پټکه ياندي نه وه کان و بلاو بوونه وه ي بيري روضن بيري له گونده که، له لايه ن به ريز (کريم نيسحاق) دروستکراوه، دواتر ه ول دراوه زور به ي منداله کان بنيردريته به ر خويندن، دواتريش کوششي کردوه يو دابين کردني ماموستا، که لوپه لي قوتا بخانه و دامه زراندي کارگوزار (فهراش).

کردنه وه ي نه م قوتا بخانه يه له هرموته ي ده بيه ته هوي نه وه ي گونده کاني ده ورو به ريشي وه که تو بزاوه، مام قلينج و شيله ش منداله کانيان بنيرنه نه وي.

به پتي سه رزمري سالي ۱۹۵۰ من له دايکيووي ۱۹۵۰/۷/۱، به لام نه م ميزووه به نکه هه ر يو نه وه بووينت باپيرهم و باوکم ناو نووسم بکن يو نه وه ي بچه قوتا بخانه، نه گه رنا به گو يره ي تو مارگي که نيسه ي هرموته ي، که به راستر داده نريت، ريکه وتي له دايکيوونم ۱۹۵۰/۳/۵ به، بزيه که ته منم بووه ته حوت سالان، هه ر له و قوتا بخانه يه نير دراومه ته به ر خويندن و قوناغي سه رتايي له وي ته واو کريوه.

قوتا بخانه که بريتي بوو له بينايه کي له به رد و

دکتور چه ميل عيسا

موسای دابوو. بههوی تیکه لای له راده به دهی له گهله خه لکی گونده که، مندا له کان هه موویان قیری زمانی سریانی بیوون، وریای کوی له گهله ئیته قوتابی بوو، هیچ جیوازییه که له نیوان قوتابییه کان نه ده کرا.

پۆژانه و ههفتهانه، پۆل پۆل قوتابییه کانیا له گورهمانی قوتابخانه که، بۆ پشکینی پاکوخواینی، جلوه بهرگ، نینۆک، قریژ، ئه سپین و پشک ریز ده کرد، مامۆستا کان له پیش پۆله کهی خویان راده وهستان و قوتابییه کانیا تهفتیش ده کرد. دواتریش سروودی تاییه تی له لایه قوتابییه کان ده گوترا.

سالانهش جلوه بهرگ (قوماش-کوتال) ده هات و به سه قوتابییه هه ژاره کانیا ناباش ده کرد. زستانانیش بههوی سه رماوسۆله وه (سۆپای دار) له پۆله کان داده گیرسا، که زۆرجار لره پی ده کرد واش باو بوو، که هه قوتابییه که پۆژانه داریک له گهله خوی بیئت، ناوه ناوهش ده بوو ده به به که نه وت بیهین.

حکومهت په رتووک و قه له م و دهفتیری بۆ قوتابییه کان دابین ده کرد، مامۆستا کانیش ئامۆژگاری پاکوخواینی بۆ په رتووک و دهفته ره کان ده کرد، ناوه ناوهش په رتووک کانیا ده پشکنی.

هه ره له هه مان قوتابخانه، که له نیو که نیسه ی (مریم العزراو-مه ریهمی پاکیز)ی هه رمۆته ی بوو، پۆژانی

هه ینی و به که شه ممه وانهی ئایینیان پین ده گوتین. ههفته ی دوو پۆژیش، هه ینی و به که شه م پشوو بوو، له بهر ئه وه ی گونده که له سه ر ئایینی مه سیحی بوو، بریاری حکومهت وایوو، که به که شه مان پشوو بیته، ئه م پشوو به رده وام بوو، تا دوا ی شۆرش (۱۴) ی ته مموزی ۱۹۵۸

تا دوا ی به یانی یازده ی ئازاری سالی ۱۹۷۰-ش ئه م قوتابخانه یه هه رمایوو. دواتر بریاری دروست کرنی قوتابخانه یه کی نو ی بۆ ده رچوو، ئه و قوتابخانه نو یه که وتبووه نیو زهوی که نیسه ی هه رمۆته ی، هه مان ئه و قوتابخانه یه ی ئیسته، که کراوته باخچه ی ساوایانی هه رمۆته، دواتر قوتابخانه ی ناوه ندی هه رمۆتهش دروست کرا، به شیک خویندکارهکانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران-یش له و قوتابخانه ده وام ده که ن.

ئیسته باخچه ی ساوایان، به نه رته ی سه ره تای، ناوه ندی و دواناوه ندیش له هه رمۆته ی هه نه.

ژیانی پۆژانه مان زۆر سه خت بوو، کاره با نه بوو، پرۆژه ی ئاوه نه بوو، سه رچاوه ی پروناکیما چرا په شه که، فانوس و لاله بوو، شوینی مه رومالات و په شه ولاخ له پال ژوورهکانی نووستن دابین کرایوو، کاوکادین، عه مباری ده غلبدان، هه مبان، نان دین و هه موو پیتاویستییه کان له پال به که بوون، ئه وهش هه مووی له ترسی دزان.

ئه و سه رده مانه دزی و راو پووتیی زۆر زۆر بوو،

خه لکی گوندیی له نیوان ماله کانی خویان ده لاقه یان دروست کردبوو بۆ به کدی ناگادار کردنهوه، له کاتی هاتنی دزوجه ته بۆ نیو گوندی. ئهو دزانه هه رچی بهرده ستیان بکه وتبا ده یانبرد، هه ر له مه رومات، مانگا و ئیستره وه بگه، تا ده گاته که لویه لی نیو مال، خه لکه که یان هه راسان کردبوو، زۆربه شیان، ئه وانه ی ئهو دزیانه یان ده کرد، پیاوی ئاغا و ده ره به که کان بوون، که هینده چاوچنوک بوون، ته نیا زه فه ریان به ماله هه ژاره کان ده برد.

کاتیک شۆرشێ ئه یلول به سه رۆکایه تی مه لا مسته فای بارزانی هه لگه رسا ئهم گونده بووه سه ره بێ پێشمه رگه، وه ک گوندیکی نزیک له کویه، رۆژانه ده یان پێشمه رگه له و گونده نانیا ده خوارد، خزمه ت و نووستیا له سه ر خه لکی ئهو گونده ی بوو. رۆژانه ش له کویه وه خزم و که سیان ده هاتن و سه ردانیان ده کردن و نامه یان ده گۆڕییه وه، به تایبه تی گۆڕینه وه ی نامه له نیوان شار و شۆرش، جاروباریش ده مانچه و چه کیان بۆ ده ناردنه نیو شار، یان به پێچه وانه وه.

قوتابخانه ی هه رمۆته ی سه ره تایی، سالی ۱۹۶۷ له نیو که نیسه ی، له لایه ن که ریم نیه سحاق دروستکراوه

دوای ته واکردنی قوناخی سه ره تایی له سالی ۹۶۲ له ئاماده یی کویه ی کوربان ناو نووس کرام و ده وام کرد، سه ره ده مانیکی زۆر ناخۆش و به مهینه تی بوو، کێشه و مملانییه کان پۆڕ به رۆژ بوو له زیاده بوون بوون، کێشه ی ئابووری، گه رتی هاتوو چۆکرین له هه رمۆته وه بۆ کویه، ته پوتووشی، قوڕو چریاو، سه رماوسۆله ی زستان، به فروبه سه ته له ک و نه بوونی هه یج ئاو دهانییه ک له سه ر ڕینگه، تا ده که یشتیه ئاشی مام خدری، هه یج خانوونیک نه بوو، جاده وبانی قیرتاوکراو نه بوو، هه مووی که ندوژل و شیوو بوو. له هه رمۆته ی به پێیان به بێ ده که وتین تا ده که یشتیه پردۆکان، دواتریش که ندی (مه تیی کوژراو) دواتریش ده که یشتیه رووباری (پولکان-گازران) ئینجا بۆ قه برستانی دیانان، که ئیسته دوورپانه و به نزیخانه ی له سه ر دروستکراوه، دواتریش سه لکی کافری، که ئیسته مزگوت و هۆلی له سه ر دروستکراوه. ڕینگه ی قیرتاوی پێدا تێپه ده بیت. دواتریش ڕینگه که ده بووه دوو

لق، به کێکیان بۆ چوارتا قان، که به ته نیشت به یترخانه، یاریگه ی کویه، باخچه ی کویه (که هه مووی قه برستانی جووله کان بوو کرابوو به باخچه) پێشه که شی هه ساریکی لی بوو به ناوی هه ساری کاکه زیاده تیده په یی، ئینجا به نیو کۆلانه کانی به فیری قه ندی ده چوینه نیو بازار و شاری کویه.

لقی دووه می ڕینگه که، له سه لکی کافری تێپه ده بووی و سه ره ده که وتی، تا ئاشی مام خدری، هه یج خانوونیک لی نه بوو، سه ره وه هه راز، هه ر به پێیان ده رۆیشتن، تا ده که یشتیه قوتابخانه ی ئاماده یی کویه، ئه واته ماموستا (سدیق عه بدولقادر) به ڕیوه به ر بوو، پیاویکی سۆروسپی، چاوشین و بالا مام ناوه ندی تیک چه تی بوو، تا بلیی نزامی بوو، زۆری خزمه ت به شاره که کرد، خاوه ن هه لوێستی کوردانه و نیشتمانپه روه رانه بوو، هه رکه ده که یشتیه بهرده م قوتابخانه پێشوازی له گشت قوتابییه کان ده کرد، لێ پێشینه وه ی له گه ل ئهو قوتابیانه ده کرد، که دواکه وتوون، ئه مه ش ئه که ر زستان بوایه به پێلاوی لاستیک و جلی ته په وه ده چوینه ژووری، به لام له پێش قوتابخانه که، له مبه ر و ئه و به ری ته نیشت ده رگا کان ئاسنیک شینوه ی ته ور دروستکراوو، پێلاوه کانمان پێ پاک ده کرده وه، ئینجا ده چوینه ژووره وه.

بێنایه ی قوتابخانه که به شیوازیکی نوێ، له به ردی هه لان نه خشه سازی بۆ کرابوو، بریتی بوو له دوو قات، ژووره کانی روویان به ره و خوراوا بوو.

ئه که ر وه رزی به هه ر و به ره و هاوین بووایه، هه ر ئهو ڕینگه یه مان له پێش نه بوو، به ڕینگه ی دیش هاتوچۆمان ده کرد. ئه وکات دوو ده وام بوو، ده وامی به یانیان چوار واته ده گه ترانه وه، پاش نیوه رۆیانیش دوو واته ده گه ترانه وه.

جا له و که ی و بهینه ی، زۆر به خیرایی، وه کو گوله ده رده په یین و به ره و هه رمۆته ی پامان ده کرد و تیکه نانیک سهرپێمان ده خوارد و به ڕاکه ڕاک ده که پراینه وه قوتابخانه، تا کوتایی ده وام.

ژیان و گۆزه رانی گشت قوتابییه کان خراپ بوو، هه ربۆیه بۆ نان خواردن ده چوینه وه هه رمۆته ی. سه ربازی شه وه ش، ئهو شه وانه ی ته قه و هه ره وه ریا له کویه هه بووایه له ڕینگه ی بازگه کان (سیگه) داده نرا و تووشی پشکنین ده بووین، هه ندیک جاریش ڕینگه که مان ده گۆڕی و ده چوینه وه چوار تا قانی، زه وی په شیده که ر، له وێشه وه

بەرەو ئیسکان، تا دەگەشتینە قوتابخانە کە مان.

گەرەکی ئیسکان، زۆر لە میژۆ نەبوو لەو قەد پالە دروستکرا بوو، جادە ی کۆیە و تەقە قیش ھەر لەو ماوەیە دروستکرا بوو، تەنیشت جادە کە چالایی قوول قوولی تێدا بوون، بەزستانان پڕ ئاو دەبوون و دەبوونە یەک پارچە شەختە و بەستەلەک. ئێمەش زۆر جار بەسەر ئەو بەستەلەکاندا دەپۆشیتین، ئینجا بەزم و ڕەزمی پۆلیس، ئەمنەکانی سەیتەرە، پشکنین، خۆ سوورکردنەو و جوین دانیش لەولای بوەستیت.

ئەودەمە لە سالی ۱۹۶۶-ھەو لەرووی سیاسییەو خەلکە کە دابەش بوو بوونە سەر دوو بەرە، بەرە ی پارتی دیموکراتی کوردستان بەسەرۆکایەتی مەلا مستەفای بارزانی و بالی مەکتەبی سیاسی بەسەرۆکایەتی جەلال تالەبانی، ھەریوێە ناوترابوون (مەلایی و جەلالی)

لەنێو قوتابخانە کە مان ھەموو ڕەنگەکانی تێدا بوو، زۆر جار بۆ ئەو کەسانە ی، کە سەر بە بالی مەکتەبی سیاسی بوون، لە گوندەکان کیشیان بۆ دروست دەکرا و دەگیران، شیوعییەکانیش لەگەڵ بالی مەلایی بوون، لەدژی جەلالییەکان جاسوسییان بۆ دەکردن.

بەش بەحالی خۆم، لەسەر ئەوێ، کە سەر بە بالی مەکتەبی سیاسی بووم، دوو جار گیراوم و لێیان داوم.

جاریکیان راپنچیان کردم بۆ ناوچە ی کۆیە، کە لەتەکەول بوو، لێرسراوێە (عەلی حەسەن) ناویک بوو، لەبیرمە عوسمان پشکو و عەبدەخوێە ئەندامی ناوچە بوون، پاش لیکۆلینەو بەرە لایان کردم. شوو لەمالی حەسەن حەمزە یادی بەخێر نامان خوارد و ھەر بەو شوو شەو ش بەپێیان بەرەو ھەرمۆتە بەرێ کەوتین، باوکم (خوا لێ خوشبیت) یاوھری کردم.

جاریکیان لەسەر پردی تۆپزاو، لەگەڵ شەھید سلیم حنا، سەعیمان دەکرد، لەتەنیشت پردە کە چەند پێشمەرگە یەکی لیبوو، بەتۆمەتی ئەوێ من (جەلالیم) گرتیان و چەند قۆنداغە تەنگنکیان لیدام.

زۆرجار کیشە ی دیکە شەمان ڕوو بە ڕوو دەبوو، خەلکی گوندی ھەرمۆتە زۆر بەیان شیوعی بوون بەرە لەستیان دەکردین، تا کار گەیشتبوو ئەوێ ژنیان ئەدەداین. ھەندیک جار شووانە پێشمەرگە ی شیوعیان دەناردینە سەر. سخریای برام حەزی لەکچێک دەکرد و پەییوەندیان

ھەبوو، بەلام شیوعییەکان نەیانھێشت ئەو کۆرۆ کچە بەیەک بگن.

بەسەر بلندی خویندەمان تەواو کرد و پۆلی. سیمان بری. سخریای برام چوو خانە ی پێگەیانندی مامۆستایان لە ھەولێر، کە ئەوکات مامۆستا مەجید حەداد (ئاسنگەر) بەرێوھەر بوو، منیش چوو مە دواناوەندی کۆیە، بەشی ئەدەبی.

دواناوەندی کۆیە ی کۆرپان ئەوکاتە لە یەکی ناوھەندیوێە تا پۆلی پینجی ناوھەندی بوو، چونکە لەو سەردەمە ی ئیمە، دوا قوناغ، پینجی ئامادە یی بوو. واتە سالی ۱۹۶۸-۱۹۶۹. دوا ی ئەو پۆلی شەش زیانکرا. ھەروھا پڕۆگرامی پۆلی چوار و پینج داخلی تاقیکردنەوێ گشتی وەزاری دەکرا.

دوا ی ئەوێ دواناوەندی تەواو کرد چوو مە زانکۆ

ڕۆژانەش لەگەڵ خواردنەکی بەیانیان یەک دەنگە حەب (زەیتی ماسی) بەقوتابیەکان دەدرا. کاری دابەشکردنی خواردن و خزمەتگوزارییەکانیش لەسەر شانای پیاویک بوو بە ناوی حنا یوسف

مووسل و لەبەشی ئینگیزی وەرگیرام، بۆ دوو حەفتەش دەوامم کرد، بەلام سخریای برام بەدوام داھات و گوتی لە زانکۆ بەغدا کۆلیژی پەرورەدە کراوەتو، فریای ئەوێ بکەو، بەلام کە چووم، فریا نەکەوتم، بە ناچاری چوو مە بەشی جوگرافیای کۆلیژی ئاداب.

بەغدا شارێکی گەورە یە و سەدان کۆشک و تەلاری تێدایە، پایتەختی میژوویی عەباسییەکان بوو، پایتەختی ولاتی عێراق، کۆلیژی ئاداب سەرھتا لە راغبە خاتون- ئەعزەمیە بوو، دوا ی سالێک گوسترایوێ بۆ (باب المعظم) نزیک بەشە ناوخوییەکان، کۆمەلێک کۆلیژی دیش وەکو ئەندازیاری و پەرورەدە ھەر لەو ناوھە بوون، ئەوکات ئەو شویتە بە سەنتەری شار دادەنرا.

ڕۆژانە بە (پاس) ھاووچۆمان دەکرد، کە بەشی زۆری پاسەکان دوو قات بوون، تکیک بە (۱۰) فلورس بوو، زۆرجار وابوو دەفتەری پسرولەمان بە دەفتەر دەکری،

بەیاننیشان پاسەکان جەمیان دەهات لەخوێندکار و
فەرمانبەر و خەلکی دی. ئەبۆنەواس یەکێک بوو لەشوێنە
کەشتیارییەکان، بەخواردنی ماسی مەسکوف بەناوبانگە.
چکە لە شەقامەکانی رەشید، نەهر، بە گۆرەپانی تەحریر،
تاوین، کەراده، گۆرەپانی (ساحه الطیران) و شوێنەکان
دی کە لەژمارە نایەن، بەناو بانگە.

پرووباری دێجلە بە ناوهراستی شاری بەغدا تێپەر دەیت
و بەغداي دابهشی سەر هەردوو بەرەي خۆرهلالت و
خۆراوا کردوو، کە پێیان دەگویت (کەرڤ) واتە بەرەي
خۆراوا و (رەسافە) واتە بەرەي خۆرهلالت.

زانکۆی بەغدا بەیەکێک لەچاکترین زانکۆکانی خۆرهلالتی
ناوهراست ئەژمار دەکرا، لەسەر ئاستی جیهانباش
ناووناوبانگی هەبوو.

بەغداي ئەبو جەغەر مەنسور، هاروون ئەلرەشید،
مۆزەخانە، قوتابخانەي ئەلمەستەنسەرییە، دار حکمە و

**هەر لەهەمان قوتابخانە، کە لەنیو
کەنیسەي (مریم العزراو-هەریهەي پاکیز)
ی هەرمۆتەي بوو، رۆژانی هەینی و یەک
شەممە وانەي نایینیان پێ دەگویت**

کەلێ شوێنی دی بەسەرچاوەي بەهرە و پرووناکي و
پۆشنییری و ئەدەب و ھونەری جۆراوجۆر دادەنرا.

لە سالی (١٩٦٨-١٩٦٩) لەبەشی جوگرافیای کۆلیژی
ئاداب، ھۆبەي (أ) دەوام کرد، راستەوخۆ لەخوێندنی
زمانی کوردییەو بە زمانی عەرەبی، بەلام ورنە ورنە
لێراھاتم و فیزی زمانی عەرەبی بووم، برادەری نویم بو
پەیدابوو، چوار سالی قوناغەکانم بەسەرکەوتویی بری،
بەبێ کێشە لە سالی (١٩٧١-١٩٧٢) زانکۆم تەواو کرد.

لە بەغدا زیاتر چوومە نیو سیاسەت، ھەقال و ھاوینی
تازەم پەیداکرد. لە نەورۆزی سالی ١٩٧٠ لە ھۆلی
(خولە) بەشداریم لەئامەنگی نەورۆز کرد. بەشداری
شانۆگەری (کاوەي ئاسنگەر)م کرد، بەشداری بووم
لە کۆرپسی گۆرانییەکی ھونەرمەند خالید دلێر، کە بو
یەکەم جار لەو ئامەنگەي لە ھۆلی خولە کرا، سەروودی
(پێشمەرگەين)ی گوت، کە دەنگدانەوہیەکی زۆری هەبوو.
خالید دلێر لە قسەکردن فەسە زمان بوو، بەلام لە گۆرانی

گوتندا دەتگوت بۆلەوولە دەخوینێ.

بو بەشداریکردن لەو چالاکیانە بو ماوەي ھەفتەیک لە
لایەن ھونەرمەند قادر دیلان-مۆھ مەشق و راھینانمان
پێکرا.

ھەرۆھە لە (سەر ھندییە) لە ئامەنگی خوێندکاران
بەشداریم کرد، کە چەندین سەروود و گۆرانیی و
ھەلپەرکێی تێدا ئەنجام درا.

شاری بەغدا ژمارەیکي زۆر کەسایەتي پۆشنییری،
ئەدیب، شاعیر و پۆناکییری گەورەي کوردیي ئێ بوو، کە
بەشی زۆریان لەبۆنەکان، بەجلی ئالووالا و پەنکارپەنگي
کوردەواریي بەشدارییان دەکرد.

ئەودەمانە باروودوخەکە، بو کوردەکان زیاتر لەباربوو،
ھەر لەو بۆنەیدا لەگەل بەرێز (دکتۆر کەمال خۆشناو)
وینەمان بەیەکەوہ گرت کە ئەوکات مامۆستا بوو
لەکۆلیژی کشتوکالی (أبو غریب).

دکتۆر کەمال خۆشناو پیاویکی سۆروسپی و پێکۆپێک
بوو، دۆستی نزیکي جەنابی مام جەلال بوو.

لەنیو کۆلیژەکەمان ململانێ لەنیوان بالی جەلالی و بالی
مەلایی ھەبوو، زۆرجار شەر و پێکدادان ڕووی دەدا،
بەتایبەتي لەنیو بەشی زمانی کوردیي، کە لەو بەشە
سەدان خوێندکاری کرد ھەبوون، مامۆستا ناسراوہکانی
ئەوکاتی ئەو بەشە بریتی بوون لە عەلەدین سەجادی،
مارف خەزەندار و عیزەدین مستەفاو مامۆستایانی دیش،
من کە لەبەشی جوگرافیا بووم، زۆربەي خوێندکارە
کوردەکان پالپشتی و مەیلی بالی مەکتەبي سیاسیان
ھەبوو.

زۆرجار، کە دەگەرانیوہ شوین و شارەکانی خۆمان،
دەمانینی بەم ھۆبەوہ کەسوکارمان لێرسینەوہیان
لەگەل کراوہ.

دوای بەیانی یازدەي ئازاری ١٩٧٠ باروودوخەکە زۆر
باش بوو، ھێور بووہوہ، عێراق و کوردستان کەوتتە بەر
رکێفی ناشتی و ئوقرەیی.

دوای بەیانەکەي (١١)ی ئازار سەردانی جەنابی مام
جەلال-م کرد، ئەوکات مالی لە (زیوہ) بوو، کە چووم
بە تەنیا بوو. دەستمان بە قسە و گفتوگۆ کرد، بە مام
جەلال-م گوت چون دەروانییە بەیانی (١١)ی ئازار؟

پیش نهوهی دایمه زریم به (محازر) له گوندی قورشاعلوو
 بوومه ماموستا، به لام تا فهرمانی کارگیریم بۆ ده رچوو،
 هر ومک (ماموستا) له ناوهندی تهق تهق بووم. چهند
 مانگیکی به سهردا نه چوو بوو، ناچار بووم، که په یوه ندیی
 به شورشه وه بگم.

سهرتا چوومه گوندی گومه شین بۆ وه رگرتی (تزکیه)
 ی نه دایمه تی، ئینجا به رهو چیا هه لکشاین، ئیمه چهند
 ماموستایهک بووین چووینه گوندی (سناوه) ماموستاکان:
 حه سن فهرج، محمهد حه سن حه ویزی، روسته م
 محیدین، عه دنانی حاجی سه عید، خیره دین محیدین
 له دۆل و بن چیا ی ناوه کرد له به رانبه ر ئه شکه وتی سناوه
 گیرسایه وه.

ئه شکه وته که بنکه ی ته ندروستی پیشمه رگه بوو،
 هه ربۆیه ناوه ناوه فرۆکه ی میک و سیخو، به سه ر ئه ناوه
 ده سورانه وه، جاروباریش شه ستیر و گولله ساروخ
 ئاراسته ی ئه وه ئه شکه وته ده کرد، که له بن پالی سۆرکه که
 دابوو، ئیمهش پۆژانه ناچار ده بووین به رهو خه رهند و
 بن پالی شاخه کان بچین و خۆمان له وێ حه شار بدهین.
 ماوه یه کیش بووین به ماموستا له ناوه ندی هیران، ئیمه
 هر له سناوه بووین، کاتیک زانیمان سوپای عیراق

مام جه لال زۆر پنی خوش بوو که حکومه تی عیراق
 ددانی به حوکمی زاتی ناوه و مافی کوردی سه لماندوه،
 به لام گوتی ئه م حکومه ته پاشگه ز ده بیته وه و به یانه که
 جیه جی ناکات، چونکه ئه و حزبه ده سه لاتباره حزبیکی
 شۆقینییه و ده یه ویت کات به سه ربه ریت، دواتر چی
 خراپه، ده رحق به کورد ده ییات.

دوای به ککرته وه ی هه ردوو بالی (مه لایی و جه لالی)
 بۆ بزوتنه وه ی پرگاری کوردستان هه لیک ی پاش و
 له بار هاته پیش، به ککرته وه که دلی هه موو کادیره کانی
 هه ردوولای خوش کرد، به هه مان نه فه سی چاران که وته
 سیاسه تکردن و خۆسازدان بۆ هه ر ئه که ریکی نه خوازاراو.

له دوای چوار سال حکومه تی عیراقی تاک لایه نه بریاری
 ئۆتۆنۆمی دا، کوردیش له و سه ین و به ینه دا ره تی
 کرده وه (مه جلیس ته شریعی و ته نفیزی دامه زران) به لام
 پارتی دیموکراتی کوردستان له دوای گفتووگۆیه کی
 دوورودریژ له گه ل حکومه تی عیراق رینگ نه که وت و
 هه رچی دۆست و هه وادار و لایه نگری هه بوو به گه ل
 شۆرش که وت، زۆر بنکه و باره گای پۆلیس و سوپا
 په یوه نییان به شۆرشه وه کرد و دووباره ناگری شه ر
 هه لگیرسایه وه.

جوولہی کردووه، فېرکه هازہی دهات ناچارېووين
له مانگی تهموزي ۱۹۷۴بهره ويران بچين، له ویش
روسته مھیدین و خیره دین مھیدین چوونه لقي دوو،
له ویش (کمال مھیدین) پنی گوتېوون هر نم شو لیره
دهړن، چونکه سوپای عیراق مېهستیه تی نو دوله
داگیر بکات، ناوچه که تووشی شهر ده بیت.

شەوی (۱۹۷۴/۷/۱۴-۱۳) بەچای مەوری بەرێ کەتین، تا گەشتینە چبۆ، لەوێشەو بۆ شەوی نوێتر بەرەو شیرێ، دەرەشیر و ساوسنوکان هەلگەراین، شو زۆر سەرما بوو، هیچیشمان پێ نەبوو، لەسەر قوولە ی ئاوێکە تا بەیانی ناگرمان کردووە، هەر لە شەوی (۱۴) ی تەموزی (۱۹۷۴) باران باری.

گه‌یشتینه کاروخ و له‌ویشه‌وه بو وهرتی. له‌گه‌ل
گه‌یشتیمان بو میوانخانه‌ی وهرتی فزویه جه‌نگیه‌کان نو
دوله‌یان توپاران کرد، ناوه‌ناو‌وش بومبا ته‌وقینکراوه‌کان
ده‌ته‌قینه‌وه.

لەو سەردەمانە دژی و راوڕووتی زۆر
 زۆر بوو، خەڵکی گوندی لەنیوان مالهکانی
 خۆیان دەلاقەیان دروست کردبوو بۆ یەگدی
 ئاگا دارکردنەوە

دواتر بهر و چۆمان بهرې كهوتين، لاسه پردي (حافظ)
سوارې ئوتومبيلكى جيب بووين، تاكو گه يشتينه چۆمان،
له وچ چاومان به كومه ليك ماموستاو برادر كهوت، بق
چهند پژيك له وچ ماینه وه، دواتر په يو هنديان پتو
كردين كه قوتابخانه ي ناوهندی و دواوهندی له شاری
خانه ي شران ده كرتو وه، بنوسته چینه نه وې.

له دواناوهندی (خانه) دمست به کاربووین به سه دان
قوتابی و خویندکار له وی هه بوون، به دهیان ماموستا
به بهک گهشتن، له هه مور حوره پسیوریهک.

بەردەوام بىوم لە كارى مامۇستايەتى، بەلسۆزى
وانەكانمان دەگوتهوه، تا پوژىك بۆ دانانى پرسیارەكانى
(وهزارى) پۆلى سەيەم و پۆلى شەشەمى ئامادەى
بەدواندا ئاردەم.

چوومه ناوپردان و چاوم به ماموستا محمدهد ئيسماعيل

124 زبان و ساره (۲۸) نیلوی ۲۰۲۳

ويستىگى ديوانى

- (۱) پرسیار (سەرکەوت رەسوون)
- ديوانى ھەوليئىر (سەلىم قاقا مىلىور)
- نازم دلبەند
- گۆشەى ديوان (نەو شىعەرەى لە ديوانەگەى دانىيە)
- يەكەم (عوسمان شەيدا)
- ئا: قەلەندەر
- لە زمانى خۇيانەو (يوسف نىسماعىل)
- سىنەما فىلىم (فىلىمى گۆمەلەى شاعىرە مردووگان)
- ئامادەکردنى: شاگول فوئاد
- لە دەشتەرى نەمىردا (ھونەرمنەند ستار عەلى)
- لە دەشتەرى نەمىردا (جەلال زەنگابادى)
- لە دەشتەرى نەمىردا (جەمال بابان)
- لە دەشتەرى نەمىردا ھونەرمنەند بيتو جان)
- بخویننەو
- سالتۇنى لاپەرە (۹)

زیاده نښه شاعري عاشق به توم-ی چون کرده گورانی؟

نه بوو.

له نښه شاعري خرابي باروگوزهراني خه لکي کوردستان،
نهو کوره وازی له هونهر هينا و له شيخه لای بووه
نارد فروش.

چهند که سينک گوښان لهو گورانيه يي ببوو، يک له وانه
هونهرمه ند (تهنيا ئيدريس) که کهنجيک بوو تازه به ديار
دهکوت، نهو زور حهزي دهکرد نهو گورانيه يي بليته وه،
به لام ريک نهکوت، له بهر نهوه ي تهنيا ئيدريس شهرتي
نهوه بوو، که سهر بهنده که ي (عاشق به توم) بگورپتن
نه منيش گوتم يک وشه نابي بگورپرتن.

نهوه ماوه ههتا سالي ۱۹۹۲ رږډيک کاک جهبار به
سوتفه له بن ديوازي سينه ما (حه مرای)، که له وي
ناردی دفرؤشت، ده بيني زياد نښه به ويند هدا
تيده پريت، نهو يش بانگي دهکات و پني ده ليت کاک
زياد گورانيه يي زور خوش هه يه، من وهختي خوي
دهمويست بيکه مه گورانيه يي، به لام نهو گورانيه يي زور
له گهل دهنگي تو ديتن، نهگهر بيلينه وه زور خوشه،
ده بياته په نايه کي و گورانيه يي که ي بډ ده ليت، زياد
نښه ييش که گوښي له گورانيه يي که ده بخت، ده ليت
زور زور خوشه، زور سهرنجي راده کښيت، پرسپاري
خاوهن شيعره که ي لي دهکات، نهو يش ده ليت هي
کورپکه به ناوي سهرکهوت ره سوول له سهر جاده ي
مخمووري شفتي دفرؤشي.

داوي ماويه زياد خه بهري بوم نارد، که حهز دهکات
بيبينم، رږډه کي پاش عسره کي درهنگ بوو کاتي
که رمه ي شفتي فروشتن بوو به پارزيلييه کي سپي
رايگرت، بينيم زياد نښه بوو گوتي حهز دهکام
پيکه وه پياسه کي بکه ين.

نهوه يکه کم ديتن و ناسيني من و زياد نښه بوو،
نيدي پياسه کمان کرد و باسي سهر برده ي نهو شيعره ي

له کونايي سالي هه شتا به کان و سهره تاي نهوه دهکان
له سهر جاده ي مخمووري دوکانيکم هه بوو شفتيم
ده فروشت.

نيواران ده بووه جيني کور و کڙبوننه وه ي هونهرمه ندان
و نه ديوان، توتوتوي نه ده ب و هونهرمان دهکرد، نه وانه ي
له ي کڙده بوونه وه ئيستنه زور بهيان قه لهم به ده ستن.
نوو سيني شيعر و ناگادار بوون له هوالي دوا به رهمي
هونهري هونهرمه ندان حهزو ناره زوي له پيشينه مان
بوو.

نهوکات هه ستيني سهرمان بډ ناوازدانان و شيعري
گورانيه يي هه بوو، نهوه ش زياتر به هوي کاريگريه يي
هه نديک براده ر، يک له وانه (عه بدولر حمان بيلاف و
ئيدريس شه يدا هډ) نهو دووه زور کاريگريه يي له سهر
نه شونماي من هه بوو، به تايه تي له باره ي شيعري
گورانيه يي.

گورانيه يي هه بوو ناوازه که ي فارسيه يي بوو، من زور
مه رهم ليتا بوو بيکه مه کوردي، ناوازه که ي زور خوش
بوو، ثيقاعه کي که مهک دلخوشکري هه بوو.

شيعري گوراني (عاشق به توم) له ژير کاريگريه يي نهو
گورانيه يي نووسي، واته له جياتي نهوه ي ته رجوومه ي
بکه م، نهو شيعره م بډ دانا، به يک دوو براده رم پشان
دا زور رايان لي بوو.

کورپکي کهنجي هاوړيم هه بوو ناوي جهبار نه حه مده،
حه زي له گورانيه يي بوو، حهزي دهکرد گوراني بلي،
تازه دهستي پنده کرد، هه موو شه وان ده هاته لاي
نيمه داده نيشت، چ هه بايه قسه مان له سهر ي دهکرد،
کاک جهبار داوي نهو گورانيه يي لي کردم گوتي من
ده يلیمه وه، زور خوشيشي دهگوتنه وه دهنگيشي خوش
بوو، نهوکاتيش گوراني گوتن، به راستي پښويستي
به ئيمکانياتي ماددي بوو نهو کوره نهو ئيمکانيه ته ي

بمخايتە بەر، ئەسرینی دوو چاوانت
 پىم بلى شيرینی جوان بۇ ماتى؟
 وەرە مەرق تۇ فریشتەى لەنڭو ئاسمان بۇم ھاتى
 بۇ نایەى تاجاریک بالات ببینم
 من فەرھادىم وەرە جوانى شيرینم
 بەخەسرەت وا دەچیزم دەرد و ئازار
 بۇ ئەوینت شەو و پۇژبووم بى قەرار
 بەخەفەت وا تۆمەوہ لە دوورى
 وەکو بەھار دى و لىم پادەبوورى

سەرکەوت رەسوول

کرد، کە کاک جەبار پى دابوو گوتى: پىم پى دەدەى
 ئەو شیعرو گۆرانىەى تۇ بلىمەوہ منیش گوتم زۆر
 ئاساىیە، ئەو زۆر سەرى سورما لەو ھەست ناسکىی
 و سادەییەى و شىقتى فرۆشتەى من لەسەر جادەى،
 زۆر دلى بەوہ خۆش بوو.

ئەوہبوو لە سالى ۱۹۹۳ ئەو گۆرانىیەى تۆمار کرد و
 بلاوى کردەوہ، کە دەنگدانەوہکى زۆر باشى ھەبوو.
 ئیستەش بېرمە وینەگرتنەکەى تەلەفزیۆنى (کەلى
 کوردستان) بۆى کرد.

ئەوہ یەکەم شیعەى گۆرانیم بوو، کە بەدەنگى زیاد
 ئەسەد، ھەم وەک دەنگ، ھەمیش وەک
 کلپ بلاوبۆوہ، کە لەروى ستایلى
 گۆرانىیەکانى، بۇ سەردەمەکەش
 شتىکى جیاواز بوو لە ھەموو پادىق
 و تەلەفزیۆنەکان لى دەدرا.

ناوەرۆکى شەعەرکەش تايبەت بوو بە
 کەسێکى دیارىکراو، کە بریتى بوو لە
 چىرۆکى خۆشەووستى لىک
 دابىرانى گەنجىکى
 تەمەن بیست سالى.

دەقى شیعەرکە:

عاشق بە تۆم
 عاشق بە تۆم عاشق
 بە تۆم

بەخەفەت وا
 تۆمەوہ لە دوورى
 وەکو بەھار دى و

لىم پادەبوورى
 بەھىوام تا پۇژىکى
 خۆش ببینم

کە پوناک کا لانەى
 تارىکى ژینم
 لەتەنیاىى دوورىى

ژینى کۆنایى
 لىم نەکەى نا،
 خوداھافىز سلاوى

مالئاوایى
 نەکەى گیانە، بەھەورى
 دابىرانت

سەرکەوت رەسوول و زیاد ئەسەد

سهلیم قاقا ملک الطیور

پیاویکی دهنگ گر به دیارییه وه ههلتروشکا بوو
ئهویش (سهلیم قاقا) بوو.

پۆزانه رهشۆلهکانی نیو ئه و تۆره ی دهفرۆشت
دانه ی به بیست فلس بوو زۆرجاریش خه لکانیک
دههاتن، ژماره یه کی زۆریان لئ دهگری و بهرهلایان
دهکردن، ئهویش دهیگوت: هه ر بهرهلایان بگن،
هه ر دینه وه لای خۆم، که ههچی نه ده ما تۆره که ی
به پشستی خۆی داده دا و پنگه ی دهشتی (قه ته وی)
و لای (قه سابخانه) دهگرت بهر، بۆ ئه وه ی سه ر
له نوی راوه رهشۆله ی خۆی دهست پێبکاته وه.

سهلیم قاقا بێجگه له وه ی شه وه کاروکاسبی
بوو، که سێکی قسه خۆش و تیکه لاوی خه لکیش
بوو، تا عه یامه کی درهنگ به کن بوو له پیاوه
مهسته که ی قه لاتئ ههولیرئ، بێجگه له وه ی دۆست
و خۆشه ویستی هه موو ئه هلی بازار بوو، دۆستی
نزیکی (ئیبوق بهر بهر و مام تاقی چایچی و مشکف
و محمه د ئه حمه د ئه ربیللی و نوری مه لا نادر و
که مال عه یشتن) بوو، له گه ل زۆرینه یان، که ئیواره
داده هات دوا ی راوه رهشۆله که ی خۆی و گه رانه وه ی
بۆ لای دوکانه که ی (مام رهشید قۆجه) هه ر له نیو
تۆره که تا به یانی بۆ فرۆشتن ده یه یشتنه وه، خۆشی
له گه ل ئه و هاو پێکانی تا درهنگانی شه و سهریان
گه رم ده کرد، ئینجا پنگه ی ده رگای (ئه حمه د) یه ی
دهگرت و به ره و قه لاتئ هه لده کشا و ده چۆوه خانه
ساردوسره که ی و به ته نیایی سه ری ده خسته سه ر
بالیه که ی، له گه ل گه ردی به یانیش ده هاته خواره وه
و ده چۆوه لای (سه لیما ن قاو ره چی) قاوه لئی به یانی
ده کرد و چایه کی گه رمیشی له چایخانه که ی حاجی
مه ستیل ده خواره وه، ئینجا ده ستی ده کرده وه به

له بیرمه له چایخانه که ی حاجی مه ستیل-ی
تیخده په ری، کۆلانیکی ته سکی بچووک هه بوو،
ده چۆوه وه نیو قه یسه ری، دوکانیکی لئ بوو،
که هه موو که لوپه لینی بیهناسازی لئ ده بیئراو
پیاویکی مه یله و کورته بالا به جلوه برگی کوردیه وه
له بهرده می داده نیشت ناوی مام رهشید قۆجه بوو،
له نزیکی ئه ویشه وه تۆرپکی پڕ رهشۆله دانرا بوو

کاره‌کەمی خۆی، کە رەشۆلە فرۆشتن بوو.

هەندیک ھاوڕێ، ناسیاو و کورانی قەلاتی هەولێری
لەناخووە سەلیم قاقا-یان خوشویستوو و وەک
کورپی گەرەک پێناسەیان دەکرد.

فەریق (فوناد چەلەبی) کە یەکێ بوو لەو قەلاتیانەی
لەنزیکەووە سەلیم قاقای ناسیوو و باسی دەکات:

سەلیم قاقا خەلکی قەلاتی هەولێری بوو، سەد
دەرسەد شانازی بەقەلاتیی بوونی خۆی دەکرد،
پیاویکی قسەخۆش و دلپاک و داوین پاک بوو، بە
دریزایی ژبانی هەر خەریکی کارووکەسابەت بوو،
کەسێکی خوشەویستی هەولێرییان بوو، چونکە تا
بلیی پیاویکی ئێسک سووک بوو.

سەلیم قاقا ھاوڕێ و خەزمی نزیکی مام رەشید
چایچی بوو، هەر سی پۆژی رەمەزانی بە پۆژوو

*** کێشکەمی کولای دانسی بە بیست
فلس بوو
* رۆژانە دوو، سی هەزار رەشۆلەیان
راو دەکرد
* سەلیم قاقا هەر بەرەبەنی مایەووە**

دەبوو، بەلام لەگەڵ یەکەم پۆژی جەژن، سەر
لەنوێ دەستی بەخواردنەووە دەکردەووە، پۆژانە لەپال
راوکردنی رەشۆلە، هەموو ئێوارەیه‌کیش مەنجەلیکی
گەرە رەشۆلەیی دەکولاند و لەسەر سەری خۆی
دادەناو بەناو شار و بە بەردەمی (یانەیی مۆزەفین)
و کۆلانەکان دەیگێرا و ھاواری دەکرد:
(کێشکەمی کولای) کە ئەم خواردنە تایبەت بەخەلکی

بوون، كە پارەيان ۋەك پتيويست نەبوو، زۆر كەسپىش ھەزى لە چەلاۋەكەى بوو و سەموني پتيو دەخوارد، بەلام ھەندىك لە مالاكانىش ھەبوون كىشكەيان دەكړى و لەمالەوۋ چىشتى داندۇكيان پىن لىن دەنا، كە خوارىنىكى پەسەنى كوردەوارىي و تايبەت بوو و تامىكى تايبەتيشى ھەبوو و ھەموو پۇژىكىش لەمالان دروست نەدەكړا، رەنگە سالى دوو، سى جارن دروستكرابايە، ئەمەش زياتر لەلاى ھوليزىيەكان دروست دەكړا.

ھەر لەبارەى سەرىدە و ژيانى تايبەتى و كەسايەتى خوش مەشرەبى ھوليزىيان سەلىم قاقا كاك موشناق عەبدوللا توفيق، كە يەككىكە لە خانەوادە پەسەنەكانى قەلاتى ھوليزى، لەباوك و باپىرەوۋ ئاشنايەتى و نزيكيان لەگەل سەلىم قاقا ھەبووۋە گوتى:

حاجى سەلىم كەرىم سەعيد بەحرى مەلا عەلى مەلا مەمەد ناسراو بە سەلىم قاقا لەدايكوبى سالى ۱۹۳۱-ى قەلاتى ھوليزەر، لەژيانيدا خىزانى پىك نەھىنا، براكانى شەھيد جەلال و جەبار كاكە و فازىل بوون.

سەلىم قاقا لەلاى حاجى پەشىد قۇجە چاچىي كوپى پلكى كارى دەكرد لەسەرى كۆلانى بەقالان، كە كەلوپەلى بىناسازىيان، ھەم دەفرۆشت، ھەم بەكرىيان دەدا ۋەكو:

كارىتەى بىناسازى و بەرمىل و دەرپاب و تەشتى سەپى، بەلام كە زستان دادەھات لەگەل تۇرچىيەكان پىك دەكەتن پەشۇلەو كىشكەو كۆترى كىوي و مراوى كىوي و قەلەرەشيان بۇ دەھىتان لەبەردەمى چاىخانەكە دەیانفروشت، ھەندىك لەو كرىارانەيان دەھاتن و ژمارەيەكى زۆرىسان لىن دەكړين و بەرەللايان دەكرد سەلىم قاقاش پتى دەگووتن:

ھەر بەرەللايان بكن، سەپىنى ھەر دەيانگرەوۋ، بۆيە ناويان لىنا (سەلىم قاقا ملك الطيور) ئەو پياوۋە پتيو ھەر بەرەبەنى ماپەوۋە تا لەسالى ۱۹۹۹ مالاوايى لەقەلاى ھوليزو لەدوست و ھاوپى و پەوى بالندەكان كړد.

سەلىم قاقا لەپال خۇى، چەند كەسىكى خۇى ھەبوو، كە ھەموو كات بەخۇيان و تۇرەكانيان نامادە بوون، پەشۇلەو كىشكەيان بۇ راو دەكرد، ھەر لە ئىوارەوۋ گەنم و جۇيان حازر دەكرد و بەو شوپىنانەيان بلاۋدەكردەوۋ، كە تۇرەكانيان لىن دادەناپەوۋ، پۇژانە دوو تا سى ھەزار كىشكە و پەشۇلەيان دەكرد و بۇ سەلىم قاقا-يان دەبىرد، ئەويش ۋەكو (دەلال) بىجگە لەوۋى بۇ خۇى دەگىراپەوۋ، ئەوانى دىكەى دەفرۆشتە كەسانى دىكە، جارانىش سەرمەو سۆلەى ھوليزى زۆر سەخت بوو، بۆيە كىشكەى كولاى تاموچىزىكى تايبەت و خوشى ھەبوو.

ھەر بۇ گالتەو توكتە كاتىك پەوۋە كىشكە و پەشۇلە لەئاسمان دەبىنران و دەفرىن، سەلىم قاقا بەخەلكەكەى دەگوت:

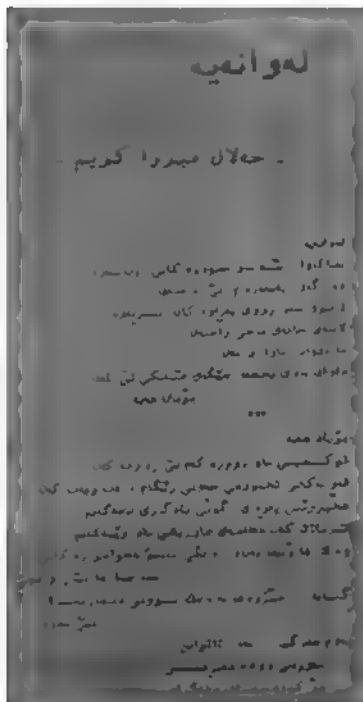
ئەو كىشكە و پەشۇلانە دەبىنن لەئاسمانى دەفرىن، ئەوانە ھەموويان ھى منن. سەپىنى بۇ خۇيان دىنە ناو تۇرەكەى من، ئەمەش دەيانكولىنن، ئىوۋەش لىمان دەكړن، ئەگەر ئازادىشيان بكن ھەر دىنەوۋە لاى (سەلىم قاقا)ى خۇتان.

ئەوانەى كىشكەيان لە مالەوۋە دەكولاند، ھەر بەئاوۋە گەرمەكەى خۇيەوۋە بالىفنىكى گچكەيان لەسەر سەريان دادەنا و مەنجەلەكەيان دەخستە سەرسەريان، تا سەريان نەسووتىت، يان ئەزىتەيان نەدات، جۇرپىك سەموني گەرمىشيان لەگەل خۇ ھەلدەكرد و ھەموو ئىوارەيەك بەكۆلانەكانى قەلاتى و گەرەكى عارەبان و خانەقايدا دەسورانەوۋە و ھاواريان دەكرد (كىشكەى كولاى) ھەندىكىش دەيانخستە سەر عارەبانە و جىگەكانىشيان دياربوو، كە ئەم شوپىنانە بوون:

پىش چاىخانەى عەبۇ نزيكى چىشتخانەى (تاجريان) لەنزيك گەرەجى مووسل، پىش يانەى مۇزەفەن، گەرەكى تەعجىل، نزيك چاىخانەى (مەچكۇ).

لەبىرىشمە زۆرجار خەلك بۇ مالەوۋەش دەيانكړى، كە بە ئاۋەوۋ، بۇيان دەخستەنە ئىو كىسەى نايلۇن، كىشكە فروشەكان سەرى كىشكەكانيان بەجيا بەھەرزانتەر دەفرۆشت، كە نرخەكەى لەنتوانى بىنچ تا دە فەلس بوو، ئەوانەى دەشيانكړى، ئەوانە

ئەو شیعەردەى لە دیوانەگەى دانىیە

كەن.

بۆيان مەيە ۱

• • •

بۆيان مەيە.

ئەكسچىنى ئاۋ ئورەكەم لى زەرت كەن
قەوانەكەنى ئەلبەردى خەۋى رىكەم، لەت

و پەت كەن

مەلەپروپىنن پەرى گەلى يادكارى

نامەكەنم

تەير ئاۋن كەن مەناسەى ھەرىپىنى ۲ ئاۋ

ۋىنەكەنم

ۋەك قەلەنچە بەنار ۋەنگى تەبلىر

مەلەسراۋەكەنى

سەرچەنارما بىن و بېن ۲

گىئەنە. مەلەردى ئەلبەك بىۋىنى ئەلەرىمان

لىن بىنەن ۴

بەلام مەركىز - ئەمە ناتوانن

تەۋەسى ۋەشە مەلەشتن

بۆ كۆرەستەنم رەبگەن.

۱- ھەست دەكەم ئەم دوو ۋەشەىە زىادە
و ھەلەى دىزەينە، لە كۆپلەى دووم
كۆپى كراۋە و لىزە دانراۋە.

۲- ئەم ۋەشەىە لە رۆژنامەكەدا بەم
شەۋەىە نووسراۋە (ھەرىپىنى)، بەراى من
ھەلەى چاپە و من كەردم بە (ھەرىپىنى).

۳- ئەم دوو تىۋ دىزە تەۋەكەرى
نەۋە دىزەكەنى پەشەۋىن، ۋەك دەقى
رۆژنامەكە نووسىۋەتەۋە.

* ئەو شیعەردە ئاۋى «لەۋانەىە» لە
رۆژنامەى بارزان، ژمارە ۲، ئازارى
۱۹۹۰، لاپەرە ۸ بىلەن كراۋەتەۋە. بارزان
رۆژنامەىكى كەشتى بۈۋە، لە ئەمەرىكا
لە لايەن غەبەلەقادر جەمەتەمەن
دەرچۈۋە.

تا ئىستە چەند جارىك شیعەردەكەنى
جەلالى مىرزا كەرىم چاپكارون، بەلام
ئەمسال ۲۰۲۳ كۆى شیعەردەكەنى لەلەين
ناۋەندى بىلەن كەندەۋەى كەپ چاپ و
بىلەن كراۋە، ئەم چاپە ناۋەندراۋە دىۋانى
جەلالى مىرزا كەرىم.

لە پۆزانى رەبەردودا لە دووتۋىنى ئەو
پۆزانە و بىلەن كراۋە و كۆفەرە كۆرەپپەنەى
لە دەۋەە چاپ و بىلەن كراۋەتەۋە، ئەم
شەۋەى خەۋەردەى شەۋەرى ناۋەراۋم
كەۋتە بەرچاۋ، ھەر زوۋ گەمانم ھەبۈ،
كە ئەم دەقە لە دىۋانەكەدا نەپە، بۆ
دەلىياۋەنەۋە، دوۋجار لاپەرەكەنى
كەتپەكەم بە ۋەردى خەۋەندەۋە، ئەم دەقەم
نەپىنى، بۆ زىاتەر خەۋەتەكەندى دىۋانەكە،
ئەگەر جارىكى دىكە چاپكارەۋە،
ۋا لىزەدا دايدەنەنم، ھەۋادارم بخرىتە
دووتۋىنى دىۋانەكە.

بەلاى من شەركۆ بىكەس و جەلالى مىرزا
كەرىم، دوو لوتكەى شەۋەرى نەشتەمانى،
سىياسى، جەزبى و بەرەنگارى بى كۆرەپ،
ئەگەرچى جەلال كەمى نووسىۋە و
بىلەن كۆرەتەۋە، بەلام دەقەكەنى شان لە
شانى شەركۆ دەدەن، بانكى ئەو ھەۋارى
پەشەمەركە، شەھىد، كۆرەستان و كۆرە.
دەقى شەۋەركە:

لەۋانەىە

لەۋانەىە.

لەنكارا، بىنە ئاۋ سەۋەردەكەنى ژيانمەۋە
دەرگا و پەنجەرم لى نەخەن
ئاسقە سەر ۋەردى پەراۋەكان بىسەنەۋە
لاشەى خامەى پەخى پەخەن
تا بىۋانن ئازارى بەن
ئەۋاى ئاۋى پەنجە و جىگەى مەشكى لى

(یه کهم) گوشه یه کی گوفاری دیوانه، تیندا
هرجاری یه کهم بابته، یان یه کهم کتیبی
نوسه ریک، یان شاعیریک، یان هونه رهنه نیک
ده خهینه پروو، به مه بهستی ناشناکردنی
خوینهران به سه رهتا و یه کهم به ره مه میان

ئا: قه لهنهر

عوسمان شهیدا

(۱۹۵۳-۲۰۰۵)

عوسمان شهیدا، سالی ۱۹۵۳ له گهره کی گویژه ی شاری سلیمانی
له دایک بووه. قوتاغه کانی خویندنی سه رهتایی و ناوه ندی و
ناماده یی له و شاره ته واوکردوو.

بو یه کهم جار له ته مسیلی (باوه ژن خوا بناسه) وهک شه کته ر
رولی دکتور دلیری بینی. شانوانامه ی (ژن به ژنی) نووسی،
شانوانامه ی (که له سه ری) ی نووسه ری ناودار (نازم حیکمه ت)
ی بو سه ر زمانی کوردیی وه رگیرا، که دواتر له سالی ۱۹۸۲
وهک شانوگه ری له هولی چالاکی قوتاخانه کان نمایش کرا.

وهک دهنگیکی نوی و جیاواز سالی ۱۹۷۷ یه کهم به ره مه ی
شيعره کانی له دوو تویی دیوانیکدا به ناوی (شهخته) چاپ و
بلاوکرده وه، که دهنگدانه وه یه کی زوری هه بوو. دواتر بایه خي
به کاریکاتیره شيعر دا

(گرانه تا و سیه رو) دوو به ره مه ی ناوازه ی شاعیرن، که کاتی
خوی وهک شیوازیکی نوی و کاریگه ری شيعری پیشوازییه کی
گه رمیان لیکرا.

وهک که سینکی نیشتمانپه روه به شداری شورشی نویی کردوه
و بووه ته پيشمه رکه. سالی ۱۹۸۴ یش له شاخ کومه له شيعری
سروودی به ره نگاری چاپ و بلاوکرده وه.

(نزا سپیه کانی من) دوا دیوانی شيعری بووه،

من خوشه ویستیکم هه بوو

سپی وهک شیر ی دایکم

ورد وهک شه پۆلی ته ستیره ی

پشت زبی باران

شیرین وهک که مه ی منال

فرخی « ۲۰۰ » فلسه

ما بانه ده کاته ای. سمان - ۲۰۰۸

۱۳۰ / ۲۰۰۰ / ۲۸ / ۷ / ۱۳۷۸

رقم الايداع ۷۹۳ / ۱۳۷۸

یوسف نیسماعیل:
یهکم کتیب،
که خویندمهوه
(شازاده و گه‌دا) بوو

له زمانی
خویندمهوه

تەمەنم زۆر بھووک بوو، ئەودەمە ی بۆ
 یەکم جار بەر خویندمهوه کەوتم. تەمەنم
 پینچ سالان بوو، کە دایکم هەولی ئەوەی دەدا
 پینش ئەوەی بچمە قوتابخانە، لەمالهوه فیزی
 نووسین و خویندمهوه بکات، پۆژانە بۆ کڕینی
 پۆژنامە، منی دەناردە ئەو خانەییە کە لە نزیک
 ماله‌کەمان بوو، چونکە پیتەکانی بە تایپی
 گەورە بوون، لەگەڵ پۆژنامە و کاغەزە
 بیکەلکەکانی ماله‌وه فیزی خویندمهوه
 کردم.

لە پۆلی یەکی سەرەتایی دەستم بە
 خویندمهوه کرد، یەکم کتیب، کە
 خویندمهوه (شازادە و گە‌دا) بوو، کە لە
 سالی ۲۰۰۹ چاپکرا بوو.

ئەم کتیبە وای
لیک کردم دەست

بە خویندمهوه پۆژنامە بکەم،
 بەتایبەتی خویندمهوه ئەدەب
 و ھونەری فیزی بوون، ئەمە
 وای کرد ھەر لە منداڵییەوه
 زۆر پرسیار بکەم، چونکە
 یەکم بەرکەوتنی خوینەر

کرد جیهانی کتیب و خویندنه وه باشتر
 دهره رت بۆ تاک دهره خسینی بیر له شته
 جیاوازه کان بکاته وه و درک به بیرکره وه
 ره خنه گرانه بکات، که بۆ گه شه کردنی
 فیکری زور پئویسته، چونکه مرؤف له وی
 ده تانیت ههست به ئازادی خوی بکات و
 پرسپار و لیکدانه وه جیاوازه کان گه شه پین
 بدات.

**یه کهم بهرکهوتنی خویتهر له کهل
 کتیبیک، سه ره تای له زموون
 و دروستبوونی گۆرانکارییه له
 ناخی مرؤف و ده بیته بناغه ی
 خۆشه ویستییه کی ته و او بۆ خویتهر نه وه
 و هیزی خه یال**

پروقایل

یوسف ئیسماعیل عه زیز له
 به روار ی ۲۰۲۲/۸/۱۷ له شاری
 هه ولیر له دایکبووه، له سالی ۲۰۱۶
 له سه ر تاسناوی (کاتوفیک) پارچه
 شیعریکی بلاوکردوته وه به ناوی
 ناوی (عاشقی کریکاریکی ماندووم)

له سالی ۲۰۱۹ یه کهم به ره مه ی
 کورته چیرۆکی به ناوونیشانی
 (به لیتماندا له دونیا یه که ی تریش
 پینکه وه بین) بلاوکردوته وه.

زیاتر له ۴۰ کورته چیرۆک و
 بیست بابته ی فیکر و فه لسه فه و
 په نجا رانانی کتیبی له روژنامه و
 گوغار و مالپه ره ئه لکترونییه کانی
 بالوکردوته وه.

کتیبه چاپ نه کراوه کانی:

- زالبوونی روژی رهش به سه ر
 روژی سپیدا، کۆمه له چیرۆک.

- خوین نابیت به ئاو، کۆمه له
 چیرۆک.

- که نیسه ی عشقم، نوقلیت.

له کهل کتیبیک، سه ره تای شه زموون و
 دروستبوونی گۆرانکارییه له ناخی مرؤف
 و ده بیته بناغه ی خۆشه ویستییه کی ته و او
 بۆ خویندنه وه و هیزی خه یال.

کتیبه کان توانای ناوازه یان هه یه بۆ هاندان
 و په رتکردنی خه یالی خویتهر بۆ نیو
 جیهان، کلتور و دیدگا جیاوازه کان، که
 نه مهش رینگه خوش ده کهن بۆ به دوا داچوون
 و بونیانانی بیرۆکه ی نو ی.

خویتهر له رینگه ی خویندنه وه ی کتیب
 ده توانیت تینگه یشتنی قولتر بیت و
 ههنگاو بۆ بیرکردنه وه ی ره خنه گرانه بنیت.

ئیهسته زور به چری له هه ولی ئه وه دام له
 ژانره کانی ئه وه ب دانه بیریم، که ره سه ییریکی
 کتیبخانه کهم و خویندنه وه ی رۆژانه م
 بکه ی، ده بینی سن ژانری سه ره کی زیاتر
 کاته کانم بۆ ته رخانکردووه، وه که رۆمان،
 بیره وه ری و فه لسه فه.

من له رۆمانه وه فیزی نووسین بووم،
 بیره وه ری بۆ من شه زموونه، خویندنه وه ی
 فه لسه فهش ده توانم بلیم هه ولیکه بۆ شه وه ی
 زیاتر خۆم بناسم و زور شت بخمه ژیر
 پرسپار.

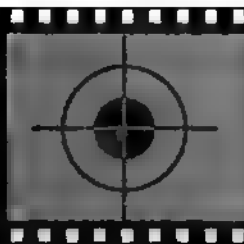
سه ره نه جام خویندنه وه ی کتیبی ژانره
 جیاوازه کان، پانۆرامای زانینم ده کاته وه
 و توانای هاوسۆزیم له کهل شه وانی دیکه
 بهرز ده کاته وه، چونکه هه ر زو و ههستم

۴۴

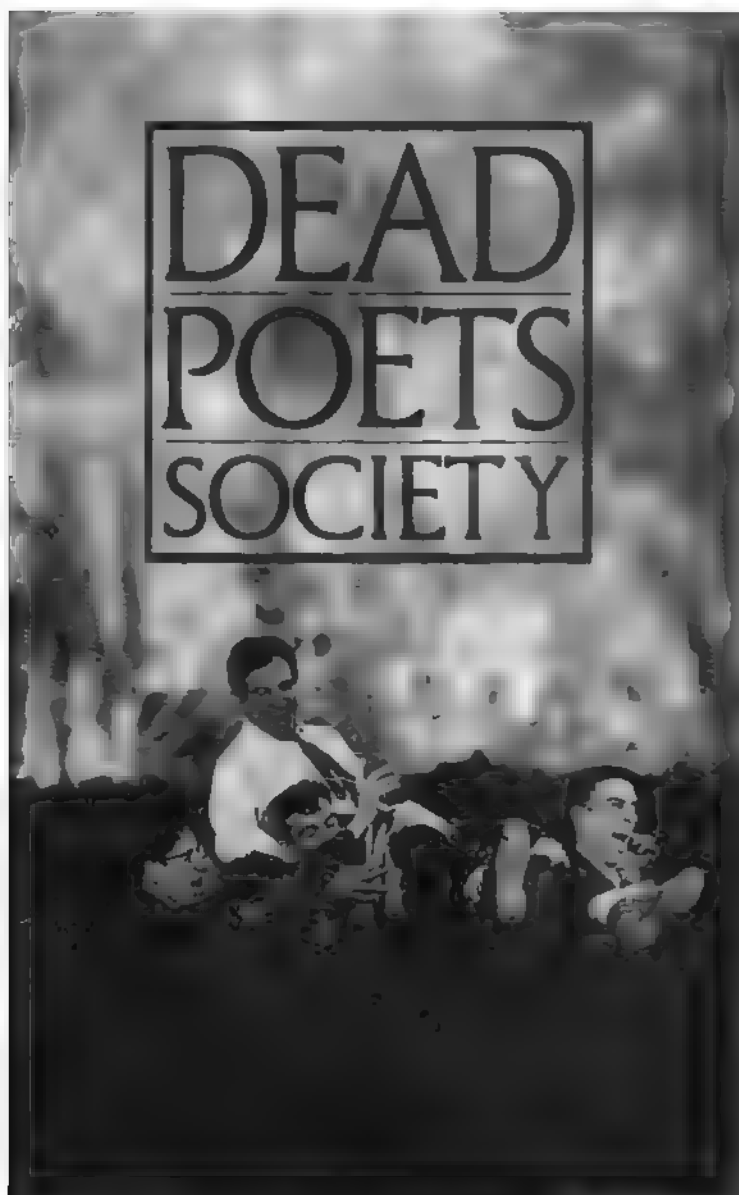
**ئیهسته زور
 به چری
 له هه ولی
 ئه وه دام له
 ژانره کانی
 ئه وه ب
 دانه بیریم،
 که ره سه ییریکی
 کتیبخانه کهم**

**خویندنه وه ی
 رۆژانه م
 بکه ی، ده بینی
 سن ژانری
 سه ره کی
 زیاتر
 کاته کانم بۆ
 ته رخانکردووه،
 وه که: رۆمان،
 بیره وه ری و
 فه لسه فه**

۴۵

فیلمی کۆمه‌له‌ی شاعیره مردوووه‌کان

شیکردنه‌وه‌ی فیلمی کۆمه‌له‌ی شاعیره مردوووه‌کان. ته‌نیا کاتیک ده‌توانن شته‌کان به‌راستی بناسن که بتوانن به دیدیکی جیاوازه‌وه سەیری بکەن، ته‌نانه‌ت ئەگەر ناپاست و گەمزه‌ش دەرێکه‌وینت.

کاتیک پارچه نووسراویک ده‌خویننه‌وه، ته‌نیا بۆچوونی نووسه‌ره‌که له‌به‌رچاو مه‌گرن، سه‌یربکه‌ن بزانی بۆچوونی خۆتان چیه سه‌باره‌ت به‌وه. ده‌بیت هه‌لبه‌دن تاوه‌کو ده‌نگی خۆتان بدۆزنه‌وه، چونکه هه‌رچه‌ند دره‌نگتر ده‌ست پێبکەن، ئەگه‌ری گه‌شتنتان به‌و ئامانجه‌ که‌متر ده‌بیت.

(تارۆ) ده‌لێت: (ته‌مه‌نی زۆریک له‌ مروقه‌کان به‌ین ده‌نگی و بیچاره‌یی به‌هه‌در ده‌روات) ڕێگه‌ نه‌ده‌ن شتی وا ڕووبه‌دات، وریا بن! ئەمه‌ی به‌ڕیزتان خویندانه‌وه، وته‌ی مامۆستا (جۆن کیتینگ) بوو، له‌ فیلمی (کۆمه‌له‌ی شاعیره مردوووه‌کان) ڕێگه‌ مه‌ده‌ن هه‌روا به‌ ئاسانی به‌سه‌رتان بروات، جاریکی دیش بیخویننه‌وه! ببینن کاریگه‌رییه‌که‌ی چه‌ند ناوازه‌یه! چی له‌م وته‌یه‌دا ده‌بینیت؟ ده‌یه‌وینت چیت پێ بلێت؟ هه‌لبه‌دن ده‌نگی خۆتان بدۆزنه‌وه، مه‌که‌رنه ژیر کاریگه‌ری بۆچوونی که‌سانی دیکه‌وه به‌ شینوه‌یه‌ک بۆچوونی خۆتان بخاته ژیر پێوه. به‌ته‌نیا له‌دیوکی له‌ شته‌کان مه‌رواته، خاوه‌نی بریاری خۆت به‌، بویریه‌، یاخی بیه (یاخی بوونی ره‌ها نا!) هیچ که‌سێک ناتوانیت ژیا‌نی

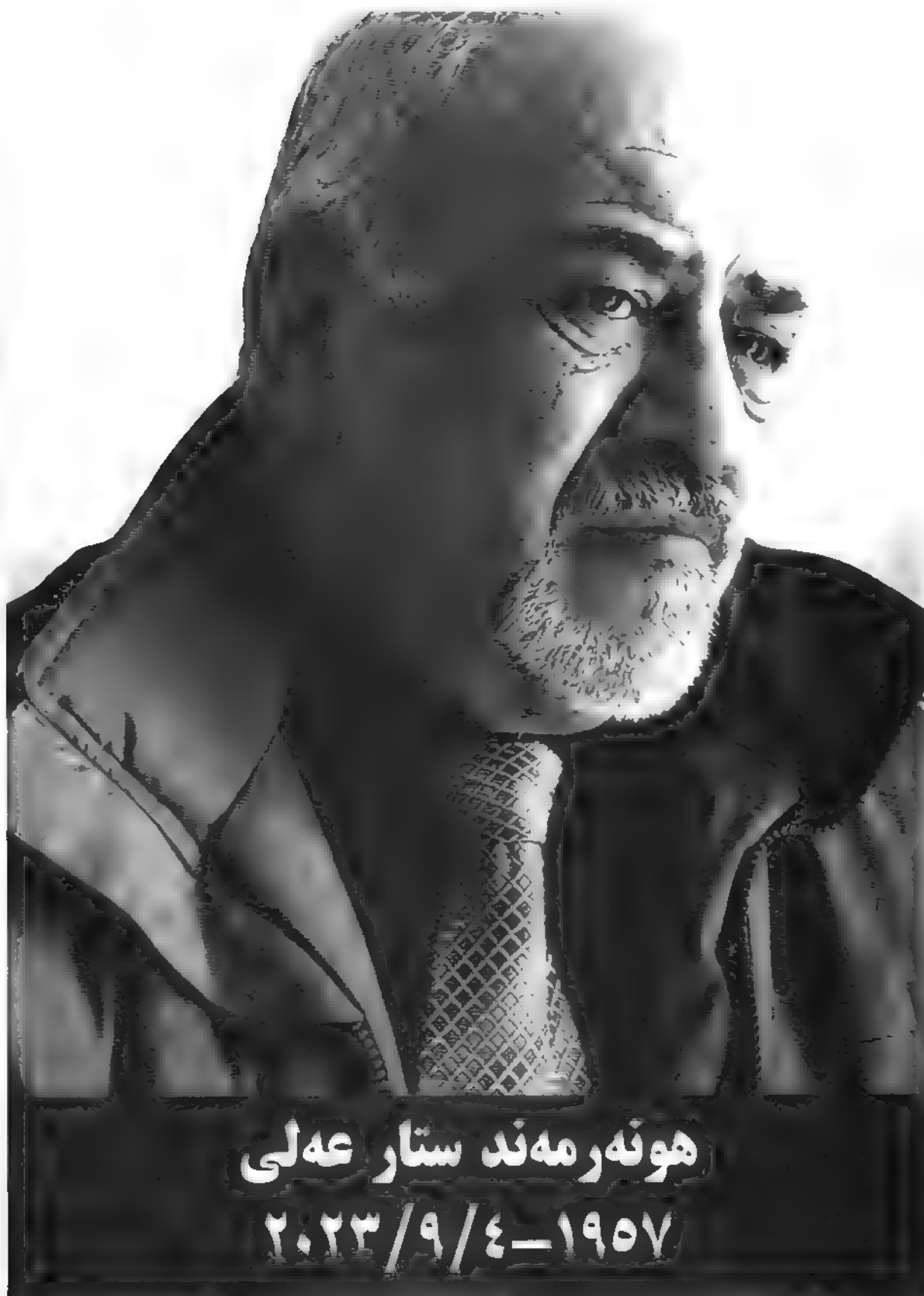
تۆ بۆی، كەس ناتوانیت ئەو تەبەپەرینیت و بیچیزیت، كە تۆ دەبیچیزیت بە خۆشی و ناخۆشییەو، ڕینگە مەدە كەس بڕیار لەسەر داهااتووت و ژیانیت بدات، گەر كرا و كۆتا ڕینگەچارەش مەردن بوو، ڕینگە مەدە لە ژیانیکدا بژیت، كە خۆت ھەلت نەبژاردوو، چونكە ئەو نابیته ژیانیت تۆ! (گەنگ نییە كەسانی دیکە چیت پێ دەلین، وشە و بیروكەكان دەتوانن جیهان بگۆرن)

بوون بە (دایك و باوك) شتیكی ئاسان و پەھا و بە گۆترە و یاری منداڵان نییە، چیا لە مەزەبوون و ھاوسەر، دایكایەتی و باوكایەتیش زیاد دەكات بۆ لیستەكەت، كاتێك منداڵێك دەھینیته دونیا بێ ویستی خۆیی و بۆ ھەزێكی كاتی خۆت (ئەگەر بە مەبەستیشت بێت) دەبییت توانای ھەلگرتنی ئەو بەرپرسیاریتییە گەورەبەشت ھەبییت، كە پێگەیانندی كەسیك چەند قورس دەبییت.

دەبییت بتوانیت قبوولی جیاواز بوونی منداڵەكەت بكەیت، دەبییت وا ھانی منداڵەكەت بدەیت خاوەن بڕیاری خۆی بێت، نەك ئەوێ تۆ داھاتوو و ھەموو ژیانیت بۆ بەرنامەپێژ بكەیت، بێ ئەوێ گۆی بدەیتە بڕیار و ھەست و خولبای منداڵەكەت، ئەو دەبییتە كەسایەتییەكی پێگەبەستووی سەربەخۆ، نەك لەبەرگراو و كۆیلە تۆ.

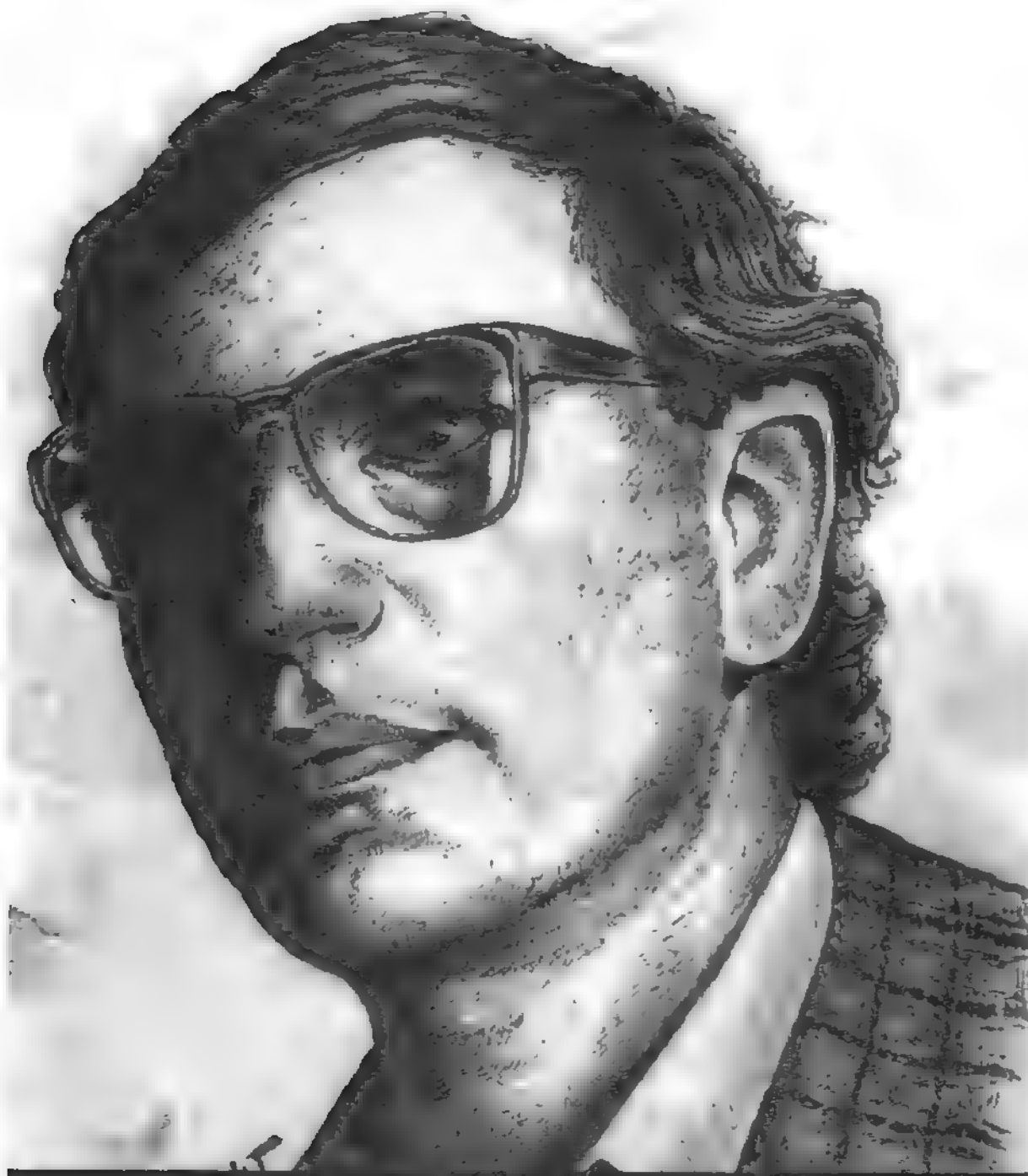
(كۆمەڵەی شاعیرە مردووھەكان) فیلمێكە لە ژانرەكانی (كۆمیدی و دراما) بە بەشداری ئەكتەری ئەمریکی (رۆبەن ویلیام) لە ڕۆلی سەرەكی، كاتەكەیی لە دوو كاتژمێر و ھەشت خولەكدا خۆی دەبینیتەو، فیلمەكە براوھێ خەلاتێكی ئۆسكارە بۆ باشترین سكرین پلەیی، كە پاستەوخۆ بۆ سكرین و سەر شاشە نووسراوەی، براوھێ ۱۹ خەلاتی دی و پالێوراوی ۱۸ خەلاتی دیکە، چیرۆكی فیلمەكە لەلایەن (تۆماس ئیچ، شولمەن) ھو نووسراو، كە دەوتریت لە ئەزموونی ژیانیت پاستی خۆیەو ئەمە نووسیبووە و كەسایەتی (چۆن كیتینگ) و پەفتار و شتوازی وانە و تەنھوێ لە دوو مامۆستای خۆیەو ھەرگرتوو، كە وانەیان پێ و تۆمەتووە (رۆبەن ویلیامس) كە ڕۆلی مامۆستا (چۆن) دەبینیت دەتوانیت بەو نواندنە سەرھات بێكەت، ئەو ھاوێ دەكەیت سەرھەتا زۆر نامورتاچ بوو بە ھەرگرتنی ئەو ڕۆلە؟ بەشینوێك نەبوو بوو بە دایالوگە نووسراوھەكانووە بێستریتووە و زۆربەیی قەسەكان ھی خۆیەتی، لە پاش ئەو توانیبووەتی بەردەوامی بە ڕۆلەكەیی بدات. لە سكرینە پەسەنەكەدا (كیتینگ) تووشی شیرپەنجە دەبییت و دەمریت كە لە فیلمەكەدا وانەبوو، بەس ئەگەر وردبینووە لەو كاتە (كیتینگ) دەلیت: (كارپێ دییەم، ڕۆژەكە بقۆزنو، ژیاانتان خۆش و ناوازه بكن) دەتوانیت درك بەو بگرت.

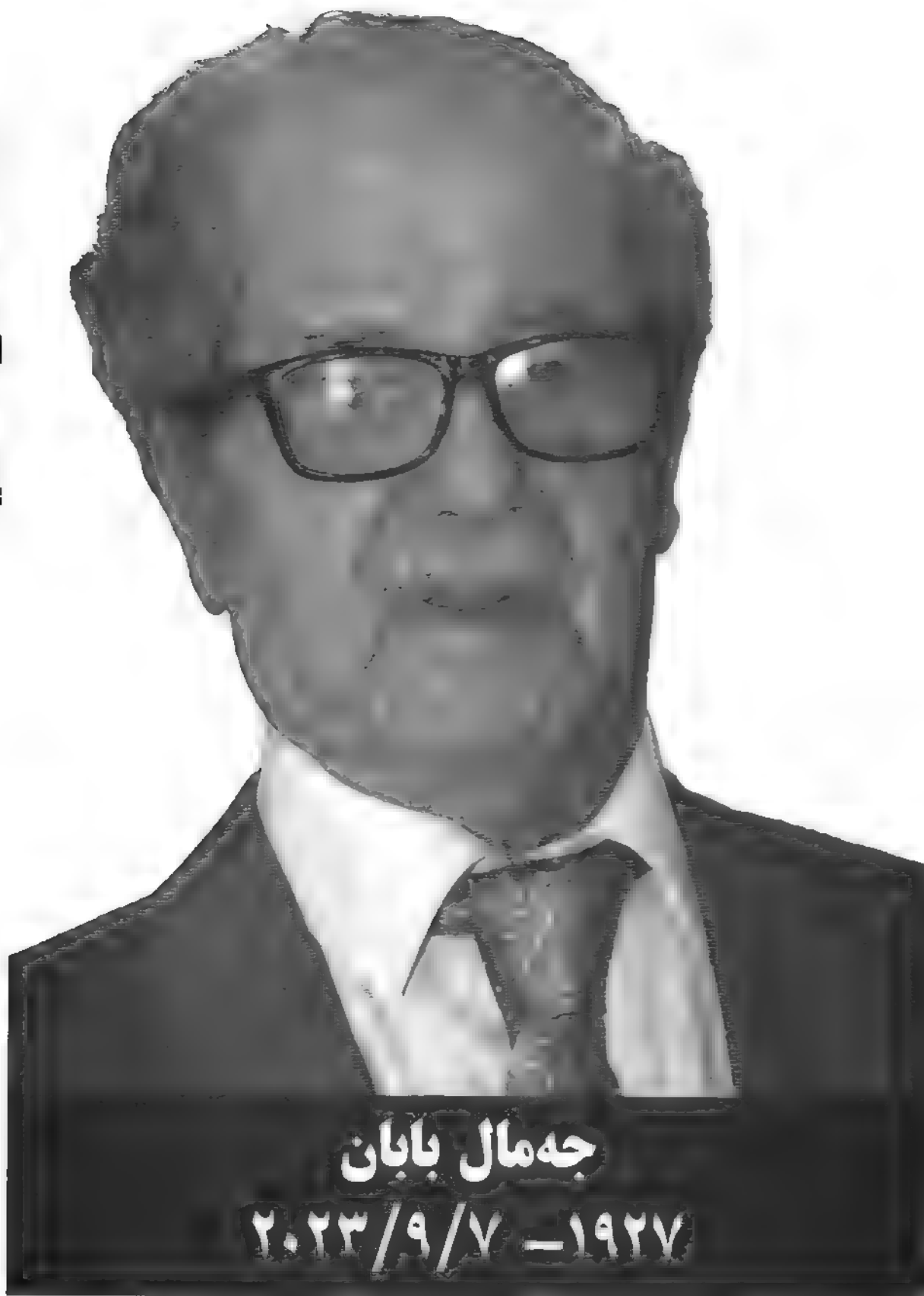
هونه رمنه ند ستار عه لی

۱۹۵۷-۴/۹/۲۰۲۳

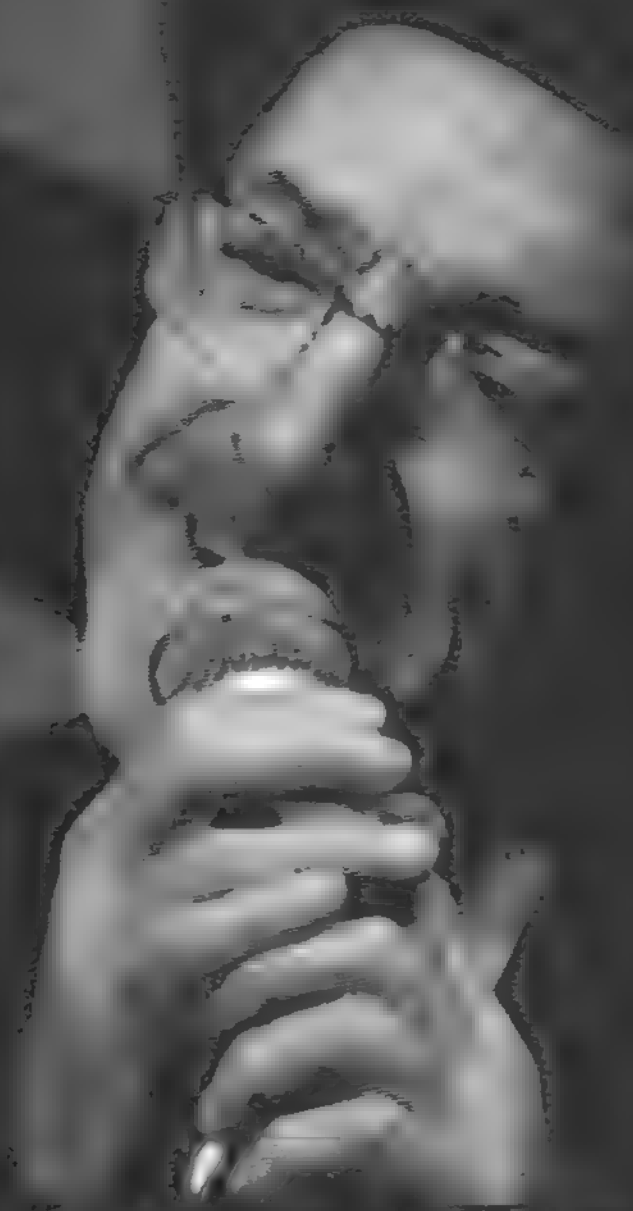
جه لال زهنگابادی

۱۹۵۱ – ۲۰۲۳/۹/۵

جه‌مال بابان

۱۹۲۷ - ۲۰۲۳/۹/۷

هونه ر مه ند ییتو جان
۱۹۵۵ — ۲۰۲۳/۹/۱۲

بخویننهوه

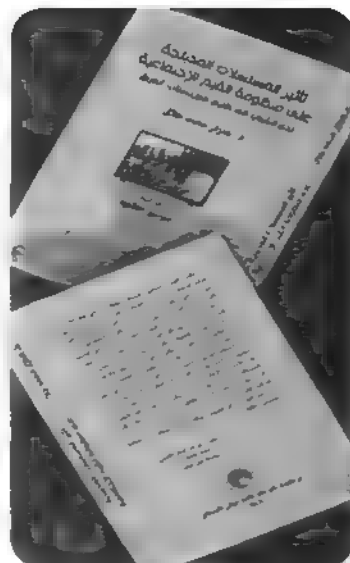
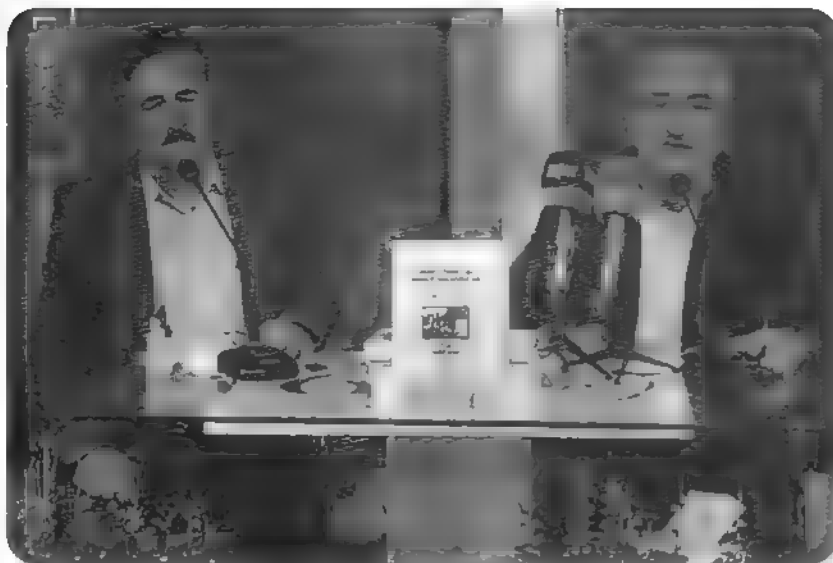

ئا: رەھبەر ئۆزاد

سالىۋنى لاپەرە (۹)

لە درېژەي كۆرەكتىدا سالىۋنى لاپەرە ۹ى ناۋمىدى ھەولەرى يەككىتى نىشتىمانىي كوردستان لە ماۋى ۲۰۲۳/۸/۲۶ تا ۲۰۲۳/۹/۱۶ ئەو كۆرەنەي رېكخست:

۲۰۲۳/۸/۲۶

مەراسىمى ناساندن و دابەشکردنى كىتەبى (تأثير المأساة على منظومة القيم الاجتماعية لدى الشباب في إقليم كردستان - العراق) لەنوسىنى دكتور ھەزار محمد جەلال و لەبلاۋكراۋەكانى مەكتەبى راگەياندىنى يەككىتى نىشتىمانىي كوردستان.

۲۰۲۳/۸/۲۶

مەراسىمى ناساندن و دابەشکردنى كىتەبى شىركو بىكەس (مقبرة القناديل) لە ۋەرگىرانى تاهىر مەلا قادر كۆپتەپەي.

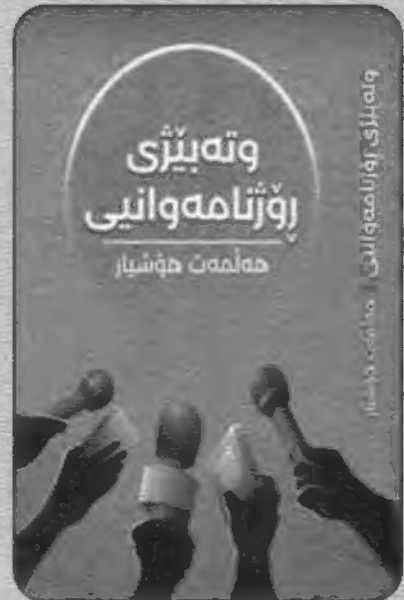
۲۰۲۳/۹/۹

مەراسىمى ئاساندىن ۋ دابەشكىردىنى ھەردوۋ كىتېبى (رەھەندى تەندروستى ل شۇرېشى نويدا ۱۹۷۶-۱۹۹۱ ۋ گەران بەناۋ شەپۇلەكاندا)

۲۰۲۳/۹/۱۶

مەراسىمى ئاساندىن ۋ دابەشكىردىنى كىتېبى (ۋتەبىيژى رۇژنامەۋانىي) لەنوسىنى نووسەر ھەلمەت ھۇشيار

سليمانی، ديسان سليمانی

نهوانه‌ی نیستا

له کایه‌ی سیاسي و

حکومي کارده‌کهن، مانگیک زیاتره له چهندان

بۆنه‌دا مهرگی هم نه‌زموته‌یان راگه‌یاندوه، ههریمیان به‌جۆریک نمایش کرد،

پرووناکی ئاوا بووه و به‌م زووانه‌ی سهر به‌م مه‌سکه‌نه‌دا ناکاته‌وه، خه‌ریک بوو پای گشتی بۆ کاره‌ساتیک

ئاماده‌ بکه‌ن، ناویان نابوو میژوو خۆی دووباره‌ ده‌کاته‌وه! له‌ دۆخه‌ ئالۆزه‌دا، که‌ نه‌ویدیوی تونیلکه‌که‌یان

نه‌وه‌نده‌ تاریک کردبوو، مروّقی ماندوو ده‌کرد، وه‌ک نه‌وه‌ی قه‌ده‌ریک هاتبینه‌ پێ و ته‌نیا تارمایی و

نیستمانیکی سوتماک له‌ چاره‌نووسمان نووسرابێت، ئا له‌ ساته‌، سلیمانی دیسان ئومید به‌ پای گشتی

ده‌بات، به‌لام نه‌مجاره‌ نه‌ خۆپیشاندانه‌ بۆ مووچه‌ و نادادپه‌روه‌ری، نه‌ پێپه‌وانه‌ بۆ گۆرپین و گۆرانکاری،

به‌لکو ئاواز و موسیقا به‌ چاره‌سهر ده‌زانیت، به‌ هه‌زاران که‌س روو له‌ هه‌واری شار ده‌کهن!

پۆزانی ۸ تا ۱۱ی ئهم مانگه‌، وه‌ک پڕۆژه‌ی هاوبه‌شی وه‌زاره‌تی پڕۆشنیری حکومه‌تی ههریمی کوردستان

و زانکۆی ئەمریکی له‌ سلیمانی، له‌ فینستفالیکي ئاست به‌رزدا به‌ ناوی ئاوازی گه‌لان ههر له‌ کاتژمیر

شه‌ش و نیوی ئیواره‌ تا ۱۱ی شه‌، ئاواز وشه‌، پرووناکی، موسیقا تیکه‌ل به‌ پۆچی جه‌ماوه‌ر ده‌کرا، شه‌و

نه‌بوو، شانۆی پۆمانی چوار تا هه‌شت هه‌زار که‌س له‌ خۆی نه‌گریت، که‌ به‌ پێزه‌وه‌ گۆییان بۆ موسیقا

راده‌دێرا و له‌گه‌ل پڕوفیشانالتیرین ده‌ره‌میان و پرووناکی زاخاویکی

تازه‌یان به‌ میتشک ده‌درا. ئاخ‌ر جه‌ماوه‌ر بۆ ماوه‌ی چوار پۆژ و زیاتر

له‌ چوار کاتژمیر وه‌ک ته‌قسێک چاویان له‌سهر شانۆی پۆمانی بوو!

تیپه‌ به‌شداربووه‌کان کۆکتیلێک بوون له‌ کورد، فارس، عه‌ره‌ب،

تورک، زۆربه‌یان بۆ ماوه‌ی نزیک له‌ کاتژمیریک به‌ره‌مه‌کانی خۆیان

پیشکەش کرد، نه‌مجاره‌ زیاتر کار له‌سهر تیپه‌ کوردی و عێراقی و

ههریمییه‌کان کرابوو، نه‌گه‌ر که‌سێک گۆیی موسیقی سووک بووینت،

درکی به‌وه‌ ده‌کرد، به‌لێ! ئهم چوار نه‌ته‌وه‌یه‌ کار و کاریگه‌رییان له‌سهر

یه‌کتر داناهه‌، به‌تایبه‌تیش به‌ره‌می تیپه‌ فارس و تورکه‌کان، ئهم

فیکره‌یه‌ش ده‌بێت به‌ خالیکي پۆزه‌تیف بۆ پێکخه‌رانی فینستفاله‌که‌، که‌

چوار نه‌ته‌وه‌ی دراوسێی یه‌کتریان له‌سهر یه‌ک سه‌کۆ کۆکردۆته‌وه‌ و

جه‌ماوه‌ری ئاماده‌بوویان سه‌رمه‌ست کردبوو.

له‌ فینستفاله‌ گه‌وره‌کانی جیهان جه‌ماوه‌ر و چیژ ئاوتیه‌ی یه‌کتر ده‌کرین،

واته‌ پێشتر نه‌خشه‌پێگای ئهم دوو جه‌مسهره‌ به‌ هه‌ند وه‌رده‌گیریت، له‌

هه‌واری شاریش جه‌ماوه‌ر سه‌لماندی تینون ئاواز و موسیقایه‌، به‌لام

پنۆسته‌ ره‌چاوی ئاست بکریت، چونکه‌ ئه‌وان ده‌زانن هاوێر له‌نیوان

کونسیرت، نه‌گه‌له‌نجه‌، فینستفال بکه‌ن، نه‌و جه‌ماوه‌ره‌ گره‌وی هه‌ستی

موسیقی و چه‌شه‌ی برده‌وه‌ و تا ماوه‌یه‌کی باش له‌ یاده‌وه‌رییه‌که‌ی

ده‌مینیته‌وه‌.

پرووناکی و ته‌وزیفکردنی په‌نگ و تۆنه‌ جیاوازه‌کانی وینه‌ و زه‌خه‌فه‌ به‌ قه‌د ده‌نگ و ئاوازه‌کان که‌شیکي

جوانییان به‌ شانۆیه‌که‌ داوو، له‌ که‌سێکی نزیک له‌ ستافی پێکخه‌رانی فینستفاله‌که‌م پرسی، نه‌و کۆمپانیا

جیبه‌جیکاره‌ له‌ چ ولاتیک هه‌نراوه‌؟ گوئی: کۆمپانیایه‌که‌ لۆکاله‌ و له‌ ده‌ره‌وه‌ نه‌هاتوون، ئهم زانیارییه‌ زیاتر

و زیاتر بلخۆشی کردم. ستافه‌که‌ زۆربه‌یان گه‌نج بوون.

له‌ پۆژی کۆتایی، چوار بلیمه‌تی ئاواز و موسیقا خه‌لات کران، که‌ دیسان ئاماده‌بووان سه‌لماندییان

چۆن کپنوش بۆ داهینه‌ران ده‌یه‌ن، تا خه‌لاته‌کانیان وه‌رده‌گرت به‌ پێوه‌ ده‌وه‌ستان و به‌ چه‌په‌ پێشوازیان

لێکردن، نه‌و چوار بلیمه‌ته‌ش بریتی بوون له‌: مه‌زه‌زی خالقی، عومه‌ر دزه‌یی، ئیله‌ام مه‌ده‌قه‌عی، نه‌توهر

قه‌ره‌داغی، نه‌سیر شه‌مه‌.

ئهم فینستفاله‌، که‌ له‌سهر سنی کۆله‌گه‌ کاری کردبوو، موسیقا، شانۆیه‌کی پڕوفیشنال، جه‌ماوه‌ریکی

جوان، به‌ هه‌رسێکیان مه‌دالیای سه‌رکه‌وتنیکي میژوووییان له‌ گه‌رده‌نی فینستفاله‌که‌ کرد.

۱۴۴

نۆزاد علی مه‌مه‌د

DÎWAN

Govarêkî Manganey Edebî w Roşnîbîrî Gîşîye - Nawendî Hewlêrî Mektebî Rageyandinî Y.N.K Derîdekate
Jimare (28) – Rezberî 2723

دەستکری هونەر مەند
فەزید زامدار